

slip ~~K~~ 102009
2

9(47922)
63418

ს. სხსნაშვილი.

9 (1915)
6341

ფ. 3. 2015-19136

73292
რედაქციის
სამსახურის
2

ბუჩქნარი.

კამბრის ჯგ. დ. ღამბაშიძის.

Handwritten signature and scribbles

კუთაის

Типография редакції журналу „Пастыр“ (П. Д. Гамбашидзе).

1891

[Faint, illegible text at the top of the page]

ОБЩЕСТВО

[Faint, illegible text below the title]

Печатается съ разрѣшенія духовнаго начальства.
Августа 17-го числа 1890 г.

[Faint, illegible text at the bottom of the page]

წინასიტყვაობა.

საქართველოს წესწესობილებათა ისტორიადამ.

ეკლესიის შნიშვნელობა. საეკლესიო მამულები და ყმები. მამულების შეწირვა. მონაშენების შემკვიდრება. საეკლესიო კრებანი. საერო კრებანი და მათი შედარება კრებასთან რუსეთში და ევროპაში. მეფენი—ბერნი. მკჷმადიანთაგან ჩვენი ეკლესიის დამოკიდებულება. ეკლესიის გავლენა.

ქრისტიანობის გავრცელებას სუყველგან გამოუკლებლად მოჰყვა საზოგადოების ზნეობითი ამაღლება, გაწმენდა სიბილწისაგან, მართლმსაჯულების გაძლიერება და ეკონომიურად გაუმჯობესობა: თუმცა წმ. სახარება ავალებდა მორწმუნეთა მთაურობის მორჩილებას, მაგრამ თვით ქრისტესივე მოძღვრებით კაცს ჩაეწერგა ლტოლვილება ძმობის და თანასწორებისადმი; გააპატიოსნა შრომა მუშაკთა და ეალად მიუწყო სიყვარული, ნუგეშისცემა ღარიბთა და დავრდომილთა. ეკლესია, ქვეყნიური წარმომადგენელი მაცხოვრისა, თვალს ადევნიდა საზოგადოების ცხოვრებას, იფარავდა უსამართლოების მსხვერპლს,

II.

აძლევედა თავშესაფარ ბინას, ბედით დაჩაგრულთ და თავის კანონებით არჩევდა და ბჭობდა საქმეებს ნაკლები მკაცრობით და სასტიკობით, ვიდრე ჩვეულებრივი მსაჯულნი. არამც თუ საეკკლესიო კითხვები დაეთმო სამღვდლოების გასარჩევად, — თვით საერო საქმეებსაც მოჰკიდა ხელი სიმართლის აღსადგენად, საწყალთა დასაფარველად. რაც ევროპაში, ვიზანტიაში ანუ რუსეთში უთქვამთ ეკკლესიის მნიშვნელობაზედ, ¹⁾ იგივე ითქმის საქართველოს ეკკლესიაზედაც, რომელიც უფრო მედგრად იცავდა სარწმუნოებას და ეროვნობას. ეკკლესიებთან და მონასტრებთან დაწესებული იყო სასწავლებლები, სადაც იწერებოდნენ მომავალი საზოგადოებრივი მოღვაწენი. საღმრთო წერილი შეადგენდა ქვაკუთხედს მამინდელი მკცნიერებისას. ამას მოწმობს არჩილ მეფე ²⁾ თავის ნაწერში «საქართველოს ზნეობა»:

რაც ვიცი საღმრთოს წიგნთაგან მაქვს სხვათ არა ვისგან გავიყო წმინდათა ბრძენთა წერილი არის ნათლისა ებგურა, სულ ნათალ თვალთა ხაგები, არ ურევია აგური.

საქართველოს ეკკლესიის ისტორია და მისი დამოკიდებულება ანტიოქიის პატრიარხთან ცოტად თუ ბევრად შესწავლილია პლ. იოსელიანის და მღვ. დ. ჯანაშვილის მიერ (исторія груз. церкви, т. II. Пг. Иселиани და ისტორიული სურათები. სასულიერო წოდება. მღ. დ. ჯანაშვილისა. «ივერია» 1882 წ.

¹⁾ haurent. h'èglise, et la feudalité t. VII. pariz. 1860. ср. чичеримъ исторія полит. ученій т. I м. 1874. საერო და სასულიერო პირთა შორის დავა ირჩევოდა ჩვენში ეპისკოპოსის მიერ. крестъ. гр. ст. 71.

²⁾ «ივერია» 1885 წ. № 12, გვ. 77.

№ III-V). ამ კითხვას დაუპრუნდები შემდეგ და ახლა კი საქიროდ მიგვაჩნია ალენიშნოთ, რომ თუმცა საქართველოს ეკკლესია დამოუკიდებლად აღვიაზრებულ იქმნა ვახტანგ გორგასლანის დროს (+ 499) და ფარმან მე VI მეცადინეობით (+ 557) «იუსტიანეს ნებართვით აღარა მოიყვანებდეს კათალიკოსსა საბერძნეთით, არამედ დასხლებოდეს ნათქავენი ქართველთანი»¹⁾, მაინც ანტიოქიის პატრიარხები აქამდის თავიანთ ტიტულში იხსენიებენ საქართველოს ეკკლესიას, როგორც თავიანთ ქვეშევრდომს²⁾. ჩვენ ამ წერილში გვაქვს აზრად დაუკვირდეთ შინაურ წესწყობილებას საქართველოს ეკკლესიისას გუჯარების გარჩევით და სხვა ისტორიული მასალების დახმარებით ჩვენი წერილი არ იქნება სრული და დამთავრებული, რადგან იგივე კითხვა შემდეგ უფრო დაწვრილებით გახდება საგნად ჩვენი გამოკვლევისა.

ჩვენი ეკკლესია თავის მამულით და აქ დასახლებულ მცხოვრებლებით დამოუკიდებელი დაწესებულება იყო. ყოველი «ეკკლესიის საქმე ყმისა თუ მამულისა» ეპისკოპოსების ხელში იყო. ეპისკოპოსი თავის სამწყსოში საქართლის აღმდგენი და მსაჯული იყო. სიტყვა-პასუხის მისაგებლად მოწვეული იყვნენ მოწმები და სარწმუნო წერილები ანუ ფიცი საქმის გარჩევისთვის მიჩნეული იყვნენ საქირო საბუთებად³⁾.

¹⁾ ქართ. ცხოვ. I, 151. სრ. Пл. Иселіани. ист. груз. пер., 38.

²⁾ Древности Восточ. вост. II, стр. 217. о рукописи. сборникъ XVII в. ერთი გუჯარიდან სჩანს, რომ მ-XV საუკ. კიდევ იხსენიებდენ ანტიოქიის პატრიარხს. церк. гудж., 103.

³⁾ ჩვენი გუჯრები გვ. 19, 20.

მეფეს ეკუთვნოდა უმაღლესი ზედამხედველობა, ზრუნვა ეკლესიის წარმატებისა და გზობრუნებისა. მეფე ირაკლი მე-II-მ შეიტყო, რომ კაწარის წმ. სამების ეპარქიის სარჩოდ არ კმარის ეპისკოპოსისთვის, ბრძანება გასცა კაწარის სამწყსო გაეყოთ შუა რუსთველს და წინა წმინდის ეკლესიას «თავისის ნებისაებრ» და მეფისთვის მხოლოდ «მოუხსენებინათ» განაჩენი¹⁾. თუ მეფეს წილად ხელა ზრუნვა მატერიალურად ეკლესიის დამკვიდრებისა, კათოლიკოსს, როგორც უმაღლესს მწყემსს, ვალად ედო საეკლესიო კანონების დაცვა სასულიერო კითხვების ასხნა და განმარტება. თვით კათოლიკოსს თავმჯდომარე იყო «დიკასტერიისა», რომელსაც განაგებდა სამღვდლო და სასულიერო საქმეებს. კათოლიკოსს შეეძლო განკვეთა მღვდლისა, თუ იგი ხელდასხმულ იყო წინააღმდეგ საეკლესიო კანონთა²⁾. ანტონ კათოლიკოზი უჩვენებს თავის უფლებების დასაცეჟლად კანონს „წმიდათა მოციქულთა 3“, ანტიონისა 4⁴ და ეფესიოსა 10“. ამის შესახებ აი რას ვკითხულობთ «ქართლის ცხოვრებაში»:

«ქრისტეს აქეთ მნჳ იქმნა კრება მეექვსე კოსტანტინეპოლსა შინა... ამის კრებისა მიერ ბრძანეს ესრეთ წმიდისა ეკლესიისა საქართველოისათვის, რომელ არს წმიდა მცხეთა, რათჳ იყოს სწორ პატივითა ვითარცა წმიდანი სამოციქულო კათოლიკე ეკლესიანი, სპატრიარქანი. და იყოს კათოლიკოზი ქართლისა სწორი პატრიარქთა თანა და აკურთხედეს მწყსიდეს და განაგებდეს სიმართლით მთეარებისკოპოსთა,

¹⁾ გუჯრები გვ. 37.

²⁾ გუჯრები გვ. 85—6

მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა და სამწყსოსა თვისსა ქართლსა, გამოძმაგალმა კახეთსა, შაქსა, შარკანსა და მიდგომით წაიოელით მთისა მას აღდილისათა, სვანეთისა და ჩერქეზის სამზღერამდის, სრულიად ოკსეთსა და ყოველსა ზემო-ქართლ-სამცხე-საათაბაგოსა. მისთვის მიგფრთელია საქართველო ეკკლესიანი მას მონებდენ და მის ხელ-ქეჟ იყენენ და ჰსჯულოსა მისსა ერდენ და მისგან იწყებოდნენ და მიგვიცემა ხელმწიფება შეკრვისა და განხსნისა, რომელი შეკრავს კრულ იყოს იგი ცათა შინა და რომელი განხსნას ქვეყანასა ზედა ხსნილ იყოს იგი ცათა შინა ხოლო პირველითგან ანტიოქიის კრებისა მიერ გან-პატიოსნებულ იყო და ამ კრებისა მიერ დაგვიტკატება პატრიარქად. რამეთუ ნუ იქმნებიან მიტროპოლიტნი, ნუცა ეპისკოპოზნი კათოლიკოზის შეუნდობრად, ხოლო უკეთუ ვინმე იკადროს კათოლიკოზის წინააღმდეგობა... ანუ დაიპყრას ეკკლესია და ხარისხი ძალითაჲ კათოლიკოზის უკითხვად და შეუნდობლად ანუ იკურთხოს მეფე ვინა მთავარნი, ანუ მთავარ-ეპისკოპოზნი და მიტროპოლიტ-ეპისკოპოზნი განიკვეთნ. ხოლო ოდესაც ენგბოს შემზადება და კურთხევა შორონისა აკურთხოს თვისსა ეკკლესიასა ¹⁾.

ამ მოყვანილი სიტყვებიდამ სავმარისად სჩანს, რა უფლოებადნუ ხელმწიფება ჰქონდა კათოლიკოზსა.

¹⁾ ქართ. ცხოვ. I, 171—172. თეიმურაზის ხელნაწერი ამას უმატებს, რომ აგვარიანთა შიშის გამო გზა ანტიოქიაში შეიკრა, ამიტომ თეოფილაქტე პატრიარქმა ანტიოქიისამ შეიწყნარა თხოვნა ქართველთა მოციქულთა და საეკკლესიო კრებაზედ დაადგინა, რათა საქართველოს კათოლიკოზი დამოუკიდებლად აღვიარებულ იქმნას.

უმალლესი სასულიერო პირი, კათოლიკოზი საყურადღებო და შესანიშნავ საქმეების გასარჩევად იწვევდა და მთელ სამღვდლოებას და იმათ კრებაზედ ირკვეოდა ისეთი კითხვები, რომელნიც შეეხებოდნენ სრულიად საქართველოს ეკკლესიას. ამიტომ არა-იშვიათი იყო საეკკლესიო კრების მოწვევა ჩვენს ისტორიაში, როგორც რუსეთში და ევროპაში. ¹⁾

ღვით აღმაშენებელის დროს საეკკლესიო წესწყობილების შესაცვლელად მოწვეულ იქმნა სამღვდლოთა კრება. საქართველოს ეკკლესიას დაეტყო ზნეობითი დაცემა და გარყვნა: «სახლნი ღვთისანი ქება ავაზაკთა ქმნილ იყვნეს და უღირსთა და უწესოთა, მამულობითა უფროს ვიდრე ღირსებით დაეყრნეს უფრ-სნი საეპისკოპოსონი, არა კართა მწყემსებრ შესრულნი, არამედ ივაზაკებრ ერდოთა შესრულნი». მათგან დაყენებული ხუცესნი და ქორებისკოპოსნი წააგვანდნენ თავიანთ მთარველებს: «უსჯულოებასა წვრთიდეს. მათ ქვეშე ყოველთა... და მღვდელთაგან გამოვიდოდა ყოველი უსჯულოება და ცოდვა. ამ წყლულების კურნებად» შესდგა კრება. საყურადღებოა ვინ იღებდა მონაწილეობას კრებაში? კრებაზედ დაესწრნენ გარდა სამღვდლო პირთა საერო მეცნიერნიც, როგორც მოწმობს მატჩანე: «სამეფოსა თვისსა კათოლიკოზნი, მღვდელმთავარნი, მეუღაბნოენი, მოძღვარნი და მეცნიერნი შემოიკრიბნა წინაშე მათსა... და მრავალ დღე გამოწვლილეთა და ფრიადითა შრომითა კეთილად გამოძიეს და ყოველი ცდომილი განმართეს და

¹⁾ ЛАТВИНЪ. ЗЕМСКІЕ СОБОРЫ.

კეთილწესიერება ყოვლითურთ დაამტკიცეს.¹⁾ უღირსნი დაითხოვეს და შეაჩვენეს და ძეგლი საწმენდებისა აღწერეს თანახმად ათთორმეტთა კრებათა.

კათოლიკოზი და ეპისკოპოსნი იღებენ მონაწილეობას გიორგი მე-V ბრწყინვალეს «ძეგლის დადებაში»²⁾. ესრედ წოდებული «კათოლიკოზთა კანონები» შესდგნენ აგრეთვე საეკლესიო კრებაზედ. გიორგი მე-III დროს (როსტომის ძმა) შესდგა სამღვდელთა კრება. «ყამებთა ამათ შინა, ვითარცა ვიხილავთ იქნა განტევება ცოლთა, კლეა კაცთა და იღუმალ ტყვის ყიდვა და უჯერონი სჯულსა ზედა მრავალნი იმერეთსა შინა. ამისთვის შეკრბენ ქართლსა კათოლიკოზი მალაქია, აფხაზთა კათოლიკოზი ევდემონ და ყოველნი ეპისკოპოსნი ესენი იყენენ: ქუთათელი სიმონ, გენათელი ანტონი, ჭყონდიდელი, ბედრელი, მოქველი, დრანდელი ფილიპე, ცაგარელი კოზმან, ხონელი: ზაქარია, ნიკორწმინდელი. იაკობ, ჩაისელი კირილე. ამათ განაჩინეს მოქმედთა მათთვის ჯეროვანი შერისხვანი და დაწერეს და შეაჩვენეს მოქმედნი მისნი, ვითარცა გვაუწყებს აღწერილი მათი»³⁾ ჩვენმიერ დაბეჭდილ ბიჭვინტის «გუჯარი»⁴⁾ როგორც

¹⁾ გუჯარები. ბიჭვინტა.

²⁾ ქართ. ცხოვ. I, 211—212. ძეგლის წერა დაკითხვა აღმაშენებელისა ფრიად შესანიშნავი ნაშთია. ნახე «საქართველოს სამოთხე» გვ. 518—528. შეად. Иселіани. ист. груз. цер. გვ. 73 და ბაქრაძე. ვახუშტის ისტორია გვ. 174—7.

³⁾ законы царя Вахтанга, გვ. 82, შენ. შეად. „ძეგლისდება“ მეფე გიორგი ბრწყინვალესი. ნ. უზნელისა. ტფილისი. 1890 წ. ვახუშტის ისტორია. გამოც. ბაქრაძისა გვ. 279.

⁴⁾ ქართ. ცხოვ. II, 196. н. д. I. г. II, I, 265.

ლტკაეხებს საეკლესიო კანონებს, აგრეთვე შემდგარია სამღვდლო კრებაზედ თანადასწრებით კათოლიკობთა: მალაქია, ევდემონ, ეფთქვიმე, მალაქია, მაქსიმე, მახარია, სვიმეონ, დავით. ამ გუჯრის შესახებ ჩვენი აზრი წარმოვსთქვით შენიშვნაში და ამიტომ აქ საჭიროდ არ მიგვაჩნდა განვიმეორათ იგივე.

საეკლესიო კრებაზედ ესწრებოდნენ მეფე, კათოლიკობე, მიტროპოლიტი, არქიეპისკოპოსონი, ეპისკოპოსონი, მეუღანოენი, თავადნი, აზნაურნი, და ერის კაცნი. ამ გვარი საეკლესიო კრებანი იმერეთში ყოფილა 3, სამეგრელოში 1, გურიაში 1 და ქობულეთშიაც ერთი ¹⁾. გარდა ამისა სამღვდლოება იღებდა მონაწილეობას საერო კრებაზედაც. თამარ მეფეს რომ ურჩევდენ საქმროს, თანასწორად მიიღეს შრომა კრებაზედ საერო და საეკლესიო პირთა ²⁾. კათოლიკობნი ესწრებოდა მეფის დაგვირგვინების დროს. მეფე კონსტანტინე ეკურთხა მეფედ თანადასწრებით ქანდლასა კათოლიკობ-ეპისკოპოსთა, მთაწარისა და დადგუღასა. აგრეთვე ეკურთხა მცხეთას მეფედ გიორგი მე-IX ³⁾.

მეფე ერეკლე I დროიდან საერო მმართველობამ შეარყია საეკლესიო წესდებულების დამოუკიდებლობა. მებატიანე გვაუწყებს, რომ «ამის ეპამდე არა იცვალეობდენ კათოლიკობნი და ეპისკოპოსონი საყდართა თვისთაგან. ამან შესცვალა და დახსნა

¹⁾ Пурцеладзе. «значение гуджаръ» გვ. IV. (груз. цер. грамоты).

²⁾ ქართ. ცხ. I, 283—5. 292.

³⁾ ibid. I. გვ. 372, 377, 425. II, 10, 24, 22, 80 და სხვ.

თვისნი კათოლიკოზად დიასამიძე იოანნე (ნახე «გუჯრები» გვ. 24), მთავარ-ეპისკოპოსად ნაცლიშვილი, თბილელად ყაფლანღსშვილი დომენტი, მანგლელად ჯავახიშვილი იოსებ¹⁾. კათოლიკოზი უნდა ამორჩეულიყო სამღვდელთა კრების მიერ, მაგრამ ჩვენმა მეფეებმა ეს ავტონომია მოუსპეს და თითონ ნიშნადენ კათოლიკოზებს გიორგიმ დასვა კათოლიკოზად ნიკოლოზი, ერეკლემ (I) «განაყენა» იგი და დასვა იოანევე. ვახტანგმა (მე-VI) ისევ ნიკოლოზს დაუბრუნა კათოლიკოზობა²⁾ ამ გვარმა მეფის საქციელმა გამოიწვია შეთქმულობა ეპისკოპოსთა და არქიმანდრიტთა და არ შეიწყნარეს ნიკოლოზი, «რამეთუ არს სოფლიერი და ევდემოს დაუდევს უმეცრება და გამორჩევით დაადგინეს ნებითა ვახტანგისათა კათოლიკოზად დომენტი ძე ლევანისა, ახლად მოსული რუსეთიდან³⁾. ასეთივე ხასიათი მიეცა პატრიარხის ამორჩევას ვიზანტიაში კომნენების დროს: მეფის გამოცვლა იწვევდა პატრიარხის გამოცვლასაც⁴⁾

თუმცა სამღვდლოება მეფის ხელმწიფების გავლენის ქვეშ მოექცა, მაინც იგი არ ჰკარგავდა მხედველობიდან თავის მოვალეობას, ამხელდა ცულ ზნეჩეულებს შემოტანას და გარყენილებას. მეფე დამიტრი თავდადებულის დროს მალაღწოდებას შემოე-

¹⁾ იხ. II, 68.

²⁾ იხ. II, გვ. 62, 67, 71. შუად. АКТЫ Кавк. арх. ком. I, 736.

³⁾ ქართ. ცხოვ. II, 71. შუადარე «გუჯრები» გვ. 7 შენიშვნა.

⁴⁾ ჩემი Визант. общество и греческая церковь въ эпоху Комнеловъ.

პარა ორ-ცოლიანობა. ამის გამო ნიკოლოზ კათოლიკოსმა აშხილა მეფე დიმიტრი და სხვანი ამ ცოდოში მონაწილენი და რომ ვერა გააწყობრა, ხელი აიღო თავის კათედრაზედ და სამაგიეროდ აკურთხა მეფის ჯვარის მტვირთველი აბრაამი, აგრეთვე ათონიდან მოსულმა ბერმა ვასილმა გაჰკიცხა მეფე და თავადნი ქრისტიანული ზნის დარღვევი ათვის ¹⁾ ეკკლესია ცდილობდა ცრუ მორწმუნოების განდევნას იმ გვარადვე, როგორც ზნეობის აღდგენას, საყურადღებოა ამ მხრივ აწ დაბეჭდილი „მკითხაობის მუხალგა“ ²⁾. მკითხავე პირობას აძლევს ნეკრესელს, რომ მკითხაობაზედ ხელი აიღო და თუ კიდევ მას მიახსენდება მის მკითხაობა ცეცხლში დაწვით დასაჯონ. ამ წერილის დასასურათებლად მოვიყვანთ «სჯულის კანონიდან წმ. იოანე მმარხველისა და მე-VI კრებისა», რომელიც იყო 680—682 წ. ეს სჯულის კანონი ნაპოვნია სტროევის მიერ რუსეთში და ახლა სამეცნიერო აკადემიის მუზეუმის საკუთრებას შემადგენს. § 53 ამ კანონებისა გვაუწყებს შემდეგ ეს: «სჯულის კანონს ეწინააღმდეგებიან ივინი, რომელნიც მისდევნ მისანთა და გრძეულთა, ლეგონთა და ასისტავთა, რომელნი ბედსა უთხრობენ, შობის დღესა და მარტის თვესა იზმნიან, კალანდობენ, შეულოცვენ; რომელნი არიან ღრუბელთა მათებელნი, ქერთა მყრელნი და ბქასა მხედველნი; რომელნი მუცლით საუბრობენ და ცეცხლსა აგზნობენ, მსგავსად წარმათთა, სახლის წინ, ყრმათა საბტუნებ-

1) ქართ. ცხოვ. 416—418.

2) «გუჯარები» გვ. 80.

ლად; რომელნი ითვისებენ საწარმართო სახელწოდებას, რომელ არიან: აპოლონ, არტემი, ბუჩი, გაცი, მაიმ, დაგეონ და არმაზ ¹⁾».

ეკლესიის ზრუნვას შეადგენდა, გარდა ზნეობითი ამბლებისა, მატერიალურად გაუმჯობესობათათვისი სამწყსოსი. მის მოვალეობად ითვლებოდა დაემყარებინა საზოგადოებრივი ძალღონით საერთო ეკონომიური კეთილწყობილება, საშუალო საუკუნოებში შესდგა *corpus juris canonici* ²⁾ საეკლესიო კანონები იუსტინიანეს საერო კანონების მსგავსად (*corpus juri*), რომლის მიზანი იყო განებორციელებინა ქვეყნად «სასუფეველი ცათა», თუმცა კანონისტები თვალსაჩინოდ ღარს აკლებდნენ «ჩემის» და «შენის» შორის (*meum et tuum*) და უარყოფდნენ სარჩოს ერთობას, მაგრამ ზრუნვა ღარიბისთვის, შემწეობა და დახმარება ნებაყოფლობაზედ არ იყო მივარდნილი: იგი აღვიარებული იყო მოვალეობად — *debitum legale*. შრომას, მეტადრე მიწის მუშაკობას და ხელოსნობას აყენებდნენ მაღლა აღებ მიცემობაზედ, რომელიც ღეთისგან «აკრძალულია» *deo placere non potest*. ³⁾ ესეთივე შეხედულობა შეითვისა ჩვენმა ეკლესიამ ღარიბთა და დავრდომილთა შესახებ. დასავლეთ ევროპაში ეკლესია გახდა თავშესაფარ ადგილად უბინაო და უწყალო ხალხისთვის.

¹⁾ ბაქრაძე ვახუშტის ისტორია გვ. 143. *Brosset Hist. d. la g. I, 303, note.* და ჩემი *кулотъ огня и предковъ у грузинъ.*

²⁾ *исторія полит. економіи. Дронъ Ингрэмъ, пер. подъ р. проф. Янруса.*

³⁾ *Voches. geschichte deg National-oekonomie in deutschlaud, стр, 5.*

საქართველოშიაც მონასტრები და ტაძრები მსახ-
ლებდნენ თავიანთ მიწა-წყალზედ უთვისტომო, უმ-
მულო მოსახლკარეს. საბატონო ყმები იპარებოდ-
ნენ და გზადიოდნენ საეკლესიო მამულზედ, რად-
გან ეკლესია უფრო კაცობრიულად ექცეოდა, შე-
ღავათს აძლევდა ხარჯის გადახდაში, ანთავისუფ-
ლებდა ან მცირე გადასახადს ადებდა მამულის სა-
სარგებლოდ. თვით მეფენიც და ბატონებიც საეკლე-
სიო ყმებს ანთავისუფლებდნენ მომატებული ხარჯი-
საგან და ამით აიხსნება გლეხის სურვილი ეკლესიის
ყმად დაწერილიყო ¹⁾). შემძლებელნი პირნი აშენებ-
დნენ ეკლესიებს, სწორადღნენ მამულის მონასტრებს
და თითონ ანუ მისი ძმა, შვილი ყმად ეწერებოდნენ ²⁾).
ეკლესიის ყმა ჩრება თავისუფალ მომქმედ პირად:
მას შეუძლიან მოწმად ყოფნა, ვალის აღება, მამუ-
ლის გაყიდვა ეკლესიის ნება-რთვით. ³⁾ ეკლესიის
მამულზედ სცხოვრებდნენ გარდა თავისნებით შეფა-
რებულთა, აგრეთვე ტყვედ ნასყიდი ანუ შესყიდული
მებატონისაგან. თუმცა ეკლესია უკრძალავდა ტყვეთა
ვაკრობას, მაგრამ თითონვე მიიღო მონაწილეობა ამ
აღებ-მიცემობაში იმიტომ, რომ ეკლესიის მუარვე-
ლობის ქვეშ გლეხი დაიმედებულიყო თავის კეთილ-
დღეობაში და თავისუფლებაში.

ბატონები სამზღვარ გარეთაც ჰყიდდა ყმებს,
ეკლესია კი იფარავდა მათ. 1794 წ. შესრვა კრება,
რომელზედაც ეკლესიამ შეაჩვენა ტყვეთა გამსყიდ-

1) ჩემი «ბეჭდონებობა» 536. შეად. «გუჯრები» გვ. 1-2,
26, 28 და 31.

2) «გუჯრები» გვ. 3. იერ. წუძ. 19, 57.

3) «გუჯრები» გვ. 5. ვრესტ. წრ. 29, 56.

ველნი. ამ კრებებზედ დაესწრო კყაზლიდელი ბესარიონი, მიტროპოლიტნი გრიგოლი, ანტონი და სხვ.; კრებამ აუკრძალა ტყვეთა მყიდველთ ქორწინება, ზიარება, დამარხვა. ამ შეჩვენებამ თავის შედეგი იკონია: დაღიანმეპრობა მიხცა, რომ ტყვეთა გამსყიდველთ მიტროპოლიტთა სასამართლს გადასცემდა. ¹⁾ მწმასადამე ეკკლესიის იყო მფარველი ტყვეთა და საერთოდ საწყალოთა. ერთხელ თავ შეფარებულნი ტყვე, ეკკლესიას აღარ გამოეწირებოდნ. ²⁾

ეკკლესიას მამულები ემატებოდა წლითი წლამდე კეთილმოარწმუნეთა შეწირულობის წყალობით. ეკკლესია გახდა მეტად მდიდარი და შემოსუბელი მატონი, ძლიერ ზეოდარი, რომლის ძალდონე, ერთგულება საჭირო შეიქნა სახელმწიფოსთვის. ნოტკორის ეკკლესიას სწირავს მე-VII საუკ. შეუღლე არჩილ მეფის წამებულისა (+ 748) სოფლებს. მუფე ბაგრატ მე-III სწირავს სოფლებს ბედიის საყდარს. ამის შეიღმა გიორგი I (1014—1027) რამდენიმე სოფელი შესწირა მცხეთას, სვეტიცხოველს. დაიბო აღმამენებელმა შესწირა გულათს მამული ლიპარიტთმ, უმკვიდრად დარჩენილმ. თავმარ მეფემ მიუწოდა ვარძიის მონასტერს «მრავლნი და დიდროანნი სოფლები». ამნევე შესწირა მონასტერს «პალესტინეს და იერუსალიმს». ³⁾

¹⁾ Церк. гудж. 15, Кавказ. стар. III, 7—9. Путев. записки по Мингрелии Р. Эристова. Угед. ქარ. ცხ. II, 71.

²⁾ «გუჯარული» გვ. 31.

³⁾ «ქართ. ცხ.» I გვ. 134, 214, 218, 245; 317—18; II, 71.

XIV

სხვა მაგალითებიც ბევრია ქართ. ცხოვრებაში მოყვანილი. ¹⁾

მამული ერთხელ შეწირული ეკკლესიას აღარ წაერთმეოდა. ზემოთ მოვიყვანეთ მაგალითები შეწირვისა მატთანედან და თუ «გუჯრებს» მივიღებთ მხედველობაში, მათი რიცხვი გაორკეცდება. «გუჯრები შესანიშნავნი არიან მით, რომ იგინი გვიხატავენ მიწის მფლობელობის წესს და რიგს. როგორც წინათაც გვითქვამს — უმაღლეს მიწის მფლობელად ითვლებოდა მეფე და შემდეგ ბატონ-პატრონი. გუჯრით ანუ სიგელით მიცემული ნაზოდები მამული თხოულობდა ამ დოკუმენტის განახლებას ახალ მეფის და ბატონის ხელით. ²⁾ აწ დაბეჭდილნი გუჯარნი ამ კითხვას ჰყენენ იმავე ნათელს. კათოლიკოზი დიასამიძე იოანე უმტკიცებს «იმავე წესით», როგორც ბატონიშვილს კათოლიკოზს გაერიგებინა «მანგლისის ეკკლესიისთვის». ამიტომ ხელმომწერი კათოლიკოზი ანდერძად აგდებდა, რომ შემდეგ იმავე ხარისხს აღსულოთ დამტკიცებინაო ძველი გუჯარი. ხშირად წყევლას უფლიან, ვინც მოშლის დადგენილს წესს. ამით აიხსნება ერთი იმავე გუჯრის დამტკიცება სხვა და სხვა დროს მცხოვრებელ პირთა შიერ. ნინო წმინდის გუჯრის დამტკიცებაში მონაწილეობას იღებენ წულუკიძე, ქუთათელი დოსითეოს, გაენათელი ეფთვიმე და სამივენი თანახმანი არიან მეფის განჩინებისა, სამივენი წყევლას უთვლიან,

¹⁾ ქართ. ცხოვრება II, 26, 71, III. ნახე ალექსანდრე გიორგის ძის შეწირულებანი I, 473—4.

²⁾ ჩვენი ბატონყმობა გვ. 57.

«ეინც ეს გასტეხოს, წმიდის სამებისაგან შეჩვენებულ
ლი იყოს სულით და ხორციით». ამგვარივე ხასიათი
საა ხონის გუჯარი. ¹⁾

გუჯრის გაახლება, მეფის უმაღლესი მამულის
ყურისგდება შეადგენენ ფეოდალიზმის თვისებას. ერ-
თი მხარე საეკკლესიო დაწესებულებათა უახლოებს
მათ ფეოდალურს წესწყობილებას. მე ვამბობ თა-
ნამდებობის მემკვიდრეობაზედ. რამდენად მტკიცე იყო
ეს ჩვეულება საქართველოშიაც, იქიდან სჩანს, რომ
თვით შაჰაბაზი არ არღვევს მიღებულს წესს და
შვილს თავის მამის თანამდებობას ფირმანით უმტკი-
ცებს. ²⁾ ქიზიყის ასისტავს შერმაზანს ეძლევა თა-
ნამდებობა საშვილიშვილოდ (ПОТОМСТВЕННО). მეფე
ირაკლი მეორე ჩოლაჩაშვილს უმტკიცებს საუკუნოდ
(на вѣчныя времена) მამულს, ყმებს და თანამდებო-
ბას. ³⁾ როგორც საერო სამსახური იძლეოდა მემ-
კვიდრეობით, აგრეთვე სასულიერო თანამდებობაც
გადადიოდა საშვილიშვილოდ. ოქონის მღვთისი-
მშობელს ჰყავდა მემკვიდრეობითი დეკანოზი გარსე-
ვანაშვილის გვარისა (наслѣдственный протоіерей).
პავლე მღვდელი სთხოვს მეფე გიორგის, რომ „მამის
სამწყსო“ მიეცეს. მეფემ შეიწყნარა ეს თხოვნა და ნეკ-
რესელობა «მოშლა და წინააღმდეგობა» მეფისა არ
მოინდომა. ⁴⁾ ამგვარად ჩვენი ფეოდალიზმი ამ მხრი-
თაც გვაგონებს ცნობილს საშუალო საუკუნოებში

¹⁾ «გუჯრები» გვ. 24, 26, 30—1.

²⁾ Кресть. гр. 88.

³⁾ двор. гр. 9, 12.

⁴⁾ Двор. гр. 14 «გუჯ.» გვ. 14.

წესწყობილებას, სამს. ხანას უჩვენებენ ფეოდალიზმის ისტორიაში: 1, მიწათმფლობელთა გაძლიერება და თავისუფალ გლეხთა ყმად გადაქცევა; 2, ფეოდალური წესწყობილება სახელმწიფოსი კესი იგი დაყოფა დამოუკიდებელ სამთავროდ და 3, ფეოდალიზმის დასრულება, სამეფო უფლების გაძლიერება, ქალაქების განთავისუფლება. ¹⁾ საქართველოს ისტორიაში პირველმა ორმა ხანამ დიდს ხანას გასტანა და ისე მოესპო თავისუფლება, რომ გაცალკევებული საძეფოების და სამთავროების შემოკრება, დასუსტებულმა სახელმწიფომ ვერ შესძლო. გაძლიერება მიწათმფლობელი არისტოკრატისა — არაგვის, ქსნის ერისთავისა, მაჩაბლებისა და სხვათა, მოჰყვა პოლიტიკურად გაყოფა სამს. სამეფოდ და ხუთს სამთავროდ. ²⁾ რუმელის თავის შხრივ დანაწილდა თავად-ზნაურთა შორის. ამ მდგომარეობაში მოესპო საქართველოს საკუთარ მეფობა. ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ საქართველოში არ მომხდარა პირედ წოდებული «ქალაქთა მოძრაობა», არ წამოყენებულა მესამე წოდება — მოქალაქობა, რომელიც საფრანგეთში მეფის მფარველობით მოქმედებდა ბარონების წინააღმდეგ და ინგლისში ბარონების დახმარებით მეფის წინააღმდეგ. შედეგი ამ ერთობისა ის იყო, რომ საფრანგეთში განმტკიცდა განუყოფელი სამეფო უფლება და ინგლისში დამყარდა პარლამენტარული წესწყობილება ჯერ საშუალო საუკუნოებშივე. ეჭვი არ გვაქვს, რომ დაახლოე-

¹⁾ Eichhorn deutsche verfabugsgeschite. perreus, La democratie eu france.

²⁾ გიორგი მე-VIII დროს († 1469).

XVIII

მაგალითები იმას მოწმობენ, რომ შემატანემ ტრადიციით, გადმონაცემი ცნობით, იცოდა მაინც წარსული წესწყობილება.

ჩვენ გვაქვს სხვა ისტორიული საბუთებიც, რომ დიადი საქმეები ირჩეოდა არა ერის დაუკითხავად. ამიტომ ჩვენ მოვიყენებთ ისტორიიდან ისეთს მაგალითებს, რომელნიც უფრო დაქვემდებარებულნი ექვს გარეშე არიან. თამარ მეფის გახელმწიფებაზედ «ქარცხ.» მოგვითხრობს შემდეგს: გიორგიმ, მამამ თამარისამ «შეიყარა ყოველით სამეფოთ თვისით... შეილირ თამარ ნათელი და ბრწყინვალეობამ თვალთა, მეფე ჰყო თანადგომითა პატრიარქთა და ყოველთა ეპისკოპოსთათა, დიდებულთა, იმერთა და აძერთა, კახიკთა, სპასპეტთა და სპასალართათა და დასეა მარჯვენით თვისსა მეფე და დედოფალი შემკული და შემოსილი პირად-პირადად ფესვედითა ოქროვანითა ბისონთა და ზეზითა...¹⁾ და დადგა თავსა მისსა გვირგვინი ოქროსა მის ოფაზისა, აღმკული იაკანითა და სამარაგდოთა მიერ ²⁾ და მდიდარნი კრასანი ლიტანიობდეს წინაშე პირსა მისსა და თვით მეფემან მფიცებელმან ერთგულობისა და ერთსულობისა მისისათვის... აკურთხა კურთხევითა აბრამიანითა» აქედან სჩანს, რომ მეფის ამორჩევის დროს საჭირო იყო დასწრება უმაღლესი სამღვდლოებისა, დიდებულთა, ევზირთა, სპასპეტთა, სპასალართა და მდიდარნი კრასათა. შეადარეთ ამას, თუ გნებავთ რუსეთში ცნობილი კრე-

¹⁾ შეად. «სიზმარი» პ. ცხელილოელისა რითქმის ამ გვარადვე სახავს თამარის მორთულობას. «ივერია» 1891 № 207.

²⁾ «ქართლ. ცხოვ.» I გვ. 274.

XIX

ბანი Земскіе соборы, სადაც ირჩეოდა საყურადღებო სახელმწიფო საქმეები, ანუ თვით მეფის დანიშნავს: въ 1584 г. происходилъ соборъ изъ митрополитовъ, архіепископовъ, епископовъ, игуменовъ, высшаго духовенства и всего дворянства» 1) ზოანე მრისხანე შეილის, თეოდორეს მეფედ დასამტკიცებლად. შემდეგ კრებანი უკედ უჩვენებენ ამავე ხასიათს და წრეს ამომრჩეველთა. პროფ. კლიუჩევსკი უარჰყოფს 1566 წ. კრების კავშირს ძველს Вѣче-სთან. 2) პრველი იყო კრება ერ. წარმომადგენელთა პოლიკური ხასიათისა, მეორე (Вѣче) რვა კრება ქალაქში მცხოვრებელთ მაინც და მაინც ციბირს-ს ჰქონდა დიდი მნიშვნელობა.

1598 წ. земскіѣ соборы-მა ამოიჩრია მეფედ ბორის გოდუნოვი. კრება მოხდა პატრიარხ იაკობის თავსმჯდომარეობით. კრებამ ამოიჩრია მერე მეფედ მიხეილ რომონაეი 1613 წ. აქამდის კრებას ჰქონდა ხასიათი რჩევითი, ვეზრობითი (совѣщательный), მიხეილის დროს დასუსტებული სახელმწიფოსთვის წარმომადგენელთა აზრს მიეცა მნიშვნელობა დამფუძნებლობითი (учредительный). აქტები იმ დროიდან ჩვენამდე მოღწეულნი გვაუწყებენ შემდეგს: „государь съ отцомъ своимъ патріархомъ, совѣмъ освященнымъ соборомъ съ боярами и думными людьми и совѣми людьми Московскаго государства учинивъ соборъ о тѣхъ статьяхъ гово-

1) Латкинъ. земскіе соборы древней руси. спб. 1885. 83. 85—9.

2) Рус. мысль 1890 г. январь.

რილი...¹⁾ შეადარეთ ეს ამონაწერი «ქართ. ცხ.» სიტყვებს შესახებ თამარის მეფედ აღვიარებისა; ერთი და იგივე წარმომადგენელთა დასწრებით სწყდება სახელმწიფო კითხვები. რასაკვირველია, არც რუსეთში და არც ჩვენში არ იყო მტკიცედ განწესებული რიტები საერო და სასულიერო ანუ სამთავრო წარმომადგენელთა. ამიტომაც ძნელია დაუპირდაპირდეს რუსეთის земские соборы და ჩვენი კრება ევროპიელთა პარლამენტს, საცა რიტები წარმომადგენელთა მაგალითად, ინგლისში და საფრანგეთში²⁾ აღნიშნული იყო. ჩვენ ვუჩვენებთ მხოლოდ იმნიადგას, რომელზედაც აღმოცენდებოდა საქართველოში კონსტიტუცია. ამით გვინდა გვეთქვა, რომ ხვენი მმართველობა არ წააგავდა აღმოსავლეთის სუფერებს და მოჩანდა ჭეალი წარმომადგენელთა მონაწილეობისა სახელმწიფოს განგებში.

ჩვენ მივაქციეთ ყურადღება თამარ მეფის ამორჩევის ხასიათს და არა ასფაგურ და ბაგრატ მეფეთა შესახებ ცნობებს, რომ მკითხველი უფრო დაქვემდებარებით შეხედავს «ქარ. ცხ.» სიტყვას. თუ უძველესი ნაწილი საქართველოს ისტორიისა საეკვია და ჩვენი მათიანე მე XI—XII საუკუნოებში შემდგარი,³⁾

1) ნახე კიდევ Сергѣевичъ: земскіе соборы, загоскинъ исторія права, госуд. московск. платоновъ, замѣтки по исторіи земскихъ соборовъ და სხვა.

2) guillot. hist. des origines du gouvern represent. (примавъ и стѣбсь. опыты по исторіи англійской конституціи, брайстъ, исторія американ. республ. ч. II.

3) ესრედ წოდებული სომხური ქრონიკა თავდება დავით აღმაშენებლის სიკვდილით 1125 წ. ამის დროს უნდა იყოს იგი ნათარკმნი ქართულიდან სომხურად

მაშინ თამარ მეფეზღვ ცნობს ხომ ისტორიულ ფაქტად უნდა ვაღვიაროთ და კრების ამბავი მოვილოთ ნაძღვილ ცნობად. ამას არ ეწინააღმდეგება აღრიხდელი შეხედულება კრებაზე და ისტორიული პრესექტივით შეგვეძლოს იგივე საქვეყნარტოდ ვიცნაოთ, თუნდა კვდეუ იყენენ ისეთი პირობები, რომელნიც წაბერდის აღრებული დაბეჭდვის შემდეგ. ცქეს შეუტნენ «ქართ. ცხ.» სიხველის სინამდვილემ.

მიუბრუნდეთ ახალი დროის ფაქტებს. რუსულან დეპოტალი რომ გაღაცვალა (1817 წ.), საქართველო უჩვეოდ დაარჩა: ერთი დავითა გორკი ლამს შეილი დიკარვა იკონის საპრობილეში და მეორე დავითი, მე რუსულანისა ნონეთი გავზაფნეს ყარაყურუმში, თათართა სატახტო ქალაქში. 1) თურქებმა დარგებლეს ამ შემთხვევით და წამოვიდნენ საქართველოს ასობრებლად. 2) ადამ შეოთთა შინა იყო ქვეყანა საქართველოსა შეკრისეს უაგელნი მთავრნი საქართველოსანი თაფსა კობტისას, იმერნი და ამერნი. შანშე, ეგარსლან, დადიანი ცოტენი, ვარამ ხაგელი, ყვარყვარე, კუპრო შოთა და ქოგელი ჭერკანნი ქართველნი თარგელი გამრეკელი, სარგის თმოგველი, მესხნი და ტაგელნი იტყოდეს, რამე იყოთ, რამეთუ არღარა არს ნათესავი მეფეთა, რათა წინამძღვარ გეექმნას და გმრადეთ თათართა. 3) საქართველოს გქორებულმა მდგომარეობამ გამოიწვია ყოველთა მთავართა საქართველოსათა და წარმომადგენელთა სხვა და სხვა საქართველოს ნაწილებისა კრება თათ-

1) «ქართ. ცხ.» 1 გვ. 366—374.

2) ვახუშტი ბაქრაძის გამოცემა გვ. 235.

3) «ქართ. ცხ.» 1 გვ. 375.

რებოან ბრძოლისთვის მოსამზადებლად. ამ კრებაზედვე გადაწყვიტეს დავითის, ლაშას შვილის მოძებნა და მეფედ დასმა. ერთს გარემოებაზედ უნდა მივაქციოთ კიდევ უურადლება. როცა ორივე დავითი გამოეფდნენ, მაშინ სიგელები ორთავეს ხელმოწერით მტკიცდებოდნენ. «მეცა მინახავს რომელი სიგელისა თავსა სწერია მეფენი ბაგრატიონნი ნებიითა დვთისათა დავით და დავით. ¹⁾ შემდეგ კრების კათოლიკოზის აბრაჰმისა, და უოკელთა მთავართა მეფე დიმიტრი თავდადებულის დროს. ²⁾ (+ 1289). კრება უოკელთა დადებულთა შეპტიცებს ვახტანგს, ძეს დავით იმერეთისას ერთგულებაზედ. ³⁾

ამ საკითხის დასამთავრებლად აი კიდევ რამდენიმე მაგალითი. ზოგს ამათვანს მხოლოდ «ქარ. ცხ». გვერდით ჩვენებით მოვიყვანთ და ზოგს კი ამოვწერთ. ეს კითხვა იმდენად საყურადღებოა, რომ ჩვენ არ გვინდა ამით გაეთართ მისი გადაწყვეტა. რაკი საეკლესიო კრებაზედ ჩამოვარდა ლაპარაკი, ამიტომ გავბედეთ საერთოდ კრებაზედ ბაასი. ეხლა კი აი კიდევ მაგალითები მათ გარდა, რომელნიც საეკლესიო კრების მოთხოვნაში აღენიშნეთ და დასამტკიცებლად უჩვენებთ მათიანეს ფურცლებს. ⁴⁾ ვახტანგ მე-V, ანუ შაჰნავაზმა აკურთხა ძე თვისი არჩილ მეფედ იმერთა «შემოკრებულთა იქეთა ნებითა». ძალღონე იმოდენა ჰქონდა ამ კრებას, რომ შეიძლოა მეფის

¹⁾ «ქარ. ცხ.» 1, 382. ვახუშტი გვ. 238.

²⁾ «ქარ. ცხ.» 1 გვ. 421. შეად. ილ. ჭავჭავაძის შოგმა დიმიტრი თავდადებული.

³⁾ «ქარ. ცხ.» 1, 425.

⁴⁾ «ქარ. ცხ.» I, 431, 449, 450. II. 11. 21.

განდევნაც. «წარჩინებულნი და ერისბაენი შეიზრახნენ და არა ინებეს მეფედ თვისად ბაგრატ, ვინადგან განდგნენ სხვანიცა და გამოირჩიეს მუნვე მყოფი ერი-სთავთაგანი ანუ გამოკვლეული ჩვენი ესე მეფის ჯლექსანდრეს ძის დიმიტრის ძე დავით». აქ ჩვენ შევეტაკეთ საკითხავს, როგორი წესი იყო საქართველოში სამეფო ტახტის მემკვიდრეობის შესახებ? პასუხის მისაგებლად საჭიროა ცალკე წერილი და ეხლა კი ის კმარა ვიცოდეთ, თუ რა დიდი დი შესანიშნი გავლენა ჰქონდა დიდებულთა კრებას. ¹⁾ ეს ასეც უნდა ყოფილიყო. ყველგან, საცხ ფეოდალური წესწყობილება ყაფილა, მეფე არ ყოფილა აღჭურვილი განუსაზღვრელი უფლებით, იგი იყო თანასწორი თავის ქვეშევრდომ ვასალებისა (მთავრებისა). იგი იყო მხოლოდ პირველი მათში *primus inter pares*, და არა უფროსი. ფეოდალურ წესწყობილების გავლენით მეფეს ძალა დაადგა შეეკრიბა წარმომადგენელთა წრე (*etfisa generaux*) და მიეცა ის მტკიცე ხელწერილი მათ უფლებათა შესახებ, როგორც იყო *Magna charta libertatum* 1215 წ. იღანეს ინგლისელ ბარონებისთვის. ჩვენში ფეოდალი ძლიერები იყვნენ და არ იყაბულებდნენ თავიანთ განდევნას სამეფო საკითხვების გადაწყვეტაში. ეს საკითხავი იმდენად საინტერესოა, რომ მისი დაწერილებით შესწავლა ჩვენს მოვალეობას შეადგენს. ჩემთვის კი ამკარაა, რომ ჩვენი მეფის უფლება არ იყო განუსაზღვრელი, იგი იყო შეზღუდული სამღედელლო და საერო მთავართა გავლენით და იძულებული იყო მოეწვია

¹⁾ ყმათა ესე იგი საერთოდ ერის გავლენის შესახებ ნახე «განჯანგის განონები» § 2.

იგინო საბჭოედა რადგან მთაღოუკითხიად ძალღონე ვერ
შესძლოებდა სამეფო საქმეებოჲს გაძლოლოსთვის. საქარ
თველოს ფეოდალიზმის ისტორიაჲჲ მოხსენს ყველი
იმ წესწყობილებისა, რომელიც ძარხულად დაედო
პარლამენტარულ მმართველობას. ¹⁾ ამას მოწმობს
ვახტანგი საქართველოში ბევრჯერ მამხდარა მფეფ
თა ისეთი დამდაბლობა და შებოჲყა, როჲც „სახელი
მეფე რქქეიათ, თორემ მართებული თორე უქნეინე-
ბიით-რე როგორც ყმათა სადამკებათ ისრე უსამარ-
თლებით და ურიგებიათ». ²⁾

მეფენი არამც თუ სწირაედენ მამულებს მონასტ-
რებს, არამედ თითონაც იკვეცებოდენ ბერად. მეფის ჩა-
მომადეალნი, წარჩინებულნი თაჲვადნი და აზნაურნი ხში-
რად სტოებდენ სოფლის ამოვებას და ეძებდენ სკლის
საცხთებლად ბინას უღდაზნო შოდა მონასტერში. ამ ერ-
თობამ ჩამომგელობისკამ საერო და სასულიერო
ხრისტოკრატისა დაიცვა საქართველო წარსულში
ბერი ვაჲბისგან და შემდეგ უთაზნობოებამ მათ შორის
ბოლო მოულო საქართველოს თავისუფლებას. ზო-
გორთა ცნობების შესახებ მეფეთა მონაზონთა საქარ-
თა მოვიყვანოთ. გუარამ მამფალი «იქნა მონაზონ»,
მედე «ალექსანდრემ სახე მონაზონისა შეიმოსა და
უწოდეს სახელად ათანასე, კოსტანტინეს მეფის ძემ
დაეითმა განიხილა სოფლისა სიმუხთლე, დაუტევა
მეფობა და იქნა მონაზონ ³⁾. ამისმა ძმამ მეფე
გიორგიმაც დაუტევა მეფობა და თვით შევიდა მო-

¹⁾ ნახე კედევ «ქარ. ცხ.» I, 465. მეფის მოკვლა I, 472.

²⁾ ვახტანგის განონები § 2.

³⁾ «ქარ. ცხ.» I გვ. 192, 474. II, 20.

ნასტერსა და იქმნა მონაზონ. მეფე ალექსანდრეს დაჲ შაჰაბაზის დროს იყო ენკრატორად და სცხოვრებდა ალავერდს. მეფე თეიმურაზი I გარდაიცვალა ასტრაბადს «შემონახსებული და სქემოსანი».¹⁾ საკმარისია კიდევ დაეასახელოთ ანტონ I კათოლიკოზი, ქარსლის მეფისა იასესი, ანტონ მეორე კათოლიკოსი, ძე ირაკლი მეორესი, მიტრაპოლიტი ვარლამ ერისთავი, კათოლიკოზი იოანნე დიასამიძე, ფოსტის თარხნიშვილი, დომენტი ორბელიშვილი და სხვ.²⁾ უმაღლესი თანამდებობა საეკლესიო იერარქიაში ეჭირათ მთავართა და თავადთა ჩამომავალთ. ესენი ასრულებდნენ, გარდა საეკლესიო მოვალეობისა, აგრეთვე საერო საქმეებსა. ჰყონდიდელი მწიგნობართუხუცესად ინიშნებოდა.³⁾ მეფეწულნი ეძლეოდათ მათ საზრდელად. (ეს მოვალეობა წინათ გადადიოდა სპასპეტზედ).⁴⁾ ვიზანტიაში ხშირ იყო ჩვეულება მეფეთა ბერად აღკვეცისა. განდევნილი მეფე ან ძალით, ან თავის ნებით ეფარებოდა მონასტერს. დედოფლები, თავჯანყებულნი თავიანთ ვეირგეგნულნი ქმართაგან, იგზავნებოდნენ მონასტერში. სენაკს იმ დროს საპყრობილეს ადგილთ ეჭირა.⁵⁾ (Безбраковъ. Михайль Песель).

რაკი მონასტრების უფროსნი და გამგებელნი იყვნენ წარჩინებულნი პირნი, ამიტომ მათ ეძლეოდათ შელავათი და თავისუფლება სხვა-და-სხვა ხარჯ-

1) «ქარ. ცხ». II, 22. 3. 126.

2) გუჯრები გვ. 3, 724 და სხვ.

3) «ქარ. ცხ» I, 293, 304.

4) «ქარ. ცხ.» I, 110, 112, 146.

5) Скабалоничъ Византийскаѣ църковъ. Слѣбденъ Черты изъ Виз. жизни.

თავან სახელმწიფოს სასარგებლოდ. ან თავიანთ სულის საზღაოდ, ან მონასტრის და ეკკლესიის საშახურის დასაჯილდოებლად შეღავათი ეძლეოდათ მეფეთა და მთავართავან სამღვდელო იერარქიას. საეკკლესიო გუჯრები ამას მტკიცედ მოწმობენ. ¹⁾ შეღავათს აძლევდენ ეკკლესიას თვით მაჰპადიანნიც. ნადირშაჰი ამტკიცებს კათოლიკოზად ნიკოლოზს თანახმად მონარქიის ვალის თეიმურაზის, სამღვდელთოთი და თავად-აზნაურთა და უნიშნავს ჯამაგირს 1000 მ., რათა არ მოაკლოს შაჰის სულისთვის ლოცვა. შაჰი უბძანებს თავად-აზნაურობას იცნან კათოლიკოზად ნიკოლოზი, ბეგლარბეგს და ქართველებს — მის პატივისცემას და ღირსეულად მიღებას. (1742 წ.). ამავე გვარად თანახმად ხაჯხას აქოღ. ჩეგბსა იმავე ჯამაგირით ამტკიცებს კათოლიკოზად ანტონს, დისწულს ვალის თეიმურაზისას. შემდეგ შაჰმა უწყალობა ანტონს კათოლიკოზს შესამოსელი და ტანთხაცმელი. განსაკუთრებითი ფირმანით შაჰ-ნადირი უნიშნავს საქართველოს ეკკლესიის კათოლიკოზს ყველა იმ სოფლებს, რომელნიც მას ეკუთვნოდნენ, ნებას აძლევს კათოლიკოზის სურვილით შეიკრიბოს და მოხმარდეს ეკკლესიას მამულების შემოსავალი. ამასთანავე უბძანებს ВАЛІЮ КНЯЗЬЯМЪ, СТАРШИНАМЪ И ВСѢМЪ ЖИТЕЛЯМЪ იქონიონ პატივისცემა კათოლიკოზისა, ეკკლესიის განგებელისა, როგორც ამის შესახებ ყოფილა ბძანება ქართველთა

¹⁾ «გუჯრები» церк. грам. Пурцеладзе. Древности Тифлиса Исселіани, voyage archéologique და Introduction brosset. Азты, стр. 9 ■ 59.

მეფეთაგან. 1) აქედან სჩანს, რომ ჩვენი ვასსალური დამოკიდებულება სპარსეთთან ისეთი ხასიათისა იყო, რომ თავისუფლება არ ესპობოდა საქართველოს შინაურ საქმეთა წარმართვაში. შაჰი ამტკიცებდა მას, რაც მიღებული იყო ჩვეულებით და რასაც ხალხი და თავად-აზნაურობა სამღვდელოთურთ დაადგენდა.)

სულთანნი აგრეთვე მტკიცედ იცევიდა ჩვენი ეკლესიის დამოუკიდებლობას. სულთან ახმედ 1726 წ. უბძანებს ისაჯ ფაშას ტფილისის მმართველს, რომ, რადგან საქართველოს პატრიარხის დომენტის თხოვნა შესახებ გაქცეულ ყმათს დამყარებისა საეკლესიო მამულზედ არ იქმნა აღსრულებული აქამდის, დაუყონებლივ მიიღონ საშუალება რიგისა და წესებისა და ყმათა დაბრუნებისა კათოლიკოზთა სურვილი ასევე დომენტის რეჯე ფაშა ამტკიცებს კათოლიკოზად და უბძანებს ქართველებს მის მორჩილებას. ერთი თირმანი 1707 წ. 2) კარგად ასურათებს, რა დამოკიდებულება იყო ეკლესიის და საერო გაშვებელთა შორის. ჩვენი კანონმდებლობის შესხედუბები კათოლიკოზი იგივე ხელმწიფეა სულისა, როგორც მეფე—ხორცისა 3) და ეკუთვნის სრული გაგებლობა ეკლესიისა: ამასვე მოწმობს ზემო მოხენებული თირმანი: ჩვენი ბრძანება არის, სადაც საქათალიკოზო სოფლები და საყმო არიან

1) АКТЫ Кавказ. археогр. ком. т. I, стр. 73—8.

2) АКТЫ Кавказ. археогр. ком. I, 71—3. აქედან სუფლად მიცემული საჩუქარი შეიძლება. АКТЫ I, 35, შეადარე donation.

3) ვახტანგის კანონები § 25.

4) АКТЫ I, 28.

სულ ერთობლივ... ისევ მისთვის დაგინებებია და წყალობა გეიქნია; აწ რაც საქათოლიკოზო სოფლების-საქმე იყოს უიმისოდ ნურა იქმნას და მის ხელითა და მარიფათით ვარიგდეს. მაშასადამე კათოლიკოზს ეკუთვნის არამც თუ საეკლესიო საქმეების გარჩევა, არამედ აგრეთვე საეკლესიო ყმების და სოფლების ბკობა. ესრედ წოდებული მცხეთის შეილები ¹⁾ გვაგონებენ რუსეთის ისტორიაში ცნობილთ церковные или богательные люди! — ესენი ეკლესიას ეკუთვნოდნენ.

ეკლესია — მონასტრებს ეკუთვნოდნენ თავდაზნაურნი, გლეხნი ყმად შესრულნი და ნასყიდნი. მაშასადამე ეკლესია — მონასტრები თავიანთი მამულე²⁾ ით და ზედ დასახლებულნი ქვეშევრდომებით წარმოადგენდა სახელმწიფოს სახელმწიფოში, რომელსაც თავისი კანონები და წყობილება ჰქონდა. ასე იყო რუსეთშიაც, სადაც ეკლესიას ჰყავდა თავის бляфе, вольные люди, горожане. ქრისტიანობასთანვე ტრცელდება აზრი ეკლესიის თავისუფლებისა და მისი იურიდიულად გაწყობისა. კათოლიკოზი აღვიარებულ იქმნა უფროსად სამღვდელელოებისა და იმ პირთა, რომელნიც საეკლესიო მამულზედ სცხოვრობდნენ. ²⁾ იგი იყო უამგებელი ეკლესიის შემოსავალ-გასაღებისა, მამულის განაწილებისა, მსაჯული საეკლესიო და საერო საქმეებისა თავის მოყმეთა შორის. მას და არქიელს საერთოდ ეკუთვნოდა «ნოშანბ» ანუ სამკვიდრო, როგორც ახლა ჩვენ ვეძახით წილკნის «გუჯარი» ასაკმარისად მოწმობს,

¹⁾ brosset. lutraduction CXXXVIII და სსვ.

²⁾ Законы католиковъ შეად. აგრეთვე ვახტანგის კანონი § 24.

რამდენად ცდილობდნენ სწორედ გაენაწილებინათ და კანონიერად გადევნიეს, რა შეადგენდა ნიშანს შეძლებისა და მდგომარეობის მიხედვით მთელი ნიშანი: «ცხენი შეკაზმული, გარდასახურავი ორი, სუფრის იარაღი—ესენი წილკნელს მიაართონ. ქალი თუ მოკედეს საწირავი ნიშანი ტყავიანი ტალომა, კაბა, სარტყელი, ღილი, ბეჭედი, თავსახური, ორი გარდასახურავი. ¹⁾

თუმცა ეკლესია წააგავდა სახელმწიფოს თავის მცხოვრებელთა წევრებით, მაგრამ განსხვავება მათში კი საგრძნობლად მოსჩანდა. ეკლესია ქრისტეს მოძღვრებით აღჭურვილი ნაკლებად სასტიკი მებატონე იყო. ეკლესიის ყმობა ერჩინა გლეხს, ვიდრე ბატონისა ვნუ მეფისა. რაკი არ შეიძლებოდა ყველა ყმებს და უპატრონო—უბინაო პირთა ეკლესიის პირდაპირ მფარველობით ესარგებლათ, ამიტომ სამღვდელთა ცდილობდა შეემცილებინა ის მძიმე უიელი, რომელიც ედო ყმას ბატონის გასაძლოლად. ეკლესიამ კეთილი გავლენა იქონია მებატონეებზე და ყმათა ბედის გაუმჯობესებაში, ამოჰკვეთა ტყვეთა ვაჭრობა, ღვთისთვის სასიამოვნო საქმედ აღვიარა ყმათა ²⁾ განთავისუფლება და ამგვარმა შეცდინებამ არ ჩვიარა უნაყოფოდ როგორც ევროპაში, რუსეთში, აგრეთვე ჩვენშიაც. ზნე-ჩვეულება შეიცვალა ქრისტიანობის გავლენით მთელს ხალხში. ამით აიხსნება ზოროასტრის (აკესტრის) სწავლის შესუსტება საქართველოში და თანახმად საეკლესიო კანონებისა ქორწინების შემოღება ნათესაობისა არ

¹⁾ «გუჯრები» გვ. 41.

²⁾ broset. lutrad. CXXXV—CXLIX.

მქონე პირთა შორის წინააღმდეგ ავესტისა, რომელიც თხოულობდა ნათესაეების დაკავშირებას ცოლქმრობით. ¹⁾ ეკკლესიამ იცნა ცოდოდ უკანონო მეუღლეება, დაუნიშნა ჩაქოლოვა იმ პირთ, რომელნიც სისხლით ან მირონით ნათესაენი იყენენ და სცხოვრობდნენ უკანონო კავშირით. ²⁾ ეკკლესიამ დამართა სასწაელებლები და მოჰფინა მამულს შუქი განათლებისა.

აქ დაბეჭდილი «გუჯრები» გადმოწერილია «საეკკლესიო მუზეუმის» გუჯრიდგან. ზოგიერთი კი გადმოეწერე ქ. გორში კერძო პირების საკუთარ გუჯრებიდან. სხვა-და-სხვა მიზეზების გამო ვერ მოხერხდა გადათვარიელება დანარჩენი გუჯრებისაც «საეკკლესიო მუზეუმში» და ამიტომ იძულებული ვიყავით დაგვებეჭდა ეს მაინც, რის მოსწრებაც მოვახერხებთ არ მგონია, რომ დამენდუროს ვინმე, რატომ საერთოდ «საეკკლესიო მუზეუმის» გუჯრების გადათვარიელებას არ უცდბი. ჩემის აზრით ერთმანეთში ამ „გუჯრებს“ დამოკიდებულება და კავშირი არ აქვთ და უნდა ვხსურვოთ მხოლოდ, რომ დანარჩენი „გუჯრებიც“ ჩქარა იქმნან აღბეჭდილნი.

¹⁾ Ковалевский. Законъ и обычай на Кавказѣ I, 153.

²⁾ законы Пахтанга, стр. 141. Актъ 1549 г. за преступную связь съ лицами, находящимися въ естественномъ и духовномъ родствѣ, виновные имѣють быть побиты каменьями.

გუჯრები და სიგელები ძვირფასი ისტორიული განძია და მათი უყურადღებოდ დატოვება შეუნდობელი ცოდობა.

«გუჯრები» ჯერ «მწყემსში იბეჭდებოდა და ეხლა ცალკე წიგნად გამოიცა. ვალად ვრაცხ გულითადი მადლობა გამოვუცხადო «მწყემსი» ს რედაქტორს დეკ. დავით ღამბაშიძეს, რომელმაც იტივართა «გუჯრების» გამოცემა.

ა. ხახანაშვილი.

გ უ ჯ რ ე ბ ი

ს ი ო ნ ი ს ა.

1533 წ. ¹⁾ ჩვენ ბაგრატიუნთა ძეთა კუროთხეულისა პატროსნისა ალექსანდრესთა პატრონმან კონსტანტინე დამათა ჩვენთა ესე უკუნიამდის ჟამთა გასათავებელი წიგნი სიგელი და ნიშანი მოგახსენეთ თქვენ ყოველად

¹⁾ პლ. იოსელიანს თავის თხზულებაში „Древности Тифлиса“ გვ. 213 მოჰყავს შინაარსი ამ გუჯრისა, რომელიც დამტკიცებულია მეფის ხელის მოწერით. დ. ფურცელაძეს არ აქვს მოხსენებული ეს გუჯარი თავის წიგნში „Церковные гуджари“. პლ. იოსელიანი („პატრონს“) კონსტანტინეს სთაგონის „მეფედ“ („грамата царя Константина“). მაგრამ ამ დროს 1525—1535 წ. მეფობდა გიორგი IX, შვილი კონსტანტინე მე-III და ძმა დავით მე-VIII. მეფე კონსტანტინე 1533 წ., რომელსაც ეკუთვნის გუჯრის თარიღი („ქართლის-ცხ ავრებაში“) არ არის ცნობილი. ეს („პატრონი“) კონსტანტინე უნდა ყოფილიყო ჩემის აზრით შვილის-შვილი ალექსანდრესი, ძმისა მეფე კონსტანტინე მე-III და შვილი ალექსანდრესი, ძმისა მეფე გიორგი მე-IX. ამიტომაც გუჯარს ეს პატრონი კონსტანტინე იხსენიებს „ძეთა ალექსანდრესთა“.

სულისა მოსახსენებლად და სადღეგრძელოდ ჩვენთვის და ცოდვით ჩვენთა შესანდობლად. და შემოგწირეთ მცირე ესე შემოსაწირავი ქალაქური ლიტრითა ორი ლიტრა სანთელი და ერთი ლიტრა საკმელი ტალმი სან ესე ყოველ წელიწადთა უკლებლად მოგეხსენებოდეს და არა დაკლდებოდეს და არა შეგეცვალოს და არცაოდეს შოგეშალოს და დამაშტკიცებელნი ამისნი ღმერთან აკურთხნეს, დაიწერა სიგელი ესე ქო.სა სმპ ხელთა ისიდორესითა.

ს ი ო ნ ი ს ა .

1634 წ. ¹⁾ შ: ნებითა და შეწევნითა ღვთისათა ჩვენ. დედოფალმან პატრონმან მარიამ ესე წყალობისა და თანახმობისა წიგნი გიბოდეთ თქვენ ქალაქს სიონთა ღვთის მშობლის ყმათა ასრე რომე ამას წინათაც ხელმწიფეთაგან თარხანნი იყვენით ახლა თბილელი და სათბილელი ყმა ჩვენ პირის სანახავად მოგეართვეს აწე ჩვენცა გათარხნეთ და გაგათავისუფლეთ რომე არაფერი არა საჩვენო და არა სანეფო და არა სათათროს სათხოვარი არა გთხოვებოდეს და არა მიზეზითა და არა უმიზეზოდ არც მოუწავს, და არც მამასახლისსა და მელიქსა და ნაცვალსა და გზირს და ვინ გინდა ვინ კარით ჩვენით წარვლენილნი იყვენეთ ნურცავინ

¹⁾ პლ. იოსელიანს უცვლომით ამ გუჯრის თარიღი აღუნიშნავს 1637 წლად. ქორონიკონი ტებ=1634 და არა 1637 წ. (Иренисти Тифлиса, გვ. 208) დ. ფრცელაძის აღმუშავე გუჯრულშიეს გუჯარი არ მოიპოვას.

სასოსა და შესავედრებელსა ჩე ნსა სიონთა ღეთის-
მშობელსა კურთხეულისა პატრონისა მაჰისა ჩენისა
თქვენ დაიდებთ ხელს რარიგადაც საყდარსა და თბი-
ლელს ეპრიანებოდეს იმ გვარად იმსახურებდეს. დაი-
წერა წიგნი და სიგელი ქრონიკონსა ტკბ (1634 წ.)

მარტამ.

ს ი ო ნ ი ს ა .

1666 წ. ნებიტა: . და: . შეწეენიტა: . ღეთისათა: .
და მეოხეზიტა: . სიონთა: . ღეთის: . მშობლისათა: .
ესე: . წიგნი: . მოგართვით: . თქვენ: . სიონთა: . ღეთის: .
მშობლისა: . და შენ: . ზედა: . საჭეთ: . მკურობელსა
თბილელ მოაგარ: . ეპისკოპოსსა: . იოსებს: . ასრე: .
რომე: . კურთხეულმან: . თბილელმა: . ელისე: .
საყდრის: . ალაგი: . მიოძა: . და: . მე: . აღვაშენე: .
და: . ჩემი ძმა: . იმას: . ვაყმე: . და: . მასუკან: . მე: .
ჯვარის: . მამად: . დამაყენეს: . და მერმე: . მე: . ჩემი: .
ძმა: . აბლულმესი: . ბატონს: . ციცის: . ვაყმე: . და: .
მე: . იერუსალემს: . წაველი: . და: . ის: . სახლკარი: .

1) იოსებ თბილელი თარხნიშვილი დიდ მოურავის ჩა-
მოძაველი იყო. მან დასწერა ღიქსად ისტორია თავის გვარისა
(გამოსცა პლ. იოსელიანმა 1851 წ.) ელისე თბილელი გუ-
ჯარში მოხსენებელი გვარად საგნაშვილი იხსენიება 1628 წ.
მის და იოსების შუა თბილედობდენ: ბერძენი კირიაკე და
გარნავა. ეს გუჯარი შესანიშნავია მით, რომ ძმას შეეძლო
ქმის ყოვლად გადაცემა ეკატესიისთვის. იოსების შემდეგ თბი-
ლედობდა სიმეონი და შემდეგ ჟიჟენ ვი მესამე, რომელიც
შეგვხვდება შემდეგ გუჯარში.

თქვენ: მოგაბარეთ: ამანათად: რომ: რაც: ქირა: აიღოთ: ნაშენებისა: მე: შემინახოთ: საყდრის: წილი: და სამართალი: რაც: იყოს: თქვენი: დაიჭიროთ: და ვინ: იცის: ჩემი: ძმა: იქ: ვეღარ: დადგეს: და ჩამოვიდეს: თქვენ: ქირით: სახლკარი: სადმე: უშოვეთ: და იმ: სახლების: ქირისაგან: იმას: ქირა: მისცეთ: და თუ: მე: მოვიდე: ჩემის: ნაშენები: და თუ: მე: ვერ: მოვიდე: შენების: ნახევარის: ფასი: ჩემს: ძმას: მიეცით: და ნახევარი: სიონთა: ღეთის: მშობლისათვის: ჩემისა: სულისათვის: შემიწირავს: ჩემის: სულის: მოსახსენებლად: რომე: ბატონი: თბილელი: და სრულა: სიონთ: კერზო — კრებულნი: შანდობით: მამიგონონ: და თუ: ვაჭარი: აიჩნთ: და გაჰყიდით: ნახევარი: ფასი: ალაგისა: და შენებისა: ჩემთვის: არის: და ნახევარი: სიონთა: ღეთის: მშობლისა: იყენს: რაცა: იყოს: და თუ: ბევრთ: და კარგად: გაეყიდოთ: ორთავეს: სარგებელია: და თუ: არ: ორმოცდა: ათს: თუმანსა: ქვედს: ნუ: მისცემ: და ნახევარი: ამისა: ფასი: მე: შამინახეთ: და ნახევარი: და თქვენის: საყდრისა: და თუ რამ: შეტი: წამოვა: ჩემის: სულისათვის: სიონთა: ღეთის: მშობლისათვის: შემიწირავს: როგორაც: ზემოთ: გვითქვამ: თბილელი: და მისნი: კრებულნი: მამხსენებდენ: წირვაში: და მადლობას: მეტყოდენ: და ამ რიგათ აღსრულებდენ: აწე: არის ამის მოწამენი: და დამსწრენი: ხელმწიფეს: ყვანი: გულ: ფაშა: შეილი: დავით: და დერა: გრიგორაშვილები: მარტიოზა: და მისი: ძმანი: და შანშეშვილი: ხოსინა: და მისი: შვილები: და სრულნი: სუდრის ყმები: ანბროსა:

საყდრის

შვილი. მაზარებელი. და ანბროს. და შევლაკაშვი-
ლი. მამუკა. და ბეგალა. ანტონა. და სრულ.
ერთ. პირად. სუდრის. ყმები. და შემრე. ჩემი. კერ-
ზოს. სახლის. ფასი. რომე გაისუდროს. ნახევარი.
ანბროზს. ანბროსაშვილი. აღას. კალი. და. ნახე-
ვარი. ანტონამან. აღას. ვალი. ასრე. რომე. თუმ
ნის. თავსა. თევში. ერთი. შაურას. სარკებელი
მომცენენ. სანამდინ, ჩემი. თეთრი. მაგათის. ხელთა,
იყოს. და რაწამ ჩემი თეთრი მაილომ. და სოხოვო.
მაგათ. უმიზვნად. მომცენ და უკლებლად. თავისის,
სარგებლითა, არცა ეიცი. ღმერთმან, ნუ ქმნას, და-
კარგვა, და არც. წახდინა: . რისმე მეზეზისაგან. არა,
იყოს. რა. და თუ. მაგას. და, ძმა. პირობა. არ
ვათაფონ: . ჩემის. ცოდვის, მზღველნი. იყვნეს: . ბა-
ტონი, და ყმანი, და. თუ. მართლად. ვაი. კვარად: .
გათაფნ: . ამა პირობა, ღმერთმან, აღდეკრძელონ, და,
შაუნდნეს, და. წმინდათა, ადგილის. მადლი. შეა-
წიოს. ამინ. ამინ. აღასრულა, ესე. მრსპ, ბზდ: .
ათ თოთხმეტსა. მაისასა.

ს ი ო ნ ი ს ა .

1727 წ. ქ. სახელითა სახიერისა არსებისა
დაუსაბამოსა მამის და ძისა და სულისა წმიდი-
სათა და შუა მდგომლობითა ყოველად უბიწოსა
წმიდისა სიონთა მღვთის-მშობლისათა ესე უკუნი-
სამდე ჟამთა გასათავეელი მტკიცე და უცვალებელი
წიგნი და ნიშანი მოგართვით ჩვენ ღმრთეს შვილმან
ტფილელ ბოდნელ მიტროპოლიტმან დომენტიმ და

ერთობილთ სიონთა ღვთის-მშობლის კრებულთ
თქვენ ღვთის მოყვარესა და მართლ-მადიდებელს
ამილახორს ბატონს გივს მას ჟამს ოდეს ალაოხრეს
ლექთა ტფილის ქალაქს სიონთა ღვთის-მშობელი
შემდგომად მათსა დაიპყრეს ქალაქი და ქვეყანა ქართ-
ლისა ურუშთა მაშინ პატრონობდა კეხირი ისაყ-
თაშა ახალ ციხისა ბრძანებდა ფარმანი მასლოდა
ხონთქრისაგან სიონთა ღვთის მშობლის ტაძრის
ბეჭითად შექნა ინებეს ჩვენთა წმიდამ ღვთის-მშობელ-
მან თქვენი თავი გამოგვიჩინა დამკსნელად ნუგეშინის
მცემლად მოვედით ჩვენის კრებულის და დიდის
მწუხარებით თავი გაწყინეთ თქვენც ვინცა-ვინ ქართ-
ველნი დარბაისელნი თანშემიყარენით და ამის შე-
წყენასა და ხსნას გულმოდგინეთ ეცადენით მიხვედით
ფაშასთან არზა მიართვით და დიდად თავი გარდას-
დევით თითქმის დატყვევება და ამოწყვეტა ირჩიეთ
და ამ საყდრის დაუნებებლბა იმანც ყური მიუგდო
თქვენს მოხსენებასა ხელი აღეს დიდად დაგამადლოეს
და ფეშქაშიც მრავალი გაიღვეით და საყდარსაც
შესწირედ, რადგან ამდენი სასყიდელი და ჭირნა-
ხული დასდევით ჩვენს მონასტერზე, ჩვენ სხაეფრივ
ვერას გემსახურებით და ეს პირობა მოგვიხსენებია,
რომე რადგან ახალკვირის შაბათს იყო ჩვენი გან-
საცდელი და საყდრის გამართმევის ამბავი ისივ ახალ
კვირის წინა დღე შაბათი განვაწყესეთ თქვენთვის
მოსახსენებლად. ამ დღის იქით ყოვლის წლისათვის
იმ შაბათს ჩვენ და ჩვენი კრებულნი ერთობილნი
ჟამს გიწირვედეთ თქვენდა თქვენთა შვილის შვილთა
დაუფიწყებლად მოვიხსენებდეთ ჩვენ ეს პირობა მო-
გვიხსენებია და რომელიც შემდგომად ჩვენსა ხარისხსა
ამას ზედა ტფილელიობდეს მათთვისაც ასე ანდერძად

დაგვიგდია და ნურც დააკლებდენ და თუ ვინმე ეს ჩვენგან სამართლად გამწესებული მოხსენება და ანდერძი დაიფიყოს და მოშალოს იგიმცა მოიშლების ჯოვლისა კეთილისაგან და ჩვენთა კოდვათა წილ იგიმცა განიკითხვის დღეს სასჯელის ასახლო დამტკიცებულნი ამისნი ღმერთმა აკურთხნეს დაიწერა ხელითა სიონის დეკანოზის შეილთა ოსესითა: აპრილის 30 ქორონიკონს უიუ 1)

ბ. რომელიცა კურთხეულს დომენტის ტფილელს განუწესება მე ტფილელი ექვთიმე. ვამტკიცებ და აღვასრულებ და შემდგომად ჩემსა სხვანიცა ესრეთყოფდენ (ბეჭედი ტფილელი მიტროპოლიტის ეფთიმესი)

ბ. ჩვენ ტფილელი მიტროპოლიტიმა თუშანიშვილმან ქრისტეფორემ ეს სიგელი ღვთის ნებით დავამტკიცეთ. **ქრისტეფორე**

1) 1701—1727 წ. დომენტა მესამე ორბელიანიშვილი წოდებულ თბილელ ბეჯანად კარგად ცნობილია როგორც წიგნების გამომცემელი, სკოლების მმართველი და თანამშრომელი მეფე ვახტანგ მე-VI. შექმნა დომენტისა თბილელებად იეგნე ნიკოლოზ მე-III (1703 წ.), პავლე (1704) ანსენი I (1713) და ამ გუჯარში მოხსენებელი ეფთიმე პირველად იხსენიება 1718 წ. ამის დროს მაჭთაბაძეს ააოხრნი საქარაველო (1733) წ. შემდეგ ეფთიმესი თბილელად იყო ათანასე ამილახვარი, რომელიც გაგზავნილი იყო ირაკლი მე-II მიერ იმპერატრიცა ელისაბედიან შემწეობის სათხოვნელად. ამის შემდეგ დაჟდა თბილელად ქრისტეფორე თუშანიშვილი, (1762), რომელიც ამტკიცებს ზემო მოყვანილს გუჯარს. მაშასადამე დომენტის და ქრისტეფორეს შუა სუეველა თბილელებათ არ არ ყოფილა წარდგენილი ეს გუჯარი.

მს წიგნი დავაგდე მე ჯვარის მამამ მელიტოზ ასე, რომ ეს ჩემი სასახლე¹⁾ თბილელის ხელში ჩავაგდე გამიყიდოს ალაგი და ნაშენები; ნახევარი სიონთა ღვთის მშობლისა და ნახევარი ფასი მე ანტონასა და ამბროსას მიმიბაროს და ანტონამა და ამბროსამ ჩემი საქონელი მისარგებლოს სადამდი ჩემსა ზოვიკ თხევდე და როდესაც გთხოვო ჩემი თაენი სარგებელი უკლებად მომაბაროთ.

ანტონასა და ამბროსასგან თამასუქი ამილია, ამის მოწამე და დამსწრე მე პეტრე ვარ.

ქ ა შ გ ე თ ი .

1775 წ. ²⁾ ქ. ლმერთმან ყოველად მოწყალის ხელმწიფის ჭირი მოსცეს სამარადისოდ თქვენს მლოცველს. ქაშუეთის მღვდელს ფილიპეს. ახლა ამას მოვახსენებთ ყოველად მოწყალეს ხელმწიფეს: ციხეში თქვენი ნაზოძევი ხუთის დუქნის და ერთის ოთახის ადგილი მორთმეული იყო ეკკლესიისათვის, ჩვენ ავაშენეთ ჩვენის ხარჯით, ახლა მოქალაქეთ დააქციეს ორი, რომელიც დიდი იყო, სასახლეს შეეუმატეს: სამი გზათ მოხედა, ორი ოთახის ადგილი, რომელიც კარგი ადგილი იყო, ის ნალბანდს ააშეაებინეს რაც მასალა ხე თუ აგური ქვა სრულ ამათ დახარჯეს ახლა იქითკენ

¹⁾ უთარილოა.

²⁾ შენი შგნა. მეფე ადგენს. თხოვნა მღვდლის ფილიპე შესრულდეს. თუმცა არ არის ხელმოწერილი, მაგრამ თარიღი, რომელიც უზის გუჯარს, გვაძლევს საშუალებას მივაწეროთ ეს გუჯარი ირაკლი მეორეს (Бутковъ, материалы по исторіи Кавказа). ეს გუჯარი არ აქვს დაბეჭდილი დ. ფურცელაძეს.

აძლიერენ ეკკლესიას, რომელიც შცირე არის. ამის მეტი მამული არა აქვს რა, ამით ვინახავდი ეკკლესიას, ოთხთვე არის, რომ დააქციეს თქვენმა მზემბა ცისკრად სამთელი არ მქონდა ამენთო თქვენთა სადღეგრძელოთ, წყალობას ვითხოვთ ეკკლესიას თავის მამული დანებდეს. ნაღბანდმა რომ ააშენა, წიგნშიაც ის აღილი სწერია.

თქვენი ბრძანებით თქვენს დროში ეკკლესიას რომ სწერია ვის დროში მიეცეს ეკკლესიასაც თქვენია მამულიც ნება ხელმწიფისაა. ამას ახლა ეს რომ წაერთოს, მერე სულ წაერთმევა ღმერთი გადღეგრძელებსთ, ნუ დაუკარგავთ ეკკლესიას, თავის დანახარჯს მიეცემ ნაღბანდს.

მ. მელქოს ავეტიქ და ქეთ სუდებო, რომელიც ამ ეკკლესიის მამულია აშენებული თუ აუშენებელი გამოგერთმევათ.

ამ მამულს ხომ აშენებული ღუქანი, რაც ქაშვეთის მამული იყოს ამაზე მეტი მიეცით თორემ დაკლებას ნუ მისცემთ.

აღიწერა ღვინობისთვის (მ) ქორ. უღზ ამის მამულში შენობა იყოს ღუქნისა ის არ გამოეწირება უნდა მიეცეს თუ არ იყოს შენობა აშენებული ღუქნები მიეცეს და მეტი იმათზე ჩვენ ბრალი აგვიყრია მეტი მიეცით. კარგა მეტი მიეცით ერთი საღუქნე კიდეც მეტი მიეცით ეკკლესია არ დაეკარგოს კიდეც დაუშალე აშენება ავათაც მამეკიდა.

ქ ა შ ვ ე თ ი ს .

1800 წ. 1) ქ. სრულიად საქართველოს მეფის ძეს მემკვიდრე რუსეთის ღენარალ ლეიტენანტი და კალაგუდას დავითის ბრძანებით ჩვენ ქვემო აღმბეჭდელნი დაესხედით ქაშვეთის წმიდის გიორგის ეკლესიის შეწირულის ღუქნების საქმეზედ, რომ ფილიპე დეკანოზი და იმ ღუქნების ამშენებელი ნალბანდის შეილები ლაპარაკობდნენ ფილიპე დეკანოზმა ერთი განაჩენი მოატანა ქორონიკონს შ.დ. ამ რიცხვის იანერის 13. და წერილი მელიქისა და ქეთხულების დაბეჭდილი, ასე სწერია მეჰმანარი მირზას ღუქნიდამ მოკიდებული ფურნის ღუქნამდინ, რომ ეს ფურნის ღუქანიც ქაშვეთისა არის, ნალბანდებს, რომ ღუქნები აქვსთ აშენებული ისიც ამისიაო. რომ შეიქნა ნალბანდების ღუქნით ხუთი ღუქანი ნალბანდების შენობა თავისია მანამ ნალბანდებს ფილიპემ თავიანთ ნაშენის ფასს მისცემდეს ნალბანდებს ეჭიროს და ადგილის ქირა ნალბანდებმა აძლიდესო და რაჟოცა ფილიპეს შენობის ფასს მისცემს მაშინ აშენებული ღუქნები ფილიპეს დარჩებაო მანამ სპარსნი დასწვევდნენ ფილიპეს შენობის ფასი არ მიუცია და ადგილის ქირა კი ურთმევეა ნალბანდისათვის, სპარსთ რომ დაწვეს ნალბანდის აშენებული სარდაფი სარ-

შენიშვნა. 1) დ. ფურცელაძეს ამ გუჯარის შინაარსი ორ სტრიქონში აქვს მოყვანილი (церков. гуджары, გვ. 38). ჩვენ ვბეჭდავთ სრულიად. საყურადღებოა ეს გუჯარი იმ მხრივ როგორ წოდებულა ამ გვარი კითხვა, როგორც აქ არის აღძრული. სპარსთლის წარმოების ისტორიას ჩვენში იგი აძლევს ძვირფასს მასალას.

ძირკვლები სარდაფისა თუ კედლებისა აშენებული
ყოფილა და სამი კედელიც ისევე აშენებულნი დარჩო-
მილა ის სარდაფი და ღუქნები ნალბანდის ნასყნდის
ჩამოქცეულის მასალით აუშენებია, ჩვენ კალატო-
ზების ოსტატი და კალატოზი გაგვზავნეთ პირველად
როგორც ნალბანდებს აშენებულნი ჰქონიათ ხუთი
ღუქანი და სარდაფი როგორც აშენდებოდა დააფა-
სეთო ოც და ოთხ თუმნად დააფასეს ეს, სპარსთ რომ
დაწვეს ჯერ ხომ დამწვრისა არ უნდა ჩაგვეგდო ამის
თვის მაშინვე ფილიპე დეკანოზს თავისი დანახარჯი
უნდა მიეცა მაგრამ რადგან ეკკლესიისა არის ნალ-
ბანდს ზე-ტყე და ოსტატების ხარჯი ჩაუტარეთ იქ
ნება თოთხმეტი თუმანი ეს თოთხმეტი თუმანი იმ
ოცდა ოთხს თუმანში რომ გამოვიდეთ დარჩება ათი
თუმანი ეს ათი თუმანი ფილიპემ ოთხის წლის სარ-
გებლით უნდა მისცეს ნალბანდებს რომ სარგებელი
იქნება ოთხი თუმანი და რვა მინალთური. რომ
შეიქნა თავნი სარგებელი თოთხმეტი თუმანი და რვა
მინალთური. ეს თოთხმეტი თუმანი და რვა მინალ-
თური ფილიპე დეკანოზმა ნალბანდებს უნდა მისცეს.
ამას გარდა ნალბანდის შეილებს ეკკლესიის მამულ-
ზედ მიკვრით ბატონის ადგილშიდ რომ არის მეი-
დანი იქ ერთი ღუქანი აუშენებია ოთახით და სარ-
დაფით ეს ახალი ნალბანდის აშენებული ღუქანი და
სარდაფი და ოთხი ეს ადგილი არ არის შეწირული
მაგრამ ამ ადგილის ქირაში ფილიპე დეკანოზს ურთ-
მეცია ნალბანდის შეილებისათვის ფილიპემ სია მოგე-
ცა სამი თუმანი ცხრა მინალთური და ორი შაური
დაახარჯა ნალბანდის შეილებისაგან ეს ნალბანდის
შეილებისაგან ბატონის ადგილში აშენებული ღუქა-
ნი ოთახი და სარდაფი ისევე ნალბანდის შეილებს

უჭირავსთ, ფილიპეს რომელიც შეწირულობის წიგნები უჭირავს ძველსა და ახალის შეწირულობის წიგნების ძალით. ეს ახალი ნალბანდის შეიღების ახალი დუქანი ოთხი და სარდაფი მეიდნის ალაგია, ეს ახალი შეუწირველი მეიდნის ალაგი ნალბანდებს რომ აუშენებიათ, ესეც კალატოზების ოსტატს დავაფასებინეთ თოთხმეტ თუმნად დააფასეს, ეს ადგილი ხომ ბატონისა არის მაგრამ ვისაც ეს ადგილი დარჩება ნალბანდის შეიღებს დანახარჯი, და ფილიპესაგან გამორთმეული ქირა, სამი თუმანი ცხრა მინათულნი და ორი შაურიც იმან უნდა მისცეს და ნალბანდის შეიღებმაც ადგილის ქირა უნდა მისცენ. და ნება მის უგანათლებულესობის მეფის ძის მემკვიდრის დავითისა აღსრულდეს. ივლისის იმ ქორ. უპს.

ქ. ჩუბნ საქართველოს მემკვიდრე რუსეთის ლენერალ ლეიტენანტი და კავალერი დავით ამას ვამტკიცებთ: ივლისის იმ. პს (ბეჭედი დავითისა).

- ქ. ამისი დამსკდური ვარ და დამსწრე თათოაშვილი.
- ქ. ამის დამსკდური ვარ და დამსწრე შამაქაა მუშრები
- ქ. ამისი დამსკდური და დამსწრე ვარ იოანე პენტელაჯ.

ნ. ი. კ. ზ. ის. ა.

1766 ქ. ყოვლად სამღვდელს ნიკოზელს ფეისკოპოზს დავითს ხელს მთხვევა მოხსენდეს მერმე ვინცაჲინ თირის მონასტრის ყმანი იყვნენ ამ წი-

ნამძღვარს ავქსენტის უნდა მოუღვნენ თქვენც ყაღა-
ლა უყავით რომ მას მართებელად სიტყვას გაუგო-
ნებდნენ თავის მონასტერში ეს დგომას აპირობს ვინც
იმ მონასტრის ყმანი იყვნენ

ორ ორ სამსამი მეთოფე რიგით ამათთა იქმნე-
ბოდეს რომ იმ ეკკლესიაში წირვა-ლოცვა არ გაწყ-
დეს დაიწერა მისისი ქორონიკონს უნდ 1).

იმაკლი.

ნ ი ქ ო ზ ი ს ა .

1783 წ. ყოვლისა საქართველოსა პატრიარხი
მეფის ძე ანტონი ლოცვა-კურთხევას მოგიწერ. ბა-
ტონო თავლენის შეილებო: მერმე ნიქოზელი რომ არ
დამარხეთ თავის ეკკლესიაშიდ და რაც რამ ჰქონდა

1) შენიშვნა. დ. ფურცელაძეს თარიღი უზის ამ
გუჯარსთვის 1706. ქორონიკონი უნდ=1766. ჩვენ ეს უა-
ნასხენელი მივიღეთ და შევასწორეთ შეცდომა ბ. ფურცელაძისა.
გარდა ამისა არ არის მის მიერ მოკლედ გადმოცემულ გუ-
ჯარში მოხსენებულ სახელი თირის მონასტრის წინამძღვრისა.
ჩვენ ეს სახელიც გავარჩიეთ.

ნიქოზელი დავით მოხსენებულა გუჯარში 1777 წ.
(ნახე დ. ფურცელაძის გუჯრები, 92) ამიტომ შეცდომა დ.
ფურცელაძის შესახებ დავით ნიქოზელის უკან დაწვა 1706
წელს სწორდება მისივე გუჯრებით (გვ. 38). დავით ნიქოზე-
ლის შემდეგ ნიქოზელად დაჟდა იულიანი. შემდეგი გუჯარი
შეეხება ამ ეპისკოპოსს.

წარღვით, რაც წაგიღობათ ყველა ისე უკან უნდა მისცეთ და რაც დაკარგულა, იმისი როგორც პასუხი ჩვენ უნდა მოგვცეთ, ამისათვის რომ თქვენმა მსგავსმა დაჰკარგა ¹⁾).

მეორე ესე, რომ ის ეკლესია როგორც გაქვსთ სასახლაოდ მოცემული ან იმ ეკლესიის ყმათ თქვენი რა ჰსდებიათ მეფეების წიგნი გექნებათ, ესეც უნდა შეგვატყობინოთ, როგორც ძველთ მეფეთაგან განწესებული არის: ისე უნდა აღსრულოდეს. რატომ არ უნდა გქონდესთ წიგნი, თქვენ საიღამაც გამოხვედით და როგორც მანდ შეხვედით, ეს ხომ ძველი ამავეი არ არის, არც სამასი წელიწადია და არც ოთხასი. ჩვენ დია კარგად ვიცით, რომ თქვენ დიდის გუარისაგან ხართ გამოსულნი და ფაენისილამ მანდ ერედეს გასულნი და დასახლებულნი და სასათლავოდ როგორ მოგცემიათ ნიქოზის ეკლესია, და ან ნიქო-

¹⁾ შენიშვნა. ეს გუჯარი არა აქვს დაბეჭდილი დ. ფურცელაქვს. ორ ნაირი მნიშვნელობა აქვს ამ გუჯარს: ჯერ ეკლესიისთვის და შემდეგ ფავლენის შვილების გვარისთვის. კათოლიკოსი ბრძანებს, რომ ფავლენის შვილები ფაენისილამ გამოსულან და დასახლებულან ერედეს. ამიტომ საუფრო მათი უფლებანი ნიქოზის ეკლესიაზედ და უკრ მიითვასენ მას, როგორც სასათლავოს. „საბუთები“ მეფეების ამ კითხვის გადაწყვეტაში ფრიად სასარგებლო იყო ამიტომ კათოლიკოსი ანტონ ბნოქლოზს გუჯარს ნაბოძებს ღუარსაბ I და სვიმონ მეფეებსაგან ღუარსაბ I ჰუაგდა ცოლიად თამარი, ქალიშვილი ბაგრატ შესაშისა, იმერეთის მეფისა. გარდაიცვალა მეფე ღუარსაბ 1558 წ. სვიმონ მეფე დაიბადა 1537 წ., იგი იყო შერბ ღუარსაბისა და ქმარი ნესტან ლარეჯანისა. ღვეან კახეთის მეფის ქალისა. † 1608 წ.

ზის ეკკლესიის ყმათ თქვენი რა ჰსდებიათ, ან დიდის
ლუარსაბ მეფის წიგნი გექნებათ, ან იმის მამისა და
ან სვიმონ მეფისა, ამის ზევითი კი აღარავის იქმნე-
ბა და ან მეფეს სვიმონს აქათ მეფეებისა. ან განა-
რენი გექნებათ ვისიმე და ან რქმი, ჭვირვენთ ის
წიგნები და ან ერთი სარწმუნო რამ საქმე გვაჩვენეთ,
რომ გული დავაჯეროთ და ისე მოგვეცესთ. ოცდა
ათი დღე პავმანი მოგვიცია, თუ ამ ოცდა ათს დღე-
ში საბუთი არ მოგვიტანეთ, მასუკან ქეშმარიტი და
სწორე სამართალი იქნება. მაძისი 18. აწელსა 1838.

კათოლიკოზი ანტონ.

ნ ა ქ ი შ ი ს ა.

1788 წ. მისის უწმიდესობის დეკასტირისა,
ნიქოზელი იულიოს ყმადაბლესად მოვახსენებ:

ნიქოზელი რომ მიცვლილიყო, მათის უწმიდე
სობისობრძანება ჰქონდა ურბნელს დამარხვისა დაე-
მარხა, და რაც ეკკლესიის წიგნები ჰქონდა, ყველა
ერთს ზანდუხჩაში ჩაეწყო, დაებეჭდა, და ოთახში
შაენახა, მეორეს კვირას მოსრულ იყო ფავლენის
შეილი თეიმურაზ, და ის სახლი გაეტეხა და ზანდუხ-
ჩა წიგნებით წაეღო, მათს სიმაღლეს, და მათს უწ-
მიდესობას ჩემს პირველს ეპისკოპოსობაში ჯერ იქ
არ მივსულვითყავ, თავი ვაწვიენე, და ოქმები მიბოძეს,
ამისი რომ ფავლენიანდო, და ანუ სხვადო, რაც ნი-
ქოზლის წიგნები, და ან სხვა რამე წამოეღო სრულ
ყველაყა უკლებლივ მიბარეთო. ვთხოვე და არ
მომცეს, შარშან სწინ ვიახელ აქ მათს უმაღლესო-

ბას მოსახსენებლათ, და ის წიგნების ზანდუხიაც აქ
ვახელი კიდევ მომატყუეს რომ მოგცემთო, და არც
მაშინ მომცეს. ამას გარდა ნიქოზლისაგან მამულე-
ბის განაჩენები დამხედა, ბატონს არზა მივართვი, და
იასაულად ამილახვარი ჰიბოძა, რომ ხელი აუმართე,
და ეკკლესიას თავის მამულები მიაბარო, აღასრულა
ეს ბრძანება ამილახვარმა, და ის მამულები მომაბარა,
როდესაც სთელის დრო მოვიდა, გამოვიდა რევანზ
ფაელენის შვილი, და მოსაკრეფი ვენახი წამართვა
და მეც ავად მომეპყრა, იმისმა მსახურმა ქანადამ შიგ
ხმლით დამკაფა, და ხელიდამ სისხლი მადინა. მეორეს
კვირას იესე ფაელენის შვილი გამოვიდა, და ჩემი დე-
კანოზი მომიგზავნა რომ ჩემი ყმა, და მამული არი-
სო, და უბრალოდ ნურვის აწუხებო, ამაზედ ლაპა-
რაკი მოგვივიდა, და ისე წაჩვიდა: მერე ნოემბერში,
თეიმურაზ ფაელენის შვილი მომიხდა შინ უშვე-
რის სხვას რიგით ლანძღვით ავად მომეპყრა, ამანაც
კიდევ ეკკლესიის მამულისათვის ¹⁾.

განაჩენი ხელში მიპყრია: ჩემის კაცისაგან ერთი
ცხენი ვიყიდე სამეტ მინალთუნათ. ერთი წელიწადში
მყვანდა, ის ჩემი კაცი ფაელენის შვილის კაცებმა
შეაგულიანეს შინ ღამე შემოძიხნდეს, მოაპარვინეს
და კახეთში გააქციეს, მას უკან ის ჩემი კაცი ისევ

¹⁾ შ ე ნ ი შ ვ ნ ა. ნიქოზელი იულიანი იხსენიება გუ-
ჯარში 1786 წელსაც (Д. Пурцеладзе, церков. гуд., 92).
ეს გუჯარი კი არ აქვს დაბეჭდილი დ. ფურცელაძეს. ეს გუ-
ჯარი ნათელს ჰყენს, რა დამოკიდებულება არსებობდა ფაელე-
ნის შვილების და ნიქოზლების შორის. სამართლის წარმოები-
სათვის იგი შეადგენს საყურადღებო მასალას. მოპასუხენი
«აქ კარზედ სამართალში უნდა მოიყვანო».

მოვიდა დეკანოზი და ერთი სხვა კაცი მიუგზანე, ჩემი ცხენი ვსთხოვე, არც ცხენი მომცა და არც თეთრი, და წინააღმდეგი სიტყვებიც შემომითვალა, მეც სამართლამდინ დავექსენ. ამ ჩემის კაცის მიწა მოვახვნევენიე სანახევროთ, და არც ეს დამანება, წაეყვანა შუალამისას ფაკლენ სწვილს კაცი და დაეთეს, შევიტყე ჩემი ბიჭი გაუგზანე, და ავად მოპყრობოდა, შევიტყე ბიჭის ავად მოპყრობა მეც გაველ, და მშვიდობიანის სიტყვით ველაპარაკე, არც ისმინა, და უშვერის სიტყვითაც გამლანძლა. ორიოდ ჯოხი შემოვკარ. გამომეცალე მეთქი, არც გამომეცალა, ხელი მკრა და კიდეც დამჩენა, ახლა ამ მოწყალებას ვითხოვ რომ სამართალში გაგვალაპარაკოთ, ან ფაკლენიანი რას მემართლებოდნენ, და ან ის ჩემი კაცი, ჩემი დანაშაულიც მოიკითხეთ, და იმათიცი, და თუ ამისი მოწყალება არ დამემართება, ჩემი იქ გაძლება არას გზით არ შეიძლება: ნოემბერს, 28 წელსა ჩღჰმ. 1785

ქ: ჩვენი ბრძანება არის ნინიაე. მერე ამ არზით ნიქოზელი ფანველის შეილებს და იმათ კაცს და ერთს თავის ყმას ამ არზით ასე რომ უჩივის ეგენი აქ კარზე სამართალში უნდა მოიყვანო, და რაც დავით ნიქოზლის დანარჩომი წიგნები ფაკლენისშვილებს წაეღოს ეგ უკლებლად აქ ჩამოიტანე. ამას ნუ დააგვიანებ ეს ასე აღასრულე.

დეკემბერს, ია ქორ. უმზ. ბ დღესასწაულების წინ უნდა ჩამოიყვანო.

1655 წ. (თავში აკლია) მკყობელი მქონებელმა ხელმწიფემან პატრონმან როსტომ და თანამეცხედრემან ჩვენმან დედოფალთ დედოფალმან პატრონმან მარიამ ესე ქამთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი გიბოძეთ თქვენ ჩვენსა ერთგულსა და თავდადებით ნამსახურსა ყმასა ბარათაშვილს ბატონს ურბნელს ზაქარიას; მას ქამსა ოდეს მოგადეგით კარსა და საწინამძღუროს გვეჯენით, ვითაც საურბნელო მამული ცოტა იყო და ვერარჩებოდით და გიბოძეთ მქონისა ღეთის-მშობლის საწინამძღურო და თქვენს სახელზედ მოგიმატეთ ამ წესითა, რომე რაც ქრისტეფორეს მქონებოდეს უკლებლივ თქვენთვის გვიბოძებია ყოელის კაცსაგან უცილებლად ვინ იცის თუ ჩვენს სამსახურზედაც იტყუოს რამე ქრისტეფორემან და სიმტყუაე რომ მოჰხდეს მაშინაც აღარ მოგიშალოთ და კიდევ გაგითაოთ გქონდეს და გიბედნიეროს ლმერთმან ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შინა აწე გიბოძეთ კარისა ჩვენისა ვიქალა-ვეზირნო და სხევანო მოსაქმენო თქვენცა ასრე გაუთავეთ და მის ღროში ნურავინ მოუშლით დაიწერა ბრძანება და სიგელი ესე შპს. ტმბ მარიამობისთვის ზ (7) მისად გათავებისად თავდებად თავად მოგიცემია დაუსაბამო ლმერთი და ყოველნი მისნი წმიდანნი ზეცისა და ქვეყანისანი ხორციელნი და უხორცონი. 4)

როსტომ მარია (ხელჩართულად არის მოწერილი).

უ რ ბ ნ ა ს ი ს ა .

1786. შოვლად სამღვდელოვე უფალო ურბნელო იუსტინე თავდების სია მღუთის-მშობლის ეკ-

შენი შგნა. 1) დ. ფურცელაქეს გუჯარებში მოყვანილია შინაარსი ამ გუჯარისა (გვ. 25).

კლესიის მორწმუნეობა, როგორც მისის სიმაღლისაგან და მისის უწმინდესობისაგან თქვენ გაქვსთბობდებულნი ამავ რიგად ამათს ბრძანებას ჩვენც გიმტკიცებთ, რომ ყოველსავე ამ ეკკლესიის საქმეს ყმისას თუ მამულისას თქვენ განაგებდეთ სამართლიანის საქმით რომ ამის მამულზედ და ყმაზედ თუ უსამართლო მოინდომოს ვინმე, რომელსაც თქვენ ვერ შეიძლებდეთ ჩვენ შეგვატყობინეთ ჩვენის ოქმით და იასაუ-ლით გარგებდეთ ეკკლესიის შესამატს, ეცდებოდეთ, რომ იმის შემოსავალს გაუფრთხილდებოდეთ წლისა და წლის თავს ან რაც შემოვიდოდეს, ან როგორც დაინარჯებოდეს ამ მონასტრის დეკანოზიც და გლეხი კაცნიც თქვენი მოჩილნი და სიტყვის გამგონიუნ-და იყვნენ, ვინც ამისი მოჩილნი არ იქმნებით რი-გიანის საქმით ჩვენი საწყენი იქმნება თიბათვის მ. (5) მქს უოდ ამას გარდა ამას გაფრთხილებთ, რომ ყო-ველსავე მაგ ეკკლესიის შემოსავალს უნდა ჩვენ შე-გვატყობინებდეთ რომ როგორც რიგი არს მაგ ეკ-ლესიას ჩვენ და თქვენ ისე უნდა მოვიხმაროთ. ¹⁾

(ბეჭედი: «დედოფალი დარეჯან»).

უ რ ბ ნ ე ლ ი.

1795 წ. ხუცისშვილს მოსეს დეთის მსახურის მეფის ძის ალექსანდრის არზი მიერთმეცინა კვირ-ცხოველის მნათეობის საქმეზედ მის უგანათლებუ-

შენაშენა. ¹⁾ ეს გუჯარში საეუწყადადებოა მით, რომ ურბნელს ეძლევა განგება როგორც ეკკლესიური და მამულ-ყუბას საქმეებისა. გუჯარში მოკლედ დასახელებუ-ლია, რომ უფლებაც აქვს ურბნელს და რაც შეადგენს მის მოკლეობას. ეს გუჯარში დ. ფურცელაძის წიგნში რე არის დაბეჭდილი.

ლობას მათის უწმინდესობისათვის მოეხსენებინა სამართალი თქვენ უსაჯეთო და მათ უწმინდესობას დიკასტორისათვის ებრძანებინა, რადგან უბრძნელის სამწყსო არის და ეკკლესიის საქმეა წიგნი მიუწერეთ იმათი ეპისკოპოსია და ვალიც აძს მოიკითხოს და სამართალი იმან უსაჯოს, მე ფრიად კოდვილმა და ყოვლად უღირსმან უბრძნელ კბასკოპოსმა იუფეს ჩემს ეკკლესიაში მოვიყვანეთ ხარებაშიელი გიორგი მღვდელი და ხუცისშიელი მოსე ვალაპარაკეთ წინაშე ღეთისა ხუცისშიელი ამას ჩიოდა ძველად კვირაცხოველის მნათეც მე ეყოფილვარო და დღესასწაულზედაც ხატიც მე გჭკრიაო შემდგომად ხარებაშიელი მიუგებდა: მართალია შენც მნათე ყოფილხარო, ხატიც გჭკრიაო და მეც შენი ძმა ეყოფილვარო და მნათეობაც მქონიაო დღესასწაულზედ ხატი ხან შენ გჭკრიაო და ხან მეო ამათი ლაპარაკი დიად უძლური და შეუწყნარებელი სიტყვა იყო, ორისავე მხარს სამართალმა მოწამე მოსთხოვა და წერილებიც ორთავე ძველი წერილები მოგვიტანეს, რომ ხუცისშიელი ღეთის შახურს ბატონიშვილს ხორამზეს კვირაცხოველის ეკკლესიისათვის შეეწირა და კვლად ხელმეორედ ბატონისშიედს ლუარსაბს ეახტანეს და დაუთ მირზას შეეწირათ ეს შეწირულების წიგნები მხოლოდ ხუცისშიელებს აცხადებდა და ხარებაშიელის გეარობის ხუციანრის ძის კი არას აცხადებდა. ხარებაშიელს ნუგზარ ერისთავი!—სითარხნის წიგნი აქეს და იმ ეკკლესიის მნათეობას უცხადებს და სითარხნეს ხარებაშიელს. სამართალში საბუთი მოქონდა, რომ შენი სახლის კაცი ვარ და ნათესავეცაო ხუცისშიელი მიუგებდა: შენ ხუციანნიძე ხარ და მე ხუცისშიელიო. ამათმა ლაპარაკმა

სამართალს ეჭვი მისცა და დააფიქრა სამართალმა სარწმუნო მოწმები და წერილები სთხოვა და ფიცი ამ სამში ერთი უნდა ეშოვნა და პეიმანი ერთი კვირა დაუდევით ამ ერთ კვირაში ეს მოწმები უნდა ეშოვნა. ამაში ერთი თვეც გამოვიდა და ვერ იშოვნა და ზოგი ერთი ეშოვნა და ზოგნი ერთნი სარწმუნონი ვერ იყვნენ და სამართალი ამ მოწმობას იერ ერწმუნა რომ აქვთ იქით მხარეს მოწმობა იყო. შემდგომად ხუცისშვილმა მოწმობის წერილი სამართალს მიაართო რომ სამლუდელოთა და კეთილშობილთა და მღაბიურთა ერთა ღეთის ფიცით და ხემწითის შემცედლობითა ემოწმათა და კვალად ამ წერილებს ვერ ვერწმუნე მოვედ შინა მოუწოდე სამლუდელოთა კეთილშობილთა და მღაბიურთა ერთადილის შრომით და ღვაწლის დადებით გამოვიძიეთ ღეთის მოწმებითა ამ მოწმებმა ხუცისშვილს ასე უმოწმეს, რომ ძველად ამათა მამა პაპათ ღღესასწაულზედ ხატი ამათ სჭერიათო და ჩვენც ასე გვინახამსთ ამათი დავა არც ძველად თქმულა ამ ხატზედ და არც ჩვენ გვინახამს და არც გაგვიგონია რადგან ძველიდგანაც ამ ხუცისშვილებს სჭერია ღღესასწაულზე და ეხლაც სამართალმა ხუცისშვილებს მისცა რომ ღღესასწაულზედ ხუცისშვილებს მოსეს თივდორეს და იოსებს უნდა ეჭიროთ ხატი თენიერ მაშულისა შემდგომად ნუგზარ ერისთავის წერილი აცხადებს და მოწმებიც სარწმუნო კაცნიც მოსდევენ რომ ხარებაშვილიც კვირაცხოველის მნათე ყოფილა სამართალმა მნათეობილამ ვერ გამოიყვანა როგორც მამა-პაპათაგან ძველად განწესება ქონიათ ღღესასწაულზედ კანონისებრ ხარებაშვილი ისე უნდა 1) იმ-

შენიშვნა. 1) ეს გუჯარი შესანიშნავია იმ მხრივ, რომ გაძღვას მასდას :ღუადგინათ სამართლის წარმოება საქართველოში: სარწმუნო წესილები, მოწმები და ფიცი სამართლის აღსადგენი საბუთები ყოფილან თათონ კათხაჯ მნათეობაზე საუუქადღებოა, იულონი მეფე გიორგი მე-XII მეა. დ. ცუტცელაძეს არაქსდაბეჭდილი.

ყოფნებორდეს და დღესახა ულოზელ სამლოცველოს ჩვე-
 ულებიანებრ გაიყოფდენ შემდგომად მათის უწმინ-
 დესობისა დიკასტირიას ებრძანა კვირაცხოვლის ეკ-
 კლესიის შეწირულობის მამულები ვისაც აქუნდეს
 უნდა გამოიძიო და ეკკლესიას თავისი მამულები
 უნდა მიაბარო ყმას ეჭიროს თუ გარეშე კაცთა რომ
 ეკკლესიის კანონისაებრ ღალაკულოუხი თუ სდებიათ
 სრულებით უნდა მიეცეს და არ დააკლონ ჩვენ წე-
 რილით სარწმუნო კაცთაგან გვეუწყა ეგ ეკკლესია
 ღარღვეულოა, დაიქცევა სადმე თავის შეწირულობი-
 სგან არც ღალა უძლევა არც კულოუხი არც ყმათა-
 გან და არც სხვათაგან ამ გვარი საქმე დიად უკა-
 ნონო არის და წმინდათ მამათ კანონი დიდათ ცო-
 ღედად სწერენ რომელმანც შეწირულება კანონისაებრ
 ეკკლესიას თავის განწესება არ მისცეს ჩვენ ასეგან-
 გესაჯე წინაშე ღუთისა შემდგომად ჩემსა არამელ-
 ნიც უპირატესნი მობრძანდეთ წმინდის სტეფნის ეკ-
 კლესიაზედ სუფევდეს თქვენცვე ასევე დაუმტკიცეთ
 რათა თქვენიცა განსჯილხ კეთილად განაგოს ღმერ-
 თმან და რომელცა თანა გვედო ყოფად ვუავიო მუ-
 ყოვლად უღირს გლახაკს ხუცეს პანტელეიმონ დე-
 კანოზი ვსწერ მისისს ლქორონიკონს უპა.

უუძაბდესთ მდებელი უკლად უღმრთა უძმნელი
 ეპისკოპოზი ანსელი

უწმინდის განდქლავი ამ განჩენის თანახმა ვარ (სიმონ)
 მე მიწნაშენი გოგია მარჯავი ამ განჩენის
 თანახმა ვარ (გიორგი).

მე დავითი შვილი ასლამაზ თანხმა ვარ ამ გან-
 ჩენებისა (ასლამაზ)

მე თაყუკლი შვილი მარჯავი ამ განჩენის თანახმა ვარ (მარჯავი)

მე გაბრიელ მღვდელი ამ განჩენის თანახმა ვარ (გაბრიელ)

მე მღვდელი მღვთისკარ ამ განჩენის თანახმა
 ვარ (მღვთისკარ)

მე მამასახლისი თათრის შვილი ტეტია ამ განჩე-
 ნის თანახმა ვარ †

უზბნისის ეკკლესიის გუჯარების სია.

ხეობის შემოწირულობის სიგელი. სადგრიზა და ბაგინეთ გუჯარეთისა, იოანე ბატონისშვილის, ოქმისა ქაშვეთის გლეხების გუჯარი. ივანე თევტორესშვილის შემოწირულობის წიგნი. ბატყელიფას შვილის შემოწირულობის წიგნი. კიდევ ბატყელიფას შვილის წიგნი. მეფის ვახტანგისაგან გაახლებული გუჯარი. ოქონის საწინამძღვარის წიგნი. ქალაქის მოურავისაგან მთის შემოწირულობის სიგელი. ხანისშვილის და სხვა გლეხების გუჯარი. კიდევ ხანისშვილის წიგნი. კიდევ ხანისშვილის ნასყიდობის სიგელი. რქლისის გლეხების შემოწირულობის სიგელი. ნონასვეტის წიგნი წინუბანს გლეხების შემოწირულობის სიგელი და კულოუხის ოქმი და განაჩენი. რქისული მიწების ღალის ოქმი. სამანდაკლესშვილის შემოწირულობის წიგნი. ტანისხიდელოების მოცემული დრამის წიგნი. ნიქოზის ეკკლესიის წიგნები.

ნიქოზის ეკკლესიის მამულების განაჩენი. ამავე მამულების გარჩევის წიგნი. ამისივე ოქმი და განაჩენი, ნიქოზელებისაგან ღალის მოცემის ოქმი. ნიქოზის შემოწირულების გუჯარი, ოთხის კომლის კაცი შემოწირულების წიგნი. ლომსაძეების შემოწირულების წიგნი.

დკკნოზი ბლაღოჩინი უკაქაძე. 4)

1) მამაცოვი † 1830 ხოლქის დრამს.

1699 წ. ¹⁾ ქ: ნებითა და შეწყენითა ღმრთისათა ჩვენ ქრისტეს ღმრთისა მიერ კურთხეულმან ყოელისა საქართველოსა მკურთხეველმან ქართლისა კათალიკოზმან დიასამიძემ პატრონმან იოვანე ესე მტკიცე წიგნი და სიგელი გკადრეთ და მოგახსენეთ თქვენ პატიოსანსა სამეუფოსა საყდარსა მანგლისისა ღმრთის მშობელსა და თქვენსა საჭეთ მპრობელსა მანგლელ ეფისკოპოზს ჯავახიშვილს პატრონს გაბრიელს მოგეცით სამწყსოდ, რაც პატრონის აბაშისა და დავითის კერძი მამული არის აზნაურშილი და გლეხნი მთასა ანუ ბარსა უკლებად კიდევე მას ზედა მოგიმატეთ ალგეთს გაღმართი გაგისამზღვრეთ ვაჟე ღრისთავი გულარენი ცოვრეთი გარისი ვარსოვნა კრეწვალიანი უგუდეთი გოვას გვერდი და ახალ დაბა და მას ზედათი ქციასა და ალგეთს შუა მიტანებით მანგლისის გარეშემო ორი ოძისი და კველთა კიდევე თქვენდა ღმანელს სამწყს ოზედ სარჩელი შაგქონდათ და ბატონიშვილს კათალიკოზს გაესამზღვრა და გაერიგებინა და ჩვენც იმავე წესით დავამტკიცეთ რომელიც ბატონიშვილს კათალიკოზს გაერიგებინა. ეს ასრე გაგითავდეს და არა მოგეშალოს არა ხელმწიფეთა და დედოფალთაგან და არა შემდგომად ჩვენს კათალიკოზთა და ეფისკოპოზთაგან გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენსა და კათალიკე მცხეთის საყდრისა სამსახურსა შინა. დაიწერა წიგნი ესე თვესა მაისსა ოც-და-ექვსსა ქორონიკონსა ტპზ ხელთა მგალობლის იორამისათ. (ბეჭედი)

შენაშენს. ¹⁾ შინაარსი ამ გუჯრისა ისილქ დ. ფურ-ტელაძის წიგნში.

უ რ ბ ნ ე ს ი ს ა .

1807 წ. ყოვლად უსამღვდელოს ურბნელისათვის და წმ. სტეფანეს ეკკლესიისათვის ჩვენ ერთობრივ ტინის ხილელთ მიგვირთმეგია სამს წელიწადში ერთხელ მემკვიდრესმ ერთი კოდი და ხიზანმა — ნახევარ კოდი ღრამით, როდესაც თქვენ კაცს გვიბოძებ მოგართმევთ. იანერის ამ ქორონიკონს შუქ. 1)

მე თვალქლუას შვილი მანუჩარ ესწერ, რომ ამ სოფლის მოხელეც ვარ და მოგართმევ სრულებით.

მ ა ნ გ ლ ი ს ი ს ა .

1713 ნებითა და შეწყენითა ღვთისათა²⁾ მამისა ძისა სულისა წმიდისათა წმიდის იოანე წინასწარ-შეტყველისათა წმიდისა იოვანე ნათლის მცემლისათა წმიდათა ყოვლად მახარებელთა და ყოველთა მოციქულთათა ამათითა მოწმობითა და თავდებობითა ჩვენ ღვთის მიერ კურთხეულმა დიდად სახელოვანის და წამებულის მეფეთ მეფის გიორგის ნამსახურმა და ყანდარსთან ნახლმან საკეთ მპყრობელ მმართველმან მანგლელ მთავარ-ეპისკოპოზმა დოლონჯის შვილმა ბატონმა არსენ ესე საბოლოოვო სითარხნის წიგნი

შენიშვნა. 1) ეს გუჯარაი არ არის დაბეჭდილი დ. ფურცელაძის წიგნში.

შენიშვნა. 2) ეს გუჯარაი დ. ფურცელაძეს აქვს დაბეჭდილი ორ სტრიქონად.

გიბოძე თქვენ მანგლისელებს მოყალნებს: ღალის
სითარხნეს გვეჯენით ვისმინეთ აჯა და მოხსენება
თქვენი და ღალა ამოგვიკვეთეთ და ერთის ღლის
ხენა და ერთის ღლის ხენა დაგადრეით გავსინჯეთ
ღალა არა ფერი არა შემოგვივიდოდა სულ თარხნებს
შამულები შემოგვიდნათ ხარჯდის მეტი სარგებელი
არა ქონდათ, ამ ერთის ღლის ხენის უფრო სარგე-
ბელი ქონდა, იმისთვის ღალა ამოგვიკვეთეთ. ვინცა ვინ
ხარისხსა ჩამას ზედან დაბიძნდეთ თქვენც ასევე დაუმ-
ტკიცეთ ვინცა და რამანცა ეპისკოპოზმა ხელყოს
შლად ამისა მისის სახისაგანამც შეიშლებოს და
რისხავსცა მას ღმერთი ყოვლისა მპყრობელი უხი-
ლავი მიუწოდმელი და გარე შემოუწერელი ყოველნი
მისნი წმიდანი ზეციერნი და ქვეყნიერნი ხორციელნი
და უხორცილნი მიეცეს სული და ხორცი მისი ცეცხლსა
მას უშრეტსა ბნელსა მას ტარესკნერლსა მუნ იყოს
მასზედან ტირილი და ღრჯენა კბილთა და ჩემთა
კოლდვათა თვის განკითხვის ეს ღალა ამ მანგლისის
გარეშემ ამოგვიკვეთია თვინიერ არათუნასოფლარში
ფინც ხნეუდენ აქაურ კაცთ იმის ღალას მოსცემდეთ
ამისი დამტვიცნებელი ღმერთმა დაამტვიცროს მშლე-
ლი ღმერთმან შეშალოს თავის სწხნსაგან ქორიანიკონსა
ქრისტეს აქეთ ათას შეიდას და ცამეტსა თვესა მარტსა
ოც-და-ცხრას დაიწერა ბელათა მგალობლის ბეჭათსითა:

ლარგვის მონასტრისა.

1761 წ. ¹⁾ ჩვენ ერისთავმან დავით, ძემან იესესმა მოგანსენეთ და წყალობა გიყავით თქვენ ჩვენ ჩვენს სასუება ლარგვის მონასტრის არქიმანდრიტს, ღირს მამას გერმანეს ამ მიზეზით, რომ რადგან სიყრმიდგან მანდ გაზდილიყავ და დიდს ჭირნახული გქონოდა მაგ წმიდა ეკლესიაზედ და შენს არქიმანდრიტობაში ხელეყავუ მაგის ახლად ახშენებად და ახლის საძირკველიდამ ვიწყეთ და აღვაშენეთ და დიდა სარჯელი და მუშაობა გარდიხადე. საფლავიც შიგავ გიბოძეთ პატარა ნათლის მცემლის ეკლერში გარჯისა და ჭირნახულობის სამეკფოდ და სხვა წინამძღვარი ნურც ვინ იკადრებს და არც იქნება და ნულარც ვინ მოინდომებს, ნურც ვინ ჩვენნი შემდგომნი ერისთავნჱ. შიგნით მაგ საყდარში დამარხვინებენ და გარეთ დიდს საყდარში უკანა სვეტებს უკან ჩრდილოეთის მხარეს დამარხოდენ საწინამძღვროს საფლავის ალაგად ის განგვიწესებია ნუბითა ღვთისათ. ასე დავაბტკიცეთ: თვესა აგვისტრისა: იმ: ქორონიკონს ჩლდა.

¹⁾ დ. ფურცლადქს ლარგვისის მონასტრის გუჟრები ან დაუბეჭდია. «სამკგურის ჩრდილოთ ანს მონასტრის ლარგვისის, წმიდის თეოდორესი, აღმოსავლით უდის კსანი, სამსრით ჭურჭლის წყაღი. უბუნებათა შემკული უოკლითა, აწ ხუცის სამარჯ». (ბეოგ. კახუმტვის გვ. 230).

ე ნ ძ ვ ი ს ი ს ა,

1688 წ. 1) ქ: ნებიტა: და: შეწვენითა: ღეთი'ათა
მეოხებიტა: ყოვლათ: წმინდისა:....

და: ყოვლათ: წმიდათა: ღეთისათა: ზეცისა: და
ქვეყნისათა: ხორციელთა და უხორცოთათა: და
მეოხებიტა: წმიდისა: ნიკოლოზისათა: ესე: უკუნისამ-
დე: ქამთა: და: ხანთა: გასათავებელი: სამეკიდრო:
და: საბოლო: წიგნი: გიბოძეთ: ჩვენ: ფანასკერტელმა:
ციცი: შეილმან: პატრონმან: ციციმ: ბიძაშეილმან
ჩვენმა: ედიშერ: ძმამ: ან: ჩვენმან: პაპუნამან: და:
სეხნიამა: შენ: ფელქრის შეილს: მამულასა: დათუ-
ნასა: პაატასა: და ოთარასა: და ბერსა: გოდერძის:
შეილთა: და მომეალთა: ყოველთავე: სახლისა:
ოქვენისათა: ასრე: რომე: ვენახი: წმინდის: ნიკო-
ლოზისა: გქონდათ: და ბატონი: ბიძა: ჩემი: დივან-
ბეგი: ვახტანგ: ჩამოვიდა: შუა: და ბატონი: მამიდა
ჩემი: თამარი: და: ჩემი: და: დარეჯან: ჩამოვიდენ:
შუა: და: მათის: შუა: მავლობითა: წმიდასა: ნიკო-
ლოზს: შეგწირეთ: და: პირის: ბეგარა: ამოგიკვე-
თეთ: რომე: პურის ბეგარა: აღარ: გეთხოვებოდეს:
არა: სხვა: ჩვენი: სათხოვარი: აღარა: გთხოვე-

შენ. 1) ხკედურეთის დასაჯელეთით აწის მონასტერი
უინტვისს, წმიდის ნიკოლოზისა, გუზნახთიანი, დიდ
შუენაქად ნაშენი, მალაღსადგელსა ზედ. ზის წინამძღვა-
რი, ამის სამხრით მთას შინა აწს საწვეს მონასტერი
უგუზნათ... (გეოგრაფიკა ვახუშტისა, გვ. 202).

წიტი წიტიშვილი მოკლე იქმნა მტრების-
გან გიორგი მე-XI მეფობაში (1675—1688)
«ქართ. ცხოვ.» II, 56-7.

ბოდეს რა: წმიდის: ნიკოლოზისათვის: შეგვიწირავ-
ხართ: ჩვენდა საოხად: და: წარსამართებლად: და:
მამისა: და: დედისა: ჩვენის: სასულიეროდ: და: მო-
სახსენებლად: ესე: ასრე: გაგითავდეს: და: არაოდეს:
არ: მოგეშალოს: არა: ჩვენგან: და: არა: სხვათა:
ჩვენთა: ნათესავთა: და: მომავალთაგან: ვინცა: ამის:
და: შლად: და: ქცევად: ხელყოს: ჩვენთამცა: ცოდვა-
თათვის: იგი: განიკითხვის: დღესა: მას: დიდსა: გან-
კითხვისასა: ხოლო: დამამტკიცებელი: ამისნი: ღმერთ-
მან დამტკიცოს: არიან: იმისნი: მოწმენი: სახლთ:
უხუცესი: ბუნიათი: შეილი: როინ: მოღარეთ:
უხუცესი: ალექსიძე: რამაზ: უზნაძე: ლომი: და:
ერთობილნი: ჩვენი: აზნაურ: შეილები: დაიწერა:
წიგნი: ესე: შეწირულებისა: ხელით: კარისა: ჩვენისა:
მდივან შწიგნობრისა: ბედის მწერალის: შეილნს:
იესესითა: ქორონიკონსა: 1682 წ.

გ რ ა ს ჯ გ რ ა ს ა .

1800 წ. ღმერთმან ბედნიერის ხელმწიფის კირი
მარადის თქვენს მლოცველს გორიჯერის დეკანოზს
ბარფლომეს მოსცეს, ჩემო ხელმწიფე თქვენის ბრძა-
ნებით გორიდამ არი კაცი გორისჯერის ციხეში
იღვა, ახლა ლაშკარნი ვისებ სანი უნახავთ ნაკლებ-
ში დაუწერიათ ეს არი კაცი, იმისი შენახვჭ საკი-
როც არის და ქვეყნისაც შესამატია და ამისი შენახ-
ვაც თქვენგანაც წყალობა სკირდა, ახლა ნება
თქვენის უმაღლესობისა ასრულდეს, მაისის 16
ქორონიკონსა შოც.

ჩვენნი ბრძანება არის, ლაშქარნი იყოსებო გორის-
ჯვრის ყმა რატი მორიგეთა სწეზია გორისჯვარში
უნდა იდგნენ. ამით ნაკლებში ნუ დასწერთ მათის
ქმ ქართონიკონსა, უმც,

რ უ ს თ ა გ ი ა

1651-წ. 1) მ. ჩვენ ლუთივ გვირგვინოსამან მე-
ფეთ მეფემან ხელმწიფემან პატრონმან რახსტომ და
თანა მეცხედრემან ჩვენმან დედოფალთ დედოფალმან
პატრონმან მარია მ პირმშომან დასასურველომან ძემან
ჩვენმან პატრონმან ლუარსაბ ესე მტკიცე და უცვა-
ლებელი საბოლოოდ გასათავებლოდ წიგნი და სრ-
გელი გიბოძეთ თქვენ ჩვენთა ერთგულთა და წესის
ებრივ ნამსახურთა რუსთველს პატრონს ზაქარიას
მას ჟამსა ოდეს მოგვიდგით კარსა და ერთ ღთებნი-
სა ერთ უფლებისა ლუთისა დიდებულისა და წმი-
დისა სამების მამულის წიგნის გაახლებას და გუვა-
ჯენით ჩვენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენნი
და მოკითხული გიყავით და ძუელონი გუჯარიც გი-
ნახეთ რა რიგადაც ამას წინა დიუელოთგან ხელმწი-
ფეთ გაერიგებინათ საყდრისა მამულის, საქმის ჩუენცა
იმავე წესითა ჩვენდა სადღეგრძელოდ ასრე გაგითარ-

ბრძანებულნი იმამ ბედი იმობუნეთ თონა აგუი
ქუეულის გახსლება ნახე ჩემი პატრონობა სა-
ქმეულო ში გვი 11—12 ეს გუჯარო და ფურც-
ლამეს არ აქვს დაბეჭდილთო რუსთაველი რომელ არს ბლ-
სტან ქალაქი. (გახსენება, კარგად იქნა 180) უკად.
ქართ. ცხოვ. > გვ. 10.

ხნეთ რომე არასფერი საჩვენო სათხოვარი და გამო-
საღები თქვენის საყდრის ყმას არა ეთხოვბოდეს რა
ერთის ლაშქარ ნადირობისა და საურისაგანაც არ
გეთხოვს და ვერც ქურდის მძებნელმან ხელი დაი-
ღვას რა რიგადაც ქუელის გუჯარში აწეროს ჩვენც
იმ რიგად გაგვიტყვებია აა წე გიბოძე კარისა ჩვენისა
ვექილ ვეზირხო და სხუანო მოსაქმენო ვინცა ვინ
იყენეთ და ანუ ღღეს წაღმა იქნებოდეთ თქვენცა
ასრე დაუმკვიდრეთა და ნურაოდეს ნუ მოუშლით
და შეცილებით თუნიერ შეწვენისა და თანა ღგო-
მისაგან კიდე ვინცა და რამანცა კაცმან ადამის მო-
ნათესავემან ამის შლად და ქცევად ხელყოს მასმცა
რისხავს თავად და უსაბამო ღმერთი ყოველნი მისნი
წმიდანი ზეცისანი და ქვეყანისანი ხორციელნი და
უხორცილნი დაიწერა და ნიშანი ესე ქორონიკონსა
ტლთ ხელითა კარისა ჩვენისა მდივან მწიგნობრის
თუმანიშვილის ბირთუელისითა აგრეთვე რა რიგადაც
ამას წინად ხელმწიფეთაგან სახელისა ღუთის მშობა-
ლის მამულისაც ნამეკობრევი შესხნეოდეს და მი-
სი ჯურუმბი საყდარს შესწიროდეს ჩვენც იმავე წესით
დაგვიმტკიცებია სამეკობრო რაც წესი იყოს პატ-
რონს უნდა რომე მიეცეს და თუ სხვის კაცის ნა-
მეკობრევეს საყდრის ყმათზედ გამოჩნდეს ერთისათვის
ორი პატრონს უნდა რომე მისცენ და სხუა რაც
საზღუარი გამოვიდეს ისიც საყდარს უნდა რომე მი-
ართონ და ამ საქმით გარიგდეს და არც ტყვე ეთ-
ხოვბოდეს საყდრის მამულსა. (ბეჭედი)

მ. რ. ს. თ. ა. გ. ი.

1302. ბრძანება ¹⁾ საქართველოს სამოქალაქო მმართველთაგან თავადო ზურაბ ორბელიანო. ყოველად სამღვდელთაგან პროველმა მიტროპოლიტმა იუსტიციამ მმართველობას შემოსჩივლა ჩემის ეკლესიის ყმანი სამართლიანს ღალაკულუხს არ გვაძლევენ და არც მიხენენ, ამ მოხსენების დასამტკიცებლად მეფის ირაკლის და მეფის გიორგის ოქმები წარმოაყენა რომ უნდა ღალაკულუხი აძლივონ და უხნან. სანატრელთ მეფეთ ბრძანებულისაებრ გწერთ ერთი მართებელი კაცი გაგზავნე ღალაკულუხი მოაცემინე და როგორც ბრძანებულთა ისე სამს დღეს უხნან რომელიც ურჩი იქნება იმათ გარდახდებათ, ვითარცა ბრალეულს იანერის კზ ქორონიკონს უშ 490+1312=1802.

Генералъ Майоръ Лазаревъ.

- თავადი ბარათოვი
- თავადი იოანნე ჩოლოკაევი
- თავადი სულხან თუმანოვი
- თავადი ეგნატი თუმანოვი.

1) საინტერესოა ბატონყმობას ისტორიისთვის. დ. ფურცელაძეს არ აქვს დაბეჭდილი.

რ უ ს თ ა გ ი .

1809 1) ნებითა და შეწყენითა ღვთისა ესე ამი-
ერიდგან უკუნისამდე და საბოლოოთ გასათავებელი
უხერხო და უმიზნო წყალობის წიგნი დაგიწერე და
გიბოძე მე ბატონმა შენმა აბაშიძემ გიორგიმ შენ
ჩემს ერდგულს ყმას მიქილა ბუაძეს და შენს ძმას
სვიმონას ასე: შინა მყავდეს და ჩემი კაცი სვიმონიკ
ქიმაძის ქალი შეგროთევ ცოლათ და შენც და იმ
შენმა მოყვარემაც პირობის წიგნი მოხრევით და ასე
წიგნი და პირობა მომიცია როცა მოსახლობა
შეიძლო და დაეესახლო შენ ჩემგან არც ნასყიდობა
გეთქვას არც ღორი და არც ქერივი და ობობლი
არც საკვერავი ჩემგან დაგედვას გეთხოვოს თუ
თქვენ ჩემი ერთგული და სამსახურის მორჩილი იქნე
არც ჩემგან და არც ჩემი შვილი და მომავლისაგან
არც თქვენ და არც თქვენს შვილსა და მომავალს
არ მოეშალოს ვინც და რამაც ძემან კაცისამან ეს
ჩვენი მოცემული წიგნი შეგიშალოს ისიმც შეიშლება
სჯულის ქრისტიანობისაგან მასამც რისხამს მამა ძე
და სული წმიდანი ზეციერი და ქვეყნიერი არის ამისი
გაპრიგე და მოწამე ძვლდელი და ივანე, პეტრე და
ქიმაძე ივანე და გოგია ქუცურაძე მე აბაშიძე თეი-
მურაზს დამიწერია და მოწამეცა ვარ ამისი აღიწერა
ქანვარს (აქეთ ჩქმ) + +)

შენიშვნა. 1) რუსულად წერია «пуставелм». საეუ-
რადებოა ბატონუძობის შესასწავლად.

თარის მონასტერი

1786 წ. ქ. ბატონის შეილის იულონიის მაჩა-
ბელო შილახვარო კეთილ სასლოვანო ლუარსაბ,
მერე წმის ყოვლად საშლედელოებს თირიძის მონასტრის
ყმანი აბარო მისის უმაღლესობისაგან და მისის
უწმიდესობისაგან და როგორც იმათი ოქმსში უცხა-
დბს, რაც მონასტრის ყმანი არიან, იმათ
დიდულობა აქეს უკლებლად უნდა გამოურთვა
და მოსცე გასყიდული მამულები არის ივერიაც უჭი-
რავს იმის ღალა და კუთუხიც უკლებლად უნდა
გამოურთვა და ეკკლესიისათვის მოაბარო, როგორც
ბატონის ოქმებრ და განაჩენი უცხადებდეს. თიბათვის
პაქარონიკონს უპა.

რაც მონასტრის შეწირულება არის იმისი ღალა
უნდა უკლებლად აართვა და მოაბარო.

თირის მონასტრისა.

1799 წ. ქ. მეფის ძე იოანე გიბმანებთ,
რომელნიც თირის მონასტრის ყმანი ხართ: მერამთ
ფქვენ ხომ ყოვლად სამღვდელოს მრაველს ამარი
ხართ და რომელიც თქვენგან წესებუთი სამსახური
არის იმას კი არას ემსახურებით სადმე ეს დიდათ
ქპარებელი არის რომელიც თქვენ დრულებად გაქეს
სამსახურის უკლებლად უნდა ემსახურეთ, თორემ
ისაულით დაგიყოობით და ეს უფრო ურიგო იქნება
და სჯობს აღარ შეაწუხოთ და ემსახურნეთ შეძლე-
ბით და რიგიანად თორემ გადაგხდებათ, იცოდეთ.
მაისის (იზ) ქარონიკონს უპა.

თ ი ჳ ი ს

1796 ლმერთმან ბედნიერის ხელმწიფის ძის იულონის ჭირი მოსცეს მათს მონას ზიზია შებრას გაბრიელს შერჳე ამას მოვახსენებო. ¹⁾

მე და ევემია შვილი ღვიშელი მამუკა ვენახზედ შეჩიოდით და მე მებოძა სამართლით იმისი ხელ წერილით მოგართვით წინამძღვრის დაწერილი ახლა კიდევ ის ჩამოსულა, მე აქ არა ვახლოდ თქვენს სამსახურზედ ვახლოდ, ოქმი ვებოძებიათ გალანა (გლახა?) დაფითა შეილზედ, ახლა რისიც გირაო იყო, ის ჩემი ვენახი იმას ვაძლევ და არ მაძლევს, გევედრები ლუარსაბ მახაბელობზედ ერთი, ოქმი მებოძოს, რომ იმან მოგვარიგოს უწინაც არ ვახლოდათ იასაულონი დაღაგ თქვენს თავის წყენა არ შექმნიოიან შაფისის იმ ქორონეკონს უკდ.

მახაბელო მალახვარად ლუარსაბ მერე ამ არზით ზოზია შვილს გაბრიელს ასე რომ მოუხსენებია ესე და ამის მედავე შენ გაარიგე სამართლიანის საქმით და თუ შენ ვერ გაარიგე, ღარივე ჩვენს სამართალში გამოგზავნე და ჩვენ მოვარიგებთ მაისის იმ ქორონეკონს უკდ.

შენიშვნა. ¹⁾ უმადლეს ინსტანციას სასამართლოში თვით მეფე და მეფის შვილები იყვნენ წესის დასაჯებით მათს დანის წუადი. ეს გამოსდის თირის მონასტრადამ წარსულს მთას, დის ჩრდილადამ სამხრათ კრთვის მტკვარს ჩრდილადამ (გეოგ. კახეთისა, გვ. 260).

ბ ა ტ ო ნ ი ს .

1779 წ. ქ. 1) საქართველოს კათოლიკოზ პატრიარქის მეთვის ძის ანტონის იმედო ვინცა ვინ ბატონის მოხელეები იყენ და ან ბოლნი საყდრის ყმანი იუნეთ მღვდელნი ქართველნი გამსჯელნი თუ მათნი მკვიდრნი და ან მოსულნი იყენეთ, როგორათაც მეფეს ვახტანგის დროსა და ან ჯუმათლის ბოენელის დროს ბოენელის ხელში ყოფილიქოს და ან საყდარს სჭეროდეს ისინი არც ერთი არ მოიშლოება ბიძა ჩვენმა მეფეთ მეფემ თეიმურაზ და ჩვენცა ყოვლად სამღვდელთს მთავარეპისკოპოზს ტიმოთეს უბოძეთ და დაუმტკიცეთ თქვენც ბატონი მოხელემა დაანებეთ და საყდრის ყმათაც ბატონ ყმობით მოუდექით და მსახურით და რომელიც ჯუმათლის ბოენელს უკანა მამული ან გასყიდულა და ან გაცეწულა ქამთავითარებისაგან ოსმალსა და ყიზილბაშობის დროსა, იმისი ღალა და კულუხი ყველა საყდარსა და ბატონს ბოენელს ჟუნდა მიერთვას იუ ასე არ დაემორჩილებით ზორციელად მეფეს გაგიწყრომებთ და სულ იერად ჩვენ გადაგახდევინებ ივლისის ბ ჩლმთ

(კათოლიკოზ ტიმოთე.)

კ ა წ ა რ ა ს წ მ . ს ა მ უ რ ა ს .

1765 ქ ჩვენ ირაკლი მეორემან მეფემან ქართლისა კახეთისა და ყოველისა საქართველომსამან

შენაშენს. 1) დ. თურქულადქს მოჭკაკს ამ გუჯრის მანაჩასი. ვახუშტი ბოლნისს ქართლის აღწერაჲსა უჩვენებს («გეოგრაფია», 144).

და ძმამან ჩვენმან ანტონი პატრიარქმან ყოვლისა საქართველოსამან. მანესაჯეთ წმიდის სამების კაწარის ეპარხია, რომ ერთის ეპისკოპოსისათვის სარჩოდ საკმაო აღარც სამწყსო და აღარც ყმა და მამული იყო: ამისთვის ებრძანეთ რომ წმიდის სამების ეკლესიის სამწყსო ყმა თუ მამული სადაც იყოს რუსთველისა და ნინო წმიდის ეკლესიას გაეყოს დრომდის და ან რაც თვითან სამეზღებრამ გაეკეთებინოსთ ეკლესიისათვის და შეეწიროსთ, და ან სხვას ვისმე რამე და ან სამების ეკლესიის სახელზედ შენაწირი სადმე რამ იყოს და სამებელს დარჩომოდეს ესენი ყველა. შოვლად სამღვდელთმ რუსთველმა ღოგმენტიმ და ნინო წმიდამა სხდამ ორ წილად გაიყონ თავისის ნებისაებრ და მასუკან მოგვაქსენონ, დაიწერა: **ჩღმ** წელსა თთვესა აგვისტოს: 30 დღესა. ქათოლკოსი ანტონი (ირაკლი მეფის ბექელი).

მ. ჩვენ ორისავე საქართველოს უფლისწული ბატონის შეილი გიორგი ამ ბატონის მეფის მამის ჩვენისა და ბატონის ბიძის ჩვენის პატრიარქის ბრძანებას ვამტკიცებთ მარტის 7 ქორთონიკონს უნდ (ბექელი გიორგი ბატონის შეილისა).

მ. ჩვენ ბატონის შეილი ლევან ამ ბატონის მეფის მამის ჩვენის და ბატონის ბიძის ჩვენის პატრიარქის ბრძანებას ვამტკიცებთ მარტის 7 ქორთონიკონს, უნდ. (ბექელი მეფის ძის ლეონისა).

ს ა მ თ ა გ ი ს ა ს ა .

მე-XVII საუკ. წყალობითა მღვთისათა ჭაბჭაბუკობის ქართლისა ეპისკოპოსისა მე ნიკოლოზ, დავის დებთ საუკუნოდ მოხსენებასა ნეტართა და ღვთისა მსახურთა მეფეთასა, რომელთაცა ინებეს შვეწირვად ეკკლესიისა სამთავისისა ხატის ღვთაებისათვის და მაზნედა მჯდომარისა ზოსიმე სამთავნელისა ნეტარმან მეფემან გიორგი, მამამან ალექსანდრე მეფისამან, ¹⁾ უსიტყვი სოფელი მამული დიდი ნაქონი დიმიტრი ბაგრატიონისა რომლისა სახელი იყავნ კურთხეულ; ხოლო შეუდგა ალექსანდრე კეთილსა კვალსა მამისა თაფისსა-გიორგი მეფისა, მეფემან ალექსანდრემ და შექმნა ჯვარი დროშად წინამძღუარი ცხვირებისა და წამმარებელი მეფობისა, თვისისა პატივად და წინამძღუოდ დიდისა მღვდელ მთავრისა დროშად სამთავისის ეპისკოპოსისა, ამანვე მიუძღვნა კანდელაკი იოელ აზნაური და სახასო თავისი სოფელი დიდი ნადარბაზევი, და ყოვლითურთ თთავისუფლნა მაშინა მკვიდრნი ხარკისა და ყოვლსა სათხოვრისაგან; ხოლო ამანვე მიუძღვნა ხუთასი კირმანეული წელიწადის დასრულებასა შინა, ზოსიმე მღვდელ-მთავარსა სალოცველად მეფობისა თვისისა და საოხად სულთა, ხოლო მსასოებელი წარმოემართის რა ქართლად ანუ აღმოსლვითა გინა დასლვით ფერხ შიშველი ჩავლის აღმოსლვის თაყვანის მცემელი ეკკლესიისა, ხატისა მღვთაებისა, აქენდა სასოება პატივისცემა დიდისა მღვდელ-მთავრისა სამთაუნელის ზოსიმესი; ჰყვარობდა

¹⁾ გიორგი მე-VIII († 1469) და მე მისი ალექსანდრე.

კეთილსა ქცეულობასა და პატივისცემას ეკლესია-
თასა, მეფე გიორგი, რომელმაცა მიართვა ძღვნად
წმიდასა მამასა შიოს სასოსა თვისსა დიდითა გუჯ-
რითა სახასო სოფელ ოკამი, მეშველანი, დიდნი
გლეხნი დიდისა მქონებელნი მამულისანი, მოხელენი
და მოღვაწენი და შემწენი დიდისა მონასტრსა
მღვიმისანი გვედრებით წმინდანო მღვდელ-მთავარნო
და წინამძღვარნო მეფეთა ამათ კურთხევით მოიხსე-
ნებდეთ, და გლეხთაცა ამათ პატივით შეიტკობდეთ
ერთგულობისათვის და მოხელეობისათა; —

წარეწერე ხელითა ჩემითა კათალიკოზნი ნიკოლოზ.

ჰეშმარიტის პირილამ თვით საკუთარის ნიკო-
ლოზ კათალიკოზის ამილახორის ძის ხელით დაწე-
რილის გუჯრის პირილამ გადმოეწერე რომელიცა
სწერია წმინდის შიოს მღვიმის მონასტრის გულსა
შინა ოც-და-ცხრას იენისს პეტრე პავლეს სურათი
ზურგზედ არცარა მომიმატებია და არცარა მომიკლია
უფალმან უწყის, წმიდის შიოს მღვიმის მონასტრის
არხიანდრიტი და წინამძღვარი ნიკიფორე.

ამისი ასლი ჰეშმარიტი პირი ენახე თვით კათო-
ლიკოსის ნიკოლოზის დაწერილი შევამოწმე და

უმეტ ნაკლოდ ორი აღმოწერილი ჭეშმარიტი არის იკორთის არხიმანდრიტი გამალიელ.

ჭეშმარიტია ეს ზემო აღმოწერილი თვით ჩემის თვალთ ენახე კათალიკოსის ხელით დაწერილი უმეტ ნაკლო არის ამ მონასტრის ბერი მღვდელ-მონაზონი გრიგოლ.

მე იოელ მღვდელ-მონაზონი ვაწერ როგორც ზემოთ არქიმანდრიტი გამალიელ და მამა გრიგოლ აგრეთვე იოელ.

მე თვით თვალთა ჩემითა ეხილე ჭეშმარიტად კათალიკოსის ხელით ნაწერი უმეტ ნაკლებო არის ამა მონასტრის ბერი მღვდელ-მონაზონი ათანასი ამილახვარის ძე.

შენაშენა. ეს გუჯარი ჟოჯორა. აქ ხაქანებუდი კათალიკოსი ნიკოლოზ ამილახვარის ძე დაუდა კათალიკოსად შემდეგ დომენტას (+ 1675). გიორგი თერთმეტას შეფობაძა. (ქართ. ცხოვ. გვ. 56). შჟ. იოსელიანს არ ჭყავს ძიხსეხებუდი ეს კათალიკოსი თავის თხუზულებში «Древности Тифлиса. დ. ფურცლადეს ეს გუჯარი არ დაუბჟდა. შესანიშნავია აქ ერთი და იმავე გუჯარის შეძობება სსკა-და-სსკა შართა ხელ-მოწერით.

წ ი ლ კ ნ ი ს ა .

მე-XVIII. იელიანს წუცეს... ღრამა კოდი ერთი კომლზედ, თუ საკანონო იყოს რამე, როგორც ზემოდ დაგვეწეროს, ი'ე განაკანონეთ.

მკადიჯვარს წინამძღვარი თან წილკნელი თუ სარჯულავზედ დავილოდეს თავის მონასტრიდამ მკადისჯვარის წინამძღვარი კრებულად შემოსილი მოეგებოს ერთი დღე მასპინძლობა—სახუცო ხაჩი და მარხილი, თუ წინამძღვარი მოკვდეს საწირავი, ნიშანი, გარდასახური ცხენი და იარაღი, სუფრის იარაღი თასი—ესეები წილკნელს მიართონ.

მურღია შვილები, სახლის უფროსნი კაცნი ან მარხელნი მოკვდეს ვინმე ან მეუღლენი მათნი კაცზედ მთელი ნინაში, ცხენი შეკაზაული, გარდასახურავი ორი, ერთი თვისი, ერთი წილკნელისა. სუფრის იარაღი, თასი—ეენი წილკნელს მიართონ. აგრეთვე ქალი თუ მოკვდეს საწირავი ნიშანი ტყავიანი ტალომა¹⁾, კაბა სარტყელი, ღილი, ბეჭედი, თავსახური, ორი გარდასახურავი, ერთი თვისი, ერთი წილკნელისა. თუ სხვა რიგე აღმტროსი მოკვდეს ან უცოლშვილო იმას ერთი საწირავი მიართონ.

სოფლის კაცმა დედელს ერთს დღეს ჩაყენება ხაჩი და მარხილი კომლზედ ღრამა კოდი ერთი, ერთს დღეს ჩაყენება მსახური თუ მოკვდეს—საწირავი ცხენი და იარაღი, აგრეთვე მსახურის ცოლი თუ მოკვდეს საწირავი მიართონ, საკანონო თუ იყოს რამე, როგორც ზემოდ დაგვეწეროს ისეგამოართვით.

1) ტალომა—ფართო სამოსკლი ბეჭიანი (ს. ს. მარხელისანი. ლექსიკონი გვ. 297).

მუმლოთურთ კარელთ ღვდელს¹⁾ ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩალი სოფლის კაცს ერთს ღღეს მას ინძღობა, დრამა კოდი რთი კომლზედ, მსახური; თუ ვინმე მოკვდეს საწირავი ცხენი, იარაღი აგრევე მსახურის ცოლს ერთ საწირავი, საკანონო თუ რომ იყოს, რაც ზევით დაგვეწეროს, ის გამოართვით.

ზენაფერის არათანაშვილებს დრამა არ აძევთ. არათანაშვილების სახლში უმფროსი კაცი მოკვდეს თუ ღვდაკაცი კაცზედ საწირავი მთელი ცხენი და იარაღი, ღვდაკაცზედ ერთი საწირავი და ერთი ნიშანი ერთს ღღეს მასპინძლობა ღვდელს, ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩალი, საკანონო თუ რომ იყოს, ზევით დაგვიწერია ისე გამოართვით.

აოდის კარის ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი სოფლის ერთს ღღეს ჩაყენება, დრამა კომლზედ კოდი ერთი; მსახური თუ ვინმე მოკვდეს საწირავი ცხენი და იარაღი, აგრევე მსახურის ცოლს საწირავი, საკანონო თუ რამ იყოს, ზევით დაგვიწერია ისე გამოართვით.

ზოგილარს წიწილაშვილებს მთელი ნაშანი ცხენი და იარაღი²⁾ ორი გარდასახურავი ერთი წილკნელის ერთი თავისი, აგრევე იმათი მეუღლენი რომ მოკვდენ საწირავი ნიშანი ტყავი ან ტალომაკაბა, სარტყელი, ღილი, ბეჭედი, თავსახურავი, ორი მოსახურავი ღვდელს. ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი, სოფლის კაცს ერთს ღღეს ჩაყენება,

1) ღვდელი იწერება მუდამ ასო მოკვდებით; თავში არ უხის მ.

2) და იარაღი იწერება ასე „იარაღი“. ეს სიტყვა არის დაწერილი ესტყდა წოდებული მადეოგრაფიაში ქ. ბლოკრაფიით: რნი ასო ერთად მოქცეულა და შეკრთებულა.

დრამა კომლზედ კოდი ერთი; მსახური თუ მოკედეს საწირავი ცხენი შეკაზმული 1). თუ მსახურის ცოლი მოკედეს ერთი საწირავი მიართონ, საკანონო თუ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს იმ რიგად გამართვით.

სთერისუბნის ღედელს ერთს ღდეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი, სოფლის კაცს ერთს ღდეს მასპინძლობა, დრამა კომლზედ ერთი (დანარჩენი რომ გორც ზევით არის მოხსენებული).

ჯიგრაშენს ქვათარძეები. სახლის უფროსი კაცი თუ მოკედეს ან მეუღლენი მათნი კაცზედ მთელი ნიშანი, ცხენი შეკაზმული ორი წაღკნელისა ერთი თვისი. სუფრის იარაღი, თასი წილკნელს მიართონ. ქალს საწირავი ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი ღილი, ბეჭედი, თავსახურავი ორი წასახურავი სახლის უფროსი რომ არ იყოს, ან უცოლშვილო ის რომ მოკედეს იმის ერთა საწირავი მიართონ 2) წილკნელსა, სოფლის კაცს ღედელს ერთს ღდეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი, სოფლის კაცს კომლზედ დრამა კოდი ერთი. მსახური თუ მოკედეს საწირავი ცხენი შეკაზმული, აგრევე მსახურის ცოლი თუ მოკედეს ერთი საწირავი სოფელს ერთს ღდეს ჩაყენება, საკანონო თუ იყოს როგორც ზემოდ დაგვიწერია ისე გამართვით.

მელოვანს ღედელს ერთს ღდეს ჩაყენება. ხარი და მარჩილი, სოფლის კაცს ერთს ღდეს ჩაყენე-

1) შეკაზმული — შეკაზმილი.

2) მიართონ — მიართუან (კა — სო, როგორც თუკა — დი — თოლი, კკ — ძლი — კამძლი).

ბა კომლზედ ღრამა კოლი ერთი; მსახურზედ საწირაჲი ცხენი შეკაზმული, აგრევე მსახურის ცოლი თუ მოკედეს ერთი საწირაჲი, საკანონო თუ რომ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

მსოფრისს რატისშვილი თუ მოკედეს ან მეუღლენი მათნი თუ კაბენს დაემარხნენ მთელს ნიშანს საგთაენელი გამოართმევს ერთს გარდასახურავს და საწირავს წილკნელს მიართმევენ, თუ თელოვანს დაემარხა მთელს ნიშანს წილკნელი წაიღებს, სამთაენელს ერთს საწირავს და 1) ერთს გარდასახურს მიართმევენ. ღედელს ერთს დღეს ჩაყენებან ხაროუ მარჩილი სოფლის კაცს აზნუშვილებს ერთს დღეს მასპინძლობა კომლზედ ღრამა კოლი ერთი მსახურზედ საწირაჲი, ცხენი შეკაზმული. თუ მსახურის ცოლი მოკედეს საწირაჲი რაც შეეძლოს საკანონო როგორც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართმევთ.

რა ყამს არაგვის ერისთვის მამულში სარჯულაგზედ წილკნელი შებძანდეს, იხმოს მიამთავარი მირზაშვილი, ჯვარის მტვირთველთა საყდრის კრებულნი, ორმოცნი ცხენოსანი მსახურნი მიბძანდეს არაგვის ერისთავთან დუშეთს, არაგვის ერისთავი და მეუღლე მათი საწოლის კარს მიგებენენ წილკნელს ხელი მოჰკიდონ ცოლქმართა დორსა 2) და ქეჩზედ შუა დაწვიონ დაღის პატივითა დაწედენ არაგვის ერისთვის კარი საყდარს. წილკნელს არ მრიხსენენ.

1) და ხშირად იწერებამხალად ერთიასოთი (და) შენიშვნა. 2) დოკი—ზურგის მოსაყუჯებელი ხაღიში (ს. ს. რაჭველიანის ახსნა).

ბენი, ბატონი კათოლიკოზი უნდა მოიხსენიონ თუ წილკნელი იქ ერისთავთან ბრძანდება წილკნელის პატრიარქისათვის მათ თანავეობით მოიხსენებენ. ერისთავის სასაფლაოზედ წილკნელი უნდა მოიხსენიონ არაგვის ერისთავი ან მეუღლენი მათი თუ მოკვდეს უწილკნელოდ ვერ დამარხებენ. ამათი ნიშანი მთლათ რომ არა აკლდეს რა ყველას ბატონი კათოლიკოზი წაიღებს. წილკნელს საწირავს და ნიშანს წასახურავს მისცემენ აგრევე თუ არაგვის ერისთავის შვილები ქართველის ბატონის მოხელენი იყვნენ და მოკვდეს იმათი ნიშანიც როგორც ქართველის ისიც ბატონის კათოლიკოზისაა. წილკნელს საწირავს და ნიშანს წასახურავს მისცემენ.

შსახელო არაგვის ერისთავის შვილი ან უკულო რომ მოკვდეს თუ შეუძლია ბატონს კათოლიკოზს საწირავს მიართმევენ, თუ არა და ვერას გამოეცილება, წილკნელისა არის მთელი ნიშანი და ერთი წასახურავი.

ახალუბანს ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, სახუცო ხარი და ცხვარი, სოფლის კაცს ერთს ღღეს ჩაყენება კომლის თანვებ დრამა პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, შესახურზედ საწირავი თუ მოკვდეს ცხენი შეკაზმული, მსახურის ცოლი თუ მოკვდეს საწირავი მიართონ, საკანონო უზიარებელი თუ მოკვდეს, მთავრით 3ქენით: თუ ღვდელს არა ეზიარებინოს საუზიარებელი ხარი ერთი, თუ პატრონს 3ქენდეს დანიშნული იმას გამოართვი საკანონო ხარი ერთი და თუ ჯვარდაუწერელს თუ ვისიმე კაცი შემოაკვდეს საკანონო ხარი თორმეტი.

მისაქციელს ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება ხარი და მაჩიხილი, სოფლის კაცს ერთს ღღეს მასპინძლო.

ბა დრამა პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი მსახურ-
ზედ საწირავი, შეკაზმული ცხენი. მსახურის საწი-
რავი რაც შეეძლოს. საკანონო თუ იყოს რამე რო-
გორც ზევით დაგვიწერია.

ხშირის ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება ხარი და
ცხვარი სოფლის კაცს ერთს ღღეს მასპინძლობა
დრამა კომლზედ პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი;
მსახურის და მოხელეს საწირავი ცხენი შეკაზმული.
მსახურის ცოლს რაც შეეძლოს, ერთი საწირავი,
საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს.

ზრელოთს მირზაშვილებს სახლში თუ უფროსი
კაცნი მოკედენ ან მეუღლენი მათნი, კაცზედ მთელი
ნიშანი, ცხენი შეკაზმული, რარი გარდასახური, ერთი
წილკნელისა ¹⁾ ერთი თვისი სუფრის იარაღი და
თასი. ესენი წილკნელს უნდა მიართონ, აგრევე მა-
თის მეუღლის საწირავი მთელი ნიშანი ტყავი ან
ტოლომა, კაბა, სარტყელი, ღილი ბეჭედი, თავსა-
ხურავი რარი, გარდასახური ერთი წილკნელისა ერ-
თი თვისი. თუ უმცროსი ან უცოლო კაცი მოკე-
დეს, ან მეუღლენი მათნი რაც შეეძლოს, საწირავი
მიართონ, ერთი წასახურავი ღვდელს, ერთს ღღეს
ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფლის კაცს ერთს
ღღეს მასპინძლობა, დრამა პინა ერთი, ქერი ლიტრა
ერთი, მსახური ან მოხელე თუ მოკედეს საწირავი
და ცხენი შეკაზმული, აგრევე მათის მეუღლის საწირავი
რაც შეეძლოს საკანონო რაც ზემოთ დაგვეწეროს. ²⁾

შენიშვნა. 1) წილკნელისა ამ შემთხვევაში და ზევით
ამგვარ ადგილას უნდა იკითხებოდეს წილკნელისაა—
წილკნელის აჩის. ესეც ჭამლოგრაფია.

შენ. 2) ალაგ-ალაგ გამკრალი მელანი ახლად აჩის კალმით
შემოკლებული. თვით გუჯარი მეტად დაიკვლებულია
და ამიტომ საჭიროებას მოუთხოვნიან მისსგან ახლებს.

მაზას ოსიტაშვილები თუ მოკვდენ ან მეულ-
ლენი მათნი კაცხედ მთელი ნიშანი ცხენი შეკაზმუ-
ლი, ორი საწირავი ერთი წილკნელისა, ერთი თა-
ვისი. აგრეთვე მათის ცოლების საწირავი, ნიშანი,
ტყავი, ან ტოლომა, კაბა სარტყელი, ღილი, ბე-
ჭელი, თავსახური წილკნელს მიართონ. თუ უმც-
როსი 1) იყოს იყოს ან უცოლო ერთი წასახურავი
და ერთი საწირავი წილკნელისა. ხუცესს ერთს დღეს
ჩაყენება ხარი და ცხვარი, სოფელს ერთს მასპინძ-
ლობა, კომლზედ ღრამა პინა ერთი, ქერი ლიტრა
ერთი მსახური თუ მოკვდეს ცხენი შეკაზმული და
ან 2) მოხელე კაცი საწირავად ცხენი შეკაზმული
იმათ მეულლისა ერთი საწირავი, რაც შეეძლოს. სა-
კანონო რაც ზევით დაგვიწერია.

საშაბუროს შაბურიშვილის სახლოს უფროსნი
კაცნი თუ მოკვდენ ან მეულლენი მათნი კაცხედ
მთელი ნიშანი, ცხენი შეკაზმული, ორი წასახურავი
ერთი წილკნელისა, ერთი თავისი. სუფრის იარაღი,
და თასი. აგრეთვე მათის მეულლისა საწირავი ნი-
შანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი, ბეჭელი,
თავსახურავი მთლად ორი წასახური. ესენი წილკ-
ნელს უნდა მიართონ. თუ უმცროსი კაცი, ან უცო-

შენიშვნა. 1) «თუ უმცროსი» ტყუარში იწერება
ასე «თუმცროსი». აქაც ჰაზლოგრაფიას. რძი ერთხმო-
ვანი ასო ერთად მოქცეული ერთება თუ ერთით თავ-
დება სიტყვა და მეორეთი იწება სხვა სიტყვა (თუ
უმცროსი=თუმცროსი).

2) «და ან» იწერება უფუარში «დან». ჰაზლოგრა-
ფიას: რძი «ა» ერთად მოქცეული. „ა“ და „უ“
მთა მოყვანილი «უ» გძლად გამოითქმის.

ლო მოკვდეს ან მეუღლენი მათნი, რაც შეეძლოს
 სწირავი და ერთი წასახურავი წილკენელს მიართონ.
 ხუცესს ერთს დღეს ჩაყენება ხარი და ცხვარი, სო-
 ფელს ერთს დღეს ჩაყენება კომლზედ დრამა პინა
 ერთი ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ სოფლის
 მოხელე კაცი თუ მოკვდეს სწირავი ცხენი შეკაზ-
 მული აგრეთვე მათის მეუღლისა რაც შეეძლოს 1)
 სწირავი მიართონ. საკანონო ზევით რაც დაგვეწე-
 როს ისე გამოართვით. ~~...~~
 მშარძეს ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება ხარი
 ცხვარი, სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა საკომ-
 ლოზედ დრამა პინა ერთი ქერი ლიტრა ერთი,
 მსახური ან სოფლის მოხელე თუ მოკვდეს სწირა-
 ვიც — ცხენი შეკაზმული აგრევე მსახურის ოლის
 ხწირავს რაც შეეძლოს. საკანონო რაც ზევით დაგ-
 ვეწეროს იე გამოართვით, გრადღაშვილის თუ სახ-
 ლის უფროსი კაცი თუ მოკვდეს ან მეუღლენი
 მათნი კაცზედ მთელი ნიშანი ცხენი შეკაზმული,
 ერთი წასახური, აგრევე მათის მეუღლის ტყავი, ან
 ტფლომა, კაბა, სარტყელი, თავსახური ერთი,
 წასახური წილკენელს მიართონ.

ზედორის დეკანოზს ერთს დღეს ჩაყენება,
 ხარი და ცხვარი ამიტომ აძევს სახუცო საყდრის
 შემოსავალი, ყმაც ჰყავს იმისი დრამა არ ძევს. თვით
 ძღვენი და საკანონო თუ იყოს რამე, როგორც
 ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით, აგრეთვე სხვა-
 თა ღვდელთა.

1) «შეკვდოს» გუგავში იწერება «შეძლოს».
 აქვე ქმლავთაჲთა: თანა «ე» იწერება ერთ «ე»-დ,
 რომელიც გამოართვინს გძლად.

არაგვის პირს ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, სახუცრ კარგი ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ღრამა კომლზედ პინა ერთი, პური, ქერა ლიტრა ერთი. მსახური ან სოფლის მოხელე თუ მოკვდეს კარგი საწირავი და ცხენი შეკაზმული. აგრევე მათს მეუღლეთა რაც შეეძლოს საწირავი. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

არანის ზანდუკლები სახლის უფროსი კაცი თუ მოკვდენ, ან მეუღლენი მათნი კაცზედ მთელი ნიშანი, ცხენი შეკაზმული ორი წასახურავი ერთი წილკნელისა, ერთი თაფისი. აგრეთვე მათის მეუღლის ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი, თაფსახურავი ორი, წასახურავი უნდა წილკნელს მიართონ. თუ სახლის უმცროსი იყოს, ან უცოლო ერთს საწირავს მიართმევენ ერთს წასახურავს ბატონს წილკნელს. არანის ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი, სოფლის კაცზედ ერთს ღღეს ჩაყენება, კომლზედ თითო პინა პური, თითო ლიტრა ქერი, მსახური ან სოფლის მოხელე თუ მოკვდეს საწირავი ცხენი შეკაზმული, აგრევე იმათის მეუღლისა რაც შეეძლოს ერთი საწირავი მიართონ. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

მთვალისკლის ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება ხარი და ცხვარი, სოფელს ერთს ღღეს ჩაყენება კომლზედ ღრამა პური პინა ერთი ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ სოფლის მოხელე თუ მოკვდეს საწირავი ცხენი შეკაზმული აგრევე მათის მეუღლის რაც შეეძლოს საწირავი მიართონ. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

ანანურს ჩაბანდეს ბატონა წილკნელი კრე-
ბულხთ ეპი სწიროს ერისთვისათვის. სასადილოდ
ერისთვისაგან მიუვიდეს ანანურის დეკანოზი ხონჩას
ძიართმევს. ანანურის დეკანოზი რომ მოკედეს
რაც შეუძლია საწირავს მიართმევს სხვა არა
აძევს-რა.

შაისხვევლებს არა აძევს-რა. არა ღრამა, არა
სხვაც, არც ჩაყენება წილკნელისა, თეინიერ თუ
ლეილი მოკედეს, ან გამოჩენილი მსახური, რაც
შეეძლოს საწირავი მიართონ. ქაისხვევლებს ამიტონ!
არა აქეთ-რა, რომ იმათი გული კიდევ მოუქცევარი
იყუ. ეფისკოპოს შესვლას წყნობდენ, არც ახსა-
რებას იტყობდენ, ხალ ერისთავმა რომანოზი წილ-
კნელი შეგახენა წილკნელს ჯალღო უყვეს, არ შე-
უშვეს ერისთავმა უწყინათ, იასაულები გამოუსივათ,
ავად მოეპყრა, აღვენ და წილკნელს შეეხვეწნენ და
წილკნელმა იბატრევა და წილკნელის საწირავი დაი-
ღვეს. ამას იქითს-ვისც დასჯელაქეთ, იმათ თეითანაც
და ბრწყინისათვისაც არაოტოთ არა არენაჲ. მთა-
ში შესვლა მამათაჲთა და ჯვარის მტრთუისა არ
იქნებდეს

აფხაქს დედელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და
ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა, კომლ-
ზედ ღრამს პური პინა ერთი, ქერი ლი რა ერთი,
მანხურისა და მოხელეს საწირავი ცხენი შეკახმუ-
ლი. აგრევე მსახურის ცილს რაც შეეძლოს ერთი
საწირავი წილკნელს მიართონ. ხეჯანონი რაც შე-
მოთ დაგვეწეროს, ასევე გამოართვით. მათა მთავარს
აბაზი საყარის კურთხევაზედ²)

და ქრისტიანთა ხელთ იარაღს ეს გამოწყობდნენ იმე-
დებე კერძო გუგუე მოძისხე ხელთ ახას მოწყობ-
ლი, დამატრებელ ამ ორნივე შემთხვევაში ერთი იტყუ-
უნდა უაფილიცა: დამწყობი ამ გუგუნიანა.

...
 ალევს ღვდელს ერთს ღღეს კარგად მასპინძლობა,
 სახუკო ხარი ორი, ცხვარი ორი კომლოზედ,
 ღრმა შულო ერთი ქერი ლიტრა ერთი მსახური
 თუ მოკედეს ან სოფლის მძხვლე საწირვე ცხენი
 შეკაზმული, აგრევე იმათი მეუღლისასაც შეეძლოს
 ერთი საწირავი მარტონ. საკანონო რაც ზევით
 დავეწეროს ისე გამოართვით. მამა ზევით წილქნელს
 ხელი არ აქვს. მარზაშვილს 1) ქსანზე საქმე არააქვს,
 არც ანანუხს ზევით შოაში.

ჩვენ ფრიად კოდელმან და ყოველად უღირს-
 მან წილქნელ ფთისკოპოსმან წილქნის ღვთის მშობ-
 ლის სამწყსოსა გუჯარო მე დანაწერიხე მატონის
 შვილის კათოლიკოსის დამქსტის ბძანებითა ასე
 რომ ქსანზედ რატონშიღომა საწირავად დაგეზბატავ.
 წავედიო. ქსანში ჩამოცვიედა ერთი ხელი წირვის
 იარაღი, აგერი სხვა რამ საქონელი და წილქნის ღვ-
 თის მშობლის სამწყსოს იქ დამეკარგა გუჯარიც.
 დიად დიდს შევიწროებამ ჩაგარდნი იმ გუჯარის და
 კარგდესათონ, დიდ დიდს ხნის ნაკურთხი ფთისკო-
 პოში ვეყავ ჩემი ეკლესიის სამწყსოს აბაგი ე. ი.
 ამბაგი და რთვი მრწოდი აზნაურშიღის რა ზღვა,
 მსახურს რა ედვა ან სახუკო ან ღრამა რა ედვათ.
 ბევრი ნაკლებიც დავეწერე აგრემც.

...
 ჩორს ღვდელს ერთს ღღეს მასპინძლობა კომლო-
 ზედ ღრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი,
 მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მძხვლე საწირვე-
 ვი, ერთს ღღეს მასპინძლობა, საკანონო რაც ზე-
 ვით და ვეწეროს ისე გამოართვით. მამა მთუარს აბაზი.

1) ე. ი. მინაშვილსკედ.

აშს ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება ხარი და ცხვარი, სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა კომლზედ დრამა; პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს, ან სოფლის მოხელე საწირავეი საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

მეფელს ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა კომლზედ დრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავეი მიართონ. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართონ.

ფეშეთს კობიაშვილები, თუ სახლში უფროსი კაცი ან მოხელე მოკედეს ან მეუღლენი მათნი კაცზედ მთელი, ნიშანი — ცხენი შეკაზმული, სუფრის იარაღი, თასი წასახური ერთი, წილკნელისა ერთი თფი ერთი. დედაკაცზედ ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა სარტყელი, ლილი, ბეჭედი, თავსახურავეი და წასახურავეი, ესეები წილკნელს მიართონ. თუ სახლის უმცროსი კაცი ან უცოლო მოკედეს ან მეუღლენი მათნი ერთი საწირავეი, ერთი წასახური მიართონ დუშეთის ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი, სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა კომლზედ დრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავეი და ცხენი შეკაზმული დედაკაცზედ რაც შეეძლოს ერთი საწირავეი მიართონ. საკანონო იყოს რამე როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

შალაშვილები ან წილკლიშვილები სახლის უფროსნი ან მოხელენი თუ მოკედეს ან მეუღლენი

მათნი კაცებდ მთელი ნიშანი — შეკაზმული ცხენი
ორი წასახური, ერთი წილკნელისა ერთი თავისი,
აგრევე იმათის ცოლებს თუ მოკედეს ნიშანი ტყა-
ვი ან ტოლომა სარტყელი, ღილი ბეჭედი, თავსა-
ხური ორი, წასახური წილკნელს უნდა მიართონ.
თუ სახლის უმცროსი ან უცოლო მოკედეს ან მე-
უღლენი მათნი ერთი საწირავი და ერთი წასახური
მიართონ.

კარჭაა შვილები ¹⁾

არღუნს ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი
და ცხვარი სოფელს ერთს ღღეს ჩაყენება. კომლ-
ზედ დრამა — პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი.
მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირა-
ვი — ცხენი შეკაზმული აგრეთვე იმათი ცოლების
საწირავი, როგორც შეეძლოს საკანონო როგორც
ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

ბაზალუთს ჩდალელი შვილი, სახლის უფროსი
კაცი თუ მოკედეს ან მოხელე, ან მეუღლენი მათ-
ნი: კაცებდ მთელი ნიშანი — ცხენი შეკაზმული ორი,
წასახურავი ერთი, ერთი წილკნელისა, ერთი თავისი-
სი, აგრეთვე იმათი მეუღლენი რომ მოკედენ საწი-
რავი ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი,
ღილი, ბეჭედი თავსახურავი ორი მიართონ. თუ
სახლის უმცროსი კაცი მოკედეს, ან უცოლო, ან
მეუღლენი მათნი ერთი საწირავი და ერთი წასახუ-
რავი წილკნელს მიართონ. ბაზალულს ღვდელს
ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი, სოფელს
ერთს ღღეს ჩაყენება. კომლზედ დრამა — პური პინა
ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, მსახური თუ მოკედეს

1) ამ გარკას გარდასახვადი არ არის ჩამოთვლილი.

ან მოხელე სოფლისა საწირავი — ცხენი შეკაზმული.
აგრეთვე მათის ცოლგმისა რაც შეეძლოსთ საწირა-
ვი მიართონ. საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც
ზემოთ დაგვეწეროს ისე გამართოთ.

მთლიანად ღვინოს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი
და ცხენი სოფელს ერთს დღეს მასწინძობა,
კომლზედ ღრამა — ჰური ზინა ერთი ქერი ლიტრა
ერთი. მსახური მოკედეს თუ ან მოხელე საწირავი
ცხენი შეკაზმული. აგრევე იმათი ცოლგმი რომ
მოკედენ რაც შეეძლოს საწირავი მიართონ. საკა-
ნონო თუ რომ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს
ისე ზილევით.

მზნდკლს ღვინოს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი
და ცხენი. სოფლის ერთს დღეს ჩაყენება კომლზედ
ღრამა — ჰური ზინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, მსა-
ხური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავი —
შეკაზმული ცხენი. აგრევე თუ მათი ცოლგმი მოკე-
დენ რაც შეეძლოსთ საწირავი მიართონ წილკნელ-
სა. საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზევით დაგ-
ვეწეროს, ისე გამართოთ.

ბრემისხევის ტვირთები მიქელის შედეგი.
უფროსი ან მოხელე თუ მოკედეს ან მეუღლენი
მათნი კაცზე მთელი ნიშანი — ცხენი შეკაზმული,
ორი წასახურავი ერთი წილკნელსა, ერთი თვისი.
აგრეთვე მათის მეუღლისა — საწირავი ნიშანი ტყავი
ან ტოლომა; კაბა, სარტყელი; ღრილი, ბეჭედი,
თავსახურავი ორი, წასახურავი წილკნელს უნდა
მიართოთ. თუ სახლს უმცროსი კაცი ან უცოლო
მოკედეს ან მეუღლენი მათნი ¹⁾ ერთი საწირავი და

¹⁾ აგრეთვე მათს მსაღობად შემტრისი კაცი.
მათს კეთუხის მსაღობად სიტყვა «ან მეუღლეს მათნი»,
რადგან უფროსს არც მეუღლე კეთუხისა.

ერთი წესახურავი წილკნელს მიართონ, გრემისხევის
ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი, სო-
ფელს ერთს ღღეს მასპინძლობა. კომლზედ ღრამა
მა — პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური
თუ მოკედეს, ან სოფლის მოხელე საწირავრ — შე-
კაზმულთ ცხენი აგრეთვე მათი შეუღლისა რაც შე-
ედლოს ერთი საწირავრ საყანონო თუ რამ
იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამო-
ართვით.

თონჩას ღვდელს ერთს ღღეს მასპინძლობა, ხა-
რი და ცხვი ი სოფელს ერთს ღღეს მასპინძლობა.
კომლზედ ღრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა
ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე
საწირავი ცხენი შეკაზმული, აგრეთვე მათი ცოლები
რომ მოკედენ რაც შეეძლოს საწირავი მიათონ.
საყანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწე-
როს, ისე გამოართვით.

ბენეშანს ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი
და მარჩი — სოფელს ერთს ღღეს მასპინძლობა.
კომლზედ ღრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა
ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე
საწირავი ცხენი შეკაზმული, აგრეთვე მათი ცოლები-
სა რაც შეეძლოს საწირავი მიათონ. საყანონო
როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

შაშას ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და
მარჩილი, სოფელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ღრამა
კომლზედ პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი,
მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელენი საწი-
რავი ცხენი შეკაზმული; აგრეთვე მათი შეუღლენი თუ
მოკედენ, რაც შეეძლოს საწირავი მიათონ თუ
საყანონო იყოს, რამე რაც ზევით დაგვეწეროს, ისე
გამოართვით.

მუღურის შეილები სახლის უფროსი ან მო-
ხელე თუ მოკედეს ერთი წიშანი რაც იყოს, ცხენი
შეკაზმული, ერთი გარდასახური წილკნელს მიათ-

თონ, რაკრთვე მათის მეუღლისა სწორად ტყვეი ან
ტოლომა კაბა, სარტყელი ღილი ბეჭედი მიართონ.

შინკანი არაგეს აღმა ესახლა. რახან არაგვის
გალმა ესახლა ბატონის კათოლიკოზის სამწყსო არის
ყამთა ვითარებისაგან და ავის დროსაგან, არაგეს
გალმა დასახლდა წილკნელის სამწყსოში. ჩვენ და
ბატონ კათოლიკოზს ცილობა და ლაპარაკი შეგვექ-
ნა სამართალში. წილკნის ღეთის მშობლისა იყო
წილკნელმა რომანოზ ბატონს კათოლიკოზს თავი
აღარ აწყენა, დაუანებეთ და წილკნელის მამამთე-
რებს ყინკანთან ხელი არა აქესთ. ეს გუჯარიც მა-
შინ დაიწერა.

ანანურს ზევით ძეგს გარდა — ისე წილკნელს.
ათორმეტაგანდს მოქცეული არის. რა ხან წმინდის
აბაზის შეილნი შექნ ლიყენენ იმათი ფისკოპოზი
ვინკაენ წილკნელი ყოფილან იმათი სამწყსო ყო-
ფილა მცირედ მცირედ ქრისტიანობა მამოუგდიათ
ხუცესი და დიკონი დაუღვინებიათ წმინდის ნათ-
ლისღების შეილობა გამრავლებულა არაგვის ერის-
თაგან არაგენ ყოფილა იმის მოქცევაში ერისთავთ
თვინიერ შაბურაშვილის მეტი, იმას ჰერია დაბალი
საერისთავო ანანურს ზეგბთ მთიულეთს, წილკნელისა
არა ედვა — რა. ჩვენ ფრიად კოდვილმან და ყოველ-
თა კაცთა უნარჩევსმან წილკნელ ეფისკოპოზმან
რომანოზ გვიბძანა არაგვის ერისთავმან ზაალ და
მწყსა და კეთილათ გარჯულოვა ჩვენც არ უდებ ვიქ-
მენით ბრძანებასა მწყემს მთაერისასა, რომელმან
ბრძანა წარვედით და მოიმოწაფენით. და შემდგომი
ამის წარვედით და შეუღვით კვალსა ისე მამად
მთაერისასა და მივედით მთიულეთსა მცირე რამ
ქრისტიანობა იყო და არც ხუცესი, არც ქრისტიან

ნობა და არც ნათლის ღების შეილობა მართ 1) არ ეწოდებოდა, ისევე კერპის ხზგავსი იყვნენ. არც მართალი ნათლის ღება იცოდნენ, აღსარება სრულიად არ იცოდნენ, არც მარხვა იცოდნენ, თვინიერად იდ მარხვის მეტი. ფრიადითა ქირითა ვაღვაწეზოგი ერისთვის ძალი მქონდა შემწეთ. 2) ზოგი ნებით მიიცივნენ. აღსარება ემბაზით ნათელა გავაჩინეთ, წმინდას ზიარებას ერის კაცს მისცემდა საღმე ღვდელი და ერის კაცი საღმე აზიარებდა. ესეც ამოვკვეთეთ. ერის კაცს ღვდელი სახლუმლოს არ მისცემს — თითონ ღვდელმა უნდა აზიაროს ერის კაცი. ჩვენ რომანოზ წილკნელი ზაალ ერისთვის ღროს მთიულეთში სამჯგო ვყოფილვარ, 3) საყდრებთ ვაკურთხეთ იქაურს ღვდელს სახუცო თითონ ფური დავდევით ერისთავმა და ჩვენ სახუცო დაყოფილი არ აქეთ იქაურს ღვდელს. ორი ღვდელისა, ორს ფურს მოქცემდენ — ერთია ერისა. ათი ღვდელი რომ გაჩნდეს მთიულეთში სახუცო ათი ფური გამოართვით. ჩემობას ორი ხუცესი იყო იქაურს ხუცესს მამამთავრისა არ ეღვათ რა, არც ერისკაცზედ დამა ეღვათ, არც ეფისკოპოზის წირვა თუ თვისის წებით არ უნდოდათ. ახალი მოქცეული იყვნენ იმიტომ ვერა საეფისკოპოზო გამოსაღები ვერა დავადეთ რა. ვინც ჩვენ შემდგომად წილკნელი ბრძანდებოდეთ ეცადენით კეთილად მოქცევასა და სწავლა და სარწმუნ-

1) მათ,

2) ჩამდენიმე სიტყვა ასო ნაკლებად იწერება: შმწე (=შემწე) მამამთავრებს (მამამთავრებს) და სხვ.

3) ჩვენ... «ვეოფილვანთ» და არა «ვეოფილვანთ».

ნოება განამკაველეთ, ეკკლესიის და ეფესკოპოზის სამსახური ისწავეთ, თორემ ღმერთი ეფესკოპოზის ხელით გამოიძიებს თავის სამწყსოს საქმეს ასე ბადანებს სახარებასა შინა ასწავებლით და შოდღვებით თქვენცა ამცენით ერთხელ—ორჯელ და ბევრის გზისაც და ვინც თქვენი სიტყვა არ შეიწყნაროს, განიყარეთ მტვერი ფერხთა თქვენთაგან და უბრალო იქნებით. ნინოს მოქცეული ყოფილა, მასუკან იქ წილკნელი ყოფილა. ძველს გუჯარში საეფესკოპოზო სათხოვარი, არა სახუცო, არა ღრამა არ ეწერა, არც ჩვენ დავადეთ.

მსანზედ ირტოზს კარინთები თუ სახლის უფროსი კაცი ან დედაკაცი მოკედეს კაცზედ მთელი ნიშანი ცხენი შეკაზმული. ორი წასახურავი, ერთი წილკნელისა, ერთი თავისი. აგრეთვე დედ კაცზედ საწირავი ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბუ, სარტყელი, ღილი, ბეჭედი ორი, წასახურავი წილკნელს მიართონ. თუ სახლის უმცროსი მოკედეს ან უცოლო, ან შეუღლენი მათნი ერთი საწირავი და ერთი წასახურავი მიართონ. ირტოზელს ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა. კომლზედ ღრამა ერთი შელო¹⁾ ქერილიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავი ცხენი შეკაზმული აგრევე მათის ცოლები რაც შეეძლოს საწირავი მიართონ. სკანონო თუ რამ იყოს, რაც ზევით ეწეროს, ის გამოართვიეთ.

მძისს ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა.

1) შელო — ნ.სთაისბოკელი (ს. ს. ორბელიანის ასსნა).

კომლზედ ღრამა შელო ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს — საწირვი ცხენი შეკაზმული, სოფლის მოხელესაც აგრევე მათს ცოლებს რაც შეეძლოს საწირავი მიართონ, საკანონო რაც ზევით დგვეწიროს, ისე გამოართვით.

თავდორაშვილებს იმათს ცოლებს საწირავი აქვეთ ღრამა ან აქვეთ. საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწიროს ისე გამოართვით, მოხელეთ განწესება.

ხოვას წინამძღვარე ვინც იჯდეს, თუ მოკედეს საწირავი ცხენი შეკაზმული, ნიშანი წილ ნელს მიართონ. ამდროის ¹⁾ მელარეს ჯვარდს მჭირავ აბაზი ღვთაებებს კურთხევაზე.

ხალ გორს დეკანოზს ერის დღეს, ჩაყენე ახარი და მარჩილი. ქართველს კაცს თითო ძღვენი, მსახურს საწირავი ცხენი შეკაზმული. აგრევე იმათი მეუღლის ეთი საწირავი ღრამა კომლზედ თითო შელო ქერი ლიტრა ერთი, საკანონო თუ რამ იყოს რამე, როგორც ზევით დაგვეწიროს ისე გამოართვით საფსები. მაგისტანა კაცი თითო ძღვენს მართმეცს და თითოს შაურს.

ახალს სოფელს, ერთს დღეს იმათი მეუღლის ღრამა მასპინძლობა, სახუცო ხარი, ერთი მარჩილი ერთი მსახური თუ მოკედეს ან მოხელე (სოფლისა საწირავი ცხენი შეკაზმული, კომლზედ ღრამა შელო ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, საკანონო თუ რამ იყოს რაც ზევით დაგვეწიროს ისე გამოართვით.

¹⁾ სიტყვიდან «ამდროის»... სკა სკდ. თ წინს მჭყრ დ. ი. მუღანის მჭირავია.

იკოსს ფიცხელაურები სახლის უფროსნი კაცნი ან მოხელენი თუ მოკვდენ ან მეუღლენი მათნი კაცზედ მთელი ნიშანი შეკაზმული ცხენი, ორი წასახურავი ერთი წილკნელისა, ერთი თვისი. სუფრის იარაღი და თასი. აგრეთვე იმათი მეუღლისა საწირავი ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი, ღილი, ბეჭედი, თავსახურავი მთლად ორი წასახურავი - ცხენი წილკნელს უნდა მიართონ. თუ სახლის უმცროსი ან უცოლო მოკვდეს ან მეუღლენი მათნი ერთი საწირავი და ერთი წასახურავი მიართონ. ღვდელმა ერთს დღეს მასპინძლობა ხარი და ცხვარი სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა, კომლზედ ღრამა შელო ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მამთავარს და მსახურს ან სოფლის მოხელე თუ მოკვდეს საწირავი ცხენი შეკაზმული აგრევე იმათი ცოლების საწირავი რაც შეეძლოთ. საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

ძარიანთის ღვდელსა და სოფელს ერთს დღეს მეუღლის ერთი საწირავი. საკანონო თუ რამ ჩაყენება, სახუცო ნახევარი ხარი, ღრამა კომლზედ შელო ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკვდეს ან სოფლის მოხელე საწირავი... იმათი იყოს (როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით). ¹⁾

შენიშვნა. ამ უკანასკნელა სატყეობით თავდება ეს ფრიად საინტერესო გუგარი. სამწუხაროდ მას თავიც აკლია და ბოლოც. იგი უნდა უოფილიყო მეტათ გძელი და ფაჟის შინააწხით ერთის მხრივ შეკვიმსება «დასტურლამაღს». ეს გუგარი დაწვრილებით მოგვითხ-

მე- XVII ს. მ: ნებითა ლეთისათა: მამისა ძისათა და გვიყენებია ჩვენ ერისათვის გიორგისა თან მემაცხედრება ბატონის შვილმა ელენესა და ასული-სა წმინდისათა არსება დებულისა დაუსაბმოსა და უსრულებელისა ლეთი'ა მამისა დათან არასისა და თან მოსყადრისა პირვლა საუკუნოსი თა შობილსა მამისაგან ლეთისა ძისა და ყოველად წმიდისა ცხოველსა მყოფელისა ერთა არსისა და სულისა წმინდისათა რომელთა იგი მეუფევება და უფლება და

რობს წილენელის უმების კარდასახადს, როგორც «დასტურდამალი» სამეფო და სადედოფლო კლესებზედ. იურიდიული ენაც კი ამ ორივე ძვირფასი ნიშთასი მეტად წაგაკვს ერთმანეთს. კარდა ამისა, ეს გუჯარი საუკუნადღებოა ქრისტიანობის გავრცელების ისტორიისთვის ჩვენ მთაულ ხალხებში. ზალ აჩაკვ ერისთვის დროს და რომანოზის წილენელობაში მთაში ჯერ კიდევ კერები უფილან, ისტორია იქ ქრისტიანობის შეტანას ფრად საინტერესო და ძვირფასი ნაწილია ამ გუჯარისა.

ამ ჩამოთვლილი სოფლები ჯიჯრ: შინი, თელავი და სხვ. მოიხსენიებიან კახუშტის გეოგრაფიაში (ნახე appendix I-re liste des vilages du kartlei ex du cakhexh) საჭიროდ არ დაჰინახეთ სათითაოთ მოგვეხან ამოწერალი ცნობები, ჩვენი ბატონ შვილის გეოგრაფიიდან, რადგან სახელების მეტს თითქმის სხვა ცნობას არ იმდევა გუჯარში მოხსენებული სოფლების შესახებ.

დამტკიცებით ვერ ვიტყვი, რა დროს უნდა ეგუთნოდეს ეს გუჯარი. დახლოებით კი შეგვიძლიან დაუსკათ თარიღი, რომელიც, სამწუხაროდ, აკლია ამ გუჯარს, რადგან ბოლო მოგვეხალი აქვს გუჯარში იხსენება «ბატონი შვილი კათალიკოზი დომენტი», სმა

ხელოვნებება ერთმანეთს და განუყოფელია და არა
ა-სა მათა შორისა გზნყოფა თვინიერა შიშნებში სს-
განთა რომელთა მიწრა იქმნესა აღნაგანი აღკრულა
და არსანი არისა და ხილულანი და უხილავნი შექმ-
ნულა რომელანი იყო და არსა და იყოსა ყოვლად-
ვე რომელსა სუფთებისა არა არსა დასასრულა მეოხე-
ზითა ყოვლად უხრწნებლისა და ყოვლად უბიწოსა

კათალიკოსო გუენდა სსხელსო დეკლარაცია «დომენტი 1520
პარკელა დომენტი 1520 წ. მას დროს ტფალისა
აილა მსგ. აღნიშნა. ეს დომენტი ბატონი მსგ. ეს
იქონ მეორე, ძე ქაახანისი, ჭაბუკი და მართლველან-
იყო კათალიკოსო XVII სსუ. ბჭა ისტორიება რომელი
დესნაძე გუენდა 1671 წელს (დერ. რუფ. სტრ. 110).
ამ დომენტი ბატონი მსგ. დროს კრებით შაახ დროს
ვას ერ სიას, რომელიც მხოლოდ სსგამს მსსუფთავსაგ სს
1660 წ. ეს ის შაახ უხდა უფრედოე, რომელიც
რომანოზ წაღვრის ძეგლია ჩვენი გუენდა მსგ. მსგ. მსგ.
ქაახტანისა გვრდუე ფებაშ მსგ. ამ გუ. რომანოზს
უბრძნა კათალიკოსო დომენტი მსგ. მსგ. მსგ. გუ-
ენდა, რადგან წაღვრისა დროს მსგ. მსგ. მსგ. მსგ.
რომელი ისტორიული მათა გვამდროს სსბეთს მსგ. მსგ. მსგ.
ეს გუენდა მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ.
(ზაახ ერ სიას მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ.
64 და მსგ.) მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ.
დობრდ ტფ დროს მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ.
სსუე და მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ.
ქართ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ.
ჩვენი მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ.
იქონ მეორე დომენტი კათალიკოსო ჩამომავლობით
ბატონი მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ. მსგ.

ყოვლად ბრწყინვლისა დედოფლისა ჩვენისა, ლეთისა
მშობლისა მარად სა ქალწულისა მარიამისათა რომ
ლისა მიერა ზღარცითა ესახებულა ოქმნა პირელა სა-
უკუნოთა და ყმათა შობილი მამისგან ძე და სიტ
ყო ლეთისა რომლისა მიერა დაიხსნა წყვეა პირვე-
ლისა მამისა ურნებისა მიერა მოწვივანული დაგრდა
გარფენილი ყოველთა ხედა შეილოთა მისათა რომ-
ლისათა მიერა დევ მტერობადაყო მშობლობა ცხა
და ქვეყნასა ძრიელებითა შეწევითა ცხოვლისა
მყოფლისა ძელოსა ცხოვლისა ჯვარისა პატიოსანი-
სათა რომელსა ზეა განიყრნა მეთუემან დიდებისა-
მან ქრისტემანა დმრთმან უხრწნელნი მხლანნი
თეისანე რომელსხუდა დაიბნია ყოველთა რომითა
გულთა წმიდა მყოფელი სისხლი და განმწმენდელი
ცოდეთა სოფლისათა წყალი თან მდგომრობითა
წმიდათა უხორცოთა ზეცისა განწესებულა ცხრა
არკეთა ცხრა თვე და ასათ ურულოთა ძეცლა მარ
თებელთა ცხოვრებისა ჩვენისათა წმიდათა ანგელო-
ზათა მთავრანგელოზთა მიქელა და გაბრიელიათა
შეწევითა და მეოხებითა წმიდასა წინასწარმე-
ტყველისა წინ ბორობელისა და ნათლისა მცე-
მელისა.

ნამობთა დედაჟსა უზესთაესისა წინ მარზობისა
იოვანესათა და ძეთა ქალწულისა ძეთა ქუბილისა
დაუფიროს და ძმ დ უწოდებულისა მავერსასა მასა
სუფლოსა სმხმყარდან მოსილისა საყარწილისა მოწა-
ფისა მაცხოვრისა ქალწულა მახარებელისა ლეთისა
მეტყაველიბსა ჩოვანესითა მეოხებითა წმიდათა ყოვ-
ლად ქებულთა ხთორმეტთა ყოველისა საოფლისა
მამწირებელთა დითა ქდაგთა ლეთისა სიტყვისათა
რომ ლთა ბადიწთა მოცორებთა მათითა მოიბდუნე-

სა ყველანი ნათესაჲნი პეტრე სასუფეველისა ცათ
კლიტეთა მპყრობელისა და პავლე სამცამდე აღ-
წვეწულისა ღუსმენელთა სიტყოთა მასმენელისა პი-
რად ქრისტესა სახელდებულისა დასახათ მყისა მორ-
ბანეთა მათათა სამეოცდა ათათა მოწაფეთა წმინდა-
თა წინას წარმეტყველთა და ღეთისა მახილველთა
შორითგანვე ქრისტესა ღეთისა სქმითა მამასწავე
ბელთთა მეოხებითა შეწვეწინთა თან მდგომარეობითა
ყოველთა წმიდათა ღეთისათა ხორციელთა და უხორ-
ცოთა ასრე რომე დაგვიყენებია ჩვენ ერისთავსა გი-
ორგის და ბატონის შვილს ელენეს ჩვენისა სული-
სათვის მეაღპეთა ჩემის ძმებისა ზაალ ერისთვის რე-
ვაზის შაკითხვითა ლუარსაბისასა და ქაიხოსროსითა
(ჩვენთინ) ოთარისა დიშერისა პაპუასი ზურაბისათა
ჩვენთინ შენდრობას იტყოდეთ და შვილთა ჩვენ-
თათუნ შენდრობას დღევდებობას გამარჯვებას იტ-
ყოდეთა ყოველს სულმან შვილი უნდა გარდაგბდი-
დესა ოთხსა კოკას ღვინოს სამის კოდის ნამცხვრს
პურს ერთი საკლავი სვილვი ძროხა ერთი ცხური
ორს მღვდელის მისის, სანთელ საკმეველითა ჟამს
აწირვინებდეთა დიდს შაბათს გარდინდიდე ყოველმე
და ვაჟის ძის შილი ნათლის ღების დღეს ოროლს
კოდს პურს სამს კოკა ღვინოს სამს სამს ცხუარს
სახორცესა და რვას გიორგობისთვის ცხრასა თვესა
ოროლს ხუცესა მისისა სანთელ საკმელითა ჟამს
აწირვინებდეთა კიდევ ბანცური ნინია ტირძისისა
მოურავი ენკენისა თვესა ერთი დღე რომე იღვას
ერთს ლიტრასა და ნახევარ ჩარეკ სანთელს ნახევარ
ლიტრა საკმელს ერთ ჩარეკ ბამბას და ერთისა თოხ
ლითა და მისისა პურიითა და ღვინითა ჟამს აწირვი-

ნებდე და ამასაც იმ დღეს მოიტანდე წლითა წლამ-
დი ხეველთა ღამეთა დეკანოზი სანთლებს დაანთებ-
დესა და კმევდესა სასაფლაოზედა რომელიც ამოსწ-
ყდეს და მის მამულზედ დასახლდეს სახოა კაცი ის-
რვესა გარდიხდიდესა არა ეთხოვებოდეს რა ერთისა
საყრისა და მსახურობის მეტი რომელმაც ესა წიგნი
ამიერთა უკუნისამდე შაშალოს ანუ ჩემა სახლის
კაცმან ანუო ხელმწიფემა ანუ დედაკაცმა და ანუ
სახომა კაცმა რაც ამაში წმიდანი სწერია პირველად
ღმერთი და მერჲე ყოველნი მისნი წმიდანი ხორცი-
ელნი ზეცისა და ქვეყანისანი ვინც ესეა წიგნი და
სიგელი შეშალოსა რისამც დაუსაბამო და დაუსრუ-
ლებელი ღმერთი მამა და ძე და სული წმიდა და
ყოვლად უბიწო დედოფალი ღვთისა მშობელი მა-
რადისა ქალწული მარიამა შენმცა ექნების ძროლა
ეკლისა კეთრი გეზისა ცოცხლივ დანთქმა და თან
მირონისა შიშთვილი იულობა დიასკორისი მიზეზდ-
მაც დახდებისა მესადრვე წყევითა იგი ფსულმუნთ
ნურა რათამც სინანულითა იქმნებისა ხსნა სულის
მისისა ვინც ჩვენ ესე წიგნი და სიგელი შაგვიშა-
ლოს ჩვენ ერისთავს გიორგის და ბატონისა შვილსა
ელენესა ჩვენითამც ცოდვითა განკითხვითა მას მეო-
რედა მოსვლის რაც ამაში წმიდანი სწერიან ვინც
მოგვიშალოს შამც იცველებებისა რჯული მისი ქრის-
ტეანობისაგან და სულიმც მისი ნუმც იხსენების ჯო-
ჯოხეთისაგან ვინც ესე სიგელი არ მოგვიშალოს
ამა სოფელსამც გექნებისა შვილითა და თვითა გა-
ხარება და დღეგრძელობა და მასა გრძელისა საუკუ-
ნესამაც ღმკვიდრებისა სული მისი სამოთხესა რო-
დესაც ეს წიგნი დაძველდესა დეკანოზი ახალს გარ-

დაწერინებდესა და ბეჭედსაც ისევე დასვეებდესა ვინც ამას შლა დაუწყოს ამა წიგნს უჩვენებდეს და ნურც დაიკარგებდესა ვინც ღვეკანოზი იქნებოდეს თუ კარგად ესა სამსახური ქნა რაც ამის წმიდანი სწერია ამათისამც მადლითა დილოცები და თუ ავად გემსახურო ამათისიმც მადლით დაწყველები და ცრულიმც იქმნებოთ მარდლითა.

შენიშვნა. ეს გუჯარი იმდენად შესწორებულა იბეჭდება, რამდენადაც საჭიროა იგი აზრის გასაკუბად. ეს გუჯარი შესანიშნავია მათ, რომ სმოგანი ასოები გამოტოვებულა იქ, სადაც საჭიროა და ხართუ ლაბ უადგილო ადგილას. გარდა ამისა, სიტყვები „კრ... მელი“, და იწყება „რმ...“, „რმ...“, „დ...“ გასაწინააღმდეგე გუჯარის ხასიათისა მოვიყვანო რ სამ ალბეს შეუცვლად და გაუსწორებლად «სმის» კოდის გმტხვს პუტს, ერთი დასჯავი ძრება, ერთი ცხუტხე სხთელა სკმეკელთაოუმს აწიკინებდეთ დიდს შბთს, გარდის დიდეთ... სმსმს ცხუტს... დმისის პურითა დღვინითა... წლთი წლამდი... ვინც ესეა წიგნი შაშელას რესმტა დაუსამო ღთი». ასე ვარჩევ ამ ადგილს: სამის კოდის გამოტხვას პუტს, ერთი დასჯავი ძრება, ერთი ცხუტ... სანთელი — სკმეკელთა ეამს აწიკინებდეთ დიდს შაბათს, გარდის დიდეთ... სმსმს ცხვას და მისის პურით და ღვინითა... წლთი წლამდი... ვინც ესეა წიგნი შაშელას რესმტა დაუსამო ღმერთი»...

აი კიდევ ერთი ადგილი: „ნებათა და შეწევნითა... ჯვარისა პეტროსნისათა, რომელს ზედა განიპურნა შეუფუძან დიდებისამან ქრისტემნა უხრწნელანამკლავნი თვი-სანი... დათხია ყოველთა სმსწლითა“ ასე შესმის: ნებათა და შეწევნითა... ჯვარისა პეტროსნისათა, რა-

მელსა ზედა განიხუენსა მეუფემან დიდებოსამან ქრისტე-
მან უხრწნელნი მკლავნი თვისნი და დათხდა ყო-
ველთათვის სისხლი.

ენის მხრივ შესანიშნავია სიტყვები: ცხურო==
ცხაკი; სური==სური; სახა==სახასო==მაშლა==შეშ-
ლა; ეკლა==ეკლად; წინწმკეტეველი==წინასწამე-
ტეველი.

გუგარს ბოლო აკლია, ამიტომ დრო, რომელსაც
იგი ეკუთვნის არ შეიძლება აღნიშნული იქნას. ჰაღე-
ოგრაფიულ მხარე ხასიათი იგი 16—17 საუკუნ. უნდა
იყოს. ამ აზრს ამტკიცებს აქ მოხსენებული ისტორიუ-
ლი შარი. გიორგი ერისთავის თავის წამდენიმე ძმით
ცნობილია „ქაჩაღის ცხოვ.“ მასს ჭუგდა ცხრა ძმა,
როგორც ამ გუგარშია ცხვითხულობთ. ზოგის სახე-
ლები „ქაჩო. ცხოვ.“ იცის: ზურაბ, რევაზ. ზოგისა
გი არ იცის, თუცა მათ ცოლებსა ასახელებს. ეს გუ-
გარი აქვს ამ ნაკლს ჩვენის მატაინისას. გიორგი
ცოცხალი იყო ჯერ კიდევ 1610 წ.

წ ი ლ კ ნ ი ს ა.

1736 წ. ნებითა და შეწვევითა მღთისა ესე
ქამთა და ხანთა გასათავებელი მტკიცე და უცილვე
ბელი საბოლოოდ გამოსადეგი წრგნი და სიგელი შე-
გიწყალეთ და გიბოძეთ ჩვენ იესიან დავითიან სო-
ლომონიან ბაგრატიონმა მეფეთ მეფემა პატრონმა
ქართლისა და კახეთისა ხელმწიფემ მეფე ალექსან-
დრემ თქვენ მუხარანის ბატონის შვილს ქრისტეფო-
რესა ასე რომე მიხველ კარსა დარბაზიზისა ჩვენსასა
გვიჯგენით მაგალისის მაგლელობა ჩვენს ვისძინეთ

აჯა და მოხასენება შეგიწყალეთ და გიბოძეთ აროდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგანა და არა შემდეგათა მეფეთა მებატრონეთაგან ქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენს ერთგულობაში სამსახურშიგან გიბძანებ კარისა ჩვენ ვეზირ ვეჭილნო და ვინცა ვინ კარისა ჩვენი მოხელენი იყვნეთ ეს ბძანება და ნიშანი ესე სიგელი თქვენც ასე დაუმჯიკცეთ ნუ მოუშლით დაიწერა ბძანება და ნიშანი ხელთა კარისა ჩვენის მწიგნობარი მდივანი მუშარიბი ბაინდურას შეილი აეთანდილისითა დაიწერა მარტის 20 ქორონიკონს +24 (ბეჭელი) (წილკნისა ¹).

წ ი ჯ კ ა ნ ი .

1747. ჩვენ ფოცხვერმა და შეილმან ჩვენმან მამუკამ და გიგმა ესე მეჩაღვის წიგნი მოგართვით თქვენ ჩვენს ბატონს არაგვის ერისთავს ჯიმშერს რომ ჩვენის მართლმადიდებლის ხემწიფე მეფის ბატონის მეფის ერეკლესაგან ბძანება გქონდათ და ჩვენი მაკურთხეველი წილკნელი მამიყვანეთ, რაც მთიულეთში სახუცო იყოს სამს წელიწადში ერთი ძროხა მოგართათ თუ ამას იქით ჩვენ... უზიარებელი და უნათლოლო მოკკლათ საკანონო მოგართვათ, თუ სამწყეთომ უარი გვიყოს, სამართალი თქვენ გვი-

შენიშვნა. ¹) დ. ფურცელაძეს მატკუკს მან ჩასია ამ ბუჭრისა.

ყოთ... მე ჯიმშერ ერისთავს ასე გამირიგებია:
რამთენი ღვდელი იყოს იმთენი ძროხა მოგართოს
ქრისტეს შორის ქორონიკონს ულ). 1)

წ ი ლ კ ა ნ ი .

1792 ქ. ბატონიშვილი ვახტანგი გიბძანებ ბო-
ქაულთხუცესო ბეჟან. მერე ყოვლად სამღვდელოს
უფალს წირკნელისათვი ქაისხვევლთ ღრამა სახუცო
და რაც საეპისკოპოზო სამსახური არის უნდა მიერ-
თმეინათ ჩენი ოქმოც ჰქონდათ და კიდევ დაუგვი-
ანებიანთ და არ მოუციანთ. ახლავ უნდა დაღვე და
როგორც რიგი არის ღრამა სახუცო და საეპისკო-
პოზო რაც იყოს უკლებრივ უნდა მოაცემინო მა-
გათი ეპისკოპოზი ეს არის და მას უნდა. რაც რიგია
მსახურონ და დაემორჩილნენ და ეკლესიებიც აკურ-
თებინონ ეს ახლავ ბეჯითად უნდა გაარიგოთო,
ჩენი საწყენი იქნება. ნოემბრის 3 2) ქორონიკონს
(შპ 1792) ქრისტიანე არ იქნება უფესკოპოზო და
მაგათ ხომ ამის მეტი ეპისკოპოზი არა ჰყავთ და

1) ეს გუჯარი ასუკათებს იმ მღვდელმკობას ქრის-
ტიანობისას, რომელსაც წამოადგენს ახლავ მთებში
მცხოვრებელი საზოგადოება. მთავრობა ჯ რიმის ში-
შით ეტუება, ცდილობდა დაემუარებინა ქრისტის რწუ-
ლი მთიულეებში. ამ გვარი გუჯრები წილენელისა გადევ-
გვსდებიან. დ. ფურცელაძე თარღლი უზის 1749 წ.

2) დ. ფურცელაძეს არ აქვს დაბეჭდილი ეს გუჯარი.
შენიშვნა. აქაც—რწულზე მადრეკილეების შესახებ არა
დაწერილი გუჯარი. დ. ფურცელაძეს არ დაუბეჭდია.

ამას უნდა ემსახურონ ხომ თავსაც დაიდეს და თავ-
ლებიც მისცეს თუ ხუცესი თუ მაგათი ამხანაჟი თუ
სხვა სოფლები ემსახურებიან, ეგენი რალა არიან
(ბეჭედი)

წ ი ჯ ნ ი ს ა.

1881. ჩვენ ღვთივ აღმატებულმან ღვთივ დამ-
ყარებულმან იესიან დავითიან სოლომონიან პანკრა-
ტიონმან ძემან ცხებულის საქართველოს მეფის თე-
იმურაზისამან და კახეთის არაგვის მპყრობელ მქო-
ნებელმან მეფეთ მეფემან და თვით ხელმწიფემან პა-
ტრონმან ჰერეკლემ თანამეცხედრემან ჩვენმან ქრის-
ტეს მოყვარემან დედოფალთ დედოფალმან პატრონ-
მან ანნამ და პირმშომან სასურველმან ძემან ჩვენ-
მან — სწულმან ვახტანგ და საყვარელმან ბიძაშვილმან
ჩვენმან ბატონისშვილმან ასანშირბამ ასე და
ამ პირსა ზედან რომე ჟამთა ვითარებისაგან ანანურს
შეგით ანაგვის ერისთავს მთის ადგილებში აღარ
შეეშვათ (წირკნელი) და აჯუღზედაც მადრეკილი-
ეგნენ და მობძანდით თქვენ მუხრანის ბატონისშვი-
ლი ყოვლად სამღვდელო წირკნელი მიტროპოლი-
ტი ქრისტეფორე, დაგაყინით). სამწყსოსა თქვენსა,
ვითარცა ძველთაგან თქვენი ყოფილიყო და გუ-
ჯარშიაც ძველთაგან მთა და ბარი თქვენი სამწყსო
ყოფილიყო და ჩვენც ხელახლა წყალობა გიყავით
თქვენი სამწყსო მთიულეთი კიდევ გულა მაყარი,
ხანდო ჰერთალი ჟამთ სახუცოს ერისთავები იღებდ-
ნენ დიდი უწყსო და უმართებულო იყო და არჯუ-
ლის ურიგობა. ჩვენ ახლა თქვენის მონასტრის წილ-

კნის ღთის მშობლისა ღიდისა ეკკლესიისა მჯღომარეს წილკნელს შეგვიწირავს რაც რომე მთისა ადგილებიდამ სახუცო გამოვიდოდეს თქვენს მამათმთავარს მიებარებოდეს და მამათ მთავარი თქვენ მოგართმევდეს არ მოგეშალოს ჩვენგან და არცა შექდგომთა ჩვენთა მეფეთა მეპატრონეთაგან აწე მიბრძანეთ კარისა ჩვენისა ექილ ექილნი და ყოველნი მესაქმენი ჩვენნი არაგვის სახლთხუცეს და მოხელენო თქვენც ასე დაუმტკიცეთ და ნუ მოუშლით. დაიწერა სიგელი ესე ხელითა კარისა ჩვენის მდივან მწიგნობართ უხუცესისა ოთარისათა თვისა იენისსა ლ (30) ქორონიკონს ულდ (ბეჭედი), (ერეკლე) გვერდით: ჩვენ ქართლისა კახეთისა და სრულიად საქართველომასა კათოლიკოს პატრიარხი და ალავერდელი მიტროპოლიტი ძე სანატრელისა ხელმწიფე მეფისა ირაკლი მეორისა ანტონი ვამტკიცებთ მიტროპოლიტობისა ამის წეროლსა აპრილის 3, წელსა ჩჲა 1801

კათალიკოსი ანტონი

შილ მღვთისა

XVII ს. 1) ამითითა თავდობითა მინდობითა და შეუამდგომელობითა და თანაჲ შემწეობითა ესე აგარაკისა შეწირულობისა მტკიცე და შეუტყუალელებელი წიგნი და სიგელი გკადრეთ და

1) თავი აკლიან დ. ფუტყელაძეს გუჯრებში ეს გუჯრად ვერ კნასხუი

მოგახსენეთ ნებისთა ლეთისათა ჩვენ იესიან ლავითიან
სოლომონიან ბაგრატიონიანმან აფხაზთა რანთა
კახთა სომეხთა შარვანშა და შირვანშისა და ყო-
ველისა აღმოსავლეთისა და საქართველოსა თვით
მპყრობელ-მფლობელმან მეფეთ მეფემან პატრონმან
გაიფგი და თანამეცხედრემან ჩვენმან დედოფალთ
დედოფალმან ზაქარაძის თამაზ და ძეთა ჩვენთა პა-
ტრონმან ლუარსაბ და პატრონმან ლავით შენ მცველ-
მფარველო და დიდო ხელისა მპყრობელო ჩვენო
მამაო მამათაო წმინდაო შიო რომელი ეგე აღმო-
ბრწყინდი ვითარცა მათიები შუა მდინარით ასურეთი-
სა და მოიწიე ქვეყანასა ამას ჩვენსა და არა ეცა
ხორცთა შენტა განსასვენებელი არამედ ეძიებდა აღ-
გილთა ფიცხელთა და განუსვენებელთა და დაემკვი-
დრე უდაბნოსა ამას მღვიმისასა და დიდთა მათ მო-
ღვაწებათა შენტა მიერ მრავალნი სასწაულნი აღას-
რულენ ვიდრე ხორცთა და შინა იყავ და შემდგო-
მათა მიცვალებისაცა დიდთა სასწაულთა მოქმედებ
წლითი წლად ნაწილთა შენტა აღმოცენებითა სო-
როთა მავით სამარხოსათ თითოელსა ასათა შენ-
თაგანსა წარმოგვეცემ შენდა სადიდებელადა და ჩვენდა
შევრდომით და ამბორის ყოფით სავედრებელად და
ნუგეშინის საცემლად. ხოლო ჩვენ ვიგულებთ და
გულის მოდგინეთ და გამოძიება ვყავთ და პირველი-
თგანცა თქვენი ყოფილიყო ჟამთა ვითარებისაგან
თქვენსა უდაბნოსა აღარა ჰქონებოდა და მრავალნი
ჟამნი გარდასრულიყვნეს და ჩვენ სასოებით და სი-
ყვარულთ მინდობილმან ცვა ფარვათა თქვენთამან
აღუგძრნა სურვილი მცირისა ამის ზღვნისა შემო-
წირვად გკადრეთ მოგახსენეთ ოკამიმეშველანნი მა-
თის სამართლიანითა მთითა, ბარითა, ველითა, ვე-

ნახთა, წყლითა, წისქვილითა, სახნაუთა და უხნა-
ვითა სათიბრითა და უთიბრითა ყოვლითურთ უხაკ-
ლულოდ და უკლებლად და ყოვლის ადამის მონა-
თესავისაგან შაუდევარ შემოუსარჩლოლად ასრე და
ამა წესითა ვინგინდავინ მღვიმის წინამძღვარნი იყუ-
ნეთ ყველიერის შაბათსა ჩვენთვის ჟამსა სწირავდენ
სამით მღვდლითა და ერთის მთავარღიაკენით თორე
მეტსა კოკას ღვინოს დახარჯევდეს, ერთს კაბიწს
პურსა, ოთხს ორაგულსა, ოცსა ლიტრა ფიცხულსა
მისის საურწყოლთა და რაცა სანთელი და საკმელო
მოუნდებოდეს და რაცა მონასტრის წესი იყოს იმ
რიგად კარავა ღებული ალაპი გარდაიხდებოდეს და
არავისგან არ მოგვეშალოს შეიწირე მცირე ესე ზღვე-
ნი ოკამ სოფელი მეშუელანი მათის სამართლიანი-
თა ყოვლითურთ უკლებლად და ხელ შეუშალად
მეფობისა ჩვენისა წარსამართებლად და ჩვენთა ცო-
დვითა მოსატევებლად და ძეთა ჩვენთა საღლეგრძე-
ლოდ ესე წმინდაო მამაო შო გვედრები გვცევედ
გეფარევედ ხელი აღგვიპყარ და შეგვეწიე და გვიხს-
ნენ ყოველთავე ხილულთა და უხილავთა მტერთა-
გან და ესრე სახედ შემოგწირეთ ვითარმედ საჩვენო
სათხოვარი და გამოსაღები არა ეთხოვბოდეს რა არა
ღალა არა კულუხი არა საბალახე არა კოდის პური
არა ულაყი არა საჯინიბო არა მეორემაეთავნ და
ვინგინდავინ კარით ჩვენით წარვლენილი მოსაქმენი
იყვნეთ არავისგან არა ეთხოვბოდეს რა თვინ ერ
ლაშქარ ნადირობისაგან და სათათროსა საურისაგან
ვიდე ესე ვითარის შეწირულობითა წიგნითა და
სიგელითა ამით გკადრეთ მოგახსენეთ და დაგიმტკი-
ცეთ აწე ვინცა ნახო სიგელი და ბძანება ესე

ჩენი შემდგომად ჩენსა მომავალთა მეფეთა და დედოფალთა სახლისა ჩენისა განმგეთა ვეზირთა დივანთა მწიგნობართა და ყოველთავე კარით ჩენით წარვლენილთა მოსაქმეთა და საქმით მოქმედთა დღითა და მცირეთა ერთობილთა დაუმტკიცეთ და ნუ ვინ უშალავთ მტკიცედ ბრძანებულსა ამას ჩენს თენიერ სიმტკიცისა და თანადგომისაგან ვიღე და ვინცა ამა ჩვენგან შეწირულსა ოკა^სს მეშუელაანთა მაცილობელნი ვინმე იყენეთ ანუ სიგელი ვქონდეს სიგლითა ამი გაგვიცულებია და მტკიცე ოდენ ესე არს აწე ვინცა და რამანცა გვარმან კაცმან მეფემან ანუ დედოფალმან კათალიკოზმან ანუ სხვათა ეპისკოპოზთაგანმან გინათუ ქორებისკოპოზმან ანუ სამღვდელთა დასთაგანმან ანუ თუ თავადმან დიდებულმან აზნაურმან და მსოფლიოთა კაცთაგანმან გინათუ სჯულის გარდამავალმან სარკინოზმან ანუ მწველებელმან ცასა ქვეშე მყოფმან ძემან კაცთამან ხელყოას შლად ქცევად და შეცულად შეწირულისა ამის ჩენისა შერისხლი შენა, ღმერთო დაუსა^აამო მამაო ძეო და სულო წმინდაო და შენ უმეტესად ზეშთა. ¹⁾

¹⁾ კვანებს აქ მოხსენებულა მეფე გიორგი უნდა იყოს გიორგი მუთაფთაძე წოდ. გურგენ სანად (შაჰნავაზად). ცილი მასი თამარის + 1683. მასსად მეეს გუჯარი უნდა ეკუთვნოდეს მე-XVII საუკ. დასაწყისს. («ქართ. ცხ.») გვ. 55 და 56 მდ.

1804 წ. ასურთა ათ ორთა მამათა შორის მზეებრ საჩინოა, საკვირველო საკვირველებათაჲ, მრავალთა მოქმედო, ზენათა საქართველოთა განმანათლებლო; და ქვეშე მღვიმით ვარსკლავთა უბრწყინვალესო მნათობო, ღირსო შიო, მამათა მამაო ეყავ ესე განზრახვად შენდა სახელითა შენითა უდაბნოსა შინა შეკრებულთა წმინდათა მამათა და ძმათათვის მე მონამან და მსასოებელმან შენმან ბუჟყიაშვილმან იოანემ, და მეუღლემან ჩემმან დავით გაბაშვილის ასულმან ნინომ შემოგწირეთ ათი თუმანი თეთრი. რათა წლითი წლად სარგებლობდეს თუმანი თვეში ორ შაურად. ვინაიდგან უმეტეს განევანებება არა ჯერ იყო ათის თუმნისა მის სარგებელი იქნების ხუთი აბაზიცა ოთხად განიყოს, რომლისა მეოთხედი იქმნების ხუთი შაური ხუთშაბათსა დღეს ვინც მწირველი იყოს, რომელიც არს ზემო ეკკლესია დიდი მღვთის მშობლის მიცვალებისა იქ იწირვიდეს და იმას მიერთმეოდეს ერთი შაური სანთლის საკმლის ფასად და ერთი აბაზი საწირავად და ცოდვათა ჩვენთა შესანდობელად და სოფელსა ამასა შინა კეთილად წასამართებელად. მეუღლისა და შეილთა ჩემთა კეთილად დასაცველად სწირვიდეს მას ხუთშაბათს მწირველი და ეგზეთვე მეორესა, მესამესა და მეოთხესა კვირაკესა. ხოლო თეთრი იგი ათი თუმანი ნურცა წარეგების სხვად რადმე რათა არა განწყდეს წირვაცა ჩემთვის თეთრი ესე მიმირთმევიეს მანასტრის შენისა წინამძღვრისა და მართებელისა ყოვლად ღირსისა მამისა არქიმანდრიტისა ჭ მუნყოფთა მღვდელ მონაზონთათვის, რათა მისცენ ვეჟილსა ერთსა და თთვე და თთვე ¹⁾ მიიღებდნენ სარგებელ-

1) ეს ტექსტი დ. ფურცელაძეს არქივს დაბეჭდ ღი. ტექსტში სწერია «თვე».

სა და ვედრებასა მას ჩემსა აღასრულებდნენ უკეთუ
რომელმანმე ვერაგობამა კერძო ან მუნით ანუ ჩემ
კერძო მოშალოს შეწირულება ესე და წირვა ჩემ-
თვის იგიმცა შეიშლებს სახისა თვი ისაგან და ნო-
ბოხოლონოსორის და თერდატის შესგავსად
დაისჯების ²⁾. ხოლო დამამტკიცებელნი კმისნი
კურთხეულ იყავ მადლითა შენითა დაძვერა
ხელითა მდივნის მალაღამის იოსებისათა, თუ ვინიციხ
ქამთა ვითარებისაგან, რომელიც შეწირულებს სიგელი
დამიდვია და წმინდის შიო მღვიმის მონასტრისათვის
სიგელი მიმირთმევა თუ ის დაიკარგოს ქამთა ცვლი-
ლებისაგან ამ წერილმა უნდა იპოვნოს და ჩვეულებ-
ბისაებრ წირვა და ღოცვა უნდა განაახლონ იანვრის
იამ წელსა ჩუბ ქორონიკონს შუა

ბეჭედი მოურავი იოანე.

შიო მღვიმისა

კეთილ მორწმუნეს და განათლებულეს ჩვენს მოყ-
ვარეს მეფის სძალს ქეთეუანს

დვთისა დედისა მსახურებსა უმოწყალებსა ხელმწიფესა

1802. წმიდის შიო მღვიმის მონასტრის არ-
ჩიმანდოტი და ჩემთანა ესე ძმანი გლახაკნი ბერნი
მაჲად მლოცველნი თქვენნი უმაბლესს პატივისცე-

²⁾ შეადარე «ქართლის ცხოვრების» მართლობა
სა სანსხედ.

მას და ქრისტეს ღვთისა მიერ ღმრთიან მოგზავნებთ,
და წმიდისა ამის მონასტრის მადლოსა მთარეულად
თქვენსა უგანათლებულობას მოუძღვინით. უგანათ-
ლებულესო მეფის სძალო, ქრისტეს მიერ უნებარე-
დენ ვინადგან სასომან შენმან წმიდამან მონასტერმა
იწყენ განათლებად და აღორძინებად, რომელსა შვა
ძმათა სიმრავლე დაემკვიდრება მარად მლოცველად
ოჯახისა თქვენისა; უმოწყალესო ხელმწიფა, ვინად
გან აღრითვე სწყალობდი სასოსა ამას შენსა მონას-
ტერსა, რომელსაც ჰქადაგებენ ნაქმნი თქვენნი. აწ
გთხოვთ მონასტერიცა და ჩვენიცა სიგლახაკე ახალსა
მოწყალებასა. ესე არს დრო მოწყალებისა მეფის
სძალო, ნუ ჩვენთვის უფროსლა სახელისა თქვენი
სათვის ჰყავ მოწყალება სამლოცველოდ მეფის ძის
იოანესდა. და სადღეგრძელოდ ბატონის შეილეს
გრიგოლისად ცხენისა მოწყალებისა გვედრებით,
ცხენისა ბოძებასა გთხოვთ, რომელიცა ამ ეჟამად ფრიად
საჭიროდ გვესახმარება მორეწასა ჰუ. ისაჟა კვალადცა
გვედრებით ღვთისათვის და არ უძულებულს კაცთ
ვიდრე ჩვენი, ანუ ჩვენ მონასტერსა შეწიე არა ჩვენა
გთხოვთ მოწყალებასა უფროსლა წმიდა მამა იოანე
თქვენი ესე წმიდა მონასტერი ვინადგან თქვენ იცით
მოწყალებისა წყაროდ დაუწყევლელოდ და ხვთის
შსახურისა დიდებულისა ოჯახისაგან რტოსა ზედა
დავიძინეს დამყილად. მშისთვის პიველ ყოველის
თქვენ გთხოვთ მოწყალებასა რომლისათვისაცა გა
ახელით ბერი მონასტრისა იერო დიაკვანი ძმა ჩვენი
სერაპიონ და მქონეელი მათის უწმიდესობის მოწყ-
ალებისა წერილისა, გთხოვთ მუხრო დადგმით ცხე-
ნის მოგების მოწყალებასა და სასოებითაცა კეთილ
მორწმუნებისაგან თქვენისა მოვილოთ მოწყალება,

და ღაღმთებით ჩვენ და მონასტერი ჩვენი საუკუნოდ
მლოცველად ქრისტეს მოვევარე გვამისა თქვენისა მე-
ფის ძის იოანესა და საყვარელისა ძისა თქვენისა
გრიგოლისა 1802 1).

მრავალ კრძალულებით გაგებდავთ
მონასტებსა გლახაკი ბერი წმიდის
შ. მ. მღვიმას მონასტრისა და
უკრძალულებად მოგახსენებთ მონ-
ნასტრის ძმთა საკსება.

რ უ ი ს ი ა,

აღწერა რუისის სობოროს ეკლესიის შეწირუ-
ლების წერილთა:

ძალაქს სასახლისა და მღებრიშვილის შეწირუ-
ლობის წერილი ათაბეგის შემოწირულობა სოფლისა
ბებნისისა ვასიტაშვილის შეწირულობის სიგელი ოქ-
მებისათ მეფის ეახტანგისაგან სითარხნის სიგელი—
მეფის ერეკლეს ოქმი დაფანტულის კაცებისა— ივანე
ციციშვილისაგან შეწირულების სიგელი— პაპუნაშვი-
ლის დავითის შემოწირულობის სიგელი— გივიაშვი-
ლების პირობის მოცემული წიგნი— დავით ბატონი.

1) ეს ქუთაისი უხდა იუკეს შირკელი (მეფულე გი-
ორგი მე—XII. იგი იყო თავად ანდრონიკაშვილის ქა-
ლი. 216 и др. Бутковъ. Матеріалы для исторіи
Кавказа II, 157.

შეიღისაგან რუისს სამღებროსა შეწირულების სიგელი — ავალიანთა და დიასამიძიანთ ოქმი მამულის (სამს) საძღვრებისა — გიორგი ამილახვარის მამულის შეწირულების სიგელი — შეიღის ოქმები მეფის გიორგისა და სოფლის მოწმობა შეიღის ოქმი — იასაროჯის ოქმი — ჩხიკვაძეების შემოწირულობის სიგელი — დეკანოზი ზაქარია მამაცოვი.

1801 წ. მათის დიდებულობის ბრძანებით საქართველოს შემკვიდრე და მართებელი დავით მოგიწერ მახაბელო ზაზავ მერმე სანატრელმა პაპა ჩვენმა და მამამა ჩვენმა თავდებისა მღვთის მშობლისა ყმა და მამული ყოველად სამღვდელთს ბროკელს იუსტინეს მიაბარა და ჩვენც ამას უბოძეთ იმის ყმასა და მამულზედ თვალყური გეჭიროს და უბრალოდ სხვა ბერი არავინ შეუშვათ, ვისიც უნდა ოქმი მოგიტანოს და ამას უნდა ამსახურო იმის ყმა და მამული მათს ქორონიკონს შპთ ჩვენ გვესმის რომ ამისი ყმანი არ ემორჩილებიან და არც ემსახურებიან თურმე ავად შეეპყარ და ის რომელიც ბატონყმობის რიგი იყოს ისე უნდა ამსახურო: 1) (ბეჭედი)

1801 წ. მათის დიდებულობის ბრძანებით საქართველოს შემკვიდრე და მართებელი დავით მოგიწერ მახაბელო ზაზავ მერმე სანატრელმა პაპა ჩვენმა და მამამა ჩვენმა თავდებისა მღვთის მშობლისა ყმა და მამული ყოველად სამღვდელთს ბროკელს იუსტინეს მიაბარა და ჩვენც ამას უბოძეთ იმის ყმასა და მამულზედ თვალყური გეჭიროს და უბრალოდ სხვა ბერი არავინ შეუშვათ, ვისიც უნდა ოქმი მოგიტანოს და ამას უნდა ამსახურო იმის ყმა და მამული მათს ქორონიკონს შპთ ჩვენ გვესმის რომ ამისი ყმანი არ ემორჩილებიან და არც ემსახურებიან თურმე ავად შეეპყარ და ის რომელიც ბატონყმობის რიგი იყოს ისე უნდა ამსახურო: 1) (ბეჭედი)

1) დაკითხი თავის თავს მმართველად უწოდებს, ვიდრე საქართველოს ბედი გადაწყდებოდა (რუსეთის სასულთნო გარეკლად) იწოდებოდნენ რუისის საბჭოში ეფისკოპოსები.

ნ კ ტ რ ე ს ე ლ ი.

ვახუშორებ კითხვას

1767 წ. მკითხაობის მუჩილგა.

ესე წიგნი მოგართვი მე მკითხავე შარიამამ თქვენ ბატონს ნეკრესელს ასე რომე მკითხავე ვიყავ და ჩვენის ვართავეტისაგანაც საკანონო დამედო და ხელი ავიღე კითხაობაზე და ეს წიგნიც თქვენთინ მამირთმეგია ამას იქით თუ ჩემი მკითხაობა კიდევ მოგხსენდეს ცეცხლში დამწვით. არის ამისი მოწამე სულ ერთობლივ ლომის ციხელნი და აქ ფეიქარი კირაკოზა, მეწისქვილე ევაზა და მე ანტონას დამეწერა და მოწამეც ვარ. დაიწერა აპრილის 11 (11) ქორნიკონს 1767).

ნ კ ტ რ ე ს ი ს

1775. ეს წიგნი მოგართვი მე გიორგი იმერელმა მეწუხიძემ რაჭელმა თქვენ ყოვლად სამღვდელთს დოკითვოს ნეკრესელს. თქვენ მოგეხსენებათ თავის ადგილ ცოლი... გაუშვი, მაგრამ ბოზობის მიზეზით გაუშვი. თუ სხვას მიზეზით გამეშოს და ბოზობის მიზეზით არ გამეშოს, ქრისტეს წინა შენ პასუხი მოგცე. მე არაშელოძე მიქელა იმერელი ვარ ამისი მოწამე, რომე ეს სიტყვა ჭეშმარიტია და ორმა ამისმა მეზობელმა შეჩიტიშვილს, პაპანაცვალსაც ასე

შემომფიცეს: მართალია, რომე ბოზობის მიზენით გაუშვა. მე ანტონა სომეხს დამიწერია და მოწამეც ვარ ამათი სიტყვისა, დაიწერა ღვინობისთვისა, „ა“ ქორონიკონს შებ. 1)

ნ ე კ რ ე ს ი ს ა .

მ რ ი ს ტ მ ა ლ ჰ ს დ ბ ა .

შოსითეოსს.

1785 წ. ჰათს მალალს ყოვლად სამღუდელოებას ნეკრესელს ჩემს მოწყალეს მამას უფალს და მეუფეს.

ბრაფილე წინამძღვარი ღიდის სასოებით და მდაბლად თაყვანის-ცემით ჩემს მოწყალობელს წმიდას

შენ. 1) ეს გუჯარა საყურადღებოა მით, რომ ხდას ფარდას კერძოს ცხოვრებას, გვაჩვენებს ზნეობის მდგომარეობას მე - XVIII ს.უგ. ამ ცნობებს ვერ ვბოულობთ ჩვენს მატანეში და ამიტომ საზოგადოების სუჭათის დასახატად ფრად საინტერესონი აჩაან ამ გვარი ხელთაწერნი. სჩანს, ცოლის დალატი მეტად დიდი ჩიჩქი იყო ჩვენი ხალხისთვის, რომ იგი მი-ზეზად ხდება ცოლქმართა გასშორებლად. ამასვე გვამტკიცებს კანონები მეფე ვასტანგ VI. მაშასადამე ეს გუჯარა თახსმად იუყიდიული ნაშთისა სიძაქთლით გვი-სატაკს წმინდა მსარეს ჩვენი ხალხისას.

ნეკრესელი დოსითეოს კარგად ღრის ცნობილი ჩვენს ისტორიაში. ჩამდენიმე გუჯარში იგი ახსენიება. კათოლიკოზი იოსები 1762 წ. უგზავნის მას დადგინებას შესახებ ეპიტალიის მოწყობისა და სამღვდელეობის მოქმედებისა. (ხსე დ. ფურცელაძე. Церковные гуд-жари, 40).

ჩვენ მიერ დაბეჭდილი გუჯარა არ იმალება დ. ფურცელაძის წიგნში.

მარჯვენს ენმბნენერ და მათს უნებელს მშვიდობით
და სიმრთელით გებას ვითხოვ ღვთისაგან წიგნი მო-
გეწერათ და ბარტყულა გებოძათ რომლისაც მეტა-
ნით მადლობა მიირთუი ჩემგან შეუფეო წმიდარ
და რომელიც საყვედურები მოგეწერათ ისინი თვი-
თეულ აღმომკითხუწვლოთა გულის ხმა ეჰყავთ რომ-
ლისა პასუხნი ესრეთ მოგხსენდესთ: ყოვლად სამღუ-
დელო შეუფეო მე მწიგნობართ უხუცესობით არას
დროს არავისთვის მიმიწურია წიგნი და არცა ვარ
მწიგნობარწინ ამქლუარს ვიწერები და ვარცა ძადლი-
თა თქვენითა: ფაშანისა რომ მოგეწერათ იმის პა-
სუხნი მცხეთელებმა ასე მოგახსენესთ: თუ სვეტს
ცხოველს მძლავრობით და უსამართლობით სხვანი
არ ართმევდენ მამულს და ყმას სვეტი ცხოველი
არავის რას ართმევსო დია დიდის ხნით განწესება
არის კახეთისა და მეფეთაგან ძუელადვე გუჯარებით
დამტკიცებული რომ რომელიც სოფელი საკუთარი
ყმა და მამული არის კახეთში სვეტის ცხოვლისა
სამწყსოც სვეტის ცხოვლისა არის ასე რომ სხვა
ეპისკოპოსი ვერ შეეცილება ფაშანი მიწა და წყა-
ლი და იქ მსახლობელნი კაცნი საკუთარნი ყმანი
არიან სვეტის ცხოვლისა თუ არა ეს გვიბრძანეთო
თუ საკუთარნი არიან მამ სამწყსოც სვეტის ცხოვ-
ლისა არის: თუ ამას ბრძანებთ, ალაზნანს გაღმა
რადგან არის ნეკრესტონს სამწყსოაო. ვერის ხევი
სადლა არის, ვგონებთ რომ ალაზნანს გაღმა, უფ-
რო ფაშანს ხვით არის, და შილდის მახლობელიც
არის, და საკუთარნი ყმანი და სამწყსონი არიან
სვეტის ცხოვლისა მართალია რომელნიც საზიარონი
არიან მეფისა და კათოლიკოზისა, ვითა საგაჯეო,
ხოდაშენი, კალაური, გურჯაანი ესენი საზიარონი

არჩან და მისთვის სხვისა სამწყსონი არიან ესე იგი ნინო უშიდელისა და რომელიც საკუთარი ყმანი არიან სვეტის ცხოვლისანი სამწყსონიც სვეტის ცხოვლისანი არიან ესე იგი იმითი ახაშენი ვეძის ხევი და ეს ფაშაანი ამასაც მოგახსენებენ ჩვენ ბატონმა ნეკრესელმა დაგვიწმინდოს და ხელო დაგვიღუას რომ ჯიშითი და ახაშენი და ვეძის ხევი რომ საკუთარი ყმანი არიან სვეტის ცხოვლისა. ვისი სამწყსონი არიან ან ამათი ვეძისკოპოზი ვინ არის. არჩიანდრიტმა სტეფანემ თქვენს ყოვლად საშლუდებლად მდაბლად თაყვანის ცემა და ხელს მთხვევა მოგახსენა მოკითხვის მადლობა მოგახსენა და ქრისტეს აღდგომის დღესასწაული შოგილოცათ ღია შეუძლოთ იყო წიგნის პასუხი კი ვერ მოგწერათ ეს მეოთხე თვეა რომ სულ ავად და შეუძლოდ იმყოფება.

მუცენი საკუთარი ყმანი და სამწყსონი არიან სვეტის ცხოვლისა მაშ ფაშაანიც რადგან საკუთარი ყმა და მამულისა სვეტის ცხოვლისა სამწყსონიც სვეტის ცხოვლისა არისო. აქ ჩამოსვლა გებრძანებიათ ჩამობრძანდით იმისი უშიდესობაც აქ ბრძანდება, და ჩვენც აქ გახლავართ გეპრიალებათ გუჯრით გველაპარაკეთ გუჯარი გექმნეთ, გეპრიალებათ სიტყვიით ორისავე ყაბული გვაქვსო.

იორდანეს შვილის ქვრებისა დედაკაცისა ასე მოიხსენიეთ ჩემგან წინაშე ღეთისა სწორე და ქვეშ მარიტობა.

იმის სიმაღლეს ცოციშვილი მანუჩარ და ამერეჯიბის შვილი გამოუგზავნა იმის უშიდესობასთან და დედაკაციც თან გამოეტანებინა და ებრძნა. მე ვიცი ნეკრესელი ამას მწამობს რომ მითომ მე ამ დედაკაცს უღველ. რომელიც განაჩენი აქუს მღვიან.

ბეგებისაგან მიცემული და ჩემგან დამტკიცებული. მე ის წიგნი ამიღიაო. ეპისკოპოსნი შეჰყარეთ და მდივან ბეგებიც თან დაისწართ და როგორც თქვენ უსჯით წინაშე ღეთისა, და სამართალს უზამთ მეც იმ სამართლის თანახმა ვიქმნებოა. იმ ორთავე კაცთ შეჰყარეს ეპისკოპოსნი და მდივან ბეგებიც მოიყუანეს და ის დედაკაციც წარმოაყენეს და ალაპარაკეს. თითონ მდივან ბეგებმა წიგნები დაუსინჯეს და სასმენელად ყოველთა წარიკითხეს და ასე ბრძანეს რომ ამ წიგნების მოშლა და დარღუევა არა თუ ჩვენგან, ქვეყანაზედ შემცოდეს კაცისაგანაც არ შეიძლებაო. თქვენმა მადლმა რომ განაჩენის პირიც თითონ მდივან ბეგებმა გამიკეთეს და დამაწერინეს:

თქვენის ყოვლად სამღუდლოებისაგან მე ამას ვითხოვ რომ თქვენის მამობრივის მოწყალებისა და სიყვარულისაგან დაგდებელი ვიყო, და თქვენის მშვიდობის ამბავ მიბძანებდეთ. აპრილის 29. წელსა **ჩღპე 1785** მეუფეო წმიდაო თქვენის ყოვლად სამღუდლოებისაგან რა საკადრისი იყო ასე უწყალოდ მხილება შერისხვა და განკითხვა დიკასტირიასა და დიკასტირის მსაჯულებისა ასე უსამართლოდ და დაუნაშავებლად ჯერ სწორეს შევიტყობდი და თუ ბრალეულად აღმოჩნდებოდნენ ან მიზეზნი შეიქმნებოდნენ რისამე, მაშინ რაც მხილება და ყვედრება და განკიცხვა გებრძანათ ყოვლისავე თანა მდებ იქმნებოდნენ, და თუ არა და რა მართებული იყო ასე მხილება და შერისხვა.

მ. ფაშანისა რომ კათოლიკოზისა თქვენი მონა წინამძღუარი ყმაც არისო და სამწყსოცაო. ¹⁾

ბექელი («ტრაფილა»)

¹⁾ დასითუას ნეკრესელი რამდენჯერმე იხსენება გუჯრებში. ეს გუჯარი აქვს დაბეჭდილი დ. ფურცელაძეს, საინტერესო კითხვას შეესება და ამიტომ იქნა დასაინტერესო იგი.

მსეც მოგახსენესთ მცხეთელებმა, მორკითხეთო
შინით და გარეთ კახეთში, გაღმა და გამოღმა მქარ-
ში ერწოსა საგურამოსა და სხუაგანა. თუ სადაც
საკუთარი სოფელი არის კათოლიკოსისა, სამწყსოც
კათოლიკოსისა არ იყოს, თითონ ერწოელნი დღეს
ახმეტას სახლობენ საკუთარნი კათოლიკოზის ყმანი
და სამწყსრნიც კათოლიკოსისანი არიან. ეგ ფაშაანი
ჩვენ ხომ არ შეგვიწირავს, ღია დიდის ხნით ძვე-
ლათგანვე სახასოთ დადებული და შეწირული მამუ-
ლია მეფე თანც და გუჯარებით დამტკიცებული,
თუმც მემკვიდრენი ამოსწყდნენ და გაფუჭდნენ. მაგ-
რა ხიზანი მიგვიყვანია სვეტის ცხოვლის მკეთარი
ყმები დაგვისახლებია და სამწყსოც სვეტის ცხოვ-
ლისა არის მანამ აქ ჩამობრძანდებოდეთ, ჩვენგან ასე
მოიხსენეთ.

ნ ე კ რ ე ს ი ს ა .

1788 წ. საქართველოს პატრიარხი მეფის ირაკ-
ლი მეორის ძე ანტონი მოგიწერ ყოვლად სამღვდე-
ლოვ ნეკრესელ ეპისკოპოსო დოსითეოს: მე დიდად
მიკვირს შენის მეცნიერებისაგან, რომ საქართველოს
მამათ მთავარს სამწყსოს შემოსცილებიხარ, და ჩვე-
ნის ყმისა და სამწყსოს ვეძის ხვეელის ასაბა შვი-
ლის დიაკონის დავითის თავის მღვდელად ხელი
დაგისხამს, როკორ მოგსელია, რა მიზეზია, ან ვი-
სის ბრძანებით გიქნია უნდა მომწერო დაქვრიებუ-
ლი იყო, და მწყემსი აღარ უჯდა, იმისის უწმინდე-
სობისაგან განწესებული და იმის სიმაღლისაგან დამ-
ტკიცებული დიკასტირია ხომ იყო, და ესენი განა-

გებდენ სამღვდელმოსა და სულიერს საქმეებსა, რა-
 ტომ ამათ არ დაეკითხე. და ამათის წიგნით არ
 აკურთხე, და თუ ამ ჩემს კათოლიკოსობაში იყო,
 ჩემს უკითხავად როგორ გაჰბედე ჩემს სამწყსოს მი-
 ტაცება, ორგზითვე დიდი უკადრისი საქმე გიქნია,
 და წინაღმდეგომი წმიდათ მამათ კანონით თუ შენი
 სამწყსო იყო, ნეტარა ხსენებულმა ბიძა ჩვენმა იმის
 უწმიდესობამ დიაკონად ხელი რათ დაასხა, და თუ
 შენი სამწყსო არ იყო, ვინა ხარ, ან რა კადნიერება
 გაქვს შენ ჩემს სამწყსოზედ, რომ ჩემს კათოლიკო-
 სობაში სამწყსოს შემომეცაილე, და ჩემს დიაკონს
 ჩემს უკითხავად მღვდელად ხელი დაასხი: მე ასეთს
 ქვეყანაში ვარ წამყოფი რომ იქ შენისთანაგებისაგან
 ამგვარს კადნიერებას ვერ ეწყობიან, და ვერც დასთ-
 მობდენ და ვერც მე დავსთმობ ვერც შენგან, და
 ვერც სხვათაგან. და არც ჩემს დროში ანისთანას
 ურიგობას ვისზე ვაქნევიან: მე კარგი პასუხი მაქვს
 შენთვის მოსაწერი ამისთვის მაგრა ამ დროებაში
 დია მოუტლელად ვარ, და ჩემაგიერ პასუხის მომ-
 ცემად კმა არს შენდა, კანონი წმიდათა მოციქულ-
 თა, შ; ანტიოქისა, იქ. და ეფესოსისა კო. და იქი-
 დამ ჰსცნობ ყოველსავე მე არა რა პასუხი გცე ამის
 მეოი; მე ვე მღვდელი დავით კანონისაებრ მამათასა
 მღვდელობიდან განმიკვეთიო, ახლავ გამოუტებ დე,
 რომ ნულარა სწირავს, და ნულარცარას იმღვდელ-
 მოქმედებს, ვერა ცხვარი განჭრილი სამწყსოსაგან
 თვისისა და სხვისაგან მამოღბი ხელის დასხმისა, ახ-
 ლავ შეატყობინე რასაც წამს ეს ჩემი წიგნი მოგი-
 ვიდეს, დაყოენე: შენ უნდა ამგვარს მამათ კანონის
 წინააღმდეგებს საქმესა: დეკემბრის იხ. წელსა ჩღპც.

კათოლიკოს ანტონ. 1)

1) დ. ფურცლადეს შეცდომით ქვე სამწყსოსი ეს
 ბუჯარი 1765 წ. (ს. Церк. Гудат. 43)

ბ ე დ ბ ი ს ი

1777. ლმერთმან ბედნიერის ხელმწიფის კირი მოსცეს კახეთის იჯარაღარს კურდღელაშვილს და ეფთოს. ბოდბეში სამღებრო ხომ შეწირულია და იმასთან ხელი არა მაქვს და რომელიც სომეხი საბოდბლოში ვაჭრობენ, ბოდბელი იმათ ბაყს არ მაძლევს. ჩემო ხელმწიფევე შფოთის მოხილლ ვაცი გახლავარ ბოდბელიც აქ გახლავსთ და მთელი ქიზიყიცა მოიკითხეთ და ეს ჩუენი საქმე გვარიგეთ ლმერთი გაგიმარჯვებს რომე კახეთის იჯარაღარის კურდღელაშვილსა. ეპისკოპოსის წყევლის დიადო მეშინიან იენისის ნბ (12) ქორონიკონს შს). (ბეჭედი, ერეკლე!) 465+1312=1777 მოწერილი აქვს: მღვდელთა უფალთ ბოდბელთ დავით. მისივე წმიდესობა ჩუენი ძმა პატრიარხიც აქ ბძანდება გადმობძანდეთ და ეს საქმე და სამართალი გარიგდეს.

ბ ე დ ბ ი ს ი

- 1615 ყოვლად სამღვდელთ ბოდბელი ვასილი.
- 1592 ყოვლად სამღვდელთ ბოდბელი მათეოს.
- 1642 ყოვლად სამღვდელთ ბოდბელი დიასამიძე.
- 1721 ყოვლად სამღვდელთ ბოდბელი ზაქარია.
- ყოვლად სამღვდელთ ბოდბელი ანტონე.
- 1673 ყოვლად სამღვდელთ ბოდბელი ციციშვილი ნიკოლოზ.

ამ ყოვლად სამღვდელთათგან მიცემული წიგ-

1) ნახე წინა გუჯარსი ამავე კითხვაზედ. დ. თუკ. ცელაქს არ აქვს დაბეჭდილი.

ნი მებაჟობისა აქეს ბალიშვილს პაატას. თუ ინებებს მისი სიმაღლე მიერთმევა. აგრევე აქეს ხევის, ქეხის, ხევის მებაჟობისა. ¹⁾

1754 წ. მომებარა მე საამიშვილს ზაალის ყმას ბარძიშს ბატონის ბოდბელისაგან ორი თუმანი თეთრი ზაზას გამოსახსნელი. სექტემბრის ძდ. ქორონიკონს უნბ. ²⁾

ს ნ ა ნ უ რ ი .

1776 წ. ბატონისშვილი ანაგვის საყნასთაოს მშეობელი ლეონ გიბძანებ სახლთხუცესო ფარემუზ ნაზირო გოგიავე და ერთობით საერისთაოს მოხელენო და ჩვენგან გაგზავნილნი მოსაქმენი რომელნიც იყენენ ყველას ეს ჩვენი ბძანება ასე გქონდესთ შეტუობილი რომ რომელი კაცი ამ სიაში სახელდობრივ სწერია ანანურთა ღეთის მშობლის შეწირულნი არიან ამათთან ხურა კაცს საქმე ნუ გაქვსთ და

¹⁾ დ. ფურცელაძეს ჩამოთვლილი ჭყაკს ბოდბელე-ბი მე XVIII საუკ. გასულამდე. ჩემს გუჯარში მხლად ზემო მოყვანილი ბოდბელები ამოვიკითხე. ის თარღი დაუსკი, რომელიც დ. ფურცელაძეს აქვს ადნიშნული. ბოდბელი თნოფრე არ იბოება დ. ფურცელაძეს დაბეჭდილ გუჯარში. არც არას მოყვანილი ცნობა მებეყებზედ. ჩვენ ეს ცნობაც საყურადღებოდ მიგაკნია.

²⁾ აქ გვონებ ტევეობიდან ან ყმობიდან გამოსახსნელ ფულზედ უნდა იყავს ლაზარაკი. დ. ფურცელაძეს არ აქვს დაბეჭდილი.

ნურცა რას საჩვენო სათხოვარში ნურას ვერში ნუ გარეკთ რაც რომ გუჯრიდ ეკლესიის სამსახური აქვსთ იმას უკლებრივ უნდა მსახურებდნენ ლაშქარ ნადიროვის გარდა ჩვენი სამსახური ამით არ აქვსთა რა და არც ჩვენ ამით ვმსახურებთ, თუ ვინიცობა რამდენსამე წელიწადში ერთხელ საქართველოს საქვეყნო ხარჯი სხვა ეკლესიის შეწირულობა გლებკაცთაც გარეკენ იმ ხარჯში ესენიც თავიანთ შეძლებით უნდა გაერივნენ, ამას გარდა თუ სახელდობრივ შირჩევთ ჩვენგან არ ეთხოვება რა არას მოხელეს და მოსაქმეს ამითაჲნ საქმე არა აქვსთ რა და ვერცარას გამოკართმევენ ღმათთან ნურც ვრავის სამოურაო აქვსთ ვისმე ხელი. ყველამ ასე იცოდეთ თუ ვინმე ამ ჩვენს ღმანებას გარდახდით და ესენი საჩვენო სათხოვარში გარიეთ ღდათ გარდაგახდევინებთ და ჩვენის შეცოდების მსგავსადაც გარდაახდევინებთ და თუ ვინმე ამათში ამოწყვეტილიყოს იმათი მამულიც ეკლესიისა არის რომ იმისი საჩვენოთ მოხმარება არ იქმნება ეს როგორც ვებძანებია ასე უნდა აღასრულდეთ და თუ ვისმე ამადზე და ან ამით სამოურაო საქმეზე სამართლიანი სიტყვა გქონდეთ ჩვენ მოგვახსენეთ და პასუხი მოგეცემათ სიმაართლით. დეკემბრის 30 ქორონიკონს უმღ. (ქვეით სწერია შემდეგი:)

არაგვის საერისთაოს წმინდის ღეთის მშობლის ტაძრისათვის ანანურს ძეკლთაგან რაც შეწირულობა ჰქონდა გუჯრით და ხელ ახლა მათის სიმაღლის სრულად საქართველოს მეფსა მეორის ირაკლისაგან დადებული გუჯრით გახსლებულაყო თვითეულათ სახელდობრივ ამას ქვემოთ სწერია. ანანური მთით, შარით, წყლით წისქვილით ბალით სახნავი უხნავით

აქვე როსტის ნადირასადირა ნუნაშვილი საღისევილი
შედოსშვილი გიორგი ბასილაშვილი პაპუნა შაქარის
შვილი იანე და ხოსიტა გიგოიძე და დათუნა გი-
გოიძე ბერი თამაზა და გოჩიაშვილი. ქარის ხევის
შედუკამენი მამიტა მისის მამულითა ბრჭივა მისის
მამულითა კიდევ ერთი კომლი მამული ნარიმანას
შვილი ბერი ფსადე პაპა თავისის მამულით და სახ-
ლის კაცებით ოქროს შვილი, ბერის შვილი, დემე-
ტრე შლაგიძე, ნინიკა მისის მამულით, ჭამს ოთხი
კომლი კაცი, ერთი გეთისშვილი პაპუნა მისის სახ-
ლის კაცებით კოდისშვილი გოჩია მისის სახლის
კაცებით მესამე სულაბერიძე აბრამა მისის სახლის კა-
ცებით და მეოთხე შაქაქური შატატა ესენი მთით
ბარით სახლით და კარით ჭურმარით, კალოსაბმლით
სახნავით ველით და ვენახით წყალ წისქვილით სა-
სამართლოს ქალით სათიბით და სამართლიანის
სამძღვრით. 1)

პრაგვის პირს ინაშვილი მღვდელი მანარობე-
ლი ქვემო ხანდავს ურია ქუთათელი იოსებ და ქუ-
თათელი იაკობ და პაპუნა მათის მამულით რისაც
შქონებელი იყოს და ერთი ვენახი ნაწილისა შვილი
ნაწილა და მისი შვილი გოდერძა ქარის ხევის ბრა-
ჭულა ღანძის შვილი ბერი, აქაკს ზოდოიძე მღვდლის
დებულობა ბანკური ღთისაგარ ბერი ხელუზაური
ბუჩასშვილი ლომი თაფის სახლის კაცის ბაბაჩაძე
მღვდელი იაკობ. სარიმავლის ნაქანი ვენახი გრი-
გოლისშვილი შქონდა და ახლა ჩვენ ისევ შევწირეთ.
ბატონისშვილი ვახტანგ გიბძანებ ციხეაულო
შერბე რომელიც ბრძანებები სანატორელს ჩვენს ძმას

1) გუგუის გახსენების შესახებ ნახეჩქვა «ბატონ-
ქობა საქართველოში» გვ. 11—12.

ბატონის შვილს ლეონს ამ წერილით განუწყობია ანანურთა მღვთის მშობლისათვის შენ ახლავ უნდა დადგე და ასე (დასე) აღუსრულო და გარიგო მარიამობისთვის ქორონიკონს უმ., ამისი გაურიგებლობა და აღუსრულება დღეის იქით არა საქმით არ იქნება. ¹⁾

უდაბნო ნათლიძე.

1738 ქ. მსე. მცირედი შესაწირავი შემოგწირეთ ჩვენ ჩოლაყაშვილმან სალო ხუცესმან გივმან თქვენ პატრიონის სულისა ჩვენისა მეოხს უდაბნოს ნათლის მცემლის ასე, რომე თქვენი საკადრისი არა არის რა და ქვენად შესაწევენელად, სულისა ჩვენისა სახსრადდა, მტერთა საძლეველად სახლთხუცესი მე მოვიდოდე ყოველს წელიწადს ათისთავსა მოგართმევდეთ და არას დაგაეწლებდესთ, სანამ ცოცხალი ვიყვნეთ არას ღროს ეს ჩვენს სიცოცხლეში არ მოგიშალოთ ღვთის შეწევნით. ქორონიკონს უკვ აპრილის მ;

მ. მე გრიგოლსაც რაც შემძლია ასე გემახურო ვინემ ცოცხალი ვიყო ქორონიკონს ულ.

ნათლისმცემლისა.

1764 მ. ჩვენ ყოვლისა საქართველოსა და აღმოსავლეთისა კათოლიკოს პატრიარქმა მეფის ძემ ანტონი ესე წიგნზე მოგართვით ჩვენ სასოს მრავალ მთის მონასტერს ნათლის-მცემელს და მის წინამძღ-

¹⁾ ეს გუჯარი დ. ფურცელაძეს აქვს დაბეჭდილი.

ვარს სიმონს 1) და მათს კრებულთა რომ ჩემს ძმას მეფეს ირაკლის მათს სიმალლესაც გაერიგებინა და ჩვენ სამლოცველად და საგარეჯოდამ ჩვენის სარგოდამც წელიწადში ორი საპალნე ღვინო მოგერთმოდეს ნათლის მცემლის მონასტერსა და ოცი კოდი პური ჯი-
მითიღმე ჩვენის კოდის პურიდამენ მოგერთმოდეს ამის შიზეზისაგანა რომ ღიახ ავის დროსა და ლეკის აორე-
ბისაგან ღიახ საქმე გასჭირებოდათ თქვენს მონას-
ტერსა და მას შინა მდგომთა კრებულთა და ეს ჩვენგან მორთმეული მცირედი შესაწირავი ყოველს წელიწადს უკლებლად მოგერთმოდეს. დაიწერა წელსა ჩქა და აფესა იენისსა მრ-სა დღესა.

კათოლიკოსი ანტონი.

მ. ჩვენ ყოველისა საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი მეფის ირაკლის ანტონი ამ წერილს ჩვენ-
ცა ვამტკიცებთ თებერვლის 3.

კათოლიკოს ანტონ.

ნათლასმც. უდაბნო.

1779 მ. ჩვენ საიმერეთოს მეფის ძემ ალექსან-
დრემ ეს წიგნი და პირობა მოგერთვით ნათლის
მცემლის უდაბნოს მამასა წმინდას ეფთვიმე ასე რო-
მე მანამდის ჩვენ ცოცხალი გახლდეთ იმ მონასტრის

შენამუნა. 1) და ფუნჯედაძე არ იხსენიებს წინამძღ-
ვარს სიმონს და მაზეზს, რომელმაც აიძულა კათოლი-
კოსი ანტონი შესაწირავი მიერთმია მონასტრისთვის
(пер. гудж. გვ. 73).

მადლით და თქვენის მადლით ნიადაგ წელიწადს ას მარჩილს თეთრს და ან ერთს ჯორს და ან ერთს იაბოს ამას უნაკლოლოდ მოგართმევდეთ ხოლმე ჩვენის საოხათ და ხორციელის ხსენის საკურნებლად რომ მარად სასოება გვაქვს და დიდებულ მონასტერში და თქვენის სიწმინდებელ თქვენც ჩვენი მლოცველნი ძლიერის მიმართ მავედრებელი უნდა ბძანდებოდეთ თქვენის კრებულითურთ როგორადაც თქვენგან ნაბოძები წიგნი გვიცხადებს და ჩვენგანაც ნიადაგ წელს ეს ზემო ხსენებული მოსახსენებელი მოგერთმევათ ა აგვისტოს ბბ ქორონიკონს (შაზ)

მეფის მე აღეკასანდრე. ¹⁾

აფანე ხათლ. მცემ. მონასტეკა.

1689 წ. ძ: ნებითა და შეწევნით მღვთისათა ჩვენ მღვიანბეგმან ბარძიმ მცირე ესე შესაწირავი მოგართვი და წლითი წლად მოგახსენე სულისა ჩვენისა სახსრად და დღეთა ჩვენთა კეთილად წარსამართებლად ირავანე წინა მარბედ უფლისაო მონასტერსა თქვენსა და ვინც იქ შეკრებულიყვნენ ჩვენგან მიერთმეოდეს ყოველს წელიწადს რაცდა ხუთი კოდი პური სამი საპალნე ღვინო ხუთი ლიტრა ზეთი ორი ლიტრა სანთელი იქ მდგომნი მწირველნი ვინც მღვდელნი და მთავარ დიაკონნი იყვნენ თორმეტ საუფლო დღეს ჩვენდა სასულიეროდ და სადღეგძელოდ ქამს სწირვედენ და ამათ საწირავს ცალკე მიერთვამთ იანერის ა ქორონიკონსა ტმზ (1689). ²⁾

1) შინაჩსია ამ გუჯრისა მატყვის დ. ფურცელაძეს.

2) შინაჩსია ამ გუჯრისა ისილე წიგნი დ. ფურცელაძეს.

გ რ ე მ ი ს ა.

1800 წ. მაის უმაღლესობას ბენდიერის ხელმწიფის წინაშე მოსახსენებელი მათის გრემისა მლოცველის გრემის კარის ეკკლესიის პავლე მღვდლისა. მე რომ გახლდი ჩემი სამწყსოსაც მამის ჩემის სამწყსოც მიეცით. ამას გვევდრები უსამწყსო გახლავარ ნეკრესელზედ ერთი ოქმი მებოძოს რომ მამის ჩემის სამწყსო მამეცეს დეკემბერს მ ქორონიკონს უპს (1800) ჩვენ ყოვლად სამღვდლო ნეკრესელი ამ ბრძანებას რომელიც მის უმაღლესობას მეუფეს გიორგის უბძანებია ჩვენ მათის მლოცველისათვის ამისი მოშლა და წინააღმდეგობას არც შეგვიძლიან და ხელსაც ვაწერ დეკემბერის მ ქორონიკონს უპს (1800) ნეკრესელი. ³⁾

³⁾ მეუფის გიორგის ბძანებით ნეკრესელმა ეპეკსიაც და მისი უმკბაც პავლე მღვდელს უბოძა, რადგან პავლეს მამას სჭერია იგი. აქ გხედავთ ერთს შემთხვევას შემგვიდრებით თანამდებობის გადასკლისას. შუად. Ррест. гр. გვ. 88 и двор. гр. გვ. 9, 11, 12, 14. და ჩემი «ბატონებზე საქართველოში» გვ. 120. ეს კითხვა იმდენად საყურადღებოა, რომ საჭიროდ მიგონნაა მას ცალგე წერილი უძღვანთ.

დ. თურცელაძეს ეს გუჯობი არ აქვს დაბეჭდილი. ხოლო კვლად ჩელების წალს. ზეით აღაზანს ქრთვის საბუე-გრემის წყალი, გამოძინარე დადოეთსა და ამას შორის კავკასის და მოძინარე ვითარცა წინანი მდინარენი: ამ წყალზედ არს გრემი, რომელ ქმნეს ქაჯაქად ქორონიკონსა 1466, შემდგომად განდგომილებისა კასთა მეპატრონეთა და მეოფდენ მუნ... (კახუშტი, გეოგრაფია გვ. 316.

ნი მანდ ჩვენს ეკკლესიაში უნდა იყოს და იმყოფებოდეს ყმაც ჩვენ არს და ეგ ეკკლესიაც და მანდ გაგიწესებია და სამწესოც უკლებათ უნდა მოსცე, რაც რომ ამის მამას სჭეროდეს. დეკემბრის 6 1800 წ.

გ რ ე მ ი.

1800 წ. ქ. ჩვენი ბძანება არის ნაზირ დავით მერმე გრემს ჩვენი კარის ეკკლესია რომ არის, მაგ ეკკლესიის წინამძღვარი არის დეკანოზი ხელაშვილი გიორგი ერის და მაგ საყდარში ყალიშათ პეტრე მღვდლის შვილი არის სხვას საქმე არავისა აქვს ეგ პეტრე მღვდლის შვილი პავლე მღვდელი უნდა იყოს მთიბათვის 8 ქორონიკონს შპს. შენ რომ მოგეწერა ეს იმისი პასუხი არის კურთხეული მეფის გიორგის ოქმა დავით მაყაშვილთან მიწერილი.—⁴⁾

ესო სარგისი უნდა საბიჭო თხარსკვლი
ესთ ე ჯ ა მ გ ი რ ს ა.

1790 წ. როდესაც მათმან უმაღლესობამ მეფემან საქართველოდამან ირაკლი მეორემან ინება და წინამძღურობა მიბოძა თელავის კარის ეკკლესი-

⁴⁾ ეს გუჯარბი შუადგენს მეფის ბძანებას პეტრე მღვდლის თსოვნაზედ, თავს განგარკულებს მეფეს მოკვებს სასრულეში ნაზირ დავით მაყაშვილის შემწეობით. ჩვენი უმაღლესი მთავრობის საქმის წაწმეება იხატება. დ. თუწრეკლასქს არ აქვს მოყვანილი ეს გუჯარბი. ზოგან და ზოგან მცირედი შესწორება შეგვაქვს გუჯარბში, რაცა იგი დამახინჯებულა ბნელი ადამიანსტრატოული ენით.

ისა და გრემის ეკკლესიისა. იმის წინა წელიწადს იმ კარის ეკკლესიაში იმყოფებოდა მღვდელი იოანე ხირსელი მეფისაგანვე დადგინებული სოფლის საკათურით (?). აილო ხელი და ისევ თელავს კარის ეკკლესიის კრებულისა ეკკლესიაში განწესდა იოანე მღვდელი ხირსელი, დარჩა ის კარის ეკკლესია უმღვდლოდ. მაშინ მიბრძანა მისმან უმაღლესობამან წინამძღვარო გრიგოლ ეცადე და ერთი მღვდელი დაუდგინე ამ ეკკლესიასაო მე ბრძანებისაებრ გულსმოდგინე ვიქმენ და აღვასრულე გპოვე პატიოსანი მღვდელი პეტრე პირველ მრხდომელი იყალთოს ეს ბატონის ბრძანებული გამოგიცხადე და შენც ინებე აიყარე შენის ცოლით და შეილით და ყოვლის შენის საცხოვრებლით მიხველ და იმ ეკკლესიაში დასდეგ. ეკკლესიის წირვა და ლოცვა განუწყესე და რომელიც მღვდელობის წესია ისე მსახურხედ ეკკლესიისა, ამ ეკკლესიის გაუკეთებინე მევე ბარძიშფეშხუმი ვეცხლისა თორმეტის თუმნისა და დავსდგი სადიდებლად ჩვენის ხელმწიფისა რადჲან შევიქმენ შენის იქ დაყენების მიზეზი და შენც გულს მოდგინე იქმენ. ამი თვის ეს წერილი მოგეც თუ შენს სახლში სამღვდლო კაცი არ აღიხოცოს ის ეკკლესია არ გამოგერთოს მისის უმაღლესობის ბრძანებას გარდა. აგრევე არცა სხვათა წინამძღვართაგან და რაც იმ ეკკლესიის შემოსავალი აქვს არცარა საქმე იმისთანა აქვსთ სხვათა ეს წიგნი მტკიცედ მომიცია მე კარის ეკკლესიის წინამძღუარს გრიგოლს: პეტრე მღვდელი შენთვის და შეილთათვის ოკდომბერს ზ (7) ქორონიკონს უოღ (1790) (ბეჭედი) ქ. როდესაც კუროთხეულმა მეფე გიორგიმ კარის წინამძღვრობაში გიბოძა მაშინ ეს წერილი ამ პავლე მღვდელმა წარ-

შომიყენა გრიგოლ წინამძღვარს მიეცა ეს წერილი მეც ამისი თანხმა შევიქენ რომ ამ პავლე მღუდლის მეტს მღვდელს იმ ეკკლესიაში საქმე არავისა აქეს. ამისი არის კუროთხეულთ მეფეთაგან ნაბოძები და ჩვენც როგორც იმათ უბოძებიათ ის ბრძანება ალგვისრულებია, ივლისის 3 (20) ქორონიკონს უპც (1800) (ბეჭედი)

კახის წინამძღვარა ელევთერ (?)

ჩვენ მეფე სრულიად საქართველოსა ირაკლი შოროე ვამტკიცებთ ¹⁾ ამ წიგნსა გიორგობისთვის 16, 1795 წ. ჩვენ ბატონისშვილი იულონ ამ წიგნსა ვამტკიცებთ რაგვართაც წინამძღვარს გრიგოლს დაუყენებია და შემდგომ მათს უმაღლესობას დაუმტკიცება ჩვენც ისე დაგვიმტკიცებია და დაგვიყენებია ამ ეკკლესიაში სეკლემბრის 13, 1795 წ. (ბეჭედი)

1793 ქ: ღვთით მათის ღიდებულების ყოველად მოწყალის ხელმწიფის კირი მისცეს თქვენს სამარადისოდ მლოცველს თქვენს საცლადავს მოხუცებულს წინამძღვარს თეოდოსის: უმოწყალესო ხელმწიფეო რა მაღლობა მოგახსენო ესე ვითარცასათეინ მოწყალეებისა ყოველად სურვიელ ვიყავ საფლავისა ჩემისა და აწ მებოძა. ღმერთმან ყოველთამან აღიღოს და აღამაღლოს კეთილ მსახური სიმაღლე თქვენი ვითარ დავით და კონსტანტინესი ღვთის მოყვარეო მეფეო თუ დოდო აშენდება და ჩვენ მზა ვიყავით ვიღრე

1) დ. ფურცელაძეს ან დაუბეჭდია ეს გუჯარა.

სიკვდილადმდე, და თუ არ იქნება აშენება ვევედრებით და ვით გარესჯას არ ჩამოერთოს ეს ღოდოს მამული და საქმე გაჭირებული აქვს ღღეს მონასტრისა და ამ მიზეზთა ძალით ვჰბედავთ მოხსენებას, და ვევედრებით მეც და ჩემთანა ესე ძმანიცა რომ უძვერეს პირველის არ იქნას და ნება თქვენს სიმაღლისაა უმოწყალებოა ხელმწიფეო: ოკლამბერს: **მკ:** ქარონიკონს **შპა (1803)** ქ: ჩვენ მაგიერად დავით გარესჯის წინამძღვარს თეოდოსის ასე უამბეთ **მბრე**, როგორც ამ არსით უითხოვნია წმინდის ღოდოს შე მოსავალი არ ჩამოძირთმეგია სრულებით შენ უნდა მიიღო და (შეგვატყობინო) შემოსავლის ერთობა უნდა შეგვატყობინო რომ იმისი მაგიერი იმ მონასტრისათვის კიდევ ჩვენ უნდა დავსდეთ, ყოვლად სამღვდელოვ უფალო ნინო წმინდელო იოანე ღოდოს შემოსავალი სრულებით წმინდის ღვთის გარესჯის წინამძღვარს თეოდოსის მოაბარე ახლავ ოკლამბერს **მკ** ქარონიკონს **შპა (ბეჭედი)** ქ: ჩვენ საქართველოს უფლის წულ შეფის ძე გიორგი ამ ბატონის ძმის ჩვენის ბრძანებას ვამტკიცებთ ოკტომბრის **ლა** ²⁾ ქარონიკონსა **შპა (ბეჭედი გიორგისი)**.

ნ ა ნ ა წ მ ა ნ დ ა .

1757 წ. ქ. იდიდებოდენ ყოვლად ყოველსა ერთობასა შინა სამობა, და ყოვლად ყოველსა სამობასა შინა ერთობაჲ; თვისისა ერთობისა მიერ მრავალთა განყოფაჲ, და სამობისა მიერ ყოველთა

²⁾ დ. ფურცლამკს ან დაუბეჭდაჲ ეს გუჯარი.

ერთობა მრავალთა ქმნულთა ზედა, და ყოველთა
აგებულთა ზედა, რაიცა ყოველთა ღმერთთა ზესთა
ღმერთ არს, და ყოველთა ერთთა ზესთა ერთ არს:
და რომლისადმი ყოველთა ზოგადთა და კერძოთა
შინა, და უქმთა უშვთა სხეულთა შინა, არსთა ძერა-
თა გრძნობათა შინა, და მსიტყუთა სულთა და გო-
ნებათა შინა, თვისისა საწყურისა ერთობა და შექმო-
ბა ილაღადება მყოფობისა და ცხოველობისა წადილი
აღსახმილდება, და ელვა სურვილისა ზესთ ეთერისა,
და ზესთ სამყაროსა და თვით მათ ძალთა და საყ-
ღართადმი, მიეფინება: მის საუკუნოსა ძალისათა და
ზესთ საუკუნოსა ძალისათა რომლისა ზედვადი ქმულ-
თა პირველ ქმნისა და ვიდრე აღსასრულადმი არსთა
განზომადა და განზრახვადი უმჯობესსა ჩვენსა წინაით
განაგებდა: და რომლისა მიმართ დასაბამობით და სა-
კუთრებით და ტომობით ვიდრე მე ჩვენი, და ჩვენ-
თანავე დაუმდაბლებელითა თანა დაგლახაკებითა თა-
ნად ჩვენთანა ღირსაცა მამაი მომახსენეო ილოცვიდა
სიტყვაჲ შენიო რომელ არს მასწავე ნებაი შენიო,
მან ჩვენცა მოგუახსენა მონათა, თანა დგომითა დე-
დისა ქალწულისა და ჩვენისა ვიტყვი მომკუდრისა ბუ-
ნებისა შორის ძალად უკუდავებისსა მოქმედებად მო-
მყენებელისა მარიამ საქონისა სძლისათა: ხოლო შე-
წევნითა ყოველთა ხილულთა და უხილავთა მტერთა
სამღებელისა ჯუარისაითა ესე აღრჩევა და კეთილად
განრჩევა განვაგვთ და განვაწესეთ ჩვენ ღუთივ ცხე-
ბულმან მუფემან ქანთკვლთამან თეიმუჯაზ, და ძემან
ჩვენმან მუფემან კახთამან ირაკლიმ და ყოველისა სა-

ქართველოთა კათალიკოზ პატრიარხმან იოსებ: ¹⁾ ოდეს მოკლებითა კეთილისაითა, და განმრავლებითა სიბოროტისაითა ცოდვითა ჩვენთა მიერ მოაკლდეს და შემცირდეს და რომელნიმე სამარადისოთ აღობრდეს წმიდანი ეკლესიანი: და განმრავლდეს უსჯულლოთი მიერნი ჩვენსაზე დაობრება და ტყვეობა მწარე მას ჟამსა ქვეყანასა კახთასა ფრიად მოკლებული საეპისკოპოსო დაუშენი ეკლესია ჭერემლისა სრულიად ოხერ და შენებულება ტაძრისა დაქცეულ და ყოვლად უკაცრულად იმყოფებოდა: რამეთუ მრავლათ ჟამითგანვე, პირველ ჩვენსა წარტყვენილ და მოხრებულ იყო: და ჩვენ მას ეკლესიასა შინა ეპისკოპოსი მისი თვისსა საყდარს- ზედა მჯღომარე არა გვეხილვა: ხოლო შემოსავალნი და რაიცა სარგო მის ეკლესიისა თვისსა აღგროსა და სამწყსოსათა შინა აღიღებოდა, სრულიად კუნდათ წარეგებოდა არც მის ეკლესიისა წარსამატებლად და აღსაშენებლად წარეგებოდა, არცა მისთვის დაიმარხებოდა: და ენაიღვანესე ესრეთ იყო აღშენებასა და განახლებასა მისსა, ფრიადი ჭირი და სახმარი უხმდა, და ესე არა ძალ გვედგა და უსჯულოთა მტერთა მარადის ზედა მოსვლისა და ბრძოლისაგან, მას შინა სამლუდელლოთა ანუ საეროთა მკვიდრობაი, არა იქმნებოდა: ამისთვის ესე ესრეთ განვიზრახეთ და განვაწყესეთ, რათა ეკლესიისა შემოსავალნი ეგრეთვე ეკლესიათა შეეძინებოდეს და ცუდად არა წარეგებოდეს: და ამის მიზეზი-

¹⁾ ამ დროს მღ. იოსელიანს ვრ ქუაეს მახსენებულ კათალიკოზსა იოსებ (6 დრენი. Тифлиса) იოსები იყო კათალიკოზად სელაჰთან I დროს იმერეთში. იგი იხსენება გუჯარში 1774 წ.

სათვის სამთა ეპისკოპოსთა თვისსა ეკლესიასა შინა
მყოფთა და შენთა და განკარგულთა განუწყოლიეთ
და ყოველივე საქერემლოთი, რაიცა შემოსავალი იყო
სამათ განუყავით ვითარცა აქა აღგვიწერიეს, და მის
საეპისკოპოსოსა სოფლისა და სამწყსოთა გამოსაღებ-
თა და დრამათა და ყოველთავე საქერემლოსა გამო-
სავალთა ესე ეპისკოპოსნთ აღიღებდნენ და თვისსა
ეკლესიასა ახმარებდნენ და მათს ზედა წარაგებდნენ.
გარნა ესეცა განჩინება და ბრძანებაი და გვიძს რათა
ყამი თუცა მოიწიოს და ოდესცა ინებოს მეუფემან
ჩვენმან ქრისტემან და მოწყობებთ მოხედვა ყოა და
მშვიდობა მოჰქუინოს რომელ მას ეკლესიასა შინა
თვისსა ეპისკოპოსსა დადგრომა და მას შინა მკვი-
დრობაი ძალ ედვას, თვინიერ ყოვლისა სიტყვისა და
ყოვლისა ცილობისა თვისი მამული და სამწყსო და
რაცა შემოსავალი დგსარგო მისი იყოს ყოველივე მის
ეკლესიისა ეპისკოპოსსა მიეცეს უკლებად და უც-
ლებელად და უსიტყველად ხოლო სამთა ამათ
ეპისკოპოსთა ამა ალავერდელსა ბოდბელ მიტრო-
პოლიტსა და ნინო წმიდელსა მიეცეს სამწყსო საქე-
რემლოც ესენი: უფალს ჯამა ალავერდელს ენდრო-
ნიკაშვილს ნიკოლოზა ერგო სამწყსო საქერემლონი
სოფელი კონდოლი სრულიად: სოფელი კირის ხევი
სრულიად: სოფელი წინანდალი სრულიად: და სამწყ-
სო და თავნდრს შვილი მამუჩინ შვილები: და ამას
გარდა კიდევ სოფელი ველის ციხეა: უფლოს ბოდბელ
მიტროპოლიტს ენისელთ მოურავის ძეს იოანეს ერ-
გო ქერემლის სამწყსო სოფელი ვეჯინი — სრულიად:
თავადის შვილის ერასტის შვილებითა: და სოფელი
ფხაველი სრულიად: თავადის შვილის მოურავის
შვილებითა და სოფელი ხიარი სრულიად: თავადის

შვილის ზურაბის შვილებითა: და ამას გარდა ქოდა-
ლა და მელანნი: უფლოს ნინოწმიდელს ტუისის შვილს
საბას ერგო ჭერემლის სამწყსო კალაურში თავადის
შვილები ვაჩნაძეები თავეთის ყმითა: და სახასო ძველ-
თავანვე ნინო წმიდლისა არის: და ამას გარდა სო-
ფელი ურიათ უზანი სრულიად: სოფელი ჩუმლაყრ
სრულიად და სოფელი ზევანი თავადის შვილას ჯან-
დიერთა და გურჯანში მარტო თავადის შვილების
ყმა და სახასო ძველთავანვე ნინო წმიდლისა არის:
ამას გარდა სოფელი კოშკი: და სოფელი დარჩიეთი:
და სოფელი ჯალაბაურა: და სოფელი შიბლიანი:
წელთა ჩლწ. ქორონიკონს უჰმ 445. თვესა აპ-
რილსა იმ რიცხვსა. ¹⁾

1758 წ. ქ. ჩვენ კახთა მეფემან პატრონმან
ირაკლი, ვიგულისმადვინეთ და განვაჩინეთ დაუშენი
ჭერემის ქალაქ იკლესია, და საქარემლო მთა და
მალნარი ყოვლად სამლუდულოს ნინოწმიდელ მიტ-
როპოლიტს საბას მიუწყალობეთ: ვიღრე ეჟამდმდე
აღმენებისა მისისა; რათა შემოსაველსა მის მთისასა,
მხოლოდ ნინო წმიდელი აღიღებდეს და თვისსა ეკლე-
სიასა ახმარებდეს. და სხვანი ეპასკოპოსნი არავენ
იყვნენ. მაცილობელ მისა, ესრეთ დაგვიმტკიცებინს
წელთა ჩლწ თვესა თებერვალსა იბ. ქორონიკონსა
უჰმ. (ბეჭედი ირაკლისა).

¹⁾ ჭერემა სძვეს კახეთში (კახუშტას გეოგრაფია,
314) ამ საბაზედ იხილეთ დ. ფურცელაძის წიგნში
გურჯანთა.

1779 მ.: ჩვენ ყოვლისა ზემოისა საქართველოისა მეფემან უფლისა მიერ ცხებულის მეფის თეიმურაზის ძემან ირაკლი მეორემან და ძმამან ჩვენმან ყოვლისა ზემოისა საქართველოისა მამათ მთავარმან მეფის ძემან ანტონი ვბრძანეთ და განვაწესეთ და დაესწერეთ ბრძანება ესე შენდა მომართ ყოვლად სამღუდელოო ნინო წმინდელ მიტროპოლიტო უფალიო საბა, ვინათგან ძუელთა გუჯრებთა შინა ეკლესიისა შენისათა მეფეთა წინაპართა ჩვენთა მიერ ბოძებულთა ესრეთ წერილ იყო ვითარმედ დოდოს არქის მონასტერი ყოვლად სამღუდელოს ნინო წმინდლისათვის მიგვიბარებიაო სხვას ხელი არავისა აქვსო, გარდა იძისა ვინცავენ ნინო წმინდელსა იყოს, და ოდეს ცოდვათა ჩვენთათვის უმკვიდრო იქმნა და დაცალა მონასტერი დოდოსი, მისი მამული და ყმა და სამკაული ყოველივე თქვენ მოგებრათ. ხოლო ჩვენცა განვაწესეთ და დავამტკიცეთ ესე დიდსა გუჯარსა შინა ჩვენ მიერ შენდამი ბოძებულსა, და ვინაიდგან არა მცირედი ზრუნვა გაქენდა მონასტერთათვის უდაბნოსათა, ვითარცა მწყემსსა და მაკურთხეველსა და მოურნედ ზედა მდგომარებსა. მათსა მოხველ აწ და ვედრება ჰყავ ჩვენდა მომართ რომელ დავით გარეჯის მონასტერი იწრო ყოფასა შინა არსო, სახმართა ნივთთა საჭიროებისაგან და ჩემდა მობარებული დოდოს მონასტრის ყმადა მამული მათ მიაბარეთო, აშენებადმდე მონასტრისა მის. ჩვენც მოხსენებაი შენი კეთილად ვრაცხეთ და მივაბარეთ მოხსენებითა შენითა დავით გარეჯის მონასტრის არქიმანდრიტს გერმანეს და კრებულსა მის მონასტრისასა, დოდოს მონასტრის ყმა და მამული, გარდა ბრძანე-

ბითა და განწესებრთა ამით ვითარმედ ოდეს ინებოს
ღმერთან და მადლითა მისითა კვალად აღემატოს
და აღშენდეს მონასტერი დოღოსი ჩვენ მიერ ანუ
სხვათა მიერ, და ყოველივე რაც იყო მონასტრისა
მის ყმადა მამული მიყისთანად გამოეხაროს ბრძანე-
ბითა ჩვენითა შენ მიერ გინა შემდგომთა მოსაყდრე-
თა შენთა მიერ დავით გარეჯის არქიმანდრიტს და
კრებულთა და ყოველივე მიეზღოს დოღოს მონას-
ტრის დაუკლებელად, ვინა აწცა ნუ მოაკლებ ზე-
დამხელუელობასა მონასტრისა მის მამულსა და ყმასა,
რათა ძალდატანებით და უსამართლოდ მსახურებით
არაინ შეაწუხოსთ. ხოლო აწ მალალ ღირსო დავი-
თო გარეჯის არქიმანდრიტო გეზმანე ვინაიდგან შენ-
და რწმუნებულ არს თან ძღვებობასაგერ დოღოს მო-
ნასტრისა ყმისა და მამულის მოურნეობას ნუ დაა-
ღწმ ხოლო ბრძანებანა ესე ჩვენნი ვგენ მტკიცედ
უმერყად და პირუტყველად, სანამდის წმინდის დო-
ღოს მონასტერი 1) აღშენდებოდეს. ესრეთ უნდა
ეგოს. დანიწერა ბრძანება ესე და განწესება ხელითა
ცარისა ჩვენისა მდივანგ მწიგნობრის თუმანი მვილის
სულხანისათა მთიბატვის ძმ, ქურონიკონსა შაზ.

ნახო წმინდა.

1795 წ. შთავარ ეპისკოპოზმა ანტონიმ უჩიე-
ლა მახობა ქუთათელაძეს. შენს კაცებს ჩემის ეკლეს-

შენს. 1) სამს სტრიქონში გადმოცემულია შინაარსი ამ
გუჯრისა დ. ფურცელადის წიგნში. თარიღი 1778 წ.
შეცდომა უნდა იყოს, რადგან შაზ=1779.

ნახო წმინდა სიქეს სამს კეკისზედ საგაკეთილან.

სის სანთელი ემართათ ზეგრათ, და ბატონმა მეფემ
ბოქალი მიბოძა, და მისი პირით გთხოვე და შენ
სახსუბრად მოინდომე, და რადგან ეკლესიას თავისი
ზეგარა სანთელი არ მოართვი ამისთვის ეკლესიისაგან
შესლად დაგაყენე, და შენ არ შეიგონე, არც შემო-
მეხვეწე და არც შენდობა ითხოვე და ამაში შედი
თვე გავიდა და ხლდგომას ნინო წმიდელი იოანე იყო
ჩემთან, და მძლავრებით შედი ჩემს ეკლესიაში, და
დეკანოზმა რომ დაგითხოვა, ლეკურით შეუტყვე და
კარში გამოადგებინე და იმ დღეს წირვა დათმობინე,
და მის შეილებს სიკუდილის დაპირდი, და შენგან
ეკლესიაც გატეხილი მაქუს, მღვდელთ მთავარიც
გალახულა და დეკანოზიც, და ბეგარაც წართმეული
მაქუს და ეს საქმეები მჭირს შენგან, ეს საქმე ნინო
წმიდელს წერილით დაემტკიცებინა, რომ მახობამ
სწორეთ ასე ქნაო: დეკანოზი მოძღვარი არის მახო-
ბასი, და შეჩვენებით თქუა სწორეთ ასე იყოვო ეს
საქმე; და ვგრეთვე პასარიონ მღვდელმა დამტკიცა,
და ამათან სხვა სამღვდლო კრებულოც მოვიდნენ და
ისინიც ასე მტკიცედ ემოწმნენ: და აწ ჩვენ ასე გა-
ვაჩინეთ, რადგან ორი მღვდელთ-მთავარი და მისი
მოძღვარი, და სხვათა სამღვდლო კრებული ესრეთ
ემოწმებინა და შეჩვენებით ამტკიცებენ. ღმასთან სხვა
სიტყვა დაური ყოველივე ტყუილი იქმნება. მღვ-
დელთ მთავრის შეურაცხების, და დეკანოზია და ეკ-
კლესიის წინა აღდგომობის, და კვალად ეკლესიაში
გახველით და ქადაგების გარდასწავლი ამას არ შეგ-
ძლებოდა, და ესეოდნის დანაშაულებისათვის შეგ-
მოკლეთ და ყველათ ხელათ უნდა მიეცეს მახობა
მთავარ ეპისკოპოსს, სახორციელო სამართალი ჩვენ

ამის მეტი ვერ შეეძლოთ, და სასულიეროთ თვით
განაწესონ: წულუკიძის წყალობას და მინაცემს გარ-
და: თავისის ყოფით მიეცეს მახობა მთავარ-ეპისკო-
პოსს: ოკტონბრის: კბ. ქრისტეს აქათ, **ჩღჟჟ** 0 0 0
0:—

მ. მეფე იმერეთა მეორე სოლომან დავითიანი
ვამტკიცებ. ნებითა ღვთისათა.

მეფეთა მეფე სოლომან.

მე წულუკიძე კაცია. ამა მათის უმაღლესობის
მეფის მღივან ბეგების განჩინებას ვამტკიცებ და თანა
მოწამე ვარ და ჯერ მიჩნს და მოჩილ ვარ ამა ზე-
მო წერილისა აღწერილისა.

(ბეჭედი წულუკიძისა.)

მ. ყოვლად სამღვდელო ქუთათელ მიტროპო-
ლიტი: დოსითეოს ვამტკიცებ წიგნსა ამას და ვინც
ეს გასტეხოს წმიდის სამებისაგან შეჩვენებულ იყოს
სულით და ხორცით:

(ბეჭედი)

მ. ყოვლად სამღვდლო გაენათელ მიტროპო-
ლიტი ეფთვიმი ვამტკიცებ წიგნსა ამას და ვინც
ეს გასტეხოს წმიდის სამებისაგან შეჩვენებული იყოს
სულით და ხორცით.

(ბეჭედი)

ყოვლად სამღვდლო ჯუმათელ მიტროპოლიტი
მაქსიმე ვამტკიცებ წიგნსა ამას და შევაჩვენებ ვითა-
რცა ეშმაკსა ამა წიგნისა გამტეხსა. 1)

(ბეჭედი)

1) ამდენი მიტროპოლიტების დამტკიცება უზენეს
კითხვის დიდს მნიშვნელობას. ეს გუჟარა დ. ფურცელა-
ძეს არ აქვს დაბეჭდილი.

ი მ კ ე ე თ ა .

1812 წ. თქვენ, ბატონს ჩემს ყოვლად სამღვდელს მთავარ ეპისკოპოსს ანტონის, ეს წიგნი მოგართვი მე თქვენმა მონამ გოგია ქუთათელაძემ. ასე ვითარისთვის, რომ შენი კაცის დავით ქუთათელაძის შვილი ვიყავ ნაბიჭვარი, და სამართლით თქვენი ვიყავი. მაგრამ წულუკიძეს ვახლდი და შემდგომათ მამა ჩემი და ბიძა სემი მიქელა უბედოთ გადავიდა და მერმეთ გვევდრე, და ჩემი თავი თქვენ და თქვენს ეკლესიას მოვეწადე და კვლად გვევდრე, მამი ჩემისა და ბიძი ჩემისა სულობის მოგებას და თქვენ წყალობა მიყავით და მიბოძეთ. და აწ მე ასე წიგნი მოგართვი რომ დღეის იქეთ ყოველივე, რათა ჩემი შეძლებით თქვენი და თქვენი ეკლესიის ერთგული და მოსამსახურე ვქმნე და არც თქვენ მეტი ბატონი მინდოდეს და რაც ბევრა მამაჩემს და ბიძაჩემს ემართა, და დავთარშიაც სწერია, არც ის დავიცა და მხიარულებით მოგართვათ. და თუ ამაში მატყუარად გამოვიჩნდე, როგორც ბატონის წინააღმდეგს ეკადრებოდეს, ისე შემრისხე და ჩემს ყოვლისაგან გამაყენე. არის ამისი მოწამე და გამრიგე დავითა წულუკიძის მოურავი, ბეოკანა წერცხელი, და თვით დავითის დტსტურით, და გამოგიგზავნით. გარიგდა ეს ჩემი საქმე, და მე მღვდელი მონაზონს ლორთქიფანიძეს დამიწერია. ქარონიკონს ჩქიბ (1812) ნოემბრის 11 (9)

2) ეს მთავარ ეპისკოპოსს ცნობილია ისტორიის ში. ნახე ჩემი შენიშვნა სონის გუჯრისა. იგი იყო ქუთათელად და შემდეგ დაინიშნა კათოლიკოსად (H. A. e. A. II, 2. 88).

ხ ა ხ უ ლ ი ს ა .

1739 წ. ძ. ნებითა ღეთისათა და შეწევნითა
წმიდისა ღეთისმშობლისათა ძლიერებითა, პატრიარქისა
და ცხოველსმყოფელისა ჯეარისათა, წმიდათა ზე-
ცისა ძალთა მთავარ ან გელოზთა და ყოველთა ზე-
ცისა ძალთათ წმიდისა წინასწარმეტყველისა და წინ
მორბედისა ნათლის მცემლისა იოანესითა და იოანე
ქალწულ მახარებელისათა და წმიდათა წინასწარმე-
ტყველთა, მოციქულთა, მღვდელთ მოძღვართა, მო-
წამეთა მამათა და ყოველთა ღეთისა სათნო ყოვლი-
თა წმიდათათა ამათ ყოველთა წმიდათა ზეცისა და
ქვეყნისათა ხორციელთა უხორცოთათა უზამდგომე-
ლოებითა ჩვენ ცვა ფარვით ღეთისათა მანდობილთა-
იესრან: დავითიან: სოლომონიან პანკრატიონმან მენ
ფეთ მეფემან ღეთისა მიერ ცხებულმან აღექსანდრემ
გვარე და მოგახსენე მცირე ესე შემოსაწირონ მენ
სასოსა სიქაღლოს მცველსა და მფარველსა, განმა-
ძლიერებელსა, აღმამალღებელსა და მტკიცედ დამამ-
ყარებელსა ჩემსა ხახულისა და გელათისა წმიდასა
ღეთის მშობელსა უდროობათ გამონაწირი ჭიჭინაძე
და მეტის შვილების მამული ბევრს არგო შეფლებს და-
ეპყრათ და აწ ეს ჭიჭინაძენი ჩვენ შემოგვეხვიენენ
აფდექით და მაგიერი ჩვენ მიხდა სანაცლოდ მივეციით
და ეს ჭიჭინაძენის მამულნი ისევ წმიდა ხახულისა
ღეთის მშობელს მიუძღვანეთ და შეეწირეთ და მაფა-
სავე მემკვიდრე მებატრონეთ მოვეციით ჭიჭინაძე და
მეტის შვილებსა ბევრსა ხუცესს თუ ერისგანსა შეი-
წირე მენ ყოველად პატრიარქსა ხახულისა ღეთის მშო-
ბელო და ნაცვალ გვაშე აქაცა და მერმესაც მას
საუკუნესა ამინ გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან

ხახულისა ღეთის მშობლის სამსახურში - და ჩვენს ერთგულებაში არ მოგეშალოს არცა ჩვენგან და არცა შემდგომთა ჩვენთა მეფეთა და მეპატრონეთაგან დაიწერა ჩვენისა გარდასულისა ამ ცხრამეტს იენისის ოთხსა მას აქე ათას შეიღას ოცლა ცხრამეტსა.

ჩაწერილ არს კომიტეტსა შინა საეკლესიოსა ჩუღვ წელსა № 137 1).

ბ ა ნ ა თ ი

1797 წ. მ. 4) შენ დიდებულოდ ედოთუალო და კათა მოზამაოგაენათისა და ხახულისა ღეთის მშობელიო, ჩვენ ცვა ფარვათა შინთა მინდობილმან და მსასოებელმა. სადიდებლოად იმერეთა მეფემან მეფეთამან მექან არჩილისამან მეორემან სოლომან დაგითიანმა ესე მცირე და მწელილებრივ შეწირულობის წიგნი მოგართფით ესრეთ და ესე. ვითარად რომ. პირველად თქვენს. შეწირულს. აღგიღებდ. მანდივარს. და თუა მხეიძე დასახლებულიყო და მას მერმეთ კურთხეული ბიძა ჩემი კათოლიკოზი იოსებ დასდიეებოდა. და იმ. მხეიძეს. იმ აღგიღ მამულზედა. კათოლიკოზის იოსებისთვის ხაჩხედ შამოფიციან. რომ დენიმე კაციო და ამ ფიცს ეწია ამოწყვეტილიყენენ და რომელიმე კი-

შენიშვნა. 1) თუ ეს ალექსანდრე მეხუთეა, რომელიც 1730 წ. გარდაიცვალა ჩვენი ისტორიის ცნობით, მაშინ აქ დასმული თარიღი (1739) შეცდომაა. თუ ალექსანდრე სოლომან II-ის არის მოხსენებული ეს შეუძლებელია, რადგან ეს უკანასკნელი ალექსანდრე დაიბადა 1760 წ. ოცდაცხრამეტას მაგერად, აქნება ოცდაცხრა უნდა იკითხებოდეს, მაშინ ალექსანდრე მე- V აქნება.

შენიშ. 2) დ. ფურცელამეს არ აქვს დაბეჭდილი ეს გუჯარბი.

დევ მორჩენილიყენენ. მოვიდა წინამძღვარი მხეიძე
მოსე. შამოგვეხვეწა. და რომელსაც. ეს წერილი
აქხადებს. ყოველივე. ისრე მორე. მოგვახსენა. და
გამოგვიტყდა გავსინჯეთ. იმ. ადგილზედ. ველარ ავეა-
რეთ. თავისი გლეხის ბეგარათ. ხახულისა ღეთი-
მშობლისათვის ძინაქონათ. და ვერც. ის. მოვშა-
ლეთ. და ახლა. იმ. მხეიძიანთ. შამოგვიწირავს. მღე-
ღელი. მხეიძე. მხეიძე იოანე. და მისი. ბიძაშვილი
თავისი ცოლშვილით თავისი სახლკარით. ადგილ-
მამულით თავისი. ყმით და რასიც მქონებელი. იყონ.
უკლისათ. სრულებით თქვენთვის. შამოგვიწირავს
თქვენ და. თქვენს ეკლესიაზედ მდგომს. გაენათელს.
გმსახურებდენ. მის. გლეხს. რომელიც თქვენი (შე-
წარ) შესაწირი ემართოს. თქვენ. მოგართმევდეს. და
სამსახურით, თავის ბატონს. მხეიძეს. ემსახურებოდეს
შეიწირე. და ნაცვლად გვაგე მადლი და მეოხ მექმენ.
აქა. და მას მერმესა აწდამი უკვე. ეს. მხეიძე. ყო-
ველს. აღდგომას. და ამალლებას. ჩვენთვის. აწირვი-
ნებდეს. ჩვენთვის განსაძლიერებელად წარსამართებ-
ლად. და სული საოხად. და უკეთუ ვინმემძღაფრე-
ბით. რისხვითა. შენით. და ამოუწყვიტეს საყვარელ-
ნი და სასურველნი. და მას. რისმხვა. ღეთისა მიერი
და სახლსა მისსა და შეილთა მისთა და იყვენ წყე-
ულ. აქა. და მის მერმესა. ხოლო დამამტკიცებელნი
და დამბეჭდელნი ამინი. კურთხეული იყენენ. სუ-
ლითა ღეთისათა. ამინ. ბრძანებისა. ამის. ჩვენისა გა-
მრიგედ და მწამდე წულუკიძე. გიარგი. ჭიჭინაძე.
ნიკოლაოზ. აღიწერ. ხელი ია. მეფის. კარის მღვდლის.
გრიგოლაშვილის იესესითა ქრისტეს აქეთ: ჩლშხ. მარტს 8

გ ე ლ ა თ ი ს .

1776 წ. ქ. ჩემი ღწა დღე და ღამე ეს იყო რომ რათგან გელათს დიაცენათ ვეკურთხე მღვდლად ვეკურთხე და მღვდელმთავართ რაც რამე ყოველივე გელათისთინ მინდოდა და კიდევ შემინირავს რომ რაც გალაფანი შემოვავლე ის დახურვა მინდოდა. აღისუბანი თხილთაწყარო ღიბრადეები დაეიხენი დიად დიდი ხნის დაკარგული და შემინირავს ქუმბურნიძენი ერთობით ყველა დიდის ცდით და თეთრით მიყიღია ყველა მუხურას კიდევ ოკრიბას გენეტაძენი. რაჭას კვაშხითი და საწულიკიძო დიად მრავალით ქამიღამ დაკარგული ამოვიყვანე რომელოც ჩენს დავთარში ეწერა ჯვარისას და კვაშხიეთის გლები და მამულ ადგილი ყველა ამოვიღე ჩუნეში და უძღლოური ორივე საფიცრით გაცემული იყო და ამოვიყვანე სრულეებით ჩემი სარჯელით. რონს სულაქველიძენი სამი გლები დაკარგული იყო და ამოვიყვანე. კორიშს გლებები ამოვიყვანე. ამას გარდა საცა იყო დაბნეული ან გლები ან მამულ ადგილი იყო და შევიტყვე წიგნით ყველა ამოვიღე ზოგი თეთრით და ზოგი ცდით და სარჯლით. გაღმა საერისთოში ორი გლები ჯანელიძეები ამოვიყვანე: ქუტირს საკანდელაკო კაცები დაკარგული იყო და ამოვიყვანე და მის პატრონს მივეცი და საგელათოთ გაეხადე ისევე. ამას გარდა ვაჭრები ორი ურია მოშა და მისი ძმები მოძღვარბ კიდევ ქუთაისიღამ გამოვიყვანე მათი ცოლშვილით და გელათს შევწირე დავითა და მოშაკა მეფე სოლომანმა შესწირა. ისრაელა და ამისი ცოლშვილი იაშვილმა მთავარ ეპისკოპოსმა მაქსიმემ შესწირა გელათს. ბაბალია მისი

კოლშვილით—აბრაჰამი და მისი ძმა მათის კოლშვილით. ყეზერა და მისი კოლშვილი. ხანანია და მისი ძმა მათის კოლშვილით. კოციკა და ორი მისი ძმა მათის კოლშვილით. შამოელა და მისი შვილი ახალციხელი კაცო კოლშვილით. წითელი დავითია ურია მის ძმა და მათი კოლი: ესენი ყველა სიყმაწვილიდამ დაინსენი და ამოვიყვანე და გელათს შევწირე. სიძე პატარა ურია ობოლი კიდევ გელათს შევწირე, და მისი ძმა და მათი კოლშვილი. მეორე შალომია (ღ) და დიაკონი მათის კოლშვილით საგელათო ამოვიყვანე და გელათს შევწირე. ქუთაისადამ გამოყვანილი დავითელა სომეხი ელისბარაშვილი და მისი კოლშვილი. ორი გლეხი თეოდორეძე. ჯინჭველაშვილები ორი ძმა მათის კოლშვილით. თანდარეშვილა გვორგელა, დავითელა პაპაშვილი მესხისა და ავალბანისაგან დაეხსენი. მიქელიძა ლოპიძის სახლისშვილი. თეოდორე კალატოზი. წვერიანაშვილი ორი ძმა ნიშნიძენი. ქაიხოსრო შამედისშვილი. კანკაძე და თუნია. კვირია (კვლია) კლიაშვილი ნაყიდი ნიკიპსგან დაეხსენი. დავითელა ქვარიანი. ¹⁾ მღებარი გორდუზაშვილი და ბერიკელა და ჰეტრია გორდუზას ძმა სიმონ გულაშვილი ჩხარის ნამოსახლი—და კიდევ სიმონ გულაშვილი შერაცს შვილები ესენი საყდრის იყვნენ და ახალციხრდამ მოგრყვანე. გიორგი ინაკავეძე და მისი კოლშვილი ოთხმოც ფლურათ ვიყიდე. მეფე ალექსანდრეს შეწირული გიორგი ელიაშვილი იყო და მერმე კრდევ გაუჭირდა და თეთრით

შენაშენს. ¹⁾ უმკბას გასყიდ გამოსყიდვა კატედა ინსტაბა ჰმ გუგუაშვი, რამეელიც კეგუთუნას დიდი სოლომონ მეფეს დედას.

მე დაეხსენი. მისი ძმისწულები შეწირული იყო და გაუჭირდა და კიდევ მე დაეხსენი თეთრით. ვარლანეიშვილი ოტიელა, ჯოხიები ორი მოსახლე ხუცისი და მისი ძმა ორივე ქარათხაძემა თარაძისშვილისაგან ვიყიდე და გელათს შევეწირე აქიმიშვილები ორი ას მარჩილათ ვიყიდე: გიორგელა მურთადის ძმა ოცდახუთ მარჩილათ ვიყიდე. გიორგი ბერძნისშვილები ოთხას სამოც მარჩილათ ვიყიდე ამირან მესხისაგან ესენი ყველა გელათისთვინ შემიწირავს და ვინც ეს ჩემი ნაღვაწი და მოყვანილი გელის ეკლესიას გამოსწიროს შეჩვენებულა (იყვეს) იყოს ამინ:.

დაიწირა ქორონიკონს ქრისტეს აქეთ ათას შეიდას სამოცდა თექვსმეტს და თვესა მანის ცხრას:.

ნაკონწმანდა.

მე - XIX საუკ. ლ: კაცო: ლეთისაო: და სარწმუნო განმგეო და მწეო: ქრისტეს საიდუმლოთაო: და საუნჯეო: მადლოთა მათ. სულისა წმინდისათაო: და მნათობო ყოელისა: სოფლისო: ქებულო: მღვდელთ: მთავართა: შორის. მქადაგებელო ყოელად წმიდისა: სამებისაო: რომლისა: სახელები. სასწაულთა. ურიცხვთა განითქვა: ყოველთა ცის კიდეთა: დიდებულო: მღვდელთ. მთავარო წმიდაო ნიკოლოზ ჩვენ ცვა ფარვათა. შენთა. მინდობილმან და მსასოებელმან: უდიდებულესმან: და უაღმატებულესმან: ყოელისა. საიმკრეთოსა: დედუფაღა: დედუფაღმან: დადანას ასუღმან: მარამ: ვინებე: და გულს: მოდგინე: მსახურება: წმინდისა ტაძრისა: შენისა:

სახელსა შენსა ზედა აღშენებულისა: ნიკოლოზს: წმინდა: და შემოგწირე ჩვენთვის სათავისათრთ. დადებული წყლოუკიდის: ძე კაცია თავისის: საცხოვრებელით: ¹⁾ ანუ: რომელიცა: ჩვენსა: უწინარეს: მეფეთა: და დედოფალთაგან წყალობად: უბოძებია: და ანუ ჩვენ შერ: და ანუ თავისი. შრომითა უღწვია და უყიდნია: ადგილი და მამული და ყოველივე მონაგები, მისი სასახლე: საფლავ სამარხი: ტყე: და მინდორი: თავისის წყლით. და საწისქვილოთი: საძებრითი: და უძებრით. სამართლიანის საზღვრით: და ყმანიცა მისნი: სხვაკას: კვირიაკეს. შვილი. რამაზიკა მისი. ძმა გიგილა: და მისი ბიძაშვილი კვირია. მიჩანა და სვიმონა ბედელაძე. ოთიკა: მისი ძმა დავითიკი: და მეჭყვეს შვილები: გიგუნა და ნასხუნა: ხიმშს: შოშაკას შვილი კაცია გოგსიაშვილი დათითიკას შვილები თავისის. ცოლშვილით სახლკარით: ადგილ მამულით, ტყით. ველით სათიბით: საყაანით: საფლავ სამარხით: საწისქვილოთი: და ყოველით მათით. საცხოვრებელით. ზინაც მქანებელნი არიან. საძებრით და უძებრით სამართლიანის საზღვრით მათთანა ვენახი უფლისაშვილის სეული და სხვაცა ყოველივე: რომელიცა ხელითა თვისითა მოუგია ვითარცა. დავთარიცა მისი აცხადებს: ესრეთ და ესე ვითარად რომელ: დიდთა ჭირთა. და განსაცდელთა. შინა აღთქმა. აღეთქვა შეითვის. წმიდარ ღვთისაო: ნიკოლოზ და ვითარცა შემძლებელ: იყავ ეგრეთ გეხსნა კაცი იგი განსაცდელისა მისგან: და ვინათგან უშვილო იყო და და ინება ძისა: საცხოვრებელისა

1) ამ საუკუნის დამდეგში კიდეც სწორადან კვლევისას უძებნ.

თვისისა და თვისისა შეწირვა ეკლესისა შენისა
საქეთ. მყოფელი ყოვლად. სამღვდელთა: ნიკოლოზ
წმიდელ: არხივისკობოსი: სოფრონიოს: და ვისმი-
ნეთ ვედრება მისი და ჩვენცა ქეშმარიტითა დაეთრი-
თა: დაუშტკიცეთ წმიდასა ეკლესიასა შენსა: რო-
მელნიცა. აღწერილ არიან: წიგნსა ამას შეიწირე:
და მოიქნინმწვლილე: წმიდაჲ მღვდელთ მთავარო
ნიკოლოზ მცირე ძღვენი: ვითარცა შეიწირა შენმიერ
ქადაგებულმან მაცხოვარმან ორნი იგი მწვლილნი
და ნაცვლად გვაგე მადლი მფარველობისა შენისა
მრჩომთაშას: ცხოვრებათა ჩვენთა ხოლო: უკეთუ
ენშე ინებოს მამრმან ანუ მღვდრმან დიდმან ანუ
მცირემან ანუ ჩვენსა შემდგომან ღვდუფალმან შლად
წერილისა ამის და ესე ჩვენ მიერ შეწირული მიმ-
ძლავრს ეკლესიასა შენსა: ყაყ მრს შურის მეძიე-
ბელ: ქრისტეს: ძესოს: წინაშე დღესა მასა საში-
ნელსა. მართალ მსაჯულო მისისა ოდეს მოვიდეს
განსჯად აღამიანთა და ამასცა სოფელსა შერისხენ
დაუხვთქენ ძლიერად კვერთხითა: მღვდელთ მხაფ-
რობისა შენისათა თაესა მისა: და წარმოაგდებინენ:
ორთაუე თვალთა გუგანი: და ამოუწყვიდნენ ყო-
ველნი საწადნი და საყვარელნი: ხოლო ქვეყანასა
მისა ნუმცა მიეცეს ცვარი ზეცით რათა არ მოსცეს
სიპოხე საზრდელად: არამედ განიკაფოს შიმშილითა
შვილნი და სახლეულნი მისნი კვალად საზრდელ
სასმელი მისი იქცეს გველად: საშალად: და სისზლად
ძღარბისად ყოველსად. იყავნ წყევასა და შეჩვენებასა
თანამდებ ათ ორთა მოციქულთასა შვიდთა კრება-
თასა და ოთხთა მსოფლიოთ: პატრიახთასა ხოლო,
დამამტკიცებელნი და მქიშრედ დამბეჭვდელნი ამის.

ნი: იყავნ კურთხეულ კურთხევა ვით აბრამითითა
ამინ. აწ იქმენ ამა წერილისა მ.აწამე: ბიძა ჩემი
წულუყიდე გიორგი: მოძღვარი ჩვენი მღუღელი იშხ-
ნელი ნიკოლოზ ქილეთითა ერთ უხუცესა ჩვენი
ნიჟარაძე ზურაბ აღიწერა ხელითა იშხნელის გრიგო-
ლისათა. ქარონიკონს ჩ:ჟ:ზ: ოკდომბერს (ბ) ამა
მიზეზისათვის ყოველს მარიაშობას ნიკოლოზს წმინდას
ეკლესის მასაუდრე ნიკოლოას წმინდელა ვინც იქ-
ნას საუკუნოდ ჩვენი მწირველი იქმნას თავისის კრე-
ბულით რომლის ხელშიდაც გამოეშალოს ჩვენის
ცოდვის მაგიერ განიკითხოს სიცოცხლეში ცოცხ-
ლისთვის და მემრე მიცვალებულისათვის საუკუნოდ.

ჩვენ ყოვლად უსამღედლოვს ქუთათელ მიტ-
რამბაღიტი დასათუას ვამტკიცებ სიგელს ამას ვინ-
ცავინ შლად ხელჰყოს ვწყევ და შევაჩვენებ ზეგარ-
დმოისა მადლისა და მათ მაგიერად ჩვენდა მოცე-
მულთა ხემწიფებად.

ჩვენ თაყადნი და მდივან ბეგნი იმერეთისანი ჩი-
ჯავაძე ვახუშტი, ჩხეიძე როსტომ, აბაშიძე როსტომ,
ლორთქიფანიძე ოტია, ამა ჩვენისა დედუფლისა და-
დიანის ასულისა მარიაშობის მიერ მოცემულის სიგელს
ვმოწმობთ დავასვამ ბეჭედსა ჩვენსა.

შენაშენსა. ამ საუკუნის დამდეგს ქუთათელად იუ-
დასათუას. ექსარხოს თეოფილაკტეს დაუხვდა იგი
ქუთაისში ამერეთის სამღკდელოებით. დედოფალთ დე-
დაფალი მარიაშობ იუდა მეუღლე სოლომონ მე-II. იგი
იუდა ქალი კაცია დადიანისა. † 1841 წ. ბეტეკბურჯში.

1814 ქ. მკა შვიდ წილ უძღრველო, მხნე მხედარო უფლისაო, და მოწამეთა მთავარო წმიდაო ბიორგი ხონისაო ჩვენ ღვთისა მიერ აღმატებულმან დიდებულმან თავადმან წულუკიძემ სვიმონმან ბერას ძემ და კვალად პირმშომან ძემან ჩემმან ბერმან ტაძ სხვათა ძე და ჩემთა ერთობით, ვინებეთ და ვიკულის მოდგინეთ მკირელი რაიმე მსახურება წმიდისა და ცათა მობაძავისა ტაძრისა შენისა ესრეთ რომ ადამიკა მუთათელაძე პირველად თქვენის ეკლესიის ყმა ყოფილიყო. და ბატონს დიდს მეფეს სოლომონს აღექა სანდრესო ძეს მამის ჩემის ბერის წულუკიძასათვის ებოძა თავის ადგილ მამულით და გლეხით და კიდევ ყვანდა და შემდგომთ ვამთა ვითარებისაგან ის ადამიკაცი გარდაიცვალა და მერმეთ დიდის სენისაგან მისი შვილელი ყველა დაიხოცა ერთი ორმა მღვდელის მეტი. მას მერმეთ იწება მისმა ყოვლად სამღებ დელოებამ უფალმა მთავარ-ეფისკოპოსმა ანტონიმ და ეს მღვდელი და მისი მამის სეულითა ვედრებით გეთხოვა თავის ეკლესიისა თავის და ჩვენ ნება დავრთვეით და შემოავწირეთ ეს ორმა მღვდელი თავისთ შვილებით და თავის მამის სეული სრულიად ადგილმამულით და ყმით და მათი ადგილ მამულით თვენიერ ამ ერთის კაცის ივანია ღვინცაგის მეტის და მისი მომავლის მეტით სრულიად ეს ხემოწერილ შეწირულმა ხელმეფულად შენის ეკლესიისათვის განმისაკუთრებია. შეიწირე წმიდაო დიდო მოწამეო ბიორგი და ნაცვლად ამისა გვამე მადლი შენი დამრჩომი ცხოვრება ჩვენი კეთილად წარმართე და დაგვიფარე ყოველთა განსაცდელთაგან მეუღლით ძით და ასულით. ამისდა ნაცვლად ყოველს წელს ამაღ-

ღების დღესასწაულზედ თქვენის ეკლესიის კრებულ-
 ნი დუკანოზი და ჯვარის მტვირთვლები ეამს გვი-
 წირვიდნ და მოგვიხსენებდენ და რომცა ებისკოპოსი
 სწირავდეს ისიც ნაწილს დაგვიდებდეს ან ვინც და
 რამანც ძემან კაცსამან მუჟემან ანუ დედუფალმან
 უფლის წულმან ანთალიგოსმან თავადმან აზნაურმან
 დიდმან ანუ მცირემან სხმდედლომან ანუ საერომან.
 წიგნისა ამას შლად ხელყოს და შეწირულებისა ამის
 მოსასპობად ისიც შეიშლების სჯული ძირისტიანობი-
 სიგან მასამც რისხავს დაუსაბამო ღმერთი და ყო-
 ელნი მისნი წმინდანი ხორციელნი და უხორციონი
 წყეულ კრულ და შეჩვენებულ იყოს წმინდის სამე-
 ბისაგან ათგორჯ მატკიქულთაგან, შევდთა კრებათა-
 გან ოჯხთა პატრიარქთაგან და სრულიად აღმკესე-
 ლეთის ეკლესიისაგან ხოლო დამატკიქებულნი ამის-
 ნი აკურთხენეს უფალმა კურთხევითა მით მბრამ
 ისაც და იკობისითაც და კაცთაგან ოჯრის დმისი მო-
 წამე წულუკიძე სენია, ხონის მოურავი წერეთელი
 შარსადან, სარდალი ძაიხოსრო (†) და ესრეთ ბექა
 დითა ჩემითა ვამტკიცებ წერილსა ამას. და ბატონის

1) გვარად წერეთელი უნდა იყოს. ნახე გუგაძე
 მზაკალმალისა.

შენი მ. აქვს ორბიწი დამტკიცებას კხუდავთ, წა-
 გორც აღმოსავლეთ საქართველოშია და ფურცელაძეს
 ეს გუგაძი ან აქვს დაბეჭდილი. აქ მოხსენებული მიწ
 ტომბოლიტი დასითქოს ცნობილია ესტორიაში. მან
 და ექვსმა სხვა ეფესოპოსმა მისცეს ნება ჯგრისწერისა
 დაგით, აწილ მეფის შეიღს (ძმა სოლომონ მეფისა)
 როცა იგი 16 წლისა იყო, თუმცა საეკლესიო კანო-
 ნები ამას უკრძალავდენ. ამ ექვს ეფესოპოსთა შიგნ-
 ში ერის ანტონ არსიუმისეპოსოზიც.

მეფე სოლომონის წყალობის წგნიც მომიტოპევი
თქვენის ტაძრისათენ. დაიწერა წელთა უფლისათა:
ჩჰიღ დეკემბრის: ია. და ხონის დეკანოზის ძემ
მღვდელ მონაზონს ან ჯვარის მტვირთველს მასილს
დამიწერია და მოწამეც ვარ წერილის ამის:—

ჰ. ჩვენ ყოელად სამღვდლო ქუთათელ მიტ
რამაღიბა დღასათუას. ვამტვიცებთ წერილსა ამას,
და შემშლელსა და გამტებსა ამ წერილისასა ვსწვევთ
და შევაჩვენებთ ჩვენდა მოცემულითა ხელმწი
ფებითა.

ჰ: ჩვენ ყოელად სამღვდლო მთავარაგვისკოპოსს
ან ტონი. მის მაღალ უბრწყინვალეობის წულუკი
ძის სვიმონის ბერის ძეს შეწარულობის წერილსა ამას
ვამტვიცებთ. და შემშლელსა ამისსა ვსწვევთ და შე
ვაჩვენებთ. ზეგარდამო ჩვენდა მოცემულითა ხელმწი
ფებითა. და ჩემის ეკლესის დეკანოზი და ჯვარის
მტვირთველი ბრატსა ქვეშე იყვენ. თუმც არა აღსა
რულონ ყოველწელ ამალღობას თქვენთვის წირვაც
და მოხსენება: წელთა: ჩჰიღ: დეკემბრის: ძთ.

ქ უ თ ა ფ ი ს ა .

1795 წ. ჰი შენ ზენაისა დედოფალი ცათა
და უფრცველესი სპყდარო მეუფისაო აღვილო წმინ
დო ღრუბელო ნათლისაო კვერთხო მოსიანო კიბეო
ქვეყნით ცად აღეწილო რომელსა ზედაო დანსა
ყდრაო თა სწორმან მამისა და სულისამან სიტყვამან
მამისამან და შენგან უთესლოდ ხორცთ შესხმითა
ალიყვანა ბუნება ჩვენი და დასება მარჯვენით მამისა
ამისთვის მეცა მინლობილი და ყოვლითა აზრითა ჩე

მითა უნდამი სასოებასა დაძღებრ სჭულიად იმერეთა მეფეთ მეფე მერე ღავითიანი. სოლომან და ერთ ხორცი ჩემი ღადიანის ასული დედუფალთ დედუფალი. მარიაჲ ყოვლითა სურვილათა და სასოებისა დადებითა აღვიმსთობ უნდამი და შევედრები ძლიერსა და უძლურსა შეწენასა შენსა მუთაფსა ღეთის მშობელთა და გაკადრებ წელიებსაჲ ამას შესაწირავსა ესრეთ. რომ მრავლის ჟამიდგან სოფლისა შუოთთა და მიმოკეთებათაგან ჯვარისას თქვენი შეწირულნი გლეხნი და მამულნი გამოეხვით და შიფიანთ დაეპყრათ და ეკლესისა თქვენისათვის სახმარად არა რაი იყოღეს ვიიქმე შეწენითა შენითა ღეთის მშობელთა მეფედ და დავი პარტახტი სამეფოჲ მოიწია წინაშე ჩვენსა წინაჲ პატროსა და საეანედ სულისა წმიდისა განკუთენილი ყოვლად სამღვდელთა მუდათელ მიტროპოლიტი ღოხითეოს და ბირველთა მეფეთა მიერ აღწერილ გუჯარ მოიღოს მეფეებბსა ჩვენისა წინაშე ეიხილეთ ამ გლეხებისა თქვენისა ეკლესისა შეწირვას ცხად ყოფდა და ის გლეხნი და მამულნი შიფიანთ გამოვართვით და თქვენის წმიდის ტაძრისათვის დაეადევით შემდგომად ჟამისა მის ესცანთ იმ შიფიანებს თავის შესაფარავი და სარჩო გზა ჯრსად ეპოვებოდა მრავალთა მწუხარებათა შინა იყენენ და ის ყოფიანები რომელიც ჯვარისას მამული გლეხნი ყავსთ სამართლიანის საზღვრით წმიდასა ტაძარსა შენსა შეესწირეთ შიფიანის მის ზვალის შვილი შიფიანი დავით შიფიან იესე შიფიანი ბიორგი ბუჭუა შიფიანი შვილი შიფიანი შაქუჩა და ბუჭუა შიფიანი შარემოზ შიფიანის ბაკიხას შვილი სიმონ ამათი შეწირულობა ესრეთ განგვიწესებია, რომელიც შენის წმიდის ეკლე-

სიის შეწირულს მამულს იხმარდენ ჯარისას, ისინი
შენის წმიდის ტაძრისათვის შემიწირავს და რომელთაც
სხვათა ადგილთა განთვისებით დასდგენი სამეფო სამ-
სახურებსა შენსა იყენენ. შემდგომად ამის ეს ზედა
აღწერილი: შიფანებრ თაეისის ცოლშვილით თაეისის
ადგილ მამულით თაეისის ნაკლებით გლახებით ჯვა-
რისას რაც ქამისად პაპის სეულნი გლახნი ან მამუ-
ლი აქესთ იძიანათ თქვენის წმიდის ტაძრისათვის შე-
მიწირავს შეიწერე შენ ზეცათა და ქვეყანისა დედუ-
ფალო და ნაცულად მაგი მადლი მფარველობისა შე-
ნისა აქასა დაძუნაისა მას საუკუნესა. აწითგან წარ-
ღმანთეიც და რომელთა მეტ მეფედა ანუ დედუ-
ფალოთა უფლისწულთა თეადთა ანუ აზნაურთა სიგ-
ლისა ამის შლად და დარღვევად ხელს ჰყოს შერის-
ხენ შენ დედუფალო კვერთხითა დედუფლებისა შე-
ნისათა და წარმოადგებინენ ორნივე გუგანი თეალოთა
მისთანნი ხოლო დამამტკიცებელნი და მჭიშრედ დამ-
ბეჭედელნი ამინნი, აკურთხენ განამტკიცენ კეთილ
შვილიერებთა და ყოვლითა საქმითა კეთილითა ამა
წერილის მოწამე საალოთ უხუცესი წერეთელი ზურაბ
წულუყიძე ბიორგი და სხვანი ერთობით კარისა ჩე-
მისა დიდებულნი დარბაზის ერნი აღიწერა ყოვლითა
ჭიკინაძის ნიკოლოზისათა წელთა უფლისათა ჩქმ
(მაისს ბ. ბეჭედი: მეფე სოლომონისა.

სოლომონ (ხუცურად) I).

შენი შ. სოლომონ I + 1782. სოლომონ მე-
II გაკდაცვალა ტკაპეზონდში.

მანგაძე მანგაძე. მთავარი...
1809 წ. ქა. წყალბითა თვით ყოველად არსი-
სა სამებისათა უფროდ მელობობა მვიდ წელს უძ-
ლეველსა მხედართ მძაწამის ძლევა მოსილის ბრ-
ოზგისათა შეენ მეფე ყოველისა იმერეთისა იესათა
დავითით სოლომონ ბუნ ბაგრატიონი მეფე მეორე
სოლომონ, და თანჳ ერთ ხორცი ჩენი დედუფალი
დადიანის ასული მარიაჲ აღვიძვრით სულიერითა
სასოცობითა და განრყენილის საქმეთაგან დაგლახა კე-
ბულის წმიდის ბიორგის ეკკლესისათვის ვან ვაჩინებთ
სამარლო ზრუნვასა აღსაშენებლად იმის ტაძრისა
რომელისა არს უკანონოებისაგამო დაგლახა კებულო
(ზედ წოდებულ მრავალ ძალბ). და ჩვენ იძულებული
მეფეებრებისა მოხარისხეობითა დაჲსწერთ წერილსა
ამას ეკკლესიისთვის ესრედ: ვინაიღვან წმიდა ეკკლესია
ესე იყო ვამთა ვითარებსაგან უწინამძღვრო და
მეგრე ჩვენ ვბრუნეთ, რა განგვეწესნა მასა ზედა
წინამძღვარი და დავადგინეთცა მაგრა უთანხმოებამან
ხალხისამან და უმეცრებამან უძვირესი და უშრეტესი
მფოთი აღძრან ვამსა მას და ჩვენ ვბრძოლავყენეთ წი-
ნამძღვარი იგი და მწკეთილად არა დაუტყვევებრუნ-
ვა მას ეკკლესისათვის და ეკკლესია ესე მრავალ ძა-
ლისა სახელც ზედა წმიდის ბიორგისასა აღშენებუ-
ლი თავისის ყმით, რომელიც იყო პირველ საერისთო
და მერმე სამეფო მივეცით ძმასა ჩვენსა ყოველად
სამღვდელო მიტროპოლიტს დავითს (გვართ წერე-
თელს) რადგან ებარა უჭის მონასტერი მისგამო ესე-
ცა ვარწმუნეთ ყოველა კაცთაგან უცილოდ და ყო-
ველთა წერილთაგან უწინამძღვროდ დაჲსდებთ ვალ-

საი ამას რომელ ამკობდეს ყოვლითურთ ეკკლესიასა
ამას და შეაჩევედეს ხალხთა სიტკბოებით ყოვლად
სამღვდელთა ესე მსახურებასა ამის ეკკლესიასა, რათა
არა იქმნას აღძვრა ბოროტი ხალხისა შორის უძვირეს
პირველისა, და თავისის საკუთრის სოფლით, რომე-
ლიც არა უჭირავს წერეთელთ ნაწილი მრავალ ძის
სოფლისა და ანუ სხვათა აზნაურთა ვაძლევეთ ყო-
ველთაგან უწინაღმდგომოდ ვითარცა მას სოფელს
ეგრეთვე გლეხთა რომელიცა სხვასა სოფელსა შინა
არს მის ეკკლესიასა საუკუნოდ საწინამძღვროდ გვი-
ბოძებთან ამის ყოვლად სამღვდელთათვის და ვინცა
გამსწრდეს ამა წერილთა დამარღვეველი იყოს წყეულ
კრულს და შეჩვენებულ სამწრადისოდ წმიდის სამგბი-
საგან ათ-ორთა მოციქულთაგან შეიღთა წმიდათა
კრებათგან და ყოველთა წმიდათა ღვთისაგან: ხო-
ლო დამამტკიცებელნი სასმელნი ამისნა აკურთხენ-
უფალმან არიან ამა წერილისა მოწამენი თავადნი
ჩვენნი საღთსუცესნი წერეთელი ზურაბა, სარდალ
წერეთელი ქაიხოსრო ¹⁾, მეღვინეთ უზუცესი სვიმონ
და სხვანი ერთობით ჯარისა ჩვენისა გამგენი აღიწე-
რა წერილი ზესე ხელითა გრგოლ წერეთელ საღთ-
სუცის ძისათა ქობინიკონს აქეთ ჩუთ დევმ-
ბრის თთვეს ქდ. ²⁾

1) ეს ქაიხოსრო იხსენება აგრეთვე ხონის გუჯარში.

შ ე ნ ი შ ვ ნ შ ¹⁾ მრავალძალი სძევს ჩაქაში. ზარის
წულიც ასირას. წმ. გიორგის ეკკლესიაში იხსენება ხმალი, შე-
წირული I შაჰაბაზის შიერ. (Бакрадзе. Кавказъ въ па-
мятникахъ христіанства, გვ. 104). მე გადამოცეს ზედ-
წარწერა მრავალ-ძალის ეკკლესიისა, მაგრამ იგი არ არის
სრული და არ შეგვიძლიან ვსთქვათ. ვის ეკუთვნის. აი ეს
ზედწარწერები: «ქ. წმ. გიორგი მრავალ ძალო შეიწყალე მონა
შენი და უღირსი, წინაშე ღვთისა ქველ ექმენ, დღესა მას სას-
ჯელისასა მეოხე შენსა გიორგის». შეიძლება ეს ის გიორგი
ფალავანდიშვილი იყოს, რომელიც ამოიკითხა ბროსენამ ქვაზედ.

მე ასულო შეენიერო იოვაცხმის წაყოზო, სი
ტუბოვითა აღსავსეო, ანნას რტოვო გარდაფენილო,
სოლომონის ვენახო, ქაო მეწამულო, დილის ყვა-
ვილო დაბადებულთა, სურნელ მყოფელო, იესეს
კვერთხო, დიდებითა აყვავებულო, იუდას ბრახანო,
ყოფელთა დაბადებულთა სამკაულო, ისკობის კიბეო
ზეცად ზღმართებულო, ისაკის ვარდო უბიწოებით
აღყვავებულო, აბრაჰამის კვერთხო დიდებით აღმო-
ფრჩხენილო სემის ¹⁾ დასაბამო, ნათესაეთა მშვიდო-
ბიანოეს სულისა სამოსელო, მესას ნათელო და
მწუხარებისა უჩინო მყოფელო, ადამის სამოთხეო,
პირმეტყველო, ლეთისა მამისა მხოლოსა წინაშე გა-
მოჩრჩეულო და ძისა მხოლოსა პირველო საუაყენეთა
მამისაგან დედად ქალწულობით უთესლოთ მშობე-
ლად განწესებულო და სულისა წმიდისა ტაძარო სა-
მეგობრწა წმიდისა (კობისა მომატყუებელო, რომელმან
ერთსა სამეგობისაგან შეეწყნარე და უაღრესო ყოფელ-
თა ბუნებათა ჰმევე ძე მხოლოდ შობილი ულმობე-
ლად და უხრწნელად. შენ გარდამოიყვანე ქვეყნად
ღმერთი და აღიყვანე ადამ ზეცად, შენ აღამალლე
ბუნება ესე დაცემული და დასუ საყდართა ლეთაეგი-
სათა, რა ეჟმს აღსახენ ღმერთსა ბუნება ადამისი და
შევე ღმერთი და კაცო ორთა ბუნებათა, ამრსთვიცა
მიილო, რამლისა რწომილეზად გულე ულქმიდა ადამს.
შენ მშვილობა ჰყავ შორის ქვეყნისა და ცათა სის-
ხლიეთა ძისა შენისათა. შენ დალისხენ მტერობა იგი
პირველი, რომელიც იყო შორის ანგელოზთა და

¹⁾ სელი (ს. ს. რაბუქაიანის ახსნა), მშვიდი, გინა
სახელ დიდი, გინა განსკვენება.

კაცთა, რა ეამს იქმენ ცხად ქვეყანასა ზედა და მიწისა ზეცათა შინა, შენ ღრუბელო ნათლისა, რომელმან ცუარ სინარულისა და ცუარი ცხოვრებისა და ცუარი სიტკბოებისა, აცურე და ალავსე ქვეყანად ურწყველი ნაყოფითა მრავალ ფერთა, რომლისგან განძლომად სურის ყოველთა დაბადებულთა მტლებად ტკბილთა მათ ნაყოფთა ღეთის მცენიერებისათა, შენ ხარ ცხად სულისა ბრწყინვალეებისა, რომელსა ზედა გამობრწყინდა ვარსკვლავი იაკობისი და სიბნელე ღამისა მის უმეცრებისა. და ხსნა და ნათელი დიდებისა მისისა გუახილვა ეზოთა უკანასკნელთა. შენ საყდარო ცეცხლისა ფერო... შენ ვარსკვლავო შეასო სულისა ცაჲსა აღმობრწყინებითა და ტტლო მეუფისაო ნიჭთისაგან მიწისა ბუნებითა.

მოდგამობითა ბრწყინვალედ შემზადებულო, შენ ხარ ტაკუი ¹⁾ იგი დიდებული, რომელმან ღმერთაჲ იგი მანანა და იხიე. და ყოველნი ხილულნი და ახილანნი სიტკბოებითა ალავსენ. უფროს ბუნებითა მხედველთა შენ ხარ სინათლე იგი ოქროსა, რომელსა ზედა ვიხილეთ ნათელი იგი დაუსრულებელი, რომელი განმართლებს ყოველთა კაცთა მოძაველთა სოფლად და თვით გიმილა ღვიეს მოუკლებელად და შეუცვალებლად ტაძრის მაგის სიწმიდისა ლადვე შემზადა სოლომონ. დამტყენელი და უტყენელისა ზრსთა შობადისა სიტყვისა ღმერთსა და ძველ ოდესმე მზასეაგან მოგასაცვა კარვად სამეფოდ ყოულად წმიდაო, კათა უტყენელისა დამტყენელო.

ბიჭუინტისა ღეთის-მშობელო! ძაცობრივსა ვინაცა სიღრმისგან სიმდაბლისა ვიჯერებებ აღმოთქმად რასამე ძალისა ებრსა უფროს დუმილისა, რომელი ხარ სკიბტრა-გვირგვინი მეფეთა დიდებაჲ. პორო-

¹⁾ მომცრო ჭურჭელი ღვინისა (ს. სულხან ორბელიანის ახსნა).

²⁾ ,ც'ს საცა კხედები, გწკნ ,კ'-დ; ,კ'-ს = ,კი'-დ. აქ სამაგალითოდ მოკიუანე სიტყვა სუც (სუც).

ფიროთა მზებელი, სუს¹⁾ ინდელმით და ცემულოთ
 აღმამართებელი და ლალთა დამამხობელი შენდამი
 მსასოებელითა მე-მოწყენილთა მათ ცვა-ფარვა-შეწევნა
 წარმართებთა თქვენთა მიერ სკიპტრა ჰოროფიკასა და
 გვირგვინისა მპყრობელმან აფხათა და ქართველთა მე-
 ფობისამან, რანთა, პანთა და სამეხთა მეფეთა განგე
 და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და ჩრდილოეთისა ორნი-
 სავე ტახტისა და სამეფოსა ჩვენისა შეწევნილთა თქვე-
 ნითა მტკიცედ ფლობით მპყრობელმან მეფეთა მე-
 ფემან მეფემან დიდმან ბაგრატი რათამცა ღირსი და
 სამართალი მსახურება ჰყვით აურიცხველისა წყალო-
 ბისა თქვენისა ჩვენდამო, რომლისა სიმრავლე უფ-
 როს სიმრავლესა ვარსკვლავთასა და სივრცესა ზღვათასა.

ზარნა ზღვისაგან მკადრე წუთისა უნდოსა ამას
 და მცირესა ძღუტისა გულის მოდგინებით შევწი-
 რათ და სიღრმიდა სულისათა ვებრბოთ. დედოფალი
 ნუ საზომისად, არამედ ვითა. მცირისაგან დიდო აბ-
 რაჰამისაგან მსაკობ, ვინათგან განგება შეუწყალეზ-
 ლობითა ძისა შენისათა არსებად მოსრული. კვალად
 არს და განმრავლებად მოკლებად შეუთქს ამას და
 ნარსიქა წესისაგან და არს საჯერო ყოფად ვიჩინეთ
 წმიდესა ტაძრისა თქვენისა და სამკვიდრებელისა და
 საძვარისა ჩვენისა დიდისა და ცათა მობაძვესა ზესთა
 არსისა საყდრისა დიდისა ემზაზისა ბიჭვინტიყა მცი-
 რისა და ჭინისა შევწირავ¹⁾ ყოვლად წმიდაო
 და თვალგბისგანცა ანგელოზთასა მიხედვად შეხაძრწუ-
 ნებელი და მიუწრულებელი მცველ-მფარველი წარ-
 მმართებელი მეფობისა ჩვენისა ბიჭვინტისა წეთის
 მპყრობელი. მკადრეთ და დაედევით და მოვახსენებ

1) შექნილად მკადრად იკათხება შექნილობა.

ესე საკვირველ და შესაძრწუნებელი თადგწრი, 2) ეითა
 საშინელისა და კათა მობაძვისა გდილსა საყდარსა
 ბიჭვინტისასა გვეადრებოდა, ეითა არაინ ღირს არს.
 თქვენისა საყდრისა, მამათა, ძმათა დევანოზთა და
 მეტრაპელეთა, ძანდელაჲთა, ჯვარის მტვირთველთა 3)
 და სახლთა საყდრის შეილთა 4) და შემოსამხლორით
 თქვენთა მამულთა და სოფლითა გლოცთა და ქალაქთა 5)
 მტგნ შემწირულთა არა ხელი შევიდოდეს, არცა
 ტნობოდეს, არცა ბაჲი და არცაზა გამოხალგები არას
 შეკოდებისთვის არა გარდაცხდებოდეს ყირქვან კათო-
 ლიკობისა.

ესე რაცა უვიბრძანებია როგორაცა არაინ ღირს
 ვართ ამათსა შეცვალებასა არცა მეფენის არცა და-
 დიან-ბურიელი, არცა ძთაბაგ ამირ სპასალარი, არცა
 შრისთაენი და დიდებულნი, არცა თაფაღნი და აზ-
 ნაურნი, და არცა გლოცნი. და აჲ ამას მოგახსენებთ
 ყოველთავე ღირთა და მცირეთა — ნუმცა ვისგან კა-
 ღრებულთა დიდისა და ზესთა აღმეტებულისა საყდ-
 რისა ბიჭვინტისა ძმთა და საყდრის შეილთა წინამ-
 ძღუნა — დევანოზთა. ძანდელაჲ-ჯვარის მტვირთველ-
 თა, მეტრაპელეთა ომფორის მოღბრეთა. და სახლთა

2) იადგარი სხვადა ენათა, საქართულად მასხუნებელი
 ქქეთნი (ს. ს. ს. კარბელიანის აზრს).

3) ჯვარ მტვირთველთა ზ. ცხელი თანამდებობა იყო,
 ხშირად გვხვდებოდა ეს სიტყვა გუჯარებში.

4) «Церковные люди» რუსეთში.

5) ეგვლესიებს ქალაქების ეკუთვნოდნენ, როგორც მაგ.
 რუსეთში (6. Ключевский. «Боярская Дума».

საყდრის შეილთა მამასახლისთა, მესტუმრეთა და ხე-
ვის თაფთა, ნაცვალო ხელის უფალთა და სახლთა
მრახლეეთა. აგრევე გკადრეთ ჩვენ მეფემან მეფეთამან
მე მეფ დიდმან ბაგრატი, თქვენ საშინელსა საყდარსა
ბიჭვინტისა ლეთის მშობელსა გკადრეთ და შემოგ-
წირეთ მცირე ესე დაკნინი შესაწირავი საძვალე ჩვენი
სახსრად სულისა ჩვენისა დღესა მას განკთხვისასა.
ბელათის საყდარი სადღეოდოლო წმიდის ბიორგის
ასის კუამლის კაცითა რაჭას სოფელ ბარი, სასახ-
ლე და მონასტერი ერთის აზნაურის შეილთა ჩი-
კვაიძითა და ოცდაათი კუამლის კაცითა, ტყითა,
ველითა, მითთა, წყლითა, საძებარითა და უძებარი-
თა. აგრეთვე მონასტერი ციხისა ლეჩხუმს საჩხეური
წუგნა ძურბლუვი ოცდახუთის კუამლის კაცითა.

უფას ბურჯანაძენი რვა კუამლი ჭაცო ნავენჯ-
ხევის სასახლე ოცდაათი კუამლის კაცით, ზრუდო
სათევხეთ შიმურას გამოღმა ჭალის თაფი სოფელი
ძუთათის სოფთა წმიდის საყდარი ექვსის კუამლის
კაცითა, ჯიმასახაროს სასახლე თორმეტის კუამლის
კაცითა მე დემონ კათოლიკონისა წასყიდი და ბი-
ჭვინტისა ლეთის მშობლისა შეწირული.

ქვალადცა გკადრეთ და მოგახსენეთ ჩვენ მეფეთ
მეფემან ბიორგის შენ საშინელსა ბიჭვინტისა
ლეთის მშობელსა შემოგწირეთ ჩვენი სასისხარი ხოშ-
ტიბელა სასახლე თორმეტის კუამლის უცითა ჩუენს
ათი კუამლი კაცი და მივეცით ლაღიძეს ბიორგის და
შევექენით საყდრის შეილად შემოგწირეთ შენ საში-
ნელსა ბიჭვინტისა ლეთის მშობელსა. აგრევე ჩვენ
მეფეთ მეფემან ძემან თათურაზ შემოგწირეთ ხონს
და ძუხს ოცი კუამლი კაცი. ქვალადცა გკადრეთ და

მოგახსენეთ ჩვენ **ადიანშან პატრონმან მამთა-**
მან და ძემან ჩვენმან პატრონმან ლეონ ადი-
ანმან და ძეთა ჩვენთა ადიანმან პატრონმან ბი-
ორგი და ადიანმან პატრონმან მამია თქვენ სა-
შინელსა **ბ. ლ.** ¹⁾ მანთხოჯის სასახლე და მონასტერი
ორმოცის კუამლის კაცითა და ერთის აზნაურის შეი-
ლითა ჩატიანთა წყლითა, ველითა, სანადიროთა შე-
სავლითა და გამოააუღოთა, საძებრითა და უძებრი-
თა ჰიქთ უბანი მთავარანგელოზის მონასტერი თორ-
მეტის **კ. კ.** ²⁾ ეგურისპირს ნაყნევი სამოცის კუამ-
ლის კაცითა, ხოირა წმ. შიორგის ეკლესია ოცდა-
ხუთ **კ. კ.**, წამხარს ზამქერვალია. სასახლე სუბეში
სოფელი მუხარი აზნაურის შეილებითა ოცდაათს
კ. კ., ტყურუს მეთევზე და მენავტე ბადგოა ჰაჟრია
და დიდთა მარმარის კარის ეგვიპტა და ჩხუნბურა.
აგრეთვე აფხაზეთს ბიჭვინტის გარემო სოფელი: აი-
თარნე, არუხა და რაბიწა, აითარნეს მთა და ჭეთის
ხილაფნი. აგრევენ გკადრეთ და მოგახსენეთ ჩვენ
ბურიელმან პატრონმან როსტომ და ძემან ჩვენ-
მან ბურიელმან პატრონმან ³⁾ **ბიორგი** თქვენ თქვენ
ს. ბ. ლ. ხიბულა მონასტერი მთავარ-ანგელოზისა
სასახლე ორმოცის **კ. კ.**, ტყითა, წყლითა, ველითა,
შესავალითა და გამოსწავლოთა, საძებრითა და უძე-
ბრითა და ბურიას ოცის **კ. კ.**, ოცხანა და ხევის
ერთი **კ. კ.**, სალუქაძე ტემირაზაი.

1) «საშინელსა ბიჭვინტას ღვთის-მშობელსა» შესა-
მოკლებლად ამის შემდეგ დაწვეწ მოკლეად, დასაწყისი
ასოებით: «ს. ბ. ლ.»

2) «კუამლი კაცი» დაწვეწ მოკლეად «კ. კ.»

3) «პატრონი» იწვეწბა ამ შემთხვევაში «ბატრონი».

ამას გარეთ სამეფოსა და საღაღიანოსა და საგურჩიოსა შინა ვინცა ვინ თავადი კაცი მოკვდებოდეს თავი ნიშანი კათოლიქოზს მიეცემოდეს და ბატონების ეკლესია კათოლიქოზის საკურთხეი არის, სამწყსო ღიხსა და კაფას შუა და რუსეთს სამზღვარსა და ჭანეთს შუა.

აწ ამას მოგახსენებთ ყოველთა დიდთა და მცირეთა ნუმცა ვისგან კადრებულ არს დიდისა და ზემთა აღმატებულისა საყდრისა ბიჭვინტისა ძმათა და საყდრის შვილთა თემთა და ქვეყანათა და აგარათა მტერობა და შეცოდება. და ვინცა ამას საშინელსა საყდარსა შესცოდოს და უფარყოს ღმერთი და წარწყმიდოს სული თვისი და გატეხოს და შიგნით საყდრიდამ რამე გაიტანოს, თუ ის კაცი მეფისა იყოს სახასო კაცი და მამული, რასდენაცა განაყოფი იყოს მათითა მამულითა საყდარსა მთათაროს სახასო კაცი სხვისა მეფისასა ვერას ვიტყვი რას, ამისათვის საყდარი მათი არის. და თუ დიდებულთა ანუ თავადისა, ანუ აზნაურთა ყმაძან გატეხოს და მოიპარავს, წამოდგეს იმა მეკობრისა ბატონი თორმეჭრითა მისითა სწორითა კაცითა და ოცდა ოთხითა მისითა სწორითა მეკობრე ექვსმან აზნაურმან გლეხმან უნაბნოდ ფიცოს უცოდინალობაი მეკობრისა ბატონისა. თუ ფიცოს მეკობრისა ბატონსა არას ემართლების და გამტეხი მისითა მამულითა და განაყოფითა საყდარსა მოახსენოს და თუ ვერა დაიფიცოს, რასაცა მამულისა მქონებელი იყოს იგი საყდარსა მოახსენონ და მეკობრე და მეკობრისა ბატონი ძელს მისცენ. და

თუ გარეთ ზღუდეს შიგნით რამე ვაიტანოს სამისა თავადისა სისხლი მისითა წინ წასაძღუენითა საუბრით ვოდ საყდარსა დაეურვოს. და თუ ზღუდეს გარეთ ახლოსთავან ზარისა ხმაჲ ისმოდეს რამე წაილოს გინა პირუტყვი ანუ სხვა რამე წაილოს ორისა თავადისა სისხლი საყდარსა დაეურვოს მეკობრობით ქნას გინა მძლავრობითა ანუ ნატაცებითა.

და აწ ვინცა გინაჲ დიდებულმან ანუ თავადმან ანუ აზნაურმან კათოლიკოზსა აგინოს ანუ საცემრად წაილოს ¹⁾ ორმოცდა ათი გლეხი საყდარსა დაეურვოს და კათოლიკოზსა ორი სისხლი დაეურვოს დიდითა შეხუეწითა. ვინცა, რომლისა გინდა ძმათაგანსა სცეს ანუ შინა ჩაუხტეს ანუ ხელითა შეიპყრას ანუ პირდარ აგინოს ექვსი გლეხი საყდარსა დაეურვოს და ორასი ათასი თეთრი იმას დაეურვოს. და თუ ვინმე ძმათაგანი ანუ საყდრისა შვილი მოკლას ოცი გლეხი საყდარსა დაეურვოს და ორი სისხლი იმას დაეურვოს, ვინცა კათოლიკოზისა ჯოგი გატეხოს ექვსასი ათასი ძველი თეთრი საყდარსა დაეურვოს. ვინცა ამას ზემოთ საყდრის შვილნი და მოხელენი სწერიან მათი ჯოგი გატეხოს ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და ორი ათასი იმას დაეურვოს დიდითა შეხუეწითა და ნაძარხი უკლებლად შემოექციოს. ვინცა კათოლიკოზის გამოგზავნილი კაცი გატარცვოს ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს, ოთხი ათასი იმას დაეურვოს.

ვინცა ზურგით მზიდავი ხარი და ან სეფე ხა-

1) თუ წაიწიოს (?)

რი ¹⁾ წაიყვანოს თვრამეტი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს- მინცა მოხელეთა გაგზავნილი კაცი გაცარცვოს ოთხი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და ორი ათასი იმას დაეურვოს. მინცა ქვერა ევისკოპოზსა სცეს ანუ შეიპყრას, ანუ ავად აგინოს, ანუ უპატიობა რამე ჰკადროს თორმეტი გლეხი საყდარსა დაეურვოს და სამასი ათასი იმას დაეურვოს. თუ გლეხი იყოს რომელმან ჰკადრა მისითა მამულითა საყდარსა დაეურვოს. მინცა კათოლიკოზსა ყმა, მსახური მოკლას ექვსი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და სამასი ათასი სისხლად და თხუთმეტი ათასი სანახშირედ იმათ დაეურვოს. და რანიცა საყდრისა მოხელენი არიან, ვითარცა საყდრის შეილთა სწერია იმავე წესით იმათ დაეურვოს. მინცა საყდრის მოინალე ²⁾ კაცი მოკლას შვიდასი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს, ოთხასი ათასი სისხლად და თხუთმეტი ასი სანახშირედ იმათ დაეურვოს. ³⁾

და ვინც ბიჭვინტის გარემო სოფელი და გლეხი სიღვან ზარისა ზმა ისმოდეს, გატეხოს ანუ დაარბიოს, ანუ ნახირი გაუტეხოს ექვსასი ათასი ძველი კირმანაული თეთრი საყდარსა დაეურვოს და სამი ათასი იმას დაეურვოს. სახლნი რანიცა აგარანი და

*) იხ. «მწეკმსე» № 13, 1891 წ.

1) ს. ს. რაჭველიანმა ან იცის ეს სიტყვა.

2) აქედან იწყება ის ადგილი, რომელსაც აქვს დადი მნიშვნელობა ჩვენი საეკლესიო კანონების შესწავლისთვის.

3) საყურადღებოა ეს ადგილი სამართლის წარმოების შესასწავლად.

სოფელნი მეტოქი მონასტერი და ქალაქი სწერია იმათ შინა მსახლობითნი გლეხნი, მსახურნი და მოინალე ვინცა მოკლას, ექვსასი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და სამასი ათასი თეთრი სისხლად და თხუთმეტი ათასი სანჯახშირედ იმას დაეურვოს.

მინც სოფელი და სოფლის კაცი დაარბიოს, ორასი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და ორი ათასი ორი ათასი რასდენიცა გლეხნი იყვნენ იმათ დაეურნონ და ალაფი უკლებლად შეაწიონ და რასაც მიზეზისთვის მიხდომოდენ, ისი გაუცუდდეს. და თუ მომადლომი მოკლან სისხლი და სანახშირე გაუცუდდეს. და ვინც ჯოგი და ნახირი გაუტეხას ოცდა ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და ორი ათასი იმათ დაეურვოს. მინცა ეკვლესია გაუტეხოს ოთხი სახლი დაეურვოს. მინცა ცული წაუღოს ბიჭვინტის საყდრის ყმასა თუ ხუცევი იყოს ორი სახლი დაეურვოს და თუ ვრის კაცი იყოს ერთი სისხლი სრული დაეურვოს. მინცა ქალი დაუგდოს, სრული სისხლი დაეურვოს.

მინცა ვენახი დაუკაფოს საყდარსა და საყდრის ყმასა ოცდა ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და ათასი ვისიცა ვენახი იყოს იმას და რისათვის უყო ისი გაუცუდდეს. აგრევე ვინცა წისქვილი გაუტეხოს, მინცა ბიჭვინტის საყდრის ყმის მეჯინბე, ანუ მესადილე, ანუ მწყემსი სცეს ანუ გაცარცუოს ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს, ათასი ვისაცა იყოს იმას. და თუ ვინცა მეკობრობით¹⁾ რამე მოიპაროს ოცი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს.

1) ,ბაჟს დაკაწინე წაუკითხავად.

მინცა კათოლიკოზის უკითხავად ბიჭვინტის წყალი ინადროს მოსადებლითა ოცი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს. მინცა საყდრის ყმა დაკოდოს უდლოს ადგილსა სამი გები დაეურვოს, თუ დალი დაასვას მეთორმეტე სისხლისა დაეურვოს.

აწ დაეამტკიცეთ მეოხებითა ბიჭვინტის ლეთის-მშობლისათა საკრძალავი და შესაძრწუნებელი ყოვლისა ადამის ტომისაგან იადგარი დაედევით. მითარცა სახლთა საყდართა უწარჩინებულესი არის ბიჭვინტის საყდარი ეგრეთვე უმეტესი იადგარი დაედევით და დაეამტკიცეთ მტკიცე ბრძანება ესე არა ვისთვის გვიბრძანებია ყველა დაქცევისა და შეუტლელობისა ყოვლის ადამის ტომის კაცისაგან თენიერ თანადგომისა და ბეობისაგან კიდე არა სახელითა შემდგომთა ჩვენთა მეფეთა და დედოფალთა. და თქვენ წმინდანო მეფენო, მღვდელ მთავართ მთავარნო ატხაზეთისა და ქართლისა კათოლიკოზნო თქვენც ასრე დაუმტკიცეთ. დადიანო—ბურიელო, ათაბეგ—ამირ სპასალარნო თქვენცა ასრე დაუმტკიცეთ და მწე ყვეენით ბრძანებასა ამასა ჩვენსა.

რომელმანც გვარმან კაცმან, ანუ მეფემან, ანუ დადიან-ბურიელმან, ანუ კათოლიკოზმან, ანუ ეპისკოპოსმან, ანუ თავადთა და დიდებულთა, ანუ აზნაურის შეილთა შლათა ხელყოს შლად და შეცლებად და გამოხუმად ¹⁾ ჩვენ მეფეთა და დადიან ბურიელისა შეწირულისა მამულსა ბიჭვინტის ლეთის მშობლისა, მასამცა რისხავს თავად ლმერთი და საშინელი ყოვლად წმ. ლეთის მშობელი და ძე მისი

1) გამოხად.

იესო ქრისტე და ცხოველს მყოფელი პატიოსანი
ჯვარი, წმინდანი ზეცისა ძალნი ხორციელნი და
უხორცონი და რანიცა წმინდანი სვინაქსარსა შინა
აღწერილ არიან და აღიწერებიან. რაცა ამა ჩვენგან
დამტკიცებულსა იადვარსა შინა სწერიან ანუ დაიწე-
რებიან ამის დაბლად დაქცევად ხელყოს შეჩვენე-
ბულმც არის თორმეტ მოციქულთა მადლითა შეიღთ
კრებათ მადლითა და ოთხთ პატრიარქთ მადლითა,
ნურამც ეშღობის მის სულსა და ხორცსა ნუცა ლო-
ცვითა, ნუცა მარხვითა, ნუცა გლახაკთ მიცემითა და
მთა წმიდის მიცემითა, დამამტკიცებელნი ამისნი
აკურთხნეს ლმერთმან.

კანონითა გამტკიცებ კათალიკოზი ძალაქა.
კანონითა გამტკიცებ კათალიკოზი ეკლემონ.
კანონითა გამტკიცებ კათალიკოზი ეფთქკამი.
კანონ.თა გამტკიცებ კათალიკოზი ძალაქა.
კანონითა გამტკიცებ კათალიკოზი მაქსიმე.
კანონითა გამტკიცებ კათალიკოზი ზაქარია.
კანონითა გამტკიცებ კათალიკოზი სკიმეონ.
კანონითა გამტკიცებ კათალიკოზი დავით.

სახელითა ლეთისათა ჩვენს ბატონს ლავითა გვი-
ბოძა დადიანმან ლიონ და დეზოფალმან ბატონმან
თინათი ეს წყალუტია, ჯეფია გვიბოძა მისისა
ცოლშვილითა, რისის მქონებელიც არის მისის ყო-
ველისფრითა და ჩვენ ბიჭვინტისა ლეთის მშობლი-
სთვისა შეგვიწირავს სახსრად და საოხად სულთა
ჩვენთა და დედათა ჩვენთა წარსამარტებლად. შინც ეს
გამოსწიროს რისხავს ლმერთი.

(სხვა ხელით იწყება).

ნებითა ლეთისათა არის მედემონ კათალიკოზის
შეწირული ერთი ოქროს ხატი ბიჭვინტისა ლეთის-
მშობელი ბელათს ასუვენია. მართი ოქროს ჯვარი

მოთვალ-მარგალიტით. 1) ერთი ბარძიმი ოქროსი მოთვალ-მარგალიტითი. ერთი ოთხთავი ოქროთი მოჭედლილი მოთვალმარგალიტითი. ერთი ოქროთი მოჭედლილი სიწარჯენი. ერთი ოქროს ომფორი მომარგალიტული. ერთი ძველნი ომფორი. ერთი ნახლის ბისონი. ერთი სხვა ბისონი ოქრო-ქსოვილი, ერთი საბეჯური სირმით შეკერული ოქროს ჯვარი აბია. ერთი ოლარი და ერთი ენქერი სირმით შეკერული. ერთი სამკლავე სირმით შეკერული, მომარგალიტებული. ერთი სტიხარი ნუთი მეტაფრასი—წიგნი.

ნებითა ლეთისათა შეესწირე მე აფხაზეთის კანთოლიკოზმან ეფთვიმი საყვარელიძემან ბიჭვინტისა ლეთის-მშობელსა: გვირგვინი ოქროს მოთვალ-მარგალიტებული, ომფორი მძიბელ მოთვალ-მარგალიტებული, ბისონი სტაფრისა ოქროს ღილებითა. მქერა სირმისა მძიბელ მოთვალ-მარგალიტებული, ოქროთ ქსოვილი სტიხარი. საბეჯური მომარგალიტებული. ოქროს ხატო მძიბელ მოთვალ-მარგალიტებული. სამსჯულო და ძელი არის შველა და პატროსანი ნაწილები. მეორე ქამარი არის მარგალიტისა. მეორე ბისონი არის შავის ატლასისა ოქროს ქსოვილი ვეცხლის თვლებიანი. ძიდევე მესამე ბისონი არის ოქრო-ქსოვილი თეთრე მარგალიტის თვლებიანი, მეოთხე ბისონი არის ორპირი ოქროს ღილებიანი. მეხუთე ბისონი არის მრავალჯვარი ხავერდისა ოქროსი ღილებიანი მოთვალ-მარგალიტებული, მეექვსე ბისონი ხავერდისა მრავალჯვარი ვეცხლისა ღილებითა. სტიხარი ოქრო-ქსოვილი. სამკლავე მრავალ ჯვარი მომარგალიტებული. ბარძიმი ბროლისა ოქროთ მოჭედლილი, ერთი ფეშხუმი ოქროსი და ერთი ვეცხლისა. ერთი ქამარი ოქროსაა მოთვალვით, ლახვარი,

1) ე. ა. თკაჯ.

კოვზი, ოდიკი დახატული, ღრუბელი, ერთი საჭე-
დაშე, სამი ნახლის პერეკელი, ერთი ოქროს კონ-
დაკი ოქროს მელნით დახატული ოქროს ღერითა.
მრთი სხვა კონდაკი დახატული, ერთი სხვა ეტრა-
ტისა კონდაკი, მრთი ჟამი, ერთი ლავითნი, ერთი
კურთხევეანი, ერთი სანთლის ჯვარი მოჭედილი და
ლამაზად მოჭრით, მრთი პატოსანი გულანი წიგნი
ლამაზად დახატული სულ ყოველისფრითა უნაკლუ-
ლო, ერთი სჯულის კანონი ¹⁾, ერთი მართლის
სწოვრება, ერთი ოქროს დოსტაქანი... მრთი ჯეჯე-
ბი, ცხენის ჯოგი, ზროხას ჯოგი და კამბეშის ¹⁾
ჯოგი

აქედამ მეორე გვერდი იწყება. იგივე წერილი
ხუცური ასოებითა, მხოლოდ სხვა ხელით ნაწერი.

შენ წმიდათა უფრცელესო და უზემთაეს შვიდ
ცათა უფრცელესო ბიჭვინტესა წვთის მშობელსა ჩვენ
ცვაფარვითა. შენთა მონდობელმან და მსასოებელმან
სახისა შენისამან ჩვენ ლადიანმან ბატონმან ლე-
ონ და ტკბილის მამის სანაცვლომან ბატონმან ბი-
ძამჩემმან ბატონმა ბიორგი ლიპარიტმან გკად-
რეთ და შემოგწირეთ შენ ქაშინვლსა ანგელოზისა
უხილავსა ბიჭვინტეს წვთის მშობელსა ჩვენდუ სად-
ღენგრძელებლად და განსამარჯვებლოდ, სჯხსრად და
საოხად სულისა ჩვენისად შემოგწირეთ ქალაკავა
ჯალნისკული მამულითა შეილის ხუტუსეული მამუ-

1) სამწუხაროდ არ არის მოხსენებული, რომელი
«სჯულის კანონია».

ლი, ორი მონასტერი—ერთი ჯვარის პატიოსნისა და მეორე წმიდის ბიორგისა, მისის სასახლითა, მამულითა, საფლავითა, სათევზითა, საყანითა, სანადირობთ, სახობხითა, სათიფხითა, ბელლითა და მარნობთა, ჭურითა შესავლილითა და გამოსავალითა, როგორცა ხუტუ ჯაიანსა ეხმაროს, ისრე თქვენ იხმარეთ. აწე არის ამის შემავალი გლეხი ხუხუ ჯაიანი, რომ იხმარებოდა, ერთი კუამლი კაცი შრიგოლ გოგოლდაჲ, მეორე მოსახლე ლომანია ბოგოლდა, მესამე მოსახლე მიხლია ჩანგელია, მეოთხე მოსახლე შვაქვალთა შანტაჲ, მეხუთე მოსახლე მიკ აღანდრი შივლია, მეექვსე მოსახლე მაგიქორდი ძეიკაჲ, მეშვიდე მოსახლე მობიშხვა შივლია, მერვე მოსახლე დაჯინული ჯანია, მეცხრე მოსახლე შმას ბიბილია ხუტუს ჯაიანის სეული. აწე ამისი არიან თავათ ლმერთი და ბიჭვინტისა ლეთის მშობელი ფატავან ლიპარიტიანი, ბატონი გგორგი და კახარტ-უხუცესი და მოჯანკეთ უხუცესი მირაბ შორთაძე და ძაკრა შორთაძე და მესტუმკეთ უხუცესი ძაკაუჩა შვითია. სახლას უხუცესი ძაიხოსრო აფაქიძე, ბაქაუჯთ უხუცესი ჯაფახ შალაძე. აწე ამისი შემწარველი ესენი არიან.

აწე შეწირული ჩვენგან მამული და საყდარი ვინცა გამოსწიროს რისხავს მამაჲ ძე და სული წმიდაჲ. შოვლად წმ. ლეთის მშობელი, ყოველნი წმიდანი ლეთისანი, ზეცისანი და ქვეყანისანი, უხორცონი და ხორციელნი ნურათამცა ეშველების მის სულსა ნურცა წირვითა, ნურცა ლოცვითა და ნურცა გლახაკთა მიცემითა ნურცა იჩლემს წასვლითა და შეწირული-

81

1) ასე იწერება კამბეზი.

თა. ღამამტკიცებელნი ამისნი აკურთხენს ლმერთმან.
ამინ. ამინ. მეღვინეთ უხუცესი ბამიგონი ბუკუჩა
და მზარეული ხუტალვი გვირგვინა,

ჩვენ ჭირსტეს ლეთის მიერ კურთხეულმან აფ-
ხაზეთის კათოლიკოზმან მუთფიმი საყვარელის ძემან
ქალა მონასტერი და რაც მამული შესწირა დადასმან
ჯეონ და ჯიპარტიანმან გოგოგი ბიჭვინტისა ლეთის
მშობელსა ჩვენ მძსლა ქრთამად გამოვიღეთ, მივეცით
მანუჩარ დადასნსა თორმეტს ტყუედ დაფასებული, კა-
რავი, ერთი ბელაური ცხენი და ერთი ბელაური ჯო-
რი. მანუჩარ ღადიანი მიიცვალა, მას უკან მის შვილს
ლეონ ღადიან მივეც ერთი გაუკუფთელი სარასანი
და ერთი ყირმიზი იაზადური ხავედი. ლიპარტიანს
ბიორგის მივეც ერთი ოქროს მოჭედლილი უნაგირი
მურასა ვეცხლის ლაგამითა, ვერცხლის საღვეითა,
ვერცხლის სამკედლითა, ვერცხლის მათრახითა ოქ-
რო-ქსოვილისა. ერთი სიასმურის ხავედის ტყავი თეთრს
ხავედს ეაკრავს. მივეც მირაბ ჭორთაძესა ერთი ბელა-
ური ცხენი მისის უნაგირითა და ასლითა და ბირა-
ქითა შეკაზმული. კაკლის უხუცესსა ძაინოსრო აფა-
ქიძეს მივეცი ერთი დიდი თავანგამი ერთის კაცის
ასალეში.

ძაკაუჩას ძეითას მივეც ერთი კარგი მესხური
საუნაგირე მისის იარალითა, ერთი ზემოური ქაფხაჲ
და ერთი ჩალილაოს ქვემო სხვა საბანი და სურმები
მოხელეებსა. აწ რამდენიც კაცმან ან ღადიანმან, ან
სხვამან კაცმან, ან თავადმან, ან ზნაურის შვილმან
ბიჭვინტისა ლეთისი-მშობელსა გამოსწიროს ქალა
მონასტერი და რაც მაშინა მამული შესწირეს—რის-

ხანგმა ლმერთი შამაჲ ძე და სული წმიდაჲ, ყოვლად
წმიდაჲ ლეთის მშობელი, ყოველნი წმიდანი ლეთი-
სანი ზეცისანი და ქვეყანისანი, ზორციელნი და უზორ-
ციონი. ლამამტკიცებელნი და მისნი აკურობნეს ლმერთ-
მან. ამინ. ამინ.

მკრალბ მელნით, უფრო წვრილი ხელით და-
წერილია შემდეგი:

აგრევე გკარეთ და შემოგწირეთ ბქვენ საში-
ნელსა ბიქვინტის ლეთის მშობელსა ჩვენ ხელმწიფე-
დნიანმან პატრონმან ლევან თეკლათს საყდარი
მთავარ პნგელოზისა საწინამძღვროჲ რუვაჲ კუამლის
კაცითა, ტყითა, ტელითა, საყანითა, სანადიროთა,
გასაძვლითა და გამოსაფლითა, საძებრითა და უძებ-
რითა, ღღეს რისაჲ მქონებელი რყოჲ სამართლიანის
საქმითა ამას გარეთ საკანდელაკოს კლიტათა. შე-
მოგწიროეს სხსხრად და მძობხად სულისა ჩვენისა, მს-
რე რომე სახელი იყო პატრონ პათოლოკოზე მქ-
სიმე (?) 1)...

აწე ვინცა შლად ჰყოს წყეულ, კრულ და შე-
ჩვენებულ არს მისი სული და ზორცი აქა და მას...

აქედან იწყება ისევ შავი მელნით, გარკვეული
ხელით, რომელიც წინად გვხვდებოდა:

ნებიტა, შეწეენიტა, წყალობიტა ლეთისათა ჩვენ
გურულ კათოლიკოზმან მსაქმა შეესწირეთ ბიქვინტისა

1) ეს ადგილი მეტად მკრალად არის დაწერილი.
აღაგ-აღაგ აღარა სხანს-რა.

ღვთის მშობელსა მცირე ესე შესაწირავი თაგის ერთის წმიდის ანდრია მოციქულის ხატი მომიქედინებია და თორმეტ საუფლოს მუბოში ჩამისვენებია და ბიჭვინტას დამისვენებრა და სამი ჭუჭმლი კაცი იქ მისთვის შემეწირავს. ამას გარეთ ერთი მძიმედ მომარგალიტებული ოქროს ომფორი ათასის ფლურისა სრულიად პატოასნის თქლითა და მარგალიტითა შემგობილი და მისის ოქროს ბუშტებითა.

ერთი ამისი შეფერებული მძიმე ოქროს სირმის ყარყაფათ შეკერული ბისონი ცხრის მურჯანის ღილითა და ამ ღილებშიან ნიშაურის ფეროზისა და ყირმიზის ნაგუნდის მეთი არა ზის-რა, ეს ღილები თვითო ას-ას მარგალიტად ნასყიდი არის. ერთი წყვილი სამკლავებრ ოქროსი ოთხასის ფლურისა მძიმედ მოწვალ-მარგალიტებული. ერთი პატოასანი ოლბარი ხომორის მარგალიტითა მძიმედ მომარგალიტებული. ერთი მძიმე ოქროს მურისა ქამარი პატოასანის ყირმიზისა ნაგუნდებითა, ლალებითა, ნაყაურის ფირუზითა და მარგალიტებითი შემკობილი, შვიდი ქულუჩა და ორი წინა შესაწირავი აქვს. ერთი მძიმე ჩაჩყაფის მომარგალიტებული ენქერი. ერთი მძიმე ქარყაფით შეკერილი სტიხარი ორის ოქროს ღილითა. ერთი სარმით შეკერული საბეჭური. ერთი ოქროთა თვალითა დამარგალიტებული შემკობილი პატოასნის მელჩთა დანაწილებული და ოქროს ჯაჭვითა შესაქიდი ხატი.

ერთი სამწირველო ოქროს სარმუზა მურასა პატოასნის თვლითა და მარგალიტებითა შემკობილი. ერთი მძიმე ჩარყაფისა მომარგალიტებული პორფირი. ერთი მაზარა შავის ატლასის მომარგალიტებული სირმისა ღინარებითა და ოქროს მურის ღილებითა.

მრთი მძიმე ოქროს მურასა კავარჯენო ოქრო კახელის ბატონის მფთვიმე კათოლიკოზისაგან იყო და ზოგ ზოგი თვალი და მარგალიტიცა მისგანვე იყო და მერმე ჩვენ ახლად კიდევ პატიოსნის თვალითა და მარგალიტითა შემიმკია და გამიკეთებია¹⁾. მრთი სწრმისა მომარგალიტებული გვირგვინის ქული. მრთი ოქროს ფეშხუმი ორას სამოცის ფლოურისა. მრთი მძიმედ გაკეთებულბ მოთვალუთი კოვზი. სამი მძიმედ ხალასათ ყირმიზის ფრანგულის ქამხაზე შეკერული პერექლები. მრთი მძიმეთ მოკედლილი და ოქროთ დაფერილი კონდაკი. სამივე კონდაკი შიგან წერიან მისის ხალასათ შეკერულის რუფაქითა, მეორე სხვა კონდაკი ოქროს ვარაყითა წერილი.

მრთი პატიოსანი ძირის პირი პრელის ნუსხითა. მრთი ქამნი, დავიბნი. მრთი კურთხევანი. მრთი გულანი ძახელის მფთქემე კათოლიკოზისაგან იყო დაწერილი და ხატის შეწირული არ იყო და ბატონის ღადიანს წაელო და მე ესთხოვე და მიბოძა და აწ მე შემიწირავს. მრთი ეტრატს ოთხთაფი დახატული აქვს, მერაბ შორთაძისაგან ხალიჩა. მრთი ვეცხლის ჯვარი. მრთი მურასა ტაშტი. მრთი მომარგალიტებული სამზეურბ. მრთი მომარგალიტებული ჩარყაფი²⁾. მქროქსოვილი ხალიჩა მომარგალიტებული.

მრთი დიდი ოქროს ბარძიმი (?). მრთი დიდი დაქანაბადა. ერთი ალაქუხი. ერთი ყირმიზის სუფრა ერთი ტაშტი წურწუმა ვეცხლისა და ტაშტი

1) უკანონო შეთანხმება სიტყვებისა: „ჩვენ შეგემკია“ და ანა შემკია.

2) აქ მკლანი გადასულია. რბი სტრუქონის დასაწეისი აღაკ სწანს.

ჩარხისა. ერთი საყათასი. ერთი დიდი დოსტაქანი.
მრი ჩარა დასები. ერთი ცხრა... ჩალბაქები.

აწ ადგილებისა და მამულებისაგან ბაუჯელს
სასახლე აოხრებული იყო და მომცრო ადგილი იყო
და გარეშემო სხვისი ადგილი იყო და ჩვენის თეთ-
რითა მიყადა და გამომატება და სასახლე ამიშენებია
და ქვითკირისა და ქვითკირისა ჯიხური ამიშენებია და
დარბაზი დამიდგამს და თარი მოსახლე კაცი ჩვენის
თეთრითა მიყიღია და დამისახლებია და ჯოგი დამი-
ყენებია. ამას გარეთ თლილის სასახლე გამიკეთების
საყდრისათვის სამრეკლო ამიშენებია და ქვითკირის
მარანი ამიშენებია, ზედა კარგი სახლი დამიდგამს და
ტახტი ამიშენებია, ერთი კუამლი კაცი ჯუქია გვა-
რადა მანდ მიმიყვანია, მებოსტნეთ დამისახლებია
და ჯოგი დამიყენებია. მეორე კუამლი კაცი სურე-
ბული გვარადა მანდ დამიყენებია და დამისახლებია.

ამას გარეთ მდიშს საღაც მე მოვიწოდებ და
ლიძვას, ანაკრას, შოთს, შალაღიდს ყოველგზის
ბალკოლისკარს, ეწალს საქუხულაროს, ჩვენთ ჯმორა-
ჩეული მეთევზენი და სხვა კაცები ოცდაათი მოსახ-
ლეები დანიანმან პატრონმან ლეონ მისდა სადღე-
გრძელოდ, მისრს სულისათვის შესწირა და ყოველ
წელიწადსა სულსათვის ტრაპეზი გაიჩინა. ამას გა-
რეთ დანიძვას სასახლე არეულ და ბატონის და-
ნიანის ძველი გაოხრებული სასახლე იყო და ჩვენცა
შევეხვეწეთ და ესთხოვეთ და თვითონ ხატსა შესწი-
რა და ჩვენცა დაგვამალა, მივეყვით ხელი, დარწყეთ
შენება საყდარი გავეკეთებია. დარბაზი და ჯიხური
ჩვენის თეთრით მიყიღია და დამიდგამს და გარდამი-
კედინებია. აგრეთვე ბეღლები, მარანი და რაც სახ-
ლები არის ან საყანე, ან საკრეფი მამული და კუ-

რები—ყველა ჩვენის თეთრით მიყილია. ერთი მოსახლე ბატონმან დედოფალმან მიბოძა და სამი მოსახლე ჩვენი... მიმოყვანია და დამისახლებია.

ლორის ჯოგჯ დამიყენებია და სამუშაო საქმე ყველა გამიჩენია და გამირიგებია. ქუზბები დამიდგამს და მეთევზენი დამიყენებია. ამას გარეთ ილორის ჩხოხობისაგან ერთი პარტახი მიყილია და ადგილი წინამძღვრისაგანცა მიყილია და ერთი კუამლი კაცი მიმოყვანია იქ მეთევზეთა და დამისახლებია. ამას გარეთ სუშეიბს სასახლე გამიკეთებდა, საყდარი დამიდგამს დიდი დარბაზი და ჯიხური დამიდგამს და გარდამიჭედინებია, საყანები მიყილია და ორი კუამლი კაცი ჩვენის თეთრით მიყილია და დამისახლებია. ხარის და ზროხსა და ცხენისა ჯოგჯ დამიყენებია.

ამის გარეთ 1) ხორის სოფელი იყო და სასახლეს არ იყო, მერმე ჩვენის თეთრითა სასახლეს ადგილი ვიყიდე მეგრელებისაგან და დარბაზი ვიყიდე და დავადგმეინე, ჯიხურს დავადგმეინე და გარდავაჭედინე და რაიც სახლები დგას ყველა ჩვენის თეთრითა მიყილია და სხვა საყანეებზე საკრფო მამულები და კურები მიყილია და შემიმატებია. მოსახლეები დამისახლებია და ზროხები დამიყენებია. ამას გარეთ ხიბულას საყდარის იარაღისათვის ციხე სალოროთ გამიკეთებია, შიგან ორი კუამლი კაცი დამისახლებია, საყდარი, სახლი და ჩარდახი დამიდგამს და ერთ სასახლეს ის გამიკეთებია. ამას გარეთ მიჭინტას გამოღმა სასახლისათვის გამიმატებია დიდა დარბაზი და დიდი ჯიხური დამიდგამს და გარდამიჭედინებია, ტანტი ამიშენებია და გარდამიჭედინებია, სახლ-კარი გამიკეთებია, მოსახლენი დამისახლებია. ქამბეშისა,

1) გარეთ—გარდა.

ზროზისა ¹⁾, თხისა და ლორის ჯოგი დამოყენებია, სალობი გამოკეთებია, ხარდანის გამრქეთებია და ერთი მოსახლე კაცი ზედ დამისახლესია, ხარდანა ²⁾ გამრქეთებია და მხარდნე იმერეთიდან მომოსყვანია და დამისახლებია.

ამას გარეთ საქუჩილოარიოს ბატონშენ აღიანშენ ერთი სასახლე ოთხის კუამლის კაცითა მიბოძა მისის საყანითა და საკრეფის მამულითა და მისის ყოველისფრითა და მე შემიწირავს. ამას გარეთ ნაგვანაურის სასახლესათვის ბატონს ლიპარტიანსა შევებეწეთ და ცარიელი სახლკარი, სასახლე-ადგილი მომაქრთამა ორის მოსახლითა და ერთი მოსახლე მე მჩუმბტე. მივყავ ხელი და მსაყდარი ავაშენე და გარდავაქვდინე. ღიღი ჯიზური ავაშენე და გარდავაქვდინე, სხვა სახლები, ბეღელი და მარანი და კომქარი ავაშენებინე და სასახლე გავაკეთებინე.

ამას გარეთ ბატონშენ აღიანშენ ბატონის ლიპარტიანის სულისათვის ხუთი კუამლი კაცი, ზოგი ჭკვე და ზოგი სხვაგან ხატსა შესწირა და მე მბოძა და მე შემომიმატებია და ჭყონდრდელის აუაქიძისგანცა საკრეფი მამულები მიშოვნია და შემიმატებია. იმ ადგილს ძველის ლიპარტიანებისგანცა ქონდა ხატსა შესწირული კაცები და აწ ჩვენ წარებდა სასახლე გავეკეთებია. ამას გარეთ ნაგვანაურის ორი კუამლი კაცი იყო მარტო ბეგარა ჩვენი იყო და სხვა სამსახური ლიპარტიანისა ედვა.

1) კამბეში—კამბეხი (შ=ხ); ზროზისა—ძროზისა (ზ=ძ).

2) ხარდანა—სარანა კენახი (სახა სულხან ორბელიანის ახსნა).

შევხვეწეთ ძახელსა ბატონსა ლიპარტიანს და ეს კაცებიც სრულიად მკვიდრად დამანება და ახლა ეს მე შემიმატებია.

ამას გარეთ ეს ორი კუამლი კაცი საკანონოდა ჭილაძესა ლომკაცსა დავადებინეთ და შევაწირვინეთ. მრთი კუამლი კაცი რევანოზს ჭილაძის შვილსა დავადებინეთ ოფისკუქს და შევაწირვინეთ. ამას გარეთ მათხუჯს სასახლე გამიკეთებია და შემიმკია საყდრითა, ტახტითა, დარბაზითა და შეფასახლითა, საწოლის სახლითა და ჭიშქრითა და მისის ჯიხურითა. სალობი არ იყო და ახლა სალობი მე გამიკეთებია და მეთევზეც გამიჩიგებია. ამას გარეთ ჯაქთუბანს სასახლე არ იყო და სასახლე მე ამიშენებია დარბაზითა, ჯახურითა, მარნითა, ბელლითა და სხვა სახლებითა და ჭიშქრითა. ადგილები მიშოვნია, მეთევზენი გამიჩინია და არიან... ¹⁾

ბეგრის ნუსხაშია სწერია. ამას გარეთ სოფელი ბეგუთს მეფესა ზიორგის ესთხოვე... და სამი კუამლი კაცი მან მიბოძა... ამას გარეთ ნავენახევის დიდი სახლი ამიშენებია სასახლე ამიშენებია.

(აქ ხუთი სტრიქონი სრულიად აღარ სჩანს, ისეა გადასული მელანი. ადგილ-ადგილ გაირჩევა წვალეებით სიტყვები: «მქონდა», «შემიწირავს» და სხვა, მაგრამ აზრის აღდგენა შეუძლებელია. არც ი.ე დიდად სამწუხაროა, რადგან აქაც, როგორც ამას წინ ჩამოთვლილი უნდა ყოფილიყო, რა შეუმატებია და რა გაუკეთებია).

ამას გარეთ ბურიას ოცხანას კუამლი კაცი შევსწირე. სასახლე არ იყო და შევხვეწეთ ბატონს

¹⁾ მელანი გადასულია.

მამია ზურიელს და დიდის ქრთამით მომაქრთამა საყდრით, სახლებით, მოსახლეებით, სათიევითა, საყანითა... და მისის ყოვლისფრითა. (ბოლოში ათი სტრიქონი სრულიად ამოშლილია).

პირველ გვერდზედ მოწერილია ერთს მხრივ შემდეგი: ჩვენ ძრისტეს მიერ კურთხევითა კურთხეულმან ჩრდილოსა და აფხაზეთისა კათოლიკოზმან ლორთქიფანიძემ პატრონმან ბრიგოლ კვალად გკადრეთ და შემოგწირეთ თქვენ საშინელსა ცათა მზაძაესა ბიჭვინტის ლეთისმშობელსა ერთი კუამლი კაცი ნარმანიამ ბარვაბინო და მისი ძმაჲ ასრე რომე ქუაპუ შარვაშიძის იყო და ჩვენ ვიშოვნეთ, დავასახლეთ და შემოგწირეთ მათის ცოლშვილითა სახსრად და საოხად სულისა ჩვენისათა. ბეგარას და სამსახურს გარეთ სამი ლადარკი ¹⁾ სანთელს ბიჭვინტის ლეთისმშობელს მიართმევდეს, ყოველს წელიწადს ვინცა მის ტომმან კაცმან გამოგწიროს მას რისხავს თავად ლმერთი მამაჲ, ძე, სულიწმიდაჲ და ბიჭვინტისა ლეთის მშობელი ნუცა იქნების ხსნა და გამოხსნა სულისა მისისა აწდა უკუნისამდე. ამინ.

მეორე თაბახზედ ვკითხულობთ შემდეგ მინაწერს სიტყვებს:

აგრეთვე გკადრეთ და შემოგწირეთ თქვენ საშინელსა და ცათა მზაძაეს ბიჭვინტისა ლეთისმშობელსა ჩვენ კათოლიკოზმან ნეესაძემ ლავით ²⁾ ტეკლათს ბრიგოლია ბე...ლი ³⁾ შვილი ხოხონაო

¹⁾ «ლადარკი» მეგრულად წონაჲ, დაახლოვებით ერთი გირვანქა. ნახე ჩემი „ზედ-წარწერათა გარჩევა“ გვ. 57. ბროსესს საც შეხვედრია ლადარკონი სთარგმნის «Сам»-დ. ეს შეცდომაა.

²⁾ იწერება დათ. ³⁾ ორი ასო წაშლილია.

მისის ცრლშვილითა სხვის შვილითა, სახლკართა ჭურმარნითა, მამულითა, ტყითა, ველითა, საყანითა გასაველითა და გამოსაველითა, საძებრითა და უძებრითა დღეს რისიც მქონებელი იყოს მისის სამართლიანის საქმითა და მისის ეკლესიის სასათლაოთი ასრე რომე შირან მხეიძემ ბიჭვინტისა ტყვეები დაყიდა ოთხი და იმას გარდა სახლებით გამოგართვიეთ და სხვა ნიშანით გაქეთ. აწე ვინცა და რომელმანც ძემან კაცისამან ან ღადიანმან, ანუ თავადმან, ანუ აზნაურმან, ანუ სხვამან ამისდა შლად და ქცევას და გმობას ხელყოს, მასამც რისხავს თავად ღმერთი მამაჲ, ძე და სულიწმიდაჲ. წყეულ და კრულ და შეჩვენებულიმც არის მისი სული და ხორცი და აქა და მას საუკუნოსა. ნუმცა იქნების ხსნიდა გამთხსნა მის აწდა უკუნისამდე ამინ.

მესამე მიწერილი აღგილი ასე იკითხება: აგრეთვე გკადრეთ და შემრგწირეთ თქვენ საშინელსა ბიჭვინტისა ღვთისმშობელსა ჩვენ კათოლიკოზმან ნეესაძემ ღავით ხარაშედია ქრისტეშია და მისი ძმისწული ხოსია მათის ცრლშვილითა, სახლკართა, ჭურმარნითა, მამულითა, ტყითა, ველითა, გასაველით და გამოსაველითა, საძებრითა და უძებრითა და მისის ეკლესიის კართა, ასე რომე პეჭუნა, ჩაჩუამ ჩენი წულისკარი მოგვპარა, გამოვიჩინეთ და გადასახად შიღ გამოგართვით ბატონის ღადიან-ბურიელის ნება დართულობით. აწე ვინცა და რამანცა ძემან კაცისამან ანუ დიდმან, ანუ მწირმან, ანუ ღადიან-ბურიელმან ამდსნი შლად და ქცევად ხელყოს მასამ-

ცა რისხავს თავად ლმერთი და მისნი წმიდანი ზეცისანი და ქვეყნისანი, ხორციელნი და უხორციონი.

მეოთხე მონაწერი ეკუთვნის მეფე სვიმონს:

ბკადრეთ და შემოგწირეთ შენ საშინელსა ბიჭვინტისა ლეთისმშობელსა ჩვენ მეფეთ მეფემან სვიმონ ჩხარს ოქონის საყდარი, მისის გარემო ადგილებით ჩვენის სულის საოხად.

მეხუთე მონაწერი შემდეგია:

აგრეთვე გკადრეთ და შემოგწირეთ ჩვენ ლიპარტიმან ბიორგი და ძემან ჩვენმან შამაყ¹⁾ და თანა მეცხედრემან ჩვენმან ლადიანის ქალმან ბატონმა ანა (ანნა) თქვენ საშინელსა ბიჭვინტისა ლეთისმშობელსა სასახლე ნაგვაზაო რვის კუამლის კაცითა სახსრად და საოხად სულისა ჩვენისა. ამინ.

მეექვსე მონაწერი ფრიად მოკლეა:

ნამაშევს ოთხი კომლი კაცი შირლადენი.

მეშვიდე მონაწერი:

ქვესი კუამლი კაცი და ერთი სასახლე ზადლ ლულდისა (ლულაძისა) შეეწირეთ ბიჭვინტისა ლეთისმშობელსა ბოდღანს.

მეცხრე მონაწერი წერილი ასოებით კარგად შენახულია:

თლილი სასახლე ორმოცის კუამლის კაცითა და ხუთეული სასახლე ორმოცის კუამლის კაცითა მათის შესაელით და გამოსაელით და სათევზოთი.

¹⁾ იწერება «ვაშყ», «ვაშყე ლადიანი» იკითხება გუფარში 1661 წ. (пер. гудж. 146) აგრეთვე 1657, 1658 და 1659 წწ. (i. bid. გვ. 145).

მეათე მონაწერი:

უნდა მოიტანოს აშურლამ მახარობელმან დეკანოზის კაცმან ერთი ჩარეკი საკმელი სადიდმარხოთ, ხატის მიწა აქეს, შიგნით ეზოშიდ. ¹⁾

მეთერთმეტე მინაწერი ვრცელია:

ჩვენ ქრისტეს მიერ კურთხევით კურთხეულმან ჩრდილოსა და აფხაზეთისა კათოლიკოზმან პატრონმან ღვით შემოგწირეთ თქვენ საშინელსა ბიჭვინტისა ღვთისმშობელსა ოცხანის გლეხი სხვედაძე ბიორგი და მისი ძმაჲ მამინა და სახნია მათის ცოლშვილითა მისის სამოსახოთა დღეს რის მქონებელიც იყოს, მისის სამართლიანის საქმითა ასრე რომე სხვედაძეს ჩვენი დახსნილი მერეკიჲვე სეხნია ძალანდაძე შემოაკვდა და სისხლშიდ ბეჲან ბერიძეს ჩვენ გამოფართვით და ჩვენ ბიჭვინტისა ღვთისმშობელსა შეეწირეთ. აწე ვინცა და რამნცა ძემან კაცისამან ანუ ბურიელმან, ანუ ღადიანმან ან დიდმან, ან მცირემან ეს ჩვენგან შეწირული შლად და გამოზმად ხელყოს, ისიმც შეიშლება რჯულის ქრისტიანობისაგან, ნუმცა იხსნის წირვა და ლოცვა, წყეულ კრულ და შეჩვენებულიმც იქმნების მისი სული და ხორცი ცოლითა და შვილითა რაც ამ დაფთარშიდ წყეველა და შეჩვენება ეწეროს მის თავსა და მის ცოლსა და შვილზედამც აღესრულების აწდა უკუნისამდე. ამინ.

¹⁾ ხშირად ვხვდებით ფორმას: «შიდ» «ში»-ს მაგიერად («ეზოშიდ» და არა ეზოში). ეს პროვინციალიზმია.

მეთორმეტე მინაწერი მხედრული ასოებით:

აგრეთვე გკადრეთ და შემოგწირეთ თქვენ სა-
შინელსა და ცათა მბაძაფესა ბიჭვინტის ლეთის-
მშობელსა ჩვენ კათოლიკოზმან ნემსაძემ ლაით
ხორგას ერთი კუამლი კაცი აზნაურის შეილი ბერუა
მორღებჟ ორის მისის გლენებით. მეორე კუამლი
ღასტურაი თომიხილი. მესამე კუამლი ღასტურაი
ბაბუა. მეოთხე კუამლი ღასტურაი ძოჩალია. მეხუთე
კუამლი ხოჩილაფა (?) ბაბაკაჩა, მეექვსე კუამლი
ხახაფა ხუხუტა. მეშვიდე კუამლი ხახაფა ხეახალი.
მერვე კუამლი ხოჭილაფა ხეჩა. მეცხრე კუამლი
სხილონია ჯეიბილეი მათის ცოლშეილითა, სახლ-
კარითა ჭურ-ბეღელ-მარანითა, ეკლესიის კარითა,
სასაფლაოთი. ღღეს რისიც მქონებელნი იყვნენ მისის
ყოველისფრითა. შეიწირე შენ საშინელო ბიჭვინტისა
ღეთისმშობელო და ნაცვალი გვაგე მადლი ნაშენი
ღღესა მას ღიღსა განკითხვისასა.

მეცამეტე მინაწერი. ისევე, როგორც მომეტებუ-
ლი ნაწილი და თვით გუჯარი ხუცური ხელითა:

მეაშენ ცათა უფრცელესო ყოველად წმიდაო და
ყოველად საკვირველო, რომელმან მპყრობელი ცისა
და ქვეყნისა იტვირთე მკლავითა ზედა და მზრდელსა
ყოველთასა ძუძუთა ზრდიდი. საკვირველ არს შობა
შენი და უსაკვირველესი ქალწულად დადგრომა შენი
და გამოუთარგმნელ საიდუმლო შობისა შენისა, ყვაე-
ლო უხრწნელებისა, ქალწულო სანატრელო, წმიდაო
ახლო პირმეტყველსა ცისა ცათასა უმაღლესო, ყო-
ველთა ტომთა ღიღო ღიღებო შენ ჩვენ ცოდვათა

სსნასა მოსალოდებელო სასოებაო, ბიჭვინტისა ლეთისმშობელო გვევდრებით ჩვენ უღირსნი და უხმარნი შონანი შენნი ცვაფარვითა მინდობილნი. შეფე ბიორგი ძე ბაგრატის დე თანამეცხედრე ჩვენი დედოფალი პატრონი აბაშიძის ასული თამარ შე- მოგწირეთ პონათს გლეხნი ერთი ჩუხადე ბეჭელოს და ბუგუტე იმათის ცოლშვილით, სახლ-კარით, კურ- მარნითა ტყითა; ველითა. ვენახითა, სათიბითა, წყლი- თა, საწისქვილრთი, მისის სამართლიანის სულისას ჩვენთს ცოდვილისა საოხად ამ სოფლის წარსამართებ- ლად აწე ვინცა და რამანცა შემან კაცისამან, ანუ მეფემან, ან დედოფალმან, ანუ ღიდმან, ანუ მცირე- მან მოშლად ხელყოფად რკადროს ანუ სხვისამან კაცმან ქალად და უსამართლოდ გარდაეკიდოს მასამცა რისხავს შობა და განხორციელებს ძისა შენისა, ნუცა ამა სოფლისა ძენი იღზრდებიან და ძირითურთ აღიფხვრებიან, სულითა და ხორციით ემიერ დაამიერა სოდომისებრა დაიმზობიან.

მეორე გვერდზედ შემდეგი მხედრული მინაწერი ეკუთვნის კათოლიკოზს შრიგოლს: ჩვენ აფხაზეთისა უკათოლიკოზმან ბატონმა შრიგოლ ესე წიგნი დავდევი და განვახლებთ ასრე რომე ძოპალა სალდა ქაისო შვილი ლავითს კათო- ლიკოზს ემოვნა და ხატისთვის შეეწირა. ამერე ახლა ჩვენ გაგვიახლებია და ჩვენც ხატისთვის შეგვეწირავს ძოპალა ხელ და ქაისი შვილი რისიც მქონებელი იყოს ყოველისფრითა, და ღინც გამოსწიროს რისხავს ბიჭვინტისა ლეთისმშობელი.

პიღვე მხედრული ხელით მინაწერი:

ველად შემოგწირეთ შენ ცათა მობაძაეო ბიჭ-
უნტისა ლეთისშობელო, ჩვენ ცვაფრეთა შენ თა
მონღობილმან და განძლიერებულმან და ვეალად
განძლიერებისა მომლოდნელმან მეფემ ბიორგიმ
ქემან ბაგრატისამან და თანა მეცხედრეჲმან ჩვენმან
ასულმან შაბაშიძისამან დედოფალთ დედოფალმან
ბატონმან თამარ შემოგწირეთ ერთი გლეხი მარდა-
სანიძე ზოსია ჩხარს ცოლშვილითა და ძმისწულითა,
სახლკართა, ჭურძამულითა, ტყითა, ველითა, ეკლეს-
სიის კართა, უძებარ-წაძებარითა, მისის ყოველის-
ფრითა შეიწირე კინი ესე შესაწირაფი სასოებაეო
ჩვენო, ბიჭუნტისა ლეთისშობელო, ჩვენდა სადღე-
გრძელოდ და სულისა სახსრად და საოხად აწე ენცა
და რამანცა ქემან კაცისამან შეფეჲმან, ანუ დედო-
ფალმან, დიდებულმან ან აზნაურმან ეს ჩვენკან
შემოწირული შენ გამოგწიროს, შენ და ძენი შენი
გაურისხდი და ჩვენის ცოდვის ნუქარაბადამცა. ის
განაკითხავს დღესა მას დიდსა განკითხვისასა. ამინ. ¹⁾

შენიშვნა: ეს შესანაშნაფი გუჯარი დაწერილია
ტყავზედ, რომლის სიგრძე ორი მეტრი და ოცდაორი
სანტიმეტრია, სიგანე 18 სანტიმეტრე. ხუთი ცალ-
ცალკე ფურცელი ერთად არის გადაკერილი თეთრი
ძაფით. თავში ამ გუჯარს უძევს ქალაღდი, რათა
გახეული გუჯარი მტკიცედ შეინახოს. დაწერილია

¹⁾ თითო ორდღო სიტყვა სუსტად სჩანს კიდევ აქა-იქა,
მაგრამ მათი გარჩევა შეუძლებელია, რადგან მელანი სრულე-
ბით გადასულია.

წერილი ხუცური ასოებით, შავი მელანით, ალაგ-ალაგ სინგურით არის გამოყვანილი ასოები და მთელი სიტყვები (БИНОВАРЬ), გვერდებზედ მინაწერი მომეტებული ნაწილი იგივე ხუცური ასოებისაჲნი არიან, თუმცა გვხვდება მხედრული ასოებიაც. ასოები, საცა მელანი შენახულა სწორედ არის გამოყვანილი, მხოლოდ «ბ» და «შ», რომელნიც მეტად წააგვანან ხუცურს. ანბანში და ძველს ხელთნაწერებში ხშირად ერევიან, აქაც არ არიან გარკვევიდ განსხვავებულნი, წინააღმდეგ «შ» იწერება ისე როგორც «ბ». სხვათრევ პალეოგრაფიულის მხრივ ეს ხელნაწერი არ არის შესანიშნავი.

რაც შეეხება მის შინაგარესს, მკითხველი უკვე დაარწმუნდებოდა, რა მღადარს ცნობებს იძლევა იგი ჩვენი ისტორიის შესასწავლად. იგი ერთის თავის ადგილით ჯვებს მახტანგ მეფის კანონებს, მეტადრე იმ განყოფილებას, რომელიც შეეხება ეკკლესიას და მის კრებულს. იგი ავსებს ჩვენს კანონმდებლობას იმ გვარად, როგორც уставъ Владимира св. о церковныхъ людяхъ «Русская правда»-ს. ეს გუჯარი ცხადათ გვიჩვენებს როგორ უყურებდა ჩვენი მმართველობა-საეკკლესიო წესწყობილებას. მართის სიტყვით იგი განძია ჩვენის საისტორიო ლიტერატურისთვის. ჩვენა ვიცით საქათალიკოზო კანონები, რომელნიც მახტანგ მეფემ ჩუროთო თავის «რჯულის წიგნში». აქ მოხსენიებული არიან თითქმის სუყველა ის პირნი, რომელთაც შემუდგენიათ ცნობილნი საეკკლესიო კანონები. მართი შეხედვით შეიძლება იფიქროთ, რომ ამ გუჯარში გამეორებულია კათოლიკოზთა დადგინება მახტანგის წიგნში მოქცეულნი. მაგრამ რა კი

დააკვირდებით მის შინაარსს ადვილად მიხედვით, რომ ეს გუჯარი სულ სხვა მხარეს შეეხება ჩვენს რჯულდებულებას. იგი უფრო ვრცელია და მრავალ მნიშვნელოვანი, ვიდრე დაბეჭდილი კანონები კათოლიკობით, «ქარბლის ცხდვრება» მოკვითხრობს ამ კანონების შედგენის ისტორიას.

ბიოგრაფი მე-III მეტობაში (ბიოგრაფი იყო ძმა როსტომისა. 1605—1639) შესდგა წამოღებულ კრება. «ყამებთა ამათ შინა, ამბობს შემატრანე, ვითარცა ვინაღვთ იქმნა განტეება ცარლთა, კლეა ქრტთა და იღუშალო ტყენს-ყიდუა და უჯეროში სჯულსა-ხედა მრავალნი იმეკეთსა შინა. ამისათვის შეკრბენ ქართლისა სათაღიკოში მშობქია, აფხაზთა კათალიკოზი ევდომონ და ყოველნი ეპისკოპოსნი იმერთ-მდრშინანი, ხოლო ეპისკოპოსნი ესენი იყენენ: ქუთათელი სვიმონ, გენათელი ანტონი, ჯყრანდიდელი, ბედიელი, მოქველი, დრანდელი შილიპვე, საგარელი პოზმან, ხონელი ზაქარია, ნიკორწმინდელი იაკობ, ჩანსელი პირილე! ამათ განაჩინეს მოქმედთა მათთვის ჯეროვანი შერიხხეანი, და წერნენ და შეაჩვენეს მოქმედნი მისნი, ვითარცა გვაუწყებს აღწერილი მათი». ¹⁾

იგივე კათალიკოზი მალაქია და მედემონ იღებდნენ მონაწილეობას კრებაზე და ამტკიცებენ ჩვენს გუჯარს თავიანთი ხელმოწერით. ბარდა ამოლი ცნობილი პირის სახსენიებიან კათალიკოზნი მეთევითე ²⁾. მალაქია, მაქსიმე, ზაქარია და სვიმეონ

¹⁾ ქართლ. ცხოვ. II, 196.

²⁾ გვარად საყვარელიძე, ნახე თვით გუჯარი.

და დავით. ზაქარიას და სვიმეონს ვაცნობდეთ ზემო
ამონაწერიდამაც «ქართლ. ცხოვრებადამ». დავით
კათოლიკოზი აფხაზეთის გვარად ნემსადე, მაქსიმე
იმერეთის კათოლიკოზი, მალაქია «ზურთული კათო-
ლიკოზი» ცნობილნი არიან ისტორიაში. ¹⁾ რადგან
აქ მოხსენებულნი კათოლიკოზნი სუყველა თანამედ-
როვენი არ იყვნენ, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მათი «ხელ-
მოწერით დამტკიცება» ერთ დროს არ ეკუთვნის. ეს
შეიძლება ვსთქვათ, რომ ეს გუჯარი შესდგა და
შესრულდა მე-XVI—XVII საუკუნეში. ჯერ კიდევ
ბროსემ შეამჩნია, რომ დაბეჭდილ აწ. საქათოლი-
კოზო კანონებში მოხსენებულნი პირნი სხვადასხვა
დროს სცხოვრებდნენ (Bros. Hisf. d. l. Georgie
II, 265, § 4). იგივე ითქმის ამ გუჯარზედაც.

მოხსენებულთ «მეფენიც» ეკუთვნიან ამეფე დროს
მე-XVII საუკ. შამია და ძე მისი ლევან ღადიანი
უნდა იყვენ შამიაშესამე († 1532) და ლევან I
(† 1572), ძენი მისნი, აქ მოხსენებულნი ბიორგი
მესამე († 1582) და შამია მეოთხე († 1590). ბუ-
რიელი როსტომ († 1564) და ძემისი ბიორგი მეორე
(† 1600). ბიორგი მეფეთ-მეფე ძე ბაგრატი უნდა
იყვეს, ბიორგი მეორე, ძე ბაგრატი მესამე. პირველი
ცოლი მისი გარდაცვლილა 1561, თუმცა
სახელი ისტორიაში არ ვიცით. ეს გუჯარი ეწვებს ამ
ნაკლს და გვაუწყებს, რომ პირველი მისი თანამედ-
როვე იყო ასული აბაშიძისა თამარ.

რამდენადაც ეს სამეფო პირნი ხრონოლოგიით

¹⁾ ამ მალაქიამ განახლა ქაიშის მონასტერი, მიწის ძვრით
დანგრეული 1618 წ. შემდეგ წელს იგი ამორჩეულ იქმნა
კათოლიკოზად. Brossef. Voyage archéol. Sup. 29, 32, 34.

უახლოვდებიან, იმდენად ქათოლიკოზნი შორდებიან ერთმანეთს. საკმარისია აღენიშნოთ, რომ მაქსიმე სცხოვრებდა მეთვრამეტე საუკ. და მალაქია მეთექვსმეტე საუკ. (ნახე ЦЕРК. I.), ზრიგოლი აუხაზეთის კათოლიკოსი მეჩვიდმეტე საუკ. ეს გუჯარი უნდა იყვეს თანდათანობით შედგენილი და შემდეგ გადაწერილი და შემდეგ გადაწერილი ერთის ხელით, როგორც ვხედავთ ახლა ამას. ცალ-ცალკე შეწირულებანი მეფეთა და ქათოლიკოზთა ბიჭინტის ლეთიამშობლის ეკკლესიისთვის ერთად მოუქცევიათ და შიგ ჩაურთავთ საეკკლესიო დადგინება, რომლის დასაწყისი ეკუთვნის მეთექვსმეტე საუკ. შემდეგ კათოლიკოზებსაც იგი მიუღიათ და დაუმტკიცებიათ. აქ მოხსენებული ზრიგოლ ლორთქიფანიძე დაჯდა კათოლიკოზად შედემონის შემდეგ სეიმონ შეფის დროს (ძისა პლეჟსანდრე მეოთხე) 1699—1701 წ.

ამ გუჯრის გარჩევა «შენიშენაში» არ შეიძლება, ამიტომ ჩვენ გვაქვს აზრად ცალკე წერილი უძღვნათ ამ საყურადღებო ნაშთს.

1809 პატრიოსანო მღვდელთა ნიკილოზ დეკანოზის მეფის ძე იოანე ბრწყინვალეს მარჯვენას გემბორები. მერე წინამძღვარი ხომ გამოვიდა მონასტრის ეკკლესიიდან და ნაჭაშნობა მისცეს. ახლა ის ეკლესია თავისი რიგით და სამკაულითა და მამულით შენთვის მოგვიბარებია. შენ იცი, როგორც რიგინათა და პირნათლად მოიქცევი ეკკლესიასთან და ჩვენთანა ამ მამულის შემოსავლით რიგინათ შენახვითა და ან მამულის მუშაობითა მერე თუ ენა-

ხამთ შენს ერთგულებას ეკლესიისას ჩვენგანაც მა-
გიერის წყალობის მოიმედე იყავით მარტის 2, ქო-
ლონიკონს უპც

1605... 1) დადებული და ქებულო ყოველთა
აგებულთა შემოქმედი, ყოველთა ხილულთა და არა
ხილულთა... ქეშმარიტი ქეშმარიტისა მამისა მზე,
სიმართლისა ნათელი, ქეშმარიტი ცხოვრება და
ქეშმარიტება დიდს ზრახვისა მამისა ანგელოზნი,
მწყემსი კეთილი, მესია იესო ქრისტე ღმერთი სახიე-
რი კაცთ მოყვარე და საცნაურად მიზნა ყოველთა
მათ კეთილთა და სული წმიდა, რომელსა მამისაგან
აქვს არსება და მამისა და ძისათანა თაყვანის ცემული
სული წმიდა უფალი ცხოველს მყოფელი, ყოველად
ძლიერი ყოველთა მხილველი, რომელი იტყოდა
წინასწარმეტყველთა მიერ, თენიერ რომელ მამისა
იწოდების, მამა უშობელი და ძესა მამისაგან შობილი
და სულსა წმიდასა, სული წმიდა მამისაგან გამომ-
ვალი და მამისა და ძისათანა თაყვანცემული, ესე
არიან თუთიებანი მათნი გუამოვნება სამეგუამოვანი...
სამება ერთარსება, ერთი ღთაება, ერთი მეუფება
შეურვენილი, წმიდა სამება, რომლისა დაწყება

1) თუმცა თავი ატლია და არ სჩანს, რა შეუწირავს
გიორგის, მაინც ვბეჭდავთ ამ გუჯარს, სხვაფრივ შესანიშნავს,
ენა მომეტებული მდიდარეა ძველი ფორმებით და მართლ-
მწერლობით. გარდა ამისა საყურადღებოა ეს გუჯარი როგორც
სრული დაახლოებით «წუეველის წიგნი». მწკალებლებს იგი
იხსენიებს მეტბო სასტიკად და გვიჩვენებს მათი სწავლის
მცირეოდენ თუნდ მხოლოდ სასულიეროს ცოდნას» ორიგენი,
და ნესტორი ცნობილი ყოფილან ჩვენში.

უცნაურ არს და ჭეივს უკუნიით უკუნიისაჲდ და
მეორბეცა ამინ კუალად ყოვლად საგალობელისა და
სავედრებელისა და უმეტესად ზემთა აღმატებულისა
ყოვლად წმიდისა, ყოვლად კურთხეულისა, ყოვლად
უბიწუხეუბნისა, რომელი არს მაცუალი ცეცხლი
შეუხებელი, უკდაებანი სიწმიდისა, ცვეროხი არონისა,
ნაყოფისა მის უკუდავისა გამომღებელი, კარავი
ღეთისა დამტევენელი, სახლი ღეთისა. საყდარი ქეო-
როვიმი, ქალწული მარჯამ ღედა უმაჰაკად მშო-
ბელი, ღეთისა ემანოილისა რომელმან დაიტია მუ-
ცელსა დაუტევენელი იგი ცათა და ქვეყანისა ღეთისა
დამტევენელისა ღეთისა ღედისათა ძლიერებითა და შე-
წევნითა სამნაწილისა ჯვარისა ძელისა ცხოვრებისათა,
რომელსა ზედა განკუართულ იქმნა უფალი ჩენი
იესო ქრისტე და განიპყრნა უბრწუნელი მკლავნი
თუისნი მას ზედა ხსნისა და ცხოვრებისათვის ჩენისა
ძლიერნი და შემწენი ბანაკთა უსხეულოთა და უნიფ-
თოთა მწყობრთაგან ცხრა არეთა და ცხრათავე
დასთა ანგელოზთანა, შეწევნითა და ძლიერებითა
სიტყუისა ღეთისა მქადაგებელსა ნაშობთა, ყოველთა
უზესთაესსა დიდესა მის ქრისტეს ნათლის მცემლისა
იოვანესითა, კუალად ძესა მის ქუბელისა მკერდსა
ზედა მიყრდნობით ღეთისა მზრუნულისა იოანე ქალ-
წულ მახარებელისა და ღეთის მეტყველისათა, თავს-
მღებობითა და შუამდგომლობითა ათორთა, მოკ-
ქულთათა, მონღობითა და შუამდგომლობითა ჩენისა
სიქადულისა სასოებისა და ცხოვრებისა სუეტის
ცხოველისა ჯუარისა ჭაუფლოთა და შირონისა ღეთით
მყოფელისათა, წმიდათა და დიდთა მღვდელთ-
მოდღვართა, დიდისა ბასილი კესარიელისა, გრიგოლი

ღეთის მეტყველისა, იოვანე ოქროპირისა, ათანასი
აღიქსანდრიელისა, ნიკოლოზ შირონი ქალაქისა და
საკურველ მოქმედისა და სხვათა მათ ყოველად პატიო-
სანთა შლედელთ მოძღუართათა და კადნიერად მეოხ
არინ წინაშე მეუფისა და კეალადცა შემწეთა მხნეთა
მხედართათა დიდისა მხნისა გიორგისათა, დიმიტრი,
თევდორე და თევდორისათა და დიდისა ევსტათისათა
და ყოველთავე ღეთისა სათნოთა მხედართათა და
ღირსთა და ყოველად სანატრელთა დედათა და ქალ-
წულთა თეკლა, ირინა, მარინა, ბარბარა და ეკატე-
რინისათა და ყოველთა განშორებულთა, დაყუდებით
მღვდმარეთა, მესუეტთა, მეუღაბნოეთა და რაედენნი
სათნო ეყუნეს უფალსა ჩვენსა იესო ქრისტესა და
კუალადცა სათნო ყოვად... აღმატებულთა დედ აფა-
ლო ღეთისმშობელთა მარადის ქალწულთა მარიაჲ
კრულმცა არს ცათა შინა ზე და ქვეყანასა ზედა ქვე
მეჩუენებულთა და კრულმცა არს მხედარი და ცოცხალი
მისი საყდარი, საძარე, მიწა და ფიცარი, ძილი და ჯ-
დომა და აღდგომა, ძილი სჲა და ქაძა, მისი ძილი
და ლუიძილი, მისი სავარძელი, სარეცელი და ცხე-
დარი მისი. კრულმცა არს შეიღთა კრებათა მეჩუე-
ნებითა ოთხთა პატრიარქთა მათთა მიმდგომთა, ძიტ-
როპოლიტთა, ეპისკოპოზთა და ქორეპისკოპოზთა, ¹⁾

¹⁾ ქორეპისკოპოზი და ქორიკოზი ვახუშტისა ყურადღებით
უნდა გაირჩეოდეს. ქორიკოზად იწოდებოდნენ მშართველნი
კახეთისა მერვე და მეთერთმეტე საუკ. ეს სანელი უნდა გავრცე-
ლებულიყო: ჩვენი საბერძნეთიდან, სადაც იმპერ. დეე I ბრძა-
ნებით ყველა პატარა ქალაქებს დაენიშნა საკუთარი ეპისკოპოზი,
არაჲც თუ ქალაქებში, სოფლებშიც კი დასდნენ ეპისკოპოზები.
აქედამ წარმოსდგა ტერმინი «ხორეპისკოპოი» (ეპისკოპოზი
დაბისა). ქორეპისკოპოზი ჩვენი უდრის ხორეპისკოპოზს ბერძენ-
თა. ქორიკოზი ვახუშტის აზრით, მეფის მონაცვალე იყო პრო-
ვინციაში. უსახულოთ მიგვაჩნის ს. ს. ორბელიანის აზრით,
რომ ვითომ ქორეპისკოპოზნი უსამწყესო ეპისკოპოზნი იყვნენ.
ახლი გამოკვლევა, როგორც მოვიხსენიეთ, ამის წინააღმდეგია
და ქორეპისკოპოზს ასახელებენ ეპისკოპოზებად პატარა ქარ-
ქაქებში.

ჯვართა და ქართლისა კათალიკოზ პატრიარქისა და მისთა სამწყსოთა ეპისკოპოზთა შეჩუენებითა და ჯვართა შემცა ედების კეთრი გეზისი შიშთული იუდასი, მეხისტება დიოსკორესი, დანთქმა ფარაოსი და თანამცა აბირონისი მესადარვისა ფსალმუნისა წყევასა მასზედამცა დაასრულებს ღმერთი ქრისტეს ჯვარის მცემელთანამცა აჲს ნაწილი და სამკვიდრებელი სულისა და ხორცისა მისისა ნესტორ და ორიგენე ყოველთა მწუალებელთა თანამცა დაიმკვიდრებს. სული მისი და ყოველმცა გაგებული მისი მოიშლებისი და ნურათამცა სინანულითა იქმნების ხსნა სულისა მისისა ნუსამცა აღმოაცენებს ქვეყანა ნაყოფს მის კაცისათვის და ყოველიმცა ნაქონები მისი იავარი და ოხერი იქმნების და ამაზე ზემო წერილითა თუით ღეთაებისა პირითა და ყოველთა მისთა წმიდათა მადლითა და სხუანი რაოდენნი შეჩუენებანი სწერიან სიგელსა ამას შიგან მათ შეჩუენებით ყოველთავე წყეულ და შეჩუენებულ იყოს კაცო იგი სულითა და ხორციითა ¹⁾ და ყოველთ სახლეულით მისითურთ, რომელმანცა ხელყოს შეწირულისა ამის ჩვენის შლად და მოკლებად იკადროს ყოველთამცა ამა სიგელეში წერის წყევლით და შეჩუენებით კრულ, წყეულ და შეჩუენებულმცა არს ხოლო დამამტკიცებელნი ამისნი

1) სუეველგან ასოს «ხარს» ხანად ვსახავ (სიტყუები: ხორცი, ხელი, მხნე, მხედარი და სხვ.) ენა საერთოდ ქველია, ფორმები იხმარება ხშირად ისეთები, რომელთაც დარჩენილია ახლად მხოლოდ მთაში, მაგ. მოიშლებისი მაგივრად „მოიშლების“. შესანიშნავია: «თვის იწერება «თუის»-დ და არა «თეს»-დ. (კაცისათვის).

ღმერთმან აკურთხნეს და წმიდანმან ღვთისშობელმან მარადის ქალწულმან მარიამ. დაიწერა მტკაცუნ და შეუტყვალებელი შეწირულობისა წიგნი და სიგელი ესე ქორონიკონსა სჰშ. (ხელმოწერილია გიორგი ¹).

- 1794 წ. ქ. სამი ობოხ აბაზ უზალთუნო
- ქ. საპერანგე ოთხი აბაზი
- ქ. საკაბე ექვსი აბაზი.
- ქ. წითელი ლად იანი ხუთი აბაზი მდარე
- ქ. შილი აბაზი
- ქ. სუის ჩითი აბაზი.
- ქ. ალლის ჩითი აბაზი
- ქ. დაოლბანდი ერთი თავი სამი აბაზი
- ქ. აალი განის ხელსახოცი ჩითის ათი შაური
- ქ. რკინა ღიჭრა ათი შაური
- ქ. ტყვია სტილი შაურნახევარი
- ქ. მარილი ღიჭრა სამი შაური

ამათი გასაღები თორმეტი თუმანი არის ამ თვალვითა და სოფელთანვე პირობა გამოგირთმევისა ნახევარი ამათია და ნახევარი ეკკლესიისა არის. ამ სალამათის გამოღებისათვის სხვა უფრო მეტსაც გვაქვს, მაგრამ მაგათ რომ მეტად მოინდომეს, ჩვენ ფშათი ვირჩიეთ და ისევ დავეთხოვნეთ და ახლაც რაც ამაში სწერია ამის დაკლება არ შეცდომება ყველანი. ხელს ასე ვაწერთ. ქაიხოსრო, ბარამ, იორდან ²).

¹) გიორგი აქ მოხსენებული უნდა იყოს მეფე გიორგი შუათე (1600—1605), ძე სვიმონ პირველისა.

²) ფულის და საქონლის ფასობის შესწავლისთვის კაი მასალაა.

ანდერძის წერილი კოზმა ბერასა.

1785 ქ. წმინდანო მამანო! შემდგომად ჩემსა მოსულნო მე კოზმან ბერი ესწერ ანდერძს ამას: მე რომ მოველ სამი კვამლი კაცი დამხვდა. არცენ იყო ეკკლესიის შემწე, ჯაფახის შვილი. 1) პატა მეკალოეთ იდგა. უთხარ. მოდი ეკკლესიისათეინ გუბნიდელათ დადგმეთქი უღელი ხარი ვიყიდე და მივეც და სულ ყმები ერთად დაეყენე სამწელიწადს უკან მილალოტა მე თელავს ბატონთან გიახელით და შეევეგეწე აქ ეკკლესიასთან გაჭრილი მიწა იყო ეს მოხან და არ დეჯერებინა წელსი სხვისი მიწაში და რომ გამაეშო ნიგოზსა ქვეშ შერევა მეხი დასცემოდა და სამი კანბეჩი და ერთი კაცი მოეკლა და სულ ურმები დამეფანტნენ და ოცი წელიწადია აღარც ერთი დღეა მიხნია უნდა მქონდეს ხუთი ექვსის წლის ჰური და ახლა აღარც ერთი ლიტრალა მაქვს საქონელი კი დამახოცა ერთი ხარი მყვანდა ლოპონტახედ იდგნენ გზის შესაკრავათ იქ დაკლებოდნა ჯაფახიშვილი და ისიც იმის გულისათეინ დამიკლეს მერეთ კიდევ ეს მოგხსენდეს ბატონს განაჩენი ებოძებინა მორჩაძი-სათეინ და მამული ებოძებინა მე წინ (+) აღუდევ და ის განაჩენი მოეშალე მოვიდა შემოგვეხვეწა და ეკკლესიას სამი თუმანი აღუთქვა და მივეც მამული და ახლა სიკვდილის მეტი აღარა გამოიმეტა რა სიკეთის მაგიერათ ეს მიყო ჯაფახის შვილისავით ორი საპალნე კულუხი არ მიუცია: ორმოცი საპალნე ლეინო მოუვიდა შარშანწინ ჯაფახის შვილს კიდევ გა-

1) თითოეულ სიტყვეს აქვს დასმული წერტილი.

სამრჯელო ერთი ფული არ მიუტია თვედორეს მიუ-
ცია ორი თუმანი კიდევ მორჩადეს მივე ახალი მამუ-
ლი ბეჟან მდივანბეგმა ჩასხა მიჯნები და ორს თუმანს
დაპირდა ეკლესიისათვის და არ მოუტია ქ. დათუ-
კაშვილი და მღვდლის შვილი ჩემი დაყენებული არიან
მამაშვილს არ უხამდა რომ მე ამათ სიკეთე უყავ
ამათ აშენებულზე მამული მივეც და მე აუშენებელი
მიწა დავიჭირე სავენახედ: მაჟის მამულს გარდა და-
თუკაშვილისათვის მიმიცია ორი ბეთალმანი მამული
მორჩილებისათვის და სამსახურის გულისათვის... და
რაც მე შემსახურა და რაც ბატონს სამი წელიწადი
კულუბი არც ერთისათვის არ გამოამირთმევინა რომ
ახალი დასახლებულნი ხართ და მამულს შემატეთ რამე
ან ქვეერი და ან საწნახელი მეთქი ქ. დათაშვილს: ერთი
ვენახი დაკარგული ქონდა მე რომ მოველ მოვკით-
ხე და დავიხსენ და მივე დათაშვილს მეორე მამული
და ის ვენახი აქვს დღეს და სქამს ლოპოტაზნედა არ
წავიდა დარბიეს და ერთი კანბეჩი წაართვეს
საბაბი მე დამედო, შენ მიზამო ხუთ მინანთული
მე მივე: მასილებს და ის კანბეჩი დავიხსენ და მი-
ვეც ქ. კიდევ ეს მოგხსენდეს მე რომ მიველ ბეჟანას
მამა დამთვლი ოქროს მილის იასეს მამა ერთად
იყვნენ სამს და რომ გაიყარნენ ედავებოდნენ ეს ბი-
ჭები და სხვას მამულზედ დავასახლე და წილი არ
დაუდევ აბა ბეჟანასთან და სამის დღის მიწაც მივე
ლკაი გამარჯვებული ბეჟანას და დაუპირდა ეკლე-
სიას ორს თუმანს და არ მოუტია.

ქმანოელს აქვს ბეთალმანის ქვეერი საპალნისა
მანველს მივე ბეთალმანი მამული ხეცს აქეთ ბეი-

თალმანი არის ზემოთავამდინ და ქვემო ხევამდინ დაიწერა წიგნი ესე მეც სიკეთე მიქნა ამათზედა და არც შეუძლიანთ დაფიცება იმიტომ დაესწერე მე ეს წიგნი რომ დამმარხენ დაიწერა წიგნი ესე მაისს ზ შობ ქ. ერთი კიდევს მოგხსენდეს: გუტია ნაცელის დროს რამაჲ დიონზევის სარინან ზალ და იასაული ლალახანის შვილი მობრძანდენ მანოელს რომ მამული უჭირავს იქა და მაშინ ვაუწყე სადამდინ გუტიას მამული იყო და სადამდინ ბეითალმანი ესე მათხრა გიზამ მანამ მოკვდები ნუ გამოართმევ და მასტყან ეკკლესიის არისო ყველაზედ კინახული დამიდვა ყველამ უნდა დამარხონ და ჩემი სამარხი გაიღონ თუ არა სამართალში ბეითალმანები ისეე ჩამოართოს და ეკკლესიასთენ დაიღოს თუ თავის ნებით არ დამარხონ სამართალში გასჯიეთ თუ ასე არ აღასრულოთ საუკუნოსა მამასან პასუხი გამცენ ჩემი მამლელი და მლოცველი ზოდაშის მღვდელი მოსე და სიკედილის დღის მოძღვარი ეს არის და ამაზედაც მოწყალება ყავთ დეკემბრის ექვს შობ. ¹⁾

კოზმა ბერა ეფთვიძე.

1787 წ. ღმერთმან ბედნიერის ხელმწიფეს კირი მოსცეს მთაწმინდის იაკობას. ამას მოეახსენებთ მოწყალებს. კოზმა ბერმა თავის სიცოცხლეში ჩემგან ერთი თუმანი ვალად აიღო და თამასუქი მომცა და თავისი ყმანი მოწამელ მიწერია და იციან:—

1) იბეჭდება ორი გუჯარი კიდევ, რომელიც შეეხება ამ კოზმა ბერს.

ამას გვევლრებით. ერთი ოქმი და იასაული მი-
ბოძოთ, რომ ვისაც მისი მამული და მოადგილობა
ქონდეს. და ებაროს:—რომ ეს მისი აღებული თეთრი
გამოგვართვას და მოგვეცეს იელისის 11-კს შოე (ბეჭედი)

უფალო წინამძღვარო ეფეთიმე იმისი. მოადგილე.
ხომ თქვენა ბრძანდები. და ამისა. პასუხი თქვენ უნდა
გასცეთ. კათათვის 11-კს შოე.

1789 წ. 11: მე საფარაშვილსა მელქუასი კოზმან
ბეკს, ცხრა მინანთული და სამი აბაზი. მართე და
სნეულობაში აღებული წინამძღვარის... ეფთიმისაგან
სრულიადა: და არის მისი მოწამე თვალ-ოქროშვი-
ლი. ბეჟან. და ძე გიორგი. ღვდელსა დამიწერია და
მოწამეცა ვარ. აღიწერა თებერვალის 11, 11-კს შოე.

წინამძღვარა ეფთვიმე. ¹⁾

1799 წ. 11. მომებარა ედიშერ ციციშვილი
სალთხუცეს თქვენ უფალის წინამძღვრის ეფთიმესაგან
ოც და ექვსი თუმანი თეთრი თავნი იყო და ორი თუმანი
სარგებელი ეს მთლად მოგბარდა თქვენგან თამასუ-
ქი მქონდა, დამეკარგა. თუ გამოჩნდა ეს სადმე
ბათილი იყოს ის. ამისი დამწერი და მოწამე თუმა-
ნიშვილი მდივანი მისის ბ ქორონიკონს შპზ

ამისი მოწამე ვარ ნაზირი გლახა.

¹⁾ ეს ის წინამძღვარი ეფთვიმე უნდა იყოს, რომელიც
კოზმა ბერის ვალს იხდის. (ნახე სამი გუჯარი შესახებ კოზმა
ბერისა).

1800 წ. მათს უწმინდესობას ბატონს ბიძა ჩვენს მოეწერა სფირილონ ანანიას შვილი რომ თავის განწესებას ითხოვს ესე გასინჯე და ეცადე კიდევ შეარიგო ყოვლად სამღვდელო მთავარ-ეპისკოპოსსაო. დეკანოზის სფირილონის სარჩელი მათს ყოვლად უსამღვდელოესობას მთავარ ეპისკოპოსს პასიოტს გამოუცხადეთ და ამათს ლაპარაკში დიამბეგი ვახუშტი და ჩვენი მოხელენიც თან დავისწართ. ყოვლად სამღვდელო მთავარ-ეპისკოპოსმან მოგვიგო იოსებ ანანიაშვილი და ნიკოლოზ მღვდელი ანანიაშვილი სფირილონ დეკანოზის სახლის კაცნი არიან მოწილენი არიან და სამს მთავარ-ეპისკოპოსსაც მოსწრებთან იმათ ღმერთი აფიცეთ და მიძინების ხატი და რასაც ისინი ფიცით მოგახსენებენ რომ მთავარ-ეპისკოპოსის კირილეს ბესარიონის და იოანაფის დროს სფირილონს ჰქონდეს სახელო ჯამაგირი, თუ სამწყსოდამ სარგო მეც ხელს მოუწერ და მივსცემო ჩვენ იოსებ ანანიაშვილს და ნიკოლოზ მღვდელს ღვთის ფიცით ვკითხეთ და ასე იმოწმეს დეკანოზობის ჯამაგირი არც ბესარიონ მთავარ-ეპისკოპოსის დროს და არც იოანაფის დროს არ გვინახამს რომ ამათ ძრვსცეთ რამე სფირილონისათვისაო თორემ ბარათები ექნება და თუ საიღუმლოდ იღებდა არ ვიცითო. დრამილამ მესამედს ვიღებდით და ახლაც ვიღებთ საკანონოში წილი არა გვაქვს მაგრა ჩვენს საგამათ მთავროში საკანონოს ჩვენ გავარიგებდით და რომ მოვართმევდით გვიბოძებდა რასმე თუ არა თავისი ნება იყო და ჩვენს განწესებას სამოხელიოს კანონს ქვეშ მყოფობისაგან ავიღებდითო. ნიშანს

რომ ავიღებდით და მოვარბმევდით ერთს რასმეს გვიბოძებდა და ჩვენს განწყვებულს სამოხელიოს მიცვალებულის პატრონისაგან ავიღებდითო მთავარ-ეპისკოპოსის წილი სამამათ მთავრო რომ არის მამა ჩვენებიც ბევრს ცდილან ჩვენც ბევრს ვეცადენით ამ სფირილონის მამაც ბევრს ცდილა და ეს სფირილონიც ბევრს ეცადა, მაგრამ ვერ ვიშოვეთო. ამ მთავარ-ეპისკოპოსმა პაისიოსმა რა მიზეზით დაიჩემა არ ვიცითო და ჩვენ ასე განვაჩინეთ მთავარ-ეპისკოპოსის წილი მამათ-მთავრომა, რადგან ამ ყოვლად სამღვდელოს მთავარ-ეპისკოპოსს პაისიოსს მიუცია ამისი ნება მისის ყოვლად უსამღვდელოესობის მთავარ-ეპისკოპოსის პაისიოსისა არის, მისცემს თუ არა, ნიშანი თავის სახელოში სფირილონ დეკანოზს ააღებინოს, რომ მიართოს რასაც უბოძებს ნება მთავარ-ეპისკოპოსსა და განწყვებული სამოხელიო მიცვალებულის პატრონისაგან აიღოს. საკანონოს თავის სამამათ-მთავროში სფირილონ დეკანოზს გაარიგებინებდეს საკანონოში საქმე არა აქვს რა სფირილონსა და თუ უბოძებს რასმეს ყოვლად სამღვდელო მთავარ-ეპისკოპოსი თავის ნება არის და თავის განწყვებას სამოხელიოს კანონს ქვეშ მყოფისაგან აიღებდეს. დრამილამ მესამედი თავისი ნაწილი უნდა შიგვის დეკანოზობის ჯამაგიჩისა, რადგან სანატორელს პაპას ჩვენს უბრძანებია დეკანოზისა საქმეს ჩვენ მოვკითხამთო და თუ სამართლიანი მიცემა იქმნება ჩვენ გაუჩინთო ეს მისის უმაღლესობის ბატონის მამის ჩვენისა და მისის უწმიდესობის ბატონის ბიძის ჩვენის ნება არის. იქნისის კ ქკს უპპპ. რადგან რომე

კურთხეულს ბატონს პაპაჩემს ეკკლესიის შემოსავალი შუა გაუყვია. ნახევარი საყდარს უნდა მოხმარდეს და ნახევარი მთავარ ეპისკოპოსმა უნდა მოიხმაროს ამ ჯამაგირის საქმე ამისთვის დავაგდევით ნება ახლა მისის უმაღლესობისა და მათის უწმიდესობისათვის აღსრულდეს.

ჩვენ მეფე სრულიად ქართლისა კახეთისა და სხვათა შეათსამეტე გიორგი ამ განაჩენს ვამტკიცებთ სეკლემბერს ლ: ქკს შპზ. 1)

ჩვენ სრულიად საქართველოს უფლის წული მეფის ძე დავით ვამტკიცებთ განჩინებასა ამას. მარტის ძს ქკს შპც

მეფის ძე ბაგრატ ვამტკიცებ ნოემბრის 16 წ. 1800

მეფის ძე თეიმურას ვამტკიცებ ნოემბრის იმ ქკს შპც.

სათარხნის გუჯადა.

1798 წ. ქ. ჩვენ მაგიერად მოუტრავს ფრიდონს ჭანდიერის შვილს ასე ეუწყოს. მერე ამ არზის პატრონი, რადგან ამისთანა ლაჭიბი და შეუძლებელი ხიზანი კაცი არის იმას ხარჯსა გამოსაღებსა ბეგარას და ჯარში ნუ გარეფ, რადგან სნეული არს და ნურას სთხოვთ და ნურცა რასთ გამოართმევთ. იგიველის კა ქორონიკონს შ. პ. მ. (ბეჭედი).

სათარხნის გუჯადა.

1751 ქ. ესე: წყალობის: წიგნი: დაგიწერეთ: და: გიბოძეთ: ჩვენ: პატრონმან: ერისთავთ: ერის-

1) საყურადღებოა ჩვენი სახელმწიფოს წესწყობილების და სამართლის წარმოების შესასწავლად ეს არ უნდა იყოს პაისი იერუსალიმის პატრიარხი.

თაემან: შანშემა: და: ძმისწულმან: ჩვენმან: დღეითმა:
გოგიამა: შენ: იქეთეს: ბეროშეილებს: თუომანს:
ქოქოსა: და: ბოხოს: და: მეზობელსა: შენსა? ჩო-
ფანშვილას: ბათირსა: გორსა: და: ქუჯასა: ასრე:
რომე: თაოზით: იქეთს: მამულს: თქვენ: გეკირათ:
და: ნარიშამ: ქრთამი: მოგეართეა: და: ნარშას: უბო-
ძეთ: მერმე: ხატის: მამული: ყაფლოც: იკრახეთ: და:
ხატის: ყმანი: ყოფილხართ: ახლან: ნარშასა: თაფრისი:
ქრთამი: ისრევე: უბოძეთ: და: შენა ქრთამიც: გამო-
გართეთ: და: ისრევე: თქვენ: თავს: წყალობა
გვიქნა: და: იქიეც: თქვენ: უწინდელი: აქეთის:
გალმა: მამული: ახოები: ხატის: ყმანი: ყოფილხართ:
და: ისრევე: ხატის: ყმანი: იყავით: ღმერთმა: მოგ-
ცეს: და: გიბედნიეროს: ქრისტემ: აქ: ჩ: ღ: მ:
ქეს: ულთ: ¹).

1797 წ. ქ. ღმერთმან საქართველოს ხემწიფის
ჭირი მომცეს ვანთას მყოფს მახარებელს. ჩემო ხემ-
წიფე იმერეთილამ გადმოვარდი, შვილი წელიწადია
ფხოველში გახლდი და შეიდი წელიწადი, რომ აქ
ვანთას გახლავარ იმერეთელამ ჩემი ნაბატონევი გად-
მოვიდა, ქრთამე დახარჯა და ორი ვაჟი და ერთი
ქალი ჩემი შვილები დამტაცეს იასაულებმა და მი-
მიცეს იმ ჩემმა ნაბატონემა იმერეთს გარდასხა. ჩე-
მი მეუღლე იმაზედ ავად გახდა, ასე მითხრა, თუ
შვილებს არა ვნახავ მოკვდებიო. წაფელი იმერეთს

¹) საუკრადლებოა ფეოდალიზმის შესასწავლად, სი-
თარხნის წიგნია.

იმათი მოპარვა: დავაპირე შემიტყეს და მეც დამიკირეს, გაყიდვას მიპირებდნენ გამოეეპარე. აქ რომ გი-ახელ შეიღების ჯაერით ცოლი მომიკვდა ერთი ქალი დამჩა ვართ ორნი ხელნი ჩვენი სარჩო და ქონება შენს მზეს ვფიცავ ერთი დღის ყანა არის ისიც ტყისა რომ ნახეარ დღის სავალი არის ის ჩემი ქალიც ექვის წლისა არის, მე სხვა რიგად სწეული გახლავართ გვეედრებით თქვენდა ასამაღლებლად რომ ბევარიდამ, ხარჯიდამ და ჯარიდან გამომთარხნოთ გამამთავისუფლოთ ივლისის კა ქორთიკონს უპე 2).

ნასყიდობისა.

1688 წ... მარად ქალწულჯსა მარიამისა ზეცისა ძალთა ანგელოზთა მოწმობითა წმინდისა ათთორმეტთა მოციქულთა პეტრე და პავლესითა მოწმობითა წმ. იოანეანე ოქროპიტნისათა... წმ. გორის წმ. გიორგისა... ოქონის ხატის მოწმობითა... ნასყიდობის წიგნი მოგეც მე ტანისხიდელმან ჩემან თამაზამან შეიღმან ჩემან ნი(კოლოზმან?) შენ ვანთელსა აღუას შეიღსა ჩემსა დისწულსა თვედორესა დაგეეპირა მოგყიდეთ ტინის ხილის ნატყევიდეფ გემანის მიწის მადგომამდინ მოგყიდე ქონდეს და გიბედნ (იეროს?) ღმთმა როგორც მრავალ ალალოსა ნასყიდსა მართებულს... ჩემანელ გვარმან კაცმან ანუ სხუა-

2) ეს წერილი გარჯად ასაბუთებს, რანად მდგომარეობაში იყო საბატონო გლეხი.

მან კაცმან... შემოგეცილონ თავად რისხავს ღმერთი ყოველნი მისნი ანგელოზნი... არიან ამისნი მოწამენი ნონიკა მოგონასშვილი, მე შერმაზუნ დამიწერია მოწამეცა ვარ—ქკს ტოვი, მარტის ე. ³⁾.

ნასყიდობა.

1737 წ. ნებითა და შეწყენითა მღვთისათა ესე ამიერთგან ჟამთა და ხანთა გასათავებელათ ნასყიდობის წიგნი და სიგელი მოგეცი მე კერხაძემ გიორგიმ შვილმა მამკლამ (?) სახლის კაცმა შენ ბაღის შვილს კაცთან და ძმასა შენსას გიორგასა ბერიძეს და ბერჯასა შვილსა შენსას დავითსა შენს ჩამომავალსა ასე რომა დამეჭირა და მოგეციდე ჩემი ალალი ნასყიდი ვენახი საბუნქროთა დინრიძის მიღგომამდინ ბოლოს ბრმაშვილის ვენახის მიღგომამდინ ზეითა ბრმადინ თვისი წყლითა ავიღე ფასი სრული რითაც ჩემი გული შეგეჯერდებოდა მოგეცი და მოგიბედნებროს ღმერთმა როგორც სხვას მონასყიდეს ქონოდეს ან ქონდეს მოგეცი. ვინც ეს ჩემი მიცემული მოშალოს თითონაც შეიშლება თავისი სახადამ მას რის ხამს იესო ქრისტე. თავათ არის ამის მოწამე ღმერთი შერე გორელი ჯულაბაშვილი მან უჩარა დევიძე ნასყიდ კაციაშვილი დემეტრე ეფეშანიანი ავთანდილა მე ლომინაშვილს დამიწერია და მოწამეცა ვარ. ქკს. უკე.

მე ჯულაბაშვანთ გიორგის შვილი მან უჩარა ამას მოწამეცა ვარ ⁴⁾.

³⁾ ნატყუკუაძე, ე. ი. ნატყუკუაძან.

⁴⁾ ეს სიგელი ასე ნაკლეულად არის დაწერილი. ის მაგალითად მოვიყვან დასაწყისს:... ჟამთა და ხანთა გასთავებულათა ნსყიდობას...

ნსსყიდობისა.

1645 წ. ნებითა ღეთისათა მამისა ძისათა სულისა წმინდისათა ყოვლა წმინდისა ღთის მშობლისა მარადის ქალწულისა მარიამისა თავდებობითა შუამდგომლობითა ზეცისა ძალთა ანგელოზთა, მთაჯარ ანგელოზთა მიქელ გაბრაელისა მთაჯარ ანგელოზის მოწმობითა შუამდგომლობითა წმინდისა გიორგისა გარიჯურის მოწმობითა შუამდგომლობითა წმინდისა ესტატისა მოწმობითა შუამდგომლობითა წმინდისა ოქონისა მოწმობითა წმინდისა იოვა მახარობელისა წმინდისა იოვანე ოქროპირისა წმინდისა იოვანე ნათლის მცემელისა მოწმობითა შუამდგომლობითა თორმეტთა მოციქულთა პეტრესითა და პავლესითა წმინდანი რაინც სუნაქსარშიგან წმინდანი მოიხსენებინ მათსა მოწმობითა შუამდგომლობითა ესე ნასყიდობის წიგნი და სიგელი მოგეცით ჩვენ საკასეილის შეილმა აკას შეილმან საკამან და ჰანამან თქვენ ტერ-გრიქოლას შეილის შეილსა ოსკანას შეილსა ტერ დავითასა შეილთა შენტა ოსკანასა გრიქორასა სახლისა მამავალსა შენტისათა დაგვეჭირა მოგვიდეთ თავაქალაშეილისეული სახლ-კარე ერთი გვერდი ერყეოდას შეილის სახლის გვერდი ერთი გვერდი ბასტამას შეილის სახლის გვერდი ქვემო გზამდინ ზემო შენტის მიდგომამდისინ ავიდეთ ფასი რითაც ჩვენი გული შეჯერდებოდა ქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან როგორაც მრავალსა ალალსა ნასყიდსა მამულისა მართებდეს ხელო გვეწყოდეს გასყიდვით საწოდრათ რითაც ფერათ გინდოდეს მცილე არაეინა ყვანდეს თვინიერი ერთისა ღეთისა მეტი,

რამაც კაცმან ესე ჩემგან მოცემული წიგნი შეგიშა-
ლოს რისხავეს თავადი ღმერთი ყოველნი მისნი წმინ-
დანი ზეცისა და ქვეყანისანი ვინცა ედების შიშითუ-
ლი ჩუიღისა ძრწოლა კენისა ნუშცა იხსნების სული
მისი ჯოჯოხეთისაგან ამინ და კიაღესიონ არიან
ამისნი მოწამენი თავად ღმერთი ყოველნი მისნი
წმინდანი კაცთაგან ბატონი თუმანის შეილი მთავარ
ეპისკოპოსი ფარსეღ მისი ძმისწული თუმან გაფრე-
ლას შეილი ტერ ზაქარა დავითის შეილი ელიზბარ
ხუდადას შეილი პაპინა წატურას შეილი პაპინა ტერ
ხეჩატურას შეილი ტერ მადეცა მე შერმაზანს დამი-
წერია და მოწამეცა ვარ ამისი ექს. ტღგ მარტის ა.

დღისიოფან თე თლის

სახელითა სახიერისა არსება დაუსაზამოსა ღვთი-
სა მამისა ღვთისა ძისა და ღვთისა სულისა წმინდისა
მე ქეშმარიტი სული ცხოველის მამისაგან გამოსული
უხილავ უსაზღური მიუწლომელო ძალი განუზომელი
შემოქმედრ ცათა და ქვეყანისა თავდებობითა მინდო-
ბითა შუამდგომელობითა და მოწამეობითა ღვთისა
და მეოხებითა უმეტესად კურთხეულისა და ზეშთა
აღმატებულისა დიდებულისა დედოფლისა ჩვენისა
ღვთის შუამდგომლისა მარადის ქალწულისა მარიამისათა
თავდებობითა მინდობითა და შუამდგომლობითა
წმინდა ზეცისათა ძალთა ანგელოზთა და მთავარ ან-
გელოზთა მიქაელ და გაბრიელისათა და ცხრათავე
დასთა ანგელოზთა ოხითა და მეოხებითა და ძლიე-
რებითა პატიოსნისა და ცხოველს მყოფელისა ჯე-
რისათა რომელსა ზედა განვიყრნა უხრწნელნი მკლაფ-
ნი დვისნი ხსნისათვის ჩვენისა თავდებობითა მინდობითა

და შუამდგომლობითა წმინდათა თავთა მოციქულთა
პეტრე სამოთხეს მპყრობელისა და პავლე რომელსა ესმეს
უსმენელნი სიტყვანი თავდებობითა მინდობითა და შუა-
მდგომლობითა წმინდისა წინასწარმეტყველისა წი-
ნამორბედისა ნათლის მცემელისა იოანესითა და
იოანე ქალწულ მახარებლისათა და ლეთის მეთყვე-
ლისათა თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომ-
ლობითა ღვაწლით შემოსილისა უძლეველისა წმინ-
დისა გიორგის გორიჯურისათა თავდებობითა და შუა-
მდგომლობითა მამათ მამისა საბასათა, თავდებობითა
და შუამდგომლობითა ყოველთა წმინდათა ხორციელთა
და უხორცოთა რომლისა კენითგან სათნო გეყენეს
და კვალადცა სათნო ყოფად არიან ამათითა მოწმო-
ბითა და შუამდგომლობითა მოგეც ესე ნასყიდობისა
წიგნი და სიგელი დრო მრუდევარი მიხეზი შემოუ-
ღებელი ყოვლის კაცისაგან მოუღე ვარ მოუსარ-
ჩლული მე წატურა შეილმა როსტომამა და ჩემმა
შეილმა გიორგი გოდერძიმა და გივმა მოგყიდეთ მი-
წა გორდა მალაში ცხრის დღისა გამარჯვებული,
რომელსაც მხარეს გერჩიოს შენ ბილიტი შეილმა
ადლუასა და შეილსა შენსა ივანეს დათუნასა პავლესა
და თევდორესა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა
ყოველთავე და ავიღეთ ფასი სრული და უღებელი
რითიცა ჩვენი გული შესჯერდებოდა და აღარა
დარჩა რა ჩვენსა და თქვენშია სასარჩლო და სალა-
პარაკო არიან ამისნი მოწამენი და გარდამწყვეტელნი
და ამხდურნი აზარბეგი შეილი ამისეთ და მისნი შეილ-
ნი გოგია შეილი ღემეტრე მამასახლისი და მისი ძმა
მამის იმედი შეილი.

ზედწარწერა

ზომბორზე რომ ხატი უპოენიათ იმისი ნუსხა. ესე ხატი გარეჯისა არის.

«უღიდებულესო ნაშობთა დედათასა ქრისტეო ნათლის მცემლო დღეგრძელობით და კეთილად დაიცუვენ რათა შინა ცხოვრებათა მეფეთ მეტე აღექსანდრე და დედოფალთა დედოფალი თინათინ ამინ.

წინამორბედად ქადაგ სინანულისა და უზესთავს ნაშობთასა წოდებულო ჰი იოან ქრისტესა ნათლის მცემლო რომელმან ესე შეამყო სახე შენი მეფე შეამკევ დიდებითა აღექსანდრე».

ნაწერია მსხვილი ასომთავრულითა ხელოვნურად ხატს ოც-და-სამი ფირუზი უზის მსხვილი და წვრილი თვრამეტი იაგუნდი მსხვილი და წვრილი. ნათლისმცემლის თავსა აქვს მოვლებული ორი წვრილი ფირუზი ორი წვრილი იაგუნდი და სამი წვრილი მარგალიტი. უკანიდგან ვერცხლით არის მოჭედილი და ოქროთ დაფერილი, რომელსა შინა არიან ოთხნი ჩინებული ნაწილი. წინადან არის ერთიანად ოქროდ მოჭედილი უცხოს ხელოვნებით. ყოველად სამღვდლო მეუფეო ბრძანებისაებრ თქვენისა უმონებრივესითა კრძალულებითა გაზებდავ მოხსენებას.

უღიკსი კრძალიანი დიმიტრია.

ქვაფთახევის ღვთისმშობლის ხატზედ:

1695 წ. ზი ღრუბელო ნათლისაო და კიდობანო სჯულისაო მაყვალო შეუწველო, რომელი გიხილა მოსე ჩვენ ცვა ფარვად ფრთეთა თქვენთა ქვეშე მოლტოლეღმან დიდისა და სახელოვნისამეთის 12 გიორგის თანა მემცხედრემან, ჭამის ჭახელმწიფოს სარდლის მიქელაძის ასულმან დედოფალმან პატრინმან ზუარაშან, ვინებე შემკობა შენი ყოველთა შემამკობელო სასოეზაო ჩვენო ქვათახევისა ღვთისმშობელო, რომელი გიხრლე ავაზაკრავან განსურცვილი პირველ და აწ მეორედ ჩვენ შეგამკეთ პატრონად, რათა შემწე გვეყო წინაშე ძისა შენისა და მეუფისა ჩვენისა.

მადეს გამკობდი, მას ჟამსა მოაწია ჩვენ ზედა განჩინებული სიკედელი და კანსელა უხანოსა სოფლისა ადვესრულე და არის სამარხო და განსასვენებელი ჩვენი წინაშე შენსა დედაო ნათლისაო, შენ შემწე მიყავ. ადამის აქეთ შეიდი ძთას ორას სამსა: ქორონიკოსა ტპზ.

ადვესრულე თებერვლის ქმსა დღეს, სკეირიაკსა ჟამსა პირველსა. მოიხსენე უფალო ხელოვანი გიორგი.

ზიბნლაურისა.

ზორი ჯვრის დეკანოზს იოსებს მიერთვას უმდაბლესად.

ასო მთავრულად ლუორუ ქალაღდზედ სწერია:

მ. მოწამეთა 1) შორის და უფალო ვარსკვლავო, კერბთა შემმოუსვრელო და მოწამეთა დიდო ლმობო ტანისა და ძეალთა ჩემთა ბრძველნი განმ იკურნე მე მეფესა ალექსანდრეს რომელთა ვინებით ხატთა თქვენთა მოჭედა:

ჩვენი ლეთივ გვირგვინოსანმან მეფეთ მეფემან პატრონმან ალექსანდრე ვიგოულეთ 2) თანაშენწევნითა შენი ძლიერსა და ახოვანსა და ლეაწოლ მრავლისა წმიდისა დიდისა მოწამისა გიორგისათა და მოვაჭედინეთ ხატი მხგავსებისა თქვენისი თაყვანისაცემლად და საჩიღებელად და დავრსვენეთ გორის ჯვარს პატარასა შინა შენსა რათა განკურნო ჩემი შორისასა ამის ხორციელისა სალომობისა და მიონ მოსელასა მას მისსა დიდებითა რომლისათვის წამა 3) ახოვანებამან შენმან.

ქვეშ მოწერილია: «თანასწორ გადაღებულ არს». თარიღი არ არის.

დიმიტრი...

1) შიჩკელი ასაკება აკლია, დაჩენილია მხოლოდ... წამეთა).

2) შემმოუსვრელო = შემუსვრელო; ვიგოულეთ = ვიგოულეთ.

3) წამა ე. ი. იწამა.

მეფე ალექსანდრე იყო სამოც-და-მეჩვიდმეტე მეფე. ამან იმეფა 28 წელი, კარდაიცვალა 1442 წ. აგს 130. ამ მეფე ალექსანდრემ გაჭეო საქართველო სამ სამეფოდ და ხუთ სამთავროდ. ეს ზედ წარწერა გორიჯვარის წმ. გიორგისა გადმოღებულა 1799 წ., როგორც შეგვიძლიან დაგვსენათ შემდეგ მიწერიტგან: «მეფის ალექსანდრეს კარდაცვალებიდან იქმნება აქამოდე წელი სამას სამოც-და-ჩვიდმეტე გასული. დიმიტრი». 377+1422 (მ. ალექსანდრეს სიკვდილი) = 1799 წ.